

Cilt Volume **30** **Sayı** Number **1** E-ISSN **2618-6330**

SiYASAL

Journal of Political Sciences

SİYASAL: JOURNAL OF POLITICAL SCIENCES
Cilt/Volume: 30 • Sayı/Number: 1 • Mart/March 2021
E-ISSN: 2618-6330 • DOI: 10.26650/siyasal

Siyasal: Journal of Political Sciences uluslararası ve hakemli bir dergidir. Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.
Siyasal: Journal of Political Sciences is the peer-reviewed, international journal of the Istanbul University Faculty of Political Sciences. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Sahibi / Owner

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Yayın Sahibi Temsilcisi / Owner's Representative

Prof. Dr. Ayşegül K. Çıtıptınoğlu

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı

Sorumlu Müdür / Responsible Manager

Prof. Dr. Esra Nemli Çalışkan

Yönetim Yeri / Head Office

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı

Yayın Türü / Publication Type

Yaygın Süreli/Periodical

Yayın Dili / Language

Türkçe ve İngilizce / Turkish and English

Yayın Periyodu / Publishing Period

Altı ayda bir Mart ve Ekim aylarında yayımlanır / Biannual (March & October)

İÜSBF Yayın No / Faculty Publication Number

67

Yayın Kurulu / Editorial Management

Baş Editör / Editor-in-Chief

Esra Nemli Çalışkan, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

Yardımcı Editörler / Associate Editors

Oylum Korkut Altuna, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Özlem Aracı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Mustafa Çağatay Aslan, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Johanna Alkan Olsson, Lund University, Sweden

Uluslararası Editöryal Kurul/International Editorial Board

Tindara Addabbo, University of Unimore, Italy
Meliha Altunışık, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Türkiye
Güliden Ayman, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Ayşegül K. Çıtırıtoğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Zeynep Düren, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Charlotte Epstein, The University of Sydney, Australia
Pınar Giritlioğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Michel Holland, Universite Grenoble, France
Mehmet Akif İçke, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Umbreen Javaid, University of the Punjab, Pakistan
Mustafa Kibaroglu, MEF Üniversitesi, Türkiye
Christos Kollias, University of Thessaly, Greece

Alexandre Kukhianidze, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
Rajiv Nayan, The Institute for Defence Studies and Analyses, India
Yaşar Onay, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Ziya Öniş, Koç Üniversitesi, Türkiye
Ömer Faruk Örsün, New York Üniversitesi, Abu Dhabi, Birleşik Arap Emirlikleri
Eeva-Kaisa Prokkola, University of Oulu, Finland
Gülşay Günlük Şenesen, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
İlter Turan, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Türkiye
Kıvanç Ulusoy, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Fatma Ünsal, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye

İstatistik Editörleri / Statistics Editors

İbrahim Enis Sınıksaran, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Hakan Satman, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Dil Editörleri/Language Editors

Alan James Newson, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Elizabeth Mary Earl, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Tarandığı Endeksler/Indexed by

Emerging Sources Citation Index (ESCI)
TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı
Ebsco Political Science Complete
ERIH PLUS
SOBIAD

Dergi Hakkında/About the Journal

Eski Adı/Former Name

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (1983-Eylül 2017)
ISSN: 1303-1260 Son Sayı/Latest Issue Mart 2017 - Sayı 56

Yeni Adı/New Name

Siyasal: Journal of Political Sciences (Ekim 2017 -)
ISSN: 2602-3598 İlk Sayı/First Issue: Cilt 26, Sayı 2

İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ
YAYINEVİ

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı
Dergi Yazı Kurulu Başkanlığı, Beyazıt, İstanbul, Türkiye

Dergi Sekreteri: Salih Tüfekçi

Telefon: +90 (212) 440-0000/12236

Web: <http://jps.istanbul.edu.tr> & www.dergipark.gov.tr/siyasal

Elektronik posta: sbfdergi@istanbul.edu.tr

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER ARTICLES

Research article/Araştırma Makalesi

Calibrating the Economic Impact of a Deficit in the Institutional Quality of Government:

The Case of Spain 1

Francisco Alcalá, Fernando Jiménez Sánchez

Araştırma makalesi/Research article

Kültür İktisadı ve İktisat Kültürü: Ülgener-Sayar Araştırma Programının Metodolojik Temelleri Üzerine

The Economics of Culture and the Culture of Economics: On the Methodological Foundations of the

Ülgener-Sayar Research Program..... 23

Turan Yay

Araştırma makalesi/Research article

Demografik Değişimin Enflasyon Üzerindeki Etkisi

The Effect of Demographic Change on Inflation 45

Ayşe Durgun Kaygısız, Zeynep Ezanoğlu

Araştırma makalesi/Research article

Siyasal Katılma Bağlamında Belediye Meclis Toplantılarına Yurttaş Katılımı Üzerine Bir Araştırma

A Study of Citizen Participation in Municipality Council Meetings in the Context of Political

Participation 65

Özer Köseoğlu, Abdulkadir Aksoy, Ömer Faruk Köktaş

Araştırma makalesi/Research article

İtalya'nın Bitmeyen Siyasal Krizlerinde M5S, Lega ve PD Dönemi

M5S, Lega, and Italy's Never-Ending Political Crises 89

Yavuz Yıldırım

Research article/Araştırma Makalesi

Analysis of Transforming Security Through the Water Resources and Affiliated Conflicts Between 2000 and

2019; Case of Iraq, Syria and Turkey

2000-2019 Yılları Arasında Su Güvenliği ve Çatışmalar Üzerinden Değişen Güvenliğin Analizi;

Irak, Suriye ve Türkiye Örnekleri 109

Murat Aslan, Cumali Özbek

Araştırma makalesi/Research article

Meksika'da Korporatist Devletin İnşası, Krizi ve Çözülüşü

Formation, Crisis, and Dissolution of the Corporatist State in Mexico..... 129

Ertan Erol

Research article/Araştırma Makalesi

The Formation and Development of the Black Lives Matter Movement: A Political Process Perspective 151

Efe Can Gürcan, Can Donduran

Araştırma makalesi/Research article

İktisadi Beklentiler ve Karar Almada Deneyimsel ve Bilişsel Süreçler

Cognitive and Experiential Processes in Economic Expectations and Decision-Making 169

Eren Yıldırım, Meral Uzunöz

EDİTÖRDEN

Değerli Okuyucular,

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından yayınlanan, Siyasal: Journal of Political Sciences Dergisi, 1983 yılında yayınlanmaya başlamış, o tarihten beri alanında öncü ve seçkin dergilerden biri olma özelliğini sürdürmektedir. Dergimizin ismi yayın hayatına başladığından beri “İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi” iken Ekim 2017 tarihli 57. sayısından itibaren “Siyasal: Journal of Political Sciences” olarak değiştirilmiş ve Cilt uygulamasına geçilmiştir. Dergi halen Emerging Sources Citation Index, Ebsco Political Science Complete, Erih Plus, TR DİZİN (ULAKBİM) Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı ve Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index) tarafından taranmaktadır.

Dergimizin Cilt 30 Sayı 1, Mart 2021 tarihli yayınında dokuz makale yer almaktadır. Bu makalelerden ilki, “Calibrating The Economic Impact of a Deficit In The Institutional Quality Of Government: The Case Of Spain” başlıklı Prof. Dr. Francisco Alcalá ve Prof. Dr. Fernando Jiménez Sánchez tarafından yazılmış makaledir. Bu çalışmada yazarlar ekonomik kalkınmanın öncülü olarak hükümet kurumlarının kalitesini incelemiştir. İspanya örneklemini üzerinden inceleme yapan çalışmada yolsuzluğun azaltılmasının ekonomik kalkınmanın çeşitli boyutları üzerinde pozitif bir etki yarattığı ifade edilmiştir.

“Kültür İktisadı ve İktisat Kültürü: Ülgener-Sayar Araştırma Programının Metodolojik Temelleri Üzerine” başlıklı ikinci makale Prof. Dr. Turan Yay tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada “Neden bazı ülkeler iktisadi gelişme sürecinde başarılı olmuşken, diğerleri hala başarısızlık içindedirler?” ve “Prof.Dr. Ahmed Güner Sayar’ın çalışmalarından hareketle, bu konu Osmanlı-Türk Toplumunun evrim sürecine nasıl yansımıştır?” sorularına yanıt aranmıştır. Bu sayının üçüncü makalesi, Doç.Dr. Ayşe Durgun Kaygısız ve Zeynep Ezanoğlu tarafından yazılan “Demografik Değişimin Enflasyon Üzerindeki Etkisi” başlıklı makaledir. Panel veri analizi yöntemi ile incelenen 23 ülke verisine dayalı olarak demografik değişkenler ve enflasyon arasındaki ilişkiye dair bulgular paylaşılmıştır.

Doç.Dr. Özer Köseoğlu, Dr. Abdulkadir Aksoy ve Ömer Faruk Köktaş tarafından yazılan “Siyasal Katılma Bağlamında Belediye Meclis Toplantılarına Yurttaş Katılımı Üzerine Bir Araştırma” başlıklı dördüncü makale belediye meclis toplantılarına dışarıdan katılan yurttaşların demografik özelliklerini, katılım sıklıklarını, katılım nedenlerini, yerel demokrasi algılarını, siyasal katılım hakkındaki görüşlerini incelemektedir. “İtalya’nın Bitmeyen Siyasal Krizlerinde M5S, Lega ve PD Dönemi” başlığını taşıyan ve Doç.Dr. Yavuz Yıldırım tarafından yazılan beşinci makalenin argümanı İtalya örneğinde demokratik tartışmanın devam ediyor oluşunun demokrasiyi otoriterleşme eğiliminden koruduğudur.

Altıncı makale, Dr. Öğr. Üyesi Murat Aslan ve Cumali Özbek tarafından yazılan “Analysis of Transforming Security Through the Water Resources and Affiliated Conflicts Between 2000 and 2019: Case of Iraq, Syria and Turkey” başlıklı makaledir. Su odaklı çatışmaların nedenleri Irak, Suriye ve Türkiye örneklemini üzerinde karşılaştırmalı analiz yöntemi ile incelenmiştir. “Meksika’da Korporatist Devletin İnşası, Krizi ve Çözülüşü” başlıklı yedinci makale, Dr.Öğr. Üyesi Ertan Erol tarafından yazılmıştır. Makale, korporatist siyasi yapıların kendi tarihsel koşulları içerisinde değerlendirilmesi, bu yapıların neoliberal rejimin krize girdiği dönemlerde tekrar yükselip yükselmeyeceği tartışmalarına katkı sağlamaktadır.

Sekizinci makale “The Formation and Development of the Black Lives Matter Movement: A Political Process Perspective” başlığı ile Dr.Öğr. Üyesi Efe Can Gürcan ve Arş. Gör.Can Donduran tarafından yazılmıştır. Makale “Black Lives Matter” hareketini tetikleyen politik ve sosyoekonomik dinamiklerin açıklanmasını amaçlamıştır. Sayının son makalesi, Arş. Gör. Eren Yıldırım ve Prof. Dr. Meral Uzunöz tarafından yazılmış olan “İktisadi Beklentiler ve Karar Almada Deneyimsel ve Bilişsel Süreçler” başlıklı makaledir. Makale, ilgili literatürden yararlanarak, beklenti oluşturma ve karar alma sürecinde deneyimsel sürecin rasyonel sistem ile birlikte çalıştığı sonucuna dair bulgular paylaşmıştır.

Dergimizin bu sayısına makaleleri ile destek veren yazarlarımıza, hakemlik yapan değerli Hocalarımıza ve Editörler Kurulu üyesi Hocalarımıza teşekkürlerimi sunarken, okuyuculara faydalı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Esra Nemli Çalışkan
Baş-Editör

EDITORIAL

Dear Readers,

Siyasal: Journal of Political Sciences, of Istanbul University is a peer reviewed journal which endeavors to disseminate academic knowledge among scholars, educators, policy makers and other societal stakeholders. With the valuable contributions of the participating authors to date, it has succeeded to take its place among the significant journals that are nominees to play the role of shaping the content of political sciences discipline in Turkey. It is currently indexed in Emerging Sources Citation Index, Ebsco Political Science Complete, Erih Plus, Turkish Index of Social Sciences and Humanities (ULAKBİM) and Academia Social Science Index (ASOS Index). Following the change of its title to “Siyasal: Journal of Political Sciences” in October 2017, the journal encourages theoretical and empirical articles majorly in the field of political sciences while also inviting substantive research from areas of social, humanities and administrative sciences.

This issue listed as Vol.30 Issue 1, March 2021 includes nine articles. The first article which is entitled as “*Calibrating the Economic Impact of a Deficit in the Institutional Quality of Government: The Case of Spain*” is written by Prof. Ph.D. Francisco Alcalá and Prof. Ph.D. Fernando Jiménez Sánchez. The paper focuses on quantifying the overall monetary cost of poor-quality institutions. The authors propose an approach to measure a country's deficit of institutional quality and assess the consequences of this deficit on the country's GDP per capita, using Spain as a case study. The second article which is authored by Prof. Ph.D. Turan Yay is entitled as “*The Economics of Culture and The Culture of Economics: On the Methodological Foundations of the Ülgener-Sayar Research Program*”. The paper begins with asking the question “Why do some countries succeed in economic development while others still fail?”. The author discusses this issue within the scope of the evolution process of Ottoman-Turkish society while founding his methodology on Ülgener-Sayar Approach. He examines some of the theses in Professor Sayar's work and their origins to find an evidence of the existence of an Ülgener-Sayar Approach to Turkish economic and cultural history and its methodological foundations.

The third article of this issue is authored by Assoc. Prof. Ph.D. Ayşe Durgun Kaygısız and Zeynep Ezanoğlu, Ph.D. Candidate and entitled as “*The Effect of Demographic Change on Inflation*”. It aims to shed a light on how demographic change affects inflation by analyzing the relationship between demographic variables and inflation by using panel data method for 23 emerging economies determined by the IMF. The fourth paper which majorly focuses on the participation of ordinary citizens in the municipal council meetings is entitled as “*A Study of Citizen Participation in Municipality Council Meetings in the Context of Political Participation*” and written by Assoc. Prof. Ph.D. Özer Köseoglu, Ph.D. Abdulkadir Aksoy and Research Assistant Ömer Faruk Köktaş. The authors aim to investigate the demographic traits, participation frequency, and motives of citizens who engage with municipal councils in the context of political engagement in urban policymaking by using both qualitative and quantitative data. The effects of other variables such as citizens' perceptions of local democracy and their views on the modes of political participation are also analyzed.

The next article of this issue which is authored by Assoc. Prof. Ph.D. Yavuz Yıldırım is entitled as “*M5S, Lega and PD Era in Never-Ending Political Crises of Italy*” and aims to analyze the struggle of the political agents trying to create a change and renewal in the Italian society. The author mainly underlines the effects of Lega and the M5S, the new political agents rising in Italian democracy, in the context of the crisis of populism and liberal democracy and how this continuing democratic debate protects Italian democracy from the tendency to become authoritarian while at the same time making the stability of central politics more and more difficult.

The sixth article of this issue is entitled as “*Analysis of Transforming Security Through the Water Resources and Affiliated Conflicts Between 2000 and 2019: Case of Iraq, Syria and Turkey*” and is written by Asst. Prof. Ph.D. Murat Aslan and Ph.D. Candidate Cumali Özbek. In this article the authors examine the changing nature of water security and affiliated conflicts within the scope of security conceptualization at individual and state levels between the years 2000-2019. Their research focuses on the water conflicts not in the context of states but rather in the context of groups operating at regional levels and how these groups use the waterways and water security as threats via terrorism-induced attacks in Iraq, Syria and Turkey.

Ass.Prof. Ertan Erol, is the author of the next article in this issue which is entitled as “*Formation, Crisis, and Dissolution*

of the Corporatist State in Mexico". This paper aims to evaluate the sui generis character of socioeconomic conditions, from which a new power bloc emerged in Mexico. The author conducted analysis in order to evaluate the institutionalization of the Mexican Revolution in the form of the Mexican corporatist state, consecutive crisis, and dissolution of the political structure in the 1980s. In this study the author highlights the significance of addressing the main structural conditions transforming the Mexican corporatist socioeconomic form and identifying the contradictions created with its final dissolution in order to better understand the impact of the sui generis social form on the contemporary crisis of neoliberalism in Mexico.

The following article which is entitled as "*The Formation and Development of the Black Lives Matter Movement: A Political Process Perspective*" is written by Asst. Prof. Ph.D. Efe Can Gürcan and Research Assistant Can Donduran. The authors aim to explain the political and socioeconomic dynamics underlying the development of BLM within the framework of Political Process Theory. The paper propounds three groups of effective factors in the case of BLM which are the presence of an enabling political-economic environment, decentralized organizational structure, and the deployment of strongly motivating slogans, symbols, and modes of collective action that carry symbolic value, appealing to mass emotions.

"*Cognitive and Experiential Processes in Economic Expectations and Decision-Making*" is the last article in this issue which is authored by Research Assistant Eren Yıldırım and Prof. Ph.D. Meral Uzunöz. This research paper focuses on the processes of forming expectations and decision-making and aims to investigate how brain processes internal and external information besides experiences and what factors are affective on these processes. The authors conclude that emotions affect the expectation and decision-making formation and that the experiential process in the brain works in collaboration with the rational system.

I would like to extend my sincere thanks to the contributing authors in this issue. I highly appreciate the reviewers for their hard efforts and the editorial board members of this journal for their support. While the coronavirus pandemic continues to bring hard times for all of us on the world, I hope science and academic effort will continue to illuminate our lives and again I emphasize my wishes to meet with our readers at more healthy and "normal" times with the next issue.

Prof. Dr. Esra Nemli Çalışkan
Editor-in-Chief

Calibrating the Economic Impact of a Deficit in the Institutional Quality of Government: The Case of Spain

Francisco Alcalá¹ , Fernando Jiménez Sánchez²

Abstract

The quality of government institutions and the absence of corruption are key factors of economic development. How could we quantify, for any given country, the overall monetary cost of poor-quality institutions? This paper compares the institutional quality in Spain with those of the rest of the world and assesses the economic cost of the deficit of institutional quality in the country. Although Spain is among the top 20% of countries worldwide in terms of the quality of governance institutions, the value of the Spanish governance indicators is below what corresponds to Spain's economic development level. The authors calibrate the effect that a correction of the deficit of institutional quality would have on Spanish income under different parameter scenarios and always finds a high positive potential impact. The method we introduce to conduct these calibrations can serve as a useful blueprint for the analysis of other countries.

Keywords

Corruption, Quality of institutions, Economic development, Governance, Spain

1 Francisco Alcalá (Prof. Dr.), University of Murcia, Faculty of Economics and Business, Department of Foundations of Economic Analysis, Murcia, Spain. E-mail: falcala@um.es ORCID: 0000-0002-5207-3944

2 **Corresponding Author:** Fernando Jiménez Sánchez (Prof. Dr.), University of Murcia, Faculty of Law, Department of Political Science and Social Anthropology, Murcia, Spain. E-mail: fjimesan@um.es ORCID: 0000-0002-7273-4332

To cite this article: Alcalá, F., & Jimenez-Sanchez, F. (2020). Calibrating the economic impact of a deficit in the institutional quality of government: the case of Spain. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 1–21. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.874475>

Introduction

The cost of corruption is often thought of only in terms of stolen or misappropriated money. However, the economic costs of corruption go far beyond the amount of public funds deviated, as it weakens key elements of the functioning and dynamism of an economy. As we discuss in detail below, the control of corruption and the quality of government institutions are central to countries' economic development (Acemoglu, Johnson, and Robinson 2005b; de Waal & Ebben 2011). Yet, how can we assess the overall economic cost of corruption and institutional quality deficiencies in a particular country, in this more comprehensive perspective?

This paper proposes a simple approach to measure a country's deficit of institutional quality and assess the consequences of this deficit on the country's GDP per capita, using Spain as a case study. Spain is a particularly interesting case as this country is among the top 20% countries with the highest level of institutional quality according to the yearly editions of the Worldwide Governance Indicators, WGI (Kaufmann, Kraay and Mastruzzi, 2010) and, nevertheless, corruption has become a major concern of Spanish public opinion in the last years (Jiménez 2016). In order to carry out this measurement, the paper compares, first, the perceived institutional quality and corruption levels in Spain with those of the rest of the world, and, in particular, with the main European economies; and second, it estimates the cost of the possible deficit of institutional quality in terms of economic development. This estimation is carried out using the scientific literature's assessments of the deep determinants of productivity and economic growth, which include institutional quality as one of the key determinants. The approach we introduce to assess the economic cost of corruption and poor institutional quality could serve as a useful blueprint for the analysis of other countries.

This article is structured in four sections. Section 1 discusses the economic consequences of corruption and poor-quality government institutions and the mechanisms through which these circumstances reduce countries' wellbeing and economic growth. Section 2 explains the Worldwide Governance Indicators (WGI) that we use in our empirical analysis and compares Spain's position with various international references. Section 3 first reviews critically the main econometric estimates obtained by the scientific literature regarding the impact of institutional quality on country productivity and per capita income. Second, on the basis of these estimates, the authors conduct in this section a series of calibrations of the positive economic impact that would follow from correcting the estimated Spanish deficit in institutional quality. The final section summarizes and concludes showing that Spain's income level would experience a significant boost in the long term if the country's quality of institutions and governance was brought to the level that corresponds to the country's level of economic development.

Institutions, Wellbeing, and Economic Development

Achieving an advanced level of economic development requires combining market mechanisms with efficient state intervention. Public institutions play an essential economic role in the economy by establishing the rules of interaction between economic agents and by providing security for transactions. Moreover, they supply essential public goods and regulation that promote social cohesion and compensate for market failures.

The first detailed, modern analysis of the mechanisms that link economic performance with the institutional framework, and the first applications of this analysis to the historical experience of different countries, are the works of Douglass North and his collaborators (North and Thomas 1973, North 1981 and 1990). Douglass North (1990) defined institutions as the formal and informal rules of the game that structure social interaction. After North, the group of researchers that has perhaps had the greatest influence on the analysis of the economic role of institutions is that of Daron Acemoglu, Simon Johnson, and James A. Robinson (2001, 2005a, and 2005b, among other works¹).

The debate about the effects of the quality of government institutions on economic development has had a substantial impact on theories that seek to explain why levels of prosperity are so different between countries. The models of economic growth of the 1950s and 1960s emphasized the accumulation of productive factors (physical and human capital). These models and subsequent models that placed a greater emphasis on technological advancement were developed without explicit reference to the institutional environment. As stated by North and Thomas (1973), traditional models of growth lacked a more basic explanation that could account for why the levels of physical and human capital or innovation that accompany growth differ from country to country. For these authors, and for many later economists specializing in economic growth and development, the differences in the institutions that establish the economic rules of the game and determine the quality of governance in each country are a fundamental variable that explains differences in investment in physical and human capital and innovation. Additionally, as a country develops economically, a higher level of excellence is required in each of the facets of governance. The more advanced an economy is, the greater the volume of funds invested, and the more sophisticated and riskier the business projects on which the drivers of growth depend. Similarly, there is also a greater number of businesses and professionals participating in the production of each good and service that can be located in different regions and continents. The fluid interaction between individuals and businesses in the context of the extraordinary complexity and fragmentation of the productive processes that characterize a modern economy requires a legal and institutional framework that is increasingly sophisticated and effective, with strict compliance with contracts, an agile and predictable legal system, and an advanced and stable regulatory system.

Different Facets of Institutional Quality

Beyond the general legal security that an economy needs to function, institutional quality has several additional facets that are interesting to review. These facets are related to the indicators used in section 2 of this article and to the calculations developed in section 3: democracy and freedoms, the absence of violence and political instability, the effectiveness of administration and quality of regulation, and control of corruption.

Thus, a second facet of the institutional quality of a country is democratic soundness and respect for citizens' rights and freedoms. The dynamism of a modern economy is based, on the one hand, on entrepreneurship, innovation, and competition between infinite businesses whose revenues do not rely on contacts with power but rather on producing well and at a good

1 But see also Eichengreen (1994) for an explanation on how the institutional framework played a decisive role in the sustained economic growth of Europe during the decades of the 1950s and 1960s.

price; on the other hand, it is also based on the honesty and efficiency of a public sector that provides quality services and complements private initiative with adequate levels of public investment and regulation. The flourishing of these public and private factors is incompatible with regimes in which minority groups enjoy privileged access to power and business, where those that govern do not have to be accountable to citizens, and where corruption or shortcomings by politicians cannot be criticized publicly or punished electorally.

A third facet of institutional quality and governance includes aspects related to violence and political stability. In a context of wars, violence, and instability, is difficult for individuals in a society to develop themselves personally and professionally and for businesses to engage in long-term planning and investment. Such instability is a crucial limiting factor in the development of many areas of the planet.

Fourth, institutional excellence requires a professional and efficient public administration that provides quality services and a regulatory system that favours the competitive virtues of the market, alleviating the innumerable circumstances under which the free market is a poor organizer of economic activity. Two potential market failures that motivate important state regulation are *asymmetric information* and lack of competition (Stiglitz and Rosengard 2015). These problems are potentially present in sectors as important as finance, energy, or communications.

The problem of asymmetric information is particularly important in financial operations. This problem is at the origin of the supervisory and regulatory activity of institutions, such as the central banks and stock market commissions of each country. Given that financial operations are essential for the activity of all businesses and the economic lives of all families, the supervisory and regulatory quality of central banks and stock market commissions is essential for the proper functioning of an economy. A notable example of this necessity is the global financial crisis of 2008, which was in part due to the errors and omissions by these institutions (Acharya et al. 2011).

Similarly, the absence of competition can deprive the market of many of its virtues, and this situation requires accurate regulations and technically capable and politically independent bodies to execute them (Viscusi et al. 2000, OECD 2002). The advantages of larger size in many economic activities and natural quasi-monopolies, such as energy and telecommunication service provision networks, frequently lead to uncompetitive markets. An economy cannot achieve elevated dynamism and international competitiveness if, for example, energy is artificially high due to industry collusion or if the digital society is poorly regulated and does not incentivize innovation and the adoption of new technologies. High productivity and long-term sustainability of economic growth are difficult to achieve without adequate competition rules and without regulatory bodies with a high level of professionalism that are independent from political power and interest groups.

Finally, corruption is another facet of institutional quality that can negatively affect all areas of governance and thus the functioning of the economic system. Corruption ruptures the rule of law, brings power to incompetent and unethical leaders, undermines the proper functioning of public administration, reduces investment and public services by diverting or wasting resources, leads to policies and regulations that favour spurious interests to the detriment of society as a whole, and distorts the allocation of productive factors, reducing national productivity.

Some Empirical Results

Since the mid-1990s, the scientific literature in economics and political science has included an intense effort to compare and quantify the impact of low institutional quality and corruption on multiple aspects of economic activity and wellbeing. The works differ in the variables and concrete relations studied and in their methodological approaches. For the objectives of this article, we are specifically interested in studies that quantify the impact of institutional quality on productivity and the income levels of countries and that rigorously identify not simply correlations between variables but rather *causal impacts*. In section 3, we clarify the difference between correlations and causal impacts and review a group of noted studies that meet the most rigorous methodological standards in this regard. Specifically, we review the works by Hall and Jones (1999), Acemoglu, Johnson, and Robinson (2001), Kaufmann and Kraay (2002), Rodrik, Subramanian, and Trebbi (2004), Alcalá and Ciccone (2004), and Acemoglu, Gallego, and Robinson (2014). These studies provide the basis for our subsequent own calculation of the economic cost of the deficit in institutional quality and corruption in Spain.

However, beyond these works, there are other studies that have demonstrated the mechanisms through which institutional weakness and corruption have a negative impact on the economy and wellbeing of countries. It must be pointed out that many of these works focus exclusively on the impact of corruption and not that of institutional quality as a whole and that, while there is complete unanimity regarding the negative impact of poor institutional quality on the productivity of countries, in the case of the specific impact of corruption, there are works that point out nuances of interest. The origin of these nuances lies in the so-called '*grease the wheels*' hypothesis developed in the 1970s, according to which corruption could be beneficial for economic growth where the poor functioning of government institutions distorts markets. In such circumstances, corruption would serve to grease the wheels of these institutions that function poorly, unblocking democracy and improving efficiency, investment, and, over time, growth.

The grease-the-wheels hypothesis was first formulated by academics such as Leff (1964), Huntington (1968), and Leys (1965). However, as a general view of the impact of corruption on the economy, this opinion is no longer defended in the academic world. The way to resolve problems created by a rigid, over-centralized, and honest bureaucracy is not by making it dishonest, but rather flexible and efficient; however, there are cases of extraordinarily stagnant countries in which corruption may cause some resources to function. But the empirical studies by Mauro (1995), Knack and Keefer (1995), Abed and Davoodi (2000), Mo (2001), and Méon and Sakkat (2005), among others, find that corruption has a negative average impact on economic growth.

Institutional quality and perceived corruption

Indicators and Interpretations

This section provides a comparative analysis of institutional quality indicators for Spain. The analysis is based on the WGI, which have their origin in a World Bank project and were created by Daniel Kaufmann and Aart Kraay. The WGI provide aggregate governance indicators on more than 200 countries based on a long list of specific indicators obtained from 31 public, non-governmental, and private organizations. The original

indicators capture multiple aspects of the quality of governance in countries based on the perceptions reflected in surveys of persons, institutions, and businesses, as well as in reports by analysts and experts from the public and private sectors. The WGI synthesize indicators from multiple institutions in six aggregate indicators. These six indicators are directly related to the different facets of institutional quality discussed in the previous section of this article and correspond specifically to the following six concepts:²

- Voice and Accountability (VA): captures perceptions on the functioning of democracy, the way citizens participate politically and how civil liberties are warranted.
- Political Stability and Absence of Violence (PS): measures perceptions of the likelihood that the government will be destabilized by unconstitutional or violent means.
- Government Effectiveness (GE): captures perceptions of the quality, efficacy and capacity of public and civil services and the degree of its independence from political pressures.
- Regulatory Quality (RQ): captures perceptions of the ability of the government to formulate and implement sound policies and regulations.
- Rule of Law (RL): captures perceptions of the extent to which agents have confidence in and abide by the rules of society and, in particular, the quality of contract enforcement, the security on property rights, the efficacy and impartiality of the police, and the independence and capacity of the courts.
- Control of Corruption (CC): captures perceptions of the extent to which public power is exercised for private gain, including both petty and grand forms of corruption, as well as “capture” of the state by elites and private interests.

In this article, we use five of these six indicators as combined indicators of institutional quality. The excluded indicator is political stability and absence of violence, because it is markedly affected by international terrorist threats whose differential effects across countries often have a limited connection to national institutions and governance. Although the indicators we use point towards very particular aspects of institutional quality, there is a very high correlation between all of them. Specifically, using the main sample of 157 countries described below, the correlation coefficients between the remaining five indicators vary from a minimum of 0.72 for the correlation between VA and GE to a maximum of 0.98 for the correlation between RL and CC.

Figure 1 provides a first approach to the close positive relationship that exists between the governance indicators and the level of productivity of countries (the latter variable is measured in logarithms because its evolution is subject to cumulative growth). As throughout the whole article, the WGI used correspond to the year 2017 and have been re-scaled to vary between 0 and 10 in order to make these scores more intuitive.³ Meanwhile,

2 Details on the methodology used to assign and aggregate the indicators in the WGI can be found in Kaufmann, Kraay, and Mastruzzi (2010) and on the website of the WGI project (World Bank 2021). The construction and significance of these indicators are subject to a lively and interesting debate. A discussion of critiques and replications can be found in Kaufmann, Kraay, and Mastruzzi (2007).

3 By construction, according to a statistical distribution of normal type (0,1), each of the six original indicators

the data on productivity correspond to the ratio between the gross domestic product (GDP) in purchasing power parity (PPP) and employed population. The source used throughout the work for the latter data is the World Bank's World Development Indicators for the year 2017 (World Bank 2018). In all of the comparisons, countries with a population of half a million inhabitants are excluded from the sample because the determinants of productivity in these small countries generally have little to do with the determinants for most countries, such as Spain.⁴ Consequently, their inclusion could reduce the relevance of the sample used as reference. The combination of the data on production, employment, and population following these criteria yields a joint sample of 157 countries.

Based on the sample of 157 countries, the correlation between the combined indicator on institutional quality and productivity is 0.68. The correlations vary somewhat depending on the governance indicator used, ranging from a minimum value of 0.44, which is obtained for voice and accountability, to a maximum of 0.76, which is obtained for government effectiveness. In the case of control of corruption, the correlation is 0.63.

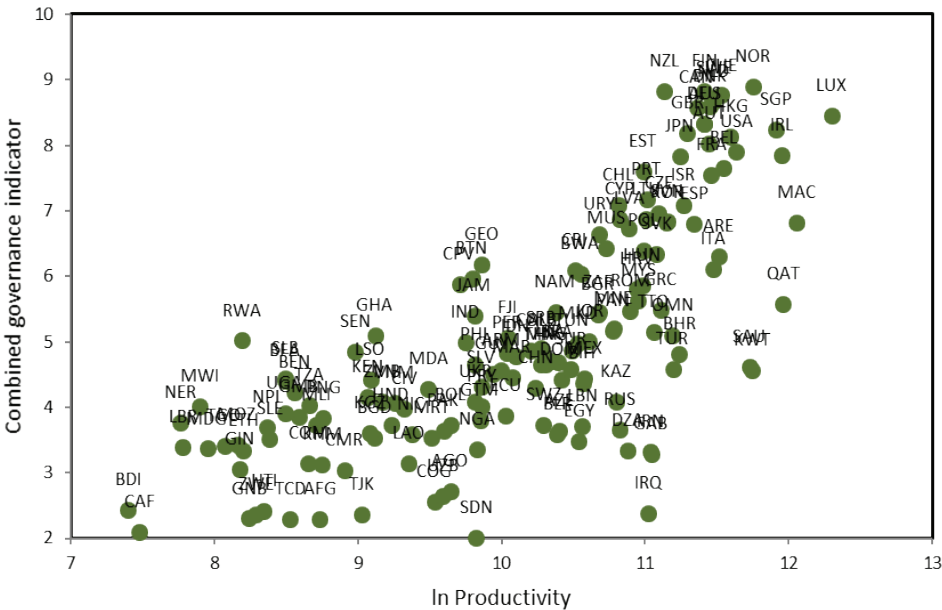

Figure 1. Correlation between the combined indicator of the institutional quality of countries and (the logarithm of) their productivity (2017)

Source: World Bank (2018, 2021) and the authors.

from the WGI has a zero mean (for the initial set of more than 200 countries), standard deviation of 1, and an approximate interval of variation of between -2.5 and +2.5. In this article, and following re-scaling, the indicators have approximately a mean of 5 and standard deviation of 2.

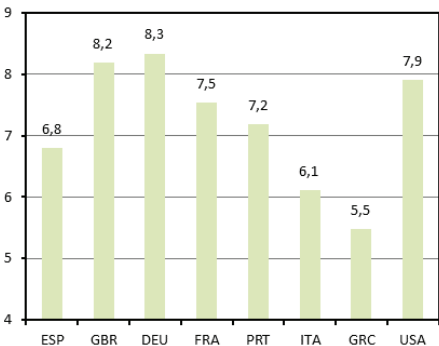
4 A good number of these economies whose population is less than half a million inhabitants are small island states such as Dominica, the Cayman Islands, the Seychelles, or the Marshall Islands, whose income levels depend almost exclusively on the opportunities for tourism offered by their geographies or their operation as tax havens.

Aside from the strong positive correlations that are the underlying fact demonstrated by these variables, two other circumstances are interesting to note. First, the main exceptions to the general trend are produced in large oil and gas exporters such as Saudi Arabia, Kuwait, Qatar, Iraq, Libya, Equatorial Guinea, and Turkmenistan. This feature reveals that the exceptional circumstance that characterizes these countries, an abundance of energy resources, allows them to achieve relatively high-income levels despite low-quality governance. Second, Figure 1 suggests that the positive relationship becomes more consistent with an average level of development, it being somewhat weaker for lower levels of development. Thus, although institutional quality is always important, it appears to be especially so for advanced economies such as Spain. This situation suggests that, when a country is not in the big leagues, it is sufficient to achieve good levels for a small number of competitive factors to maintain or improve its position; however, when a country aspires to compete with the world's most advanced economies and enjoy their income levels, it is necessary to achieve excellence in the majority of factors and, particularly, institutions. This idea is emphasized by Kehoe and Ruhl (2010) in their comparative analysis of growth in China and Mexico.

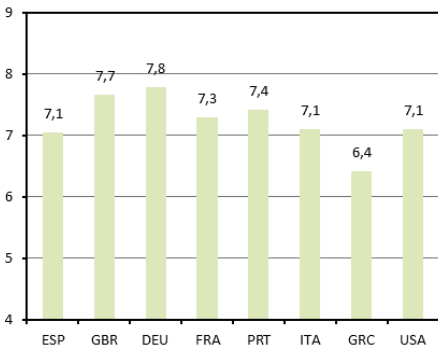
Comparative Analysis of the Spanish Case

Figure 2 shows the value of the governance indicators for Spain in comparison with three West European countries (Germany, UK, and France), three Mediterranean European countries (Italy, Portugal, and Greece) and the US. As the main point of reference for comparison with Spain, we use the simple average of the indicators of Germany, UK, and France. These European countries are similar to Spain in size and demographic dynamics and constitute models of advanced economies and institutional functioning. Additionally, from an economic point of view, the difference in productivity of those employed in these countries and Spain (in PPP) is low, approximately 1%, even though their per capita GDP (also in PPP) is 25% higher than that of Spain.

a) Combined governance indicator

b) Voice and accountability

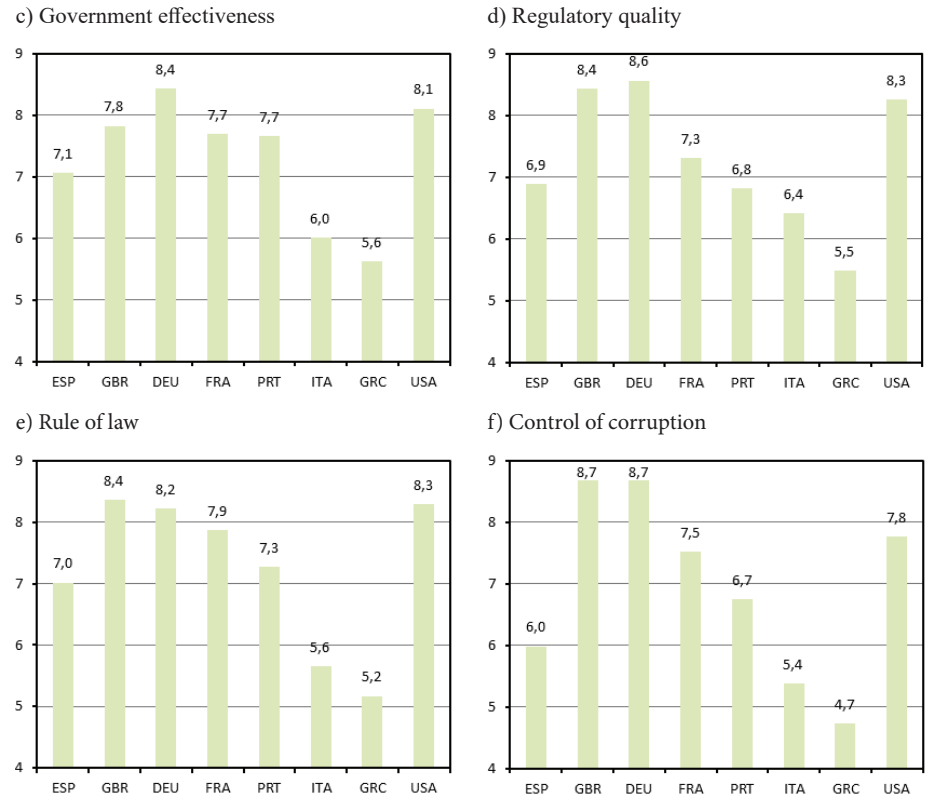

Figure 2. Institutional quality indicators. International comparison (2017)

Note: The overall distribution of indicators has a mean of 5 and standard deviation of 2

Source: World Bank (2021).

The combined institutional quality indicator generates a value of 6.8 for Spain versus 8.0 for the average of the three West European countries that appear in Figure 2, 6.3 for the three Mediterranean countries, and 7.9 for the United States. Therefore, the framework and quality of government institutions in Spain appear to be inferior compared to the West European countries that constitute our primary reference point, although superior compared to other Mediterranean countries.⁵

Although the different variables are strongly correlated, the differences between Spain and the countries of reference are not equal on all aspects of governance. With regard to the three West European countries, Spain presents its best performance in the categories of voice and accountability and government effectiveness. As previously explained, these two indicators include aspects related, on the one hand, to democratic control of government and citizen rights and freedoms, and on the other, the capacity of the government and administration to implement policies and provide quality public services.

5 The standard errors of these indicators are approximately 0.36 points, which implies a low probability that the ranking of countries reflected by these values could change.

Meanwhile, the aspects for which Spain shows the greatest weakness are those of regulatory quality, rule of law, and, above all, control of corruption. The differences between the values for Spain for these three indicators and the average values for the three West European countries are negative and statistically significant (1.2, 1.1, and 2.3 points, respectively).

The possible economic impact of the quality of governance in Spain can also be assessed by comparing its position regarding the global distribution of institutional quality with its position regarding the distribution of levels of productivity. This comparison provides an approximation to the role institutional factors play in promoting or hindering national competitiveness. The informal theoretical framework of the following analysis is as follows. The productivity and international competitiveness of a country depend on a very varied set of factors, such as its human, physical, and business capital; openness to trade; natural resources; and geographic location. As mentioned in section 1, the institutional and regulatory framework constitutes a key element within this set of factors. If all of these factors were to move together, a country with per capita income that is, for example, in the 75th percentile for global distribution of productivity would also have an educational level that is in the 75th percentile of distribution corresponding to this variable; that is, on average, its population would be more educated than 75% of countries in the world and less educated than the remaining 25% of countries. The same would be true of a country's physical capital per capita, openness to trade, business capital, etc., which would also be located in that same 75th percentile.

Naturally, the factors that determine a country's productivity do not move in unison, and thus, each country bases its competitive advantages on specific factors in which it occupies a relatively prominent position (being located in a higher percentile of global distribution for this factor compared to its position the distribution of productivities), while having relatively unfavourable positions in other factors. The former factors constitute the strengths of the economy in question, while the latter ones constitute its relative weaknesses. Thus, for example, while the countries of the Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) have a high per capita income despite poor institutional quality thanks to the strength of their oil resources, other countries that are relatively poor in natural resources such as Finland or Denmark can achieve a high level of productivity thanks to very high institutional quality.

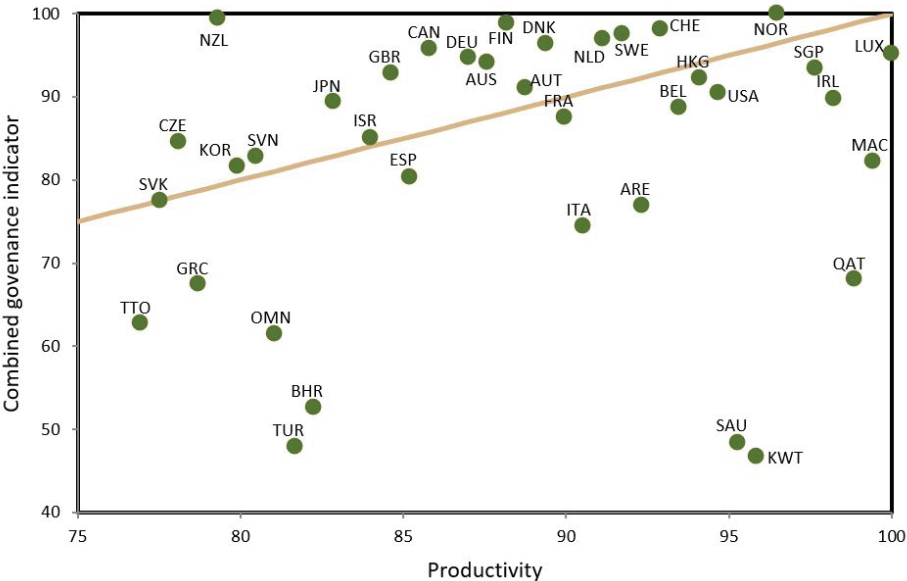

Figure 3. Productivity and combined governance indicator (2017) (percentiles)

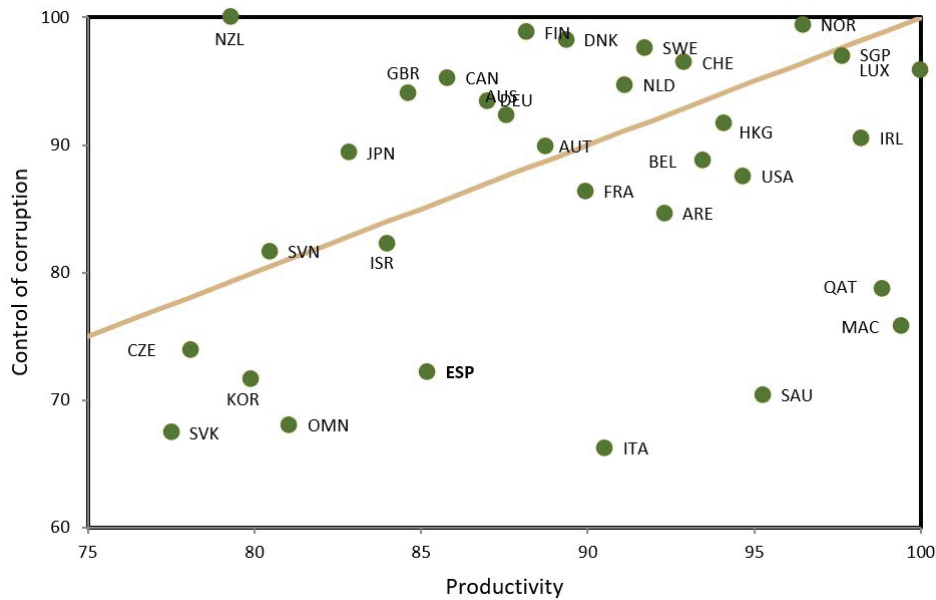
Note: The line intersects points at which both variables are in the same percentile

Source: World Bank (2018, 2021) and the authors.

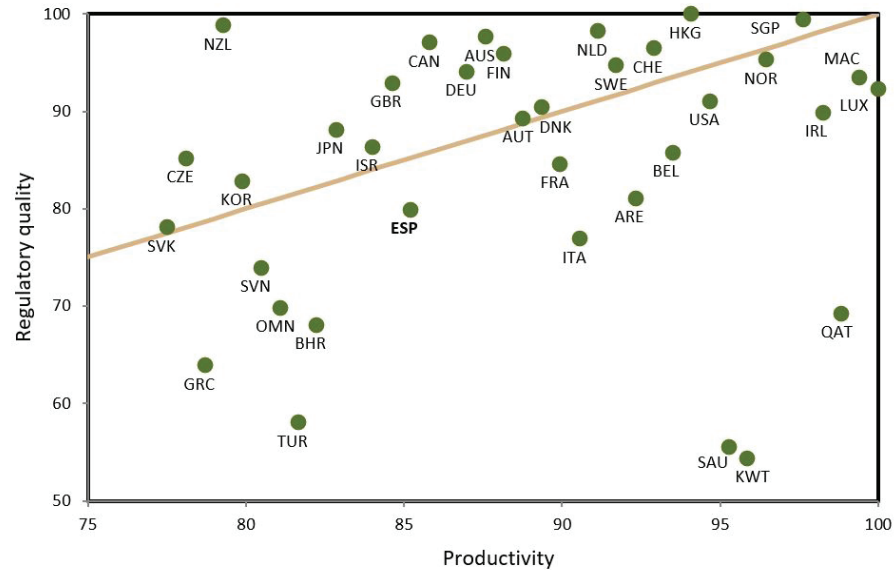
Figures 3 and 4 show the position in terms of productivity and governance quality of the 25% most productive within the set of 157 countries we have been considering, among which Spain is included.⁶ Specifically, they show the combined indicators, control of corruption, regulatory quality, and rule of law. Instead of measuring productivity in dollars and governance quality in arbitrary units, countries are distributed along the two axes according to the percentile in which they are located in the corresponding global distribution. The lines intersect the points at which both variables are in the same percentile. Countries located above these lines enjoy institutional and governance quality that is higher than what would be expected based on the level of economic development (as measured by their aggregate productivity).

6 The panels in Figure 4 exclude Equatorial Guinea, Trinidad and Tobago, Gabon, and Iraq so that their very low levels of institutional quality do not impose a scale that hinders the visualization of the graphic.

a) Control of corruption

b) Regulatory quality

c) Rule of law

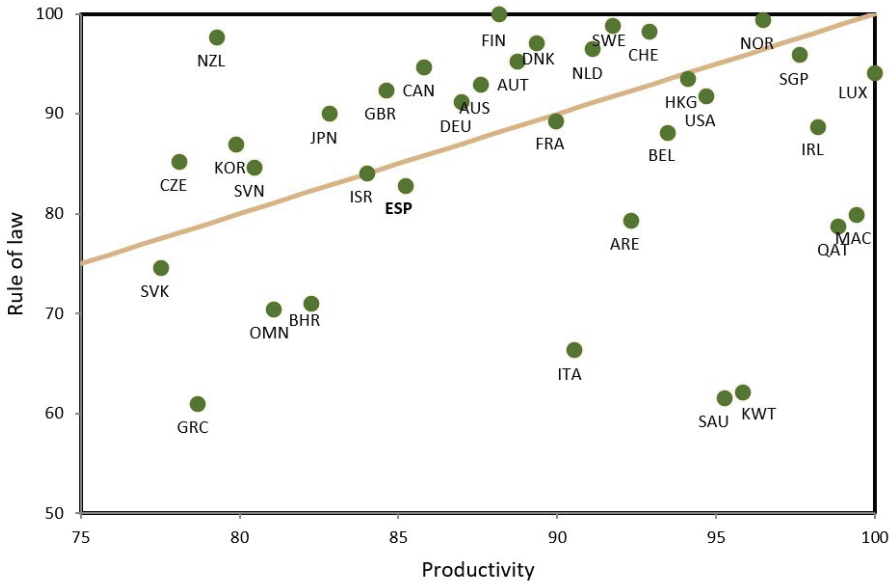

Figure 4. Productivity and governance indicators: control of corruption, regulatory quality, and rule of law (2017) (percentiles)

Note: The line intersects points at which both variables are in the same percentile

Source: World Bank (2018, 2021) and the authors.

Thus, institutional quality constitutes one of the competitive strengths of these countries. The opposite is true of countries that are below the line, for which institutional quality is one of their competitive weaknesses.

Spain is in the 81st percentile on the combined indicator for institutional quality.⁷ Meanwhile, it is in the 85th percentile for per capita GDP distribution in PPP (the measure of productivity used in this article). Consequently, institutional quality appears as one of the weaknesses of the Spanish economy, as it has lower than expected performance based on its productivity.

We can advance the quantitative assessment of the imbalance between the level of economic development in Spain and its institutional quality as follows. Keeping in mind that Spain is in the 81st percentile for the combined indicator on institutional quality, it is helpful to examine what productivity level corresponds to the 81st percentile in the distribution of productivity by country. This percentile corresponds to countries with productivity that is lower than in Spain by approximately 17%. This number means that if the other factors besides institutional quality that affect a country's average productivity (such as human, physical, and business capital) were situated at the same levels relative to those at which institutional quality is found, Spanish productivity would tend to decrease by approximately 17%. Fortunately, the rest of the country's productive factors have been able to advance relatively ahead of what institutional environment's performance.

⁷ Note that the percentile of the global indicator is not equal to the mean of the percentiles corresponding to each of the five specific indicators.

As we have stated, the indicator that shows the most weakness in Spain is control of corruption. Spain is in the 75th percentile in global distribution for this indicator. The distribution of productivity across the 157 countries considered reveals that the 75th percentile corresponds to a productivity that is 23% lower than that of the Spanish economy. Therefore, if all of the factors that affect productivity, such as human, physical, and public capital and the business structure, were to move in unison and occupy, in the case of the Spanish economy, an international position similar to that occupied by control of corruption (as perceived by the reports and surveys included in WGI), the productivity of the Spanish economy would tend to be 23% lower than it is currently. Consequently, and with the caution imposed by the difficulty of measuring the phenomena with which we are concerned, these comparative data are quite conclusive in pointing to corruption as an important hindrance of the productivity and economic wellbeing of the country. Other factors must make an extra effort to compensate for this negative situation, obtaining a lower return than could be achieved if this component of governance were to attain a level that is more consistent with Spain's economic development.

The other governance indicator in which Spain has the poorest results compared to the West European reference is regulatory quality. Spain is in the 80th percentile, which corresponds to a productivity that is 19% lower than that of the Spanish economy.

Impact on productivity and per capita income

This section calibrates the aggregate economic impact that could be obtained through improved institutional quality. As indicated in section 1 of this article, a large body of scientific literature exists that, using a macroeconomic approach, attempts to measure the size of this type of impact. Making use of institutional quality indicators for a large number of countries, this literature econometrically estimates the average effect that institution quality has had on income levels, productivity, and economic growth in different countries, taking into account the remaining factors that also have relevant effects on these variables. Once we determine the coefficients that measure this estimated effect, we can then calculate the potential long-term effect that a modification of levels of institutional quality would have on a country's economy. In the first part of this section, we discuss the econometric techniques utilized and the results obtained by the specific scientific literature that have had the greatest academic impact, and in the second section, we use these results together with the information presented in the previous section to carry out the calculation regarding the Spanish economy.

Estimates in the Scientific Literature

What is the size of the impact of institutional quality on the productivity of a country? Due to the complexity of the phenomenon, there is no exact or uniform answer to this question in the scientific literature. However, if we adhere to studies that use the most reliable methodology, it is possible to find a certain consensus regarding an interval of values.

In section 1, we reviewed a series of works that demonstrate the high correlation that exists between different aspects of institutional quality and a long series of variables that affect the productivity and wellbeing of countries. In light of the positive correlation between institutional quality and productivity, questions arise regarding the possibility

that there may be inverse or mutual causation or that third variables cause institutions and productivity to move simultaneously and in the same direction. The arguments according to which greater institutional quality favours the economic growth of a country were presented in section 1; however, there are also arguments that causation may exist in the opposite direction. Thus, for example, higher income tends to generate greater demand for transparent and efficient institutions among citizens and entrepreneurs, increases the human capital that is needed to construct these institutions, makes it possible to pay the higher costs entailed by higher institutional quality, and reduces political patronage (on this last point, see Bobonis et al. [2016]). Likewise, in times of rapid growth and transformation of a country, institutional rigidities tend to relax at heterogeneous paces to adapt to an environment of greater market freedom. This environment is a suitable breeding ground for corruption, which may explain the positive association between growth and corruption that is found in some cases and gave rise to the so-called Asian paradox (Rock and Bonnett 2004; Ugur and Dasgupta 2011).

For the subsequent calculations to make sense, it is important to use care with these possible interactions, and thus it is necessary to identify the specific causal effect between the institutional quality of countries and their productivity. Fortunately, economic analysis includes an econometric technique that makes it possible to isolate and quantify causal relationships as long as suitable data exists. The technique is known as estimation with instrumental variables, and it has been applied in a number of works to the study of the effects of institutional quality on levels of productivity and income in countries.⁸ We must draw on these works to evaluate the possible economic impact of the deficit in institutional quality and control of corruption in Spain, and thus, we will pause briefly below to explain their results.

Econometric studies of this causal impact differ in terms of the dependent variable (which can be productivity or per capita income), the indicator used to measure institutional quality, the instrumental variables used to capture causal impacts, and the set of additional independent variables included in the estimates to control for other determinants of the dependent variable. Table 1 presents a selection of these works: Acemoglu, Johnson, and Robinson (2001) (AJR), Kaufmann and Kraay (2002) (KK), Rodrik, Subramanian, and Trebbi (2004) (RST), Alcalá and Ciccone (2004) (AC), and Acemoglu, Gallego, and Robinson (2014) (AGR). The works by AJR, RST, and AC are probably those that are most often cited in the specialized literature that capture the causal effect of institutions

8 The instrumental variables method consists of finding variables (instruments) that are not affected by the phenomenon studied (in our case, country productivity) but that do have an impact on this phenomenon and for which that impact is produced exclusively through the independent variable in which we are interested (in our case, institutional quality). If these conditions are met, the variations in the instruments give rise to variations in the variable of interest (institutional quality), which meanwhile impact the dependent variable (productivity). By studying these specific impacts whose direction of causality we know, given that they originate in exogenous variations of the instruments, we can measure the causal influence of the independent variable of interest on the dependent variable. Suppose, for instance, that we want to isolate the effect of smoking on health conditions. As health conditions may be affected by other factors rather than smoking and as smoking can be affected as well by health conditions (as depression or anxiety, for example), to isolate the effect of smoking on health we can use a variable which is related with smoking, but not with health such as the taxes on tobacco. In particular, we can use tobacco taxes as an instrument that predicts some of the changes in tobacco consumption, and use these latter predicted changes to estimate the causal effect of tobacco consumption on health.

through a methodology of instrumental variables.⁹ Meanwhile, the estimates by AGR can be considered a revised version of those by AJR, responding to some critiques such as those of Glaeser et al. (2004), while the estimates by KK are notable because they were created by the two directors of the WGI project.¹⁰

Table 1
Estimates of the Causal Impact of Governance Quality on the Economy

	Governance indicator	Dependent variable	Coefficient in the more complete estimate	Additional controls	Instrumental variables
Acemoglu, Johnson, and Robinson (2001)	Protection against risk of appropriation by the state	GDP per capita in PPP (in logarithm)	0.98 (0.30)	Geography	HM
Kaufmann and Kraay (2002)	Rule of law, among others	GDP per capita in PPP (in logarithm)	0.68 (0.05)		HM imputed using Eurolan, Englan, DistEq
Rodrik, Subramanian, and Trebbi (2004)	Rule of law	GDP per capita in PPP (in logarithm)	0.6 (0.15)	Openness to international trade, geography	HM, Eurolan, Englan, DistEq
Alcalá and Ciccone (2014)	Average of government effectiveness, rule of law, and control of corruption	GDP per employed worker in PPP (in logarithm)	0.26 (0.07)	Openness to international trade, size of domestic market, geography	Eurolan, DistEq
Acemoglu, Gallego, and Robinson (2014)	Rule of law	GDP per capita in PPP (in logarithm)	0.53 (0.19)	Education and geography	HM, HDD

Note: The coefficients have been readjusted based on the units used for the indicators in this article to facilitate comparison. The figures in parentheses are the standard deviations; HM: historical mortality; Eurolan: percentage of the population whose native language is one of the five main European languages; Englan: percentage of the population whose native language is English; DistEq: distance between the country and the equator; HDD: historical demographic density.

The coefficients that appear in the fourth column of Table 1 have been readjusted according to the units used in this article for the governance indicators so that they are consistent with the data previously provided. Additionally, except for AJR (2002), the distribution of the independent variable is the same for all of the works, as they use the WGI as a source on governance data. Because AJR (2002) is an exception to this situation,

9 The main objective of the work by AC is not to estimate the economic impact of institutional quality but rather that of international openness. However, this work also estimates the causal impact of institutions, having the virtue that it adequately controls for the effects of geography, the scale of the economy, and international openness and that it has a broader sample base of developed countries than AJR and AGR. Note that the omission of the variables mentioned or inadequate instrumentation of international openness can lead to overestimating the impact of institutional quality. The over-estimation to which the omission of the control for external openness can lead is emphasized by Campos, Dimova, and Saleh (2010) in their meta-analysis of a long list of studies of the effects of corruption on growth.

10 The selection of works does not include that of Hall and Jones (1999), although it could be considered the pioneer in the use of instrumental variables to estimate the causal effect of institutions on the productivity of countries. The reason for not including the estimates by Hall and Jones (1999) is that their institutional quality indicator is a combination of governance indicators and the indicator of policies of economic openness to the outside created by Sachs and Warner (1995). For this reason, it is risky to suppose that their estimates specifically identify the impact of institutional quality.

comparisons with this article should be made with caution. All of the works cited offer various estimates corresponding to diverse specifications and samples. The coefficients reported in Table1 correspond to the most complete specifications and samples, ignoring those specifications that include additional controls that are not significant. In most cases, the complementary estimates show higher coefficients, and thus, using the more complete estimates shown in Table1 leads to a conservative calculation of the impacts.

To select one of the estimates as the main reference, we follow the criterion of using revised estimates from the work that has had the greatest academic impact in the economic analysis of the causal effect of institutions on the growth of countries. The work that has had the greatest academic impact in this area is that by AJR, and what could be considered the revised estimates of that work are those appearing in AGR. This choice has the added attractiveness of providing an estimated coefficient (0.53) situated at an intermediate point compared to the rest of the estimates and with a standard confidence interval that includes the estimates by the rest of the authors; specifically, the highest value (0.68) estimated by KK and the lowest value (0.26) estimated by AC fall within the confidence interval of the estimate by AGR.

Calibrating the Impact of Improving Institutional Quality

What would be a reasonable goal for a country's institutional quality? Our criterion is that countries should aspire to, at least, reach the average institutional quality of the countries that have a similar productivity level. Hence, we calculate below the increase in per capita income that is to be expected in the long term if governance quality in Spain were to rise to the level that corresponds to its productivity.

The Spanish productivity per employed person is in the 85th percentile of the distribution for the global set. Therefore, we consider as the goal for the Spanish governance indicator the level corresponding to that same 85th percentile in the global distribution of the governance indicator. That is, our calculation estimates what would be the increase in per capita income that Spain would experience in case its institutional quality, as measured by the combined indicator of the WGI for 2017, would rise to reach the same rank that this country occupies in the world distribution of productivity. In Figure 3, this means to raise the position of Spain in the figure up to the yellow line (which is drawn to show the points for which productivity and institutional quality are at an identical level). The WGI governance indicator corresponding to the 85th percentile has a value of 7.06, which is 0.28 points above the indicator's value for Spain¹¹. Then, based on the discussion in the previous section, we consider the estimated relationship between productivity and governance quality that was obtained by AGR. This estimation is a semi-elasticity with a value of 0.53¹². Therefore, the potential impact of changes in governance quality can be calculated as follows: percentage of increase in productivity = [exponent (0.53 * increase in governance quality) – 1] * 100, where the increase in governance quality is equal to

11 As it has already said, we have recalculated the scores for the WGI in a more intuitive scale of 0-10 instead of the original of -2.5 to 2.5.

12 This means that the estimated relationship between a country's productivity (or, similarly, its per capita income) and its governance quality is: $\ln(\text{productivity}) = 0.53 * \text{governance quality}$. Therefore, we have $\ln(\text{new productivity}) - \ln(\text{initial productivity}) = \ln(\text{new productivity} / \text{initial productivity}) = 0.53 * \text{increase in governance quality}$. Hence, $(\text{increase new productivity} / \text{initial productivity}) = \text{exponent}(0.53 * \text{increase in governance quality})$.

0.28. Consequently, we find a potential per capita income increase of 15.3% of improving governance in Spain to the level that corresponds to its position in the global distribution of productivity.¹³

This calculation, which we use as a central reference, can be complemented with those obtained using some of the alternative estimates of the effect of institutional quality on income and productivity presented in Table 1. According to this type of exercise, and using the coefficient estimates obtained by AC and RST, it is found that the increase in institution quality up to the indicated references would increase per capita GDP by 7.6% and 21.0%, respectively.¹⁴

Certainly, both improvements in institutional quality and the effects of this improvement on the economic system would take time. The positive impact that improved institutional quality would have on the GDP would occur indirectly through mechanisms that would increase investment and efficiency in the allocation of resources, and with these, productivity and employment. Greater legal certainty, reduced corruption, elimination of administrative obstacles, improved regulation, greater competition, etc., would incentivize domestic and foreign investment, make entrepreneurship and innovation more profitable, and improve the allocation of public and private resources. The cited long-term increase in GDP by 15.3% could entail, over a 15-year period, an increase in average annual growth of the Spanish economy of approximately one percentage point.

Alcalá and Jiménez (2018) pointed out some lines of reform that could allow to achieve this result for the Spanish case. In particular, they recommended three sets of reforms: (i) strengthening the checks and balances of power, (ii) improving the independence, quality, and transparency of the public administration; and (iii) improving the effectiveness of elections as a selection and oversight mechanism of political elites. Within the first group, among other lines of action, the improvement of the independence and the resources of the judiciary, the strengthening of the parliamentary control of the executive (creating, for example, a parliamentary office for the evaluation of public policies), the safeguard of the impartiality and the capacity of independent authorities (such as the court of audit or information commissioners), and avoiding political interferences of the executive power in mass media, were all pointed out.

Within the group of measures to improve the independence, quality and transparency of public administration, a simplification of all regulations (particularly regulations of economic activities), the reinforcement of the independence of the regulatory and supervisory bodies and the professionalization of high public managers in public organizations, were the reforms suggested by these authors. Finally, in order to improve the effectiveness of elections as a selection and control mechanism of political elites, the ballot structure might be changed so that the voter can both change the order of the candidates presented by the party and cross out the ones he/she dislikes most.

13 This point estimate can be evaluated taking into account that the confidence intervals resulting from the standard deviation associated with the coefficient is 0.53.

14 These point estimates fall within the 90% confidence interval associated with the estimate obtained using the coefficient by AGR.

Conclusions

The previous scientific literature had made clear that the quality of government institutions and control of corruption are fundamental keys to economic development. The economic costs of corruption go far beyond the amount of public funds misappropriated, as it weakens key elements of an economy's functioning. Corruption and poor institutional quality reduce levels of investment because they reduce the profitability of business projects and increase their uncertainty, diverting human and financial resources towards rent-seeking behaviors instead of dedicating them to productive activities; they also discourage entrepreneurship and innovation, instead orienting efforts towards the search for privileges.

The population should be aware that the transparency and accountability of governments, the independence and agility of the judiciary, or the quality of economic regulation, among other components of institutional quality, are not alien academic concepts but, rather, fundamental instruments to improve the economic and social welfare of the masses in the long run. However, how could we quantify, for any given country, the overall monetary cost of poor institutional quality?

This article compared perceived institutional quality in Spain with that of the rest of the world, measured the country's deficit of institutional quality that results from comparing its position in the world distribution of institutional quality with its position in the world distribution of country productivities, and calibrated the overall economic cost of this deficit of institutional quality (or, equivalently, the economic benefits that would result from overcoming this deficit). The method we introduced to carry out this measurement and calibration can serve as a useful blueprint for the analysis of other countries.

The quality of government institutions in Spain is within the top 20% of countries in the world. However, despite this position of privilege, we found that the quality of government institutions in Spain is below what would correspond to its level of economic development. The calibration of the impact of improved institutional quality on per capita income involves different scenarios and results. All of the calculations carried out by the authors suggest a notable positive impact. The income level of Spaniards would experience a significant boost in the long term with an increase in the country's quality of institutions and governance. Raising institutional quality in Spain to the level that would correspond to this country based on the productivity of its economy yields a potential long-term GDP increase of approximately 16% (7.6% under the most conservative estimates and 21% according to the most optimistic ones). Taking 15 years as a time horizon for this long-term impact, this would mean increasing the average annual economic growth of the Spanish economy by approximately one percentage point. However, it is important to recognize that comparing the institutional quality of countries and quantifying the economic impact of improved institutional quality is a difficult task that is subject to significant margins of error.

The challenge of improving the quality of government institutions is not trivial because it includes highly diverse aspects that go beyond control of corruption and address questions such as the agility of the judicial system, the vigor and independence of oversight bodies, regulatory quality, administrative efficiency, and the transparency of

the public sector. However, beyond the concrete figures and recommendations, the basic message is that, in addition to ethical and political reasons, improvement of the quality of governance must constitute a key piece of the long-term economic development strategy of any country, particularly that of mature economies such as Spain.

Acknowledgement: This article is the result of a much longer and more detailed report prepared for the Fundación BBVA and IVIE (Alcalá and Jiménez, 2018). All of the data and calculations were updated in this article based on the most recent available information. The report also suggests some areas of reform that would improve the institutional capacity of Spain.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors would like to express their appreciation for the support received from Spain's Ministry of Science through research projects RTI2018-095256-B-I00 and CSO2016-78258-R.

References

- Abed, G., & Davoodi, H. (2000). Corruption, Structural Reforms and Economic Performance in the Transition Economies. IMF Working Paper No.132, Washington, International Monetary Fund.
- Acharya, V. V., Cooley, T., Richardson, M., & Walter, I. (2011). Market Failures and Regulatory Failures: Lessons from Past and Present Financial Crises. Macroeconomics Working Papers 23273, East Asian Bureau of Economic Research.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J.A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*, 91, 1369–1401.
- Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. (2005a). The Rise of Europe: Atlantic Trade, Institutional Change, and Economic Growth. *The American Economic Review*, 95(3), 546–579.
- Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. (2005b). Institutions as a fundamental cause of long-run growth. In P. Aghion & S. N. Durlauf (eds.) *Handbook of Economic Growth*, Volume 1A, chapter 6, 385–472.
- Acemoglu, D., Gallego, F.A. & Robinson, J.A. (2014). Institutions, Human Capital, and Development. *Annual Review of Economics*, 6, 875–912.
- Alcalá, F. & Ciccone, A. (2004). Trade and Productivity. *Quarterly Journal of Economics*, 119(2), 613–646.
- Alcalá, F. & Jiménez, F. (2018). Los costes económicos del déficit de calidad institucional y la corrupción en España. Bilbao, Fundación BBVA (Colección Informes, Economía y Sociedad).
- Bobonis, G., Gertler, P., Gonzalez-Navarro, M. & Nichter, S. (2016). Vulnerability and Clientelism. University of Toronto, mimeo.
- Campos, N.F., Dimova, R.D. & Saleh, A. (2010). Whither Corruption? A Quantitative Survey of the Literature on Corruption and Growth. IZA Discussion Paper No. 5334.
- de Vaal, A. and Ebben, W. (2011). Institutions and the Relation between Corruption and Economic Growth. *Review of Development Economics*, 15, 108–123.
- Eichengreen, B., (1994). Institutions and Economic Growth: Europe After World War II, CEPR Discussion Papers 973, C.E.P.R. Discussion Papers.
- Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2004). Do Institutions Cause Growth? *Journal of Economic Growth*, 9, 271–303.
- Hall, R. E., & Jones, C.I. (1999). Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker Than Others? *Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83–116.
- Jiménez, F. (2016). Los efectos de la corrupción sobre la desafección y el cambio político en España. In M. Vitoria, J.M. Gimeno & J. Tejedor (eds.), *La corrupción en España: ámbitos, causas y remedios jurídicos*, Barcelona, Atelier, 49–67.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2007). The Worldwide Governance Indicators Project: Answering the Critics. World Bank Policy Research Working Paper 4149.
- Kaufmann, D., Kraay, A. & Mastruzzi, M. (2010). The Worldwide Governance Indicators: A Summary of Methodology, Data and Analytical Issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430.
- Kaufmann, D., & Kraay, A. (2002). Growth Without Governance. World Bank Policy Research Working Paper 2928.
- Kehoe, T. J., & Ruhl, K. J. (2010). Why Have Economic Reforms in Mexico Not Generated Growth? *Journal of Economic Literature*, 48(4), 1005–1027.
- Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures. *Economics and Politics*, 7(3), 207–227.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.
- Méon, P. G., & Sekkat, K. (2005). Does corruption grease or sand the wheels of growth? *Public Choice*, 122, 69–97.

- Mo, P. H. (2001). Corruption and Economic Growth. *Journal of Comparative Economics*, 29, 66–79.
- North, D. C., & Thomas, R. (1973). *The Rise of the Western World: A New Economic History*, Cambridge, Cambridge University Press.
- North, D. C. (1981). *Structure and Change in Economic History*. New York, W.W. Norton & Co., 1981.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*, Cambridge University Press, New York.
- OECD. (2002). *Regulatory Policies in OECD Countries. From Interventionism to Regulatory Governance*, Paris.
- Rock, M. T., & Bonnett, H. (2004). The Comparative Politics of Corruption: Accounting for the East Asian Paradox in Empirical Studies of Corruption, Growth and Investment. *World Development*, 32(6), 999–1017.
- Rodrik, D., Subramanian, A., & Trebbi, F. (2004). Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development. *Journal of Economic Growth*, 9, 131–165.
- Sachs, J. D., & Warner, A. (1995). Economic Reform and the Process of Global Integration. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 1–95.
- Stiglitz, J., & Rosengard, J. (2015). *Economics of the Public Sector*, 4th edition, W. W. Norton & Company.
- Ugur, M., & Dasgupta, N. (2011). Evidence on the economic growth impacts of corruption in low-income countries and beyond: a systematic review. London, EPPI-Centre, University of London.
- Viscusi, W. K., Vernon, J. M. & Harrington, J.E. (2000). *Economics of Regulation and Antitrust*, 3rd ed, Cambridge, MA, MIT Press.
- World Bank. (2018). World Development Indicators <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [Accessed: 9 March 2021]
- World Bank. (2021) Worldwide Governance Indicators at <https://info.worldbank.org/governance/wgi/> [Accessed: 9 March 2021]

SiYASAL: Journal of Political Sciences

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 10.02.2021
Kabul: 10.03.2021
Online Yayın: 31.03.2021

Kültür İktisadî ve İktisat Kültürü: Ülgener-Sayar Araştırma Programının Metodolojik Temelleri Üzerine

The Economics of Culture and the Culture of Economics: On the Methodological Foundations of the Ülgener-Sayar Research Program

Turan Yay¹

Öz

Yerleşik iktisat yaklaşımının uzun süredir ihmal ettiği kültür, bireysel ekonomik davranışlar ve toplumların iktisadi gelişmesi arasındaki karşılıklı etkileşimi ve iktisadi fikirlerin ülkeler arasında yayılma süreci gibi konular, son yıllarda iktisat literatüründe tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmada ilk olarak bu literatüre ve onun iktisadın temel sorunsalı ile ilişkisine değinilecektir: Neden bazı ülkeler iktisadi gelişme sürecinde başarılı olmuşken, diğerleri hala başarısızlık içinde yüzmektedirler? İkinci olarak, uzun süredir Türk iktisadi düşünce tarihi üzerine yayınlar yapan Prof. Ahmed Güner Sayar'ın çalışmalarından hareketle, yukarıdaki konuların Osmanlı-Türk Toplumunun evrim sürecine nasıl yansıdığını ele almaktır. Profesör Sayar'ın çalışmalarındaki bazı tezlerin ve onların kökenlerinin incelenmesi, bize, Türk İktisat ve Kültür Tarihine ilişkin bir Ülgener-Sayar Yaklaşımını ve onun metodolojik temellerini verecektir.

Anahtar Kelimeler

Kültür İktisadî, İktisat Kültürü, İktisat Zihniyeti, Osmanlı-Türk Toplumu, Ahmed Güner Sayar, Sabri F. Ülgener

Abstract

The interactions between culture, individual economic behavior, and the economic development of societies, and the processes of economic ideas spreading among countries, have long been neglected by mainstream economics. In recent years, such considerations have started to gain importance in the economics literature. This study will first address this emerging body of literature and its relation to the fundamental subject matter of economics: Why do some countries succeed in economic development while others fail? Second, it will review the works of Professor Ahmet Güner Sayar to understand how the above issues are reflected in the evolution of Ottoman-Turkish society. Examining some of the theses in Professor Sayar's works and their origins reveals the Ülgener-Sayar Approach to the study of Turkish economic and cultural history and its methodological foundations.

Keywords

Cultural Economics, Economic Culture, Economic Mentality, Ottoman-Turkish Society, Ahmed Güner Sayar, Sabri F. Ülgener

1 Sorumlu Yazar: Turan Yay (Prof. Dr.), Yeditepe Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: turan.yay@yeditepe.edu.tr ORCID: 0000-0003-3729-9264

Atf: Yay, T. (2021). Kültür İktisadî ve İktisat Kültürü: Ülgener-Sayar Araştırma Programının Metodolojik Temelleri Üzerine. *SiYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 23–43. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.892801>

Extended Summary

While the majority of economists regard the publication year of Adam Smith's "The Wealth of Nations" (1776) as the date of the emergence of economics as a separate social science, the subject matter of "the natura and causes of the wealth of nations" has been one of the most fundamental problems of economists since then. For dealing with this problematic, some economists have adopted the historical-institutional method of Adam Smith, while others have embraced David Ricardo's abstract deductive modeling approach. Especially after Smith, two important theses have been put forward to explain this fundamental problematic (Why did capitalism emerge in Western European Societies in the 16th and 18th years, but not in Eastern Societies?), within the Smith' (historical-institutional) tradition: First were "Oriental Despotism" (Karl Marx), another "Protestant/ Calvinist work ethic" (Max Weber).

In the real world, these two theses were falsified in the second half of the 20th century, first by Japan and then the East Asian Tigers. In addition, in theoretical economics world, the dominate of the making economic approach based on mathematical and econometric modelling to mainstream economics (which is known formalist economics) from the second half of the 1950s to the early 1980s caused the studies based on historical-cultural-institutional factors to fall out of favor.

And finally, towards the end of the 20th century, emerging various numerical data regarding cultural and institutional variables (like World Values Survey, The General Social Survey) enabled empirical studies on the subject. This also led to the reintroduction of the question of "the relationship between cultural variables, individual economic behaviors and economic development" on the agenda of economists and triggered to the emergence of important studies.

A new review of these studies concludes that some countries seem likely to be rich and others poor due to a complex combination of economic incentives, culture, institutions, chance, and historical accidental factors. In essence, some economists / historians that we can call as the authorities on the subject such as Avner Grief and Joseph A. Schumpeter prioritized this conclusion by emphasizing non-existence of the specific theory to explain "the turning the tradition-bound individual to a profit hunter." They suggested historical research in detail about this great transformation. Actually, Albert O. Hirschman, who is one of the important names on the subject, has put an end to us on the function of (economic) history or what to expect from history of (economic) ideas: *"This is probably all one can ask of history, and of the history of ideas in particular: not to resolve issues, but to raise the level of the debate."*

Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar examines the history of the economic and cultural development of Ottoman-Turkish Society in the studies which has published in the last forty years, using a cultural and institutional perspective based on economic methodology and the history of economic thought. In Professor Sayar's works, the traces of the historical-institutional method of Adam Smith and especially the similarities with the frameworks (as a whole of the concepts, views and methodological principles) of Schumpeter, Weber and the German Historian School can be seen very clearly. Prof. Sayar, as a second-generation member of this approach initiated by his teacher Professor Sabri Ülgener with a similar perspective,

he continues to raise the “level” of the debate on the economic and cultural development of the Turkish society by his studies. In this regard, it would not be wrong to talk about an Ulgener-Sayar Approach.

Giriş

Bu çalışmanın iki amacı var: İlki, aslında düşünce tarihi boyunca önemli iktisatçı ya da sosyal bilimcilerin hep gündeminde olmakla birlikte, yerleşik iktisadın uzun süre ihmal ettiği kültürle insanın iktisadi davranışı ya da toplumların iktisadi gelişmesi/büyümesi arasındaki karşılıklı etkileşim süreci sorunsalının, özellikle son yıllarda kurumsal iktisat ve iktisat sosyolojisi yazınında önemli çalışmaların yayımlanmasının verdiği ivme ile yerleşik iktisat dergilerinde de yer alması (Greif, 1994; Guiso, Sapienza ve Zingales, 2006; Alesina ve Giuliano, 2015), hatta popüler magazin dergilerine (Economist, 2020) de konu olmasına dikkat çekmektir. İkincisi ise, bu sorunsalın Osmanlı-Türk Toplumundaki tezahürlerini, neredeyse kırk yıldır Türkiye/Türk insanı bağlamında kültürün iktisadi davranış, iktisadi zihniyet ve iktisadi kalkınma süreci ile karşılıklı etkileşimi üzerine yayınlar yapan Profesör Dr. Ahmed Güner Sayar'ın çalışmalarından hareketle izlemektir. Kısaca çalışmanın amacı, konunun genel ve Türkiye bağlamında önemini vurgulamaktır.

Profesör Sayar, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, İngiltere Birmingham Üniversitesi'nde, 20. Yüzyılda iktisat metodolojisinin en önemli otoritelerinden biri olan Profesör Terence W. Hutchison danışmanlığında iktisadi düşünce tarihi üzerine Yüksek Lisans Tezini tamamladı. Ülkeye dönüşünde mezun olduğu İktisat Fakültesi'nde Prof. Dr. Sabri Ülgener'in Asistanı olarak akademik hayata atılan Prof. Sayar, bu üniversitede (önce İktisat daha sonra Siyasal Bilgiler Fakültelerinde) Doktora, Doçentlik ve Profesörlük derecelerini aldı ve çok sayıda öğrenci yetiştirdi. 1986'da ilk kitabı "*Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*" ile iktisadi düşüncenin Osmanlı-Türk Toplumuna girişi ve etkilerini ele alan Profesör Sayar, bundan sonra Türk toplumunda kültürün iktisadi davranışla karşılıklı etkileşimi, iktisadi zihniyet, iktisadi düşüncenin yayılım kanalları gibi konuları, iktisat tarihi, iktisadi düşünce tarihi ve iktisat metodolojisinin kesiştiği yerde çözümlemeye çalışan, bazılarını kaynakçada görebileceğimiz çok sayıda kitap, makale yayımladı. Tüm bu çalışmalarında, hocalarının (metodoloji konusunda Terence Hutchison, Osmanlı-Türk İktisat zihniyeti konusunda Sabri Ülgener) yanında, Osmanlı-Türk Toplumunun kültürel hayatında önemli rol oynayan isimlerle (başta Süheyl Ünver olmak üzere çok sayıda "Son Osmanlılar" kuşağının temsilcileri ile) birinci dereceden dostlukları ve ilişkileri ile fikrî görüşlerini (canlı ve ilk ağızdan, yazılı olmayan bilgi ve tanıklıklarla) besledi. Kendi hocaları yanında çok sayıda Türk Kültürünün gelişimine katkıda bulunan kişilere ve onların görüşlerine ilişkin kitaplar yayımladı (Sayar, 1998, 2000, 2006, 2011b, 20129).

Çalışmamızda ilkin, kültür iktisadı kavramının iktisadi düşünce tarihindeki yeri üzerinde kısaca duracağız. Daha sonra Prof. Sayar'ın çalışmaları ile bu sorunsalın Osmanlı-Türk toplumundaki gelişim sürecine ilişkin Profesör Sayar'ın ilimizi çeken saptamalarının altını çizeceğiz. Daha sonra ise, Profesör Sayar'ın fikirlerinin düşünsel temelleri üzerinde duracağız. Bu ise bizi öncelikle Profesör Sabri Ülgener'in çalışmalarına, sonra da Ülgener-Sayar Araştırma Programının metodolojik temellerine götürecektir.

Kültür İktisadı

Kültür iktisadı ya da *kültürel iktisat* (economics of culture/cultural economics), aslında en başından beri iktisadın en temel sorunsalı olan ve önemini hiç kaybetmeyen bir konuya, hâkim iktisadın uzun yıllar ihmal ettiği bir perspektiften bakan bir araştırma

alanıdır. Bu anlamda iktisadın ayrı bir sosyal disiplin olarak ortaya çıkmasına yol açan Adam Smith'in *Ulusların Zenginliğı* kitabının alt başlığında ifadesini bulan ya da Thomas Malthus'un, David Ricardo'ya yazdığı 26 Ocak 1817 tarihli mektupta belirttiğı “ulusların zenginlik ve yoksulluğunun nedenleri: politik iktisattaki tüm araştırmaların büyük amacı” (aktaran, Landes, 1998), bugün de iktisatçıların gündeminin başköşesinde oturuyor. İktisatçıları, düşünce tarihi boyunca bu sorunsalı, sermaye birikimi, coğrafi faktörler, teknolojik yenilikler, din-kùltür farklılıkları, tarihsel-kurumsal spesifik unsurlar gibi çeşitli faktörlerden hareketle açıklamaya çalıştılar. Başlangıçta Adam Smith, John Stuart Mill gibi klasik iktisatçıların, kişisel çıkar yanında kùltürel kısıtlamaların/kuralların da önemini vurguladıklarını biliyoruz. Daha sonraları bir dizi önemli iktisatçı/düşünür (başta Karl Marx, Max Weber, Thorstein Veblen, Joseph A. Schumpeter, Antonio Gramsci, Karl Polanyi, Albert O. Hirschman olmak üzere) kùltürel iktisadi davranış/iktisadi gelişmenin karşılıklı etkileşiminin önemini altını çok güçlü bir şekilde çizseler de neoklasik kökenli modern/yerleşik iktisat, özellikle 1950'lerden 1980'lere kadar uzanan dönemde bu alanı görmezden geldi (Guiso, Sapienza ve Zingales, 2006; Fernandez, 2008).

Literatürde, “toplumların nesilden nesile aktarılan, geleneksel/ananevi değerler (values), inançlar (beliefs) ve tercihler ya da davranış biçimleri manzumesi olarak ifade edilebilecek ‘kùltür’ ile mevcut ya da geçmişten devralınan ‘kurumlar’ın karşılıklı etkileşiminden hareketle iktisadi gelişmeyi (milletlerin zenginliğini ya da yoksulluğunu) ele alan bir araştırma alanı” olarak tanımlayabileceğimiz kùltürel iktisat'ın görmezden gelinmesinin nedeni, yerleşik iktisadın kapsam ve metodolojisi ile ilgiliydi (Alesina ve Giuliano, 2015; Fernandez, 2008; Guiso, Sapienza ve Zingales, 2006)¹: Bir yandan Mark Blaug'un *formalist devrim* olarak adlandırdığı yerleşik iktisada soyut matematiksel genel denge ve optimizasyon sorunsalının hâkim olması ve ekonometrik test tekniklerindeki gelişmeler (iktisadın matematiğin uygulama alanına dönüşmesi), diğeryandan “kùltür” kavramının muğlaklığı, tanımının sınırlarının yeterince net olmaması, içinde bulunulan toplumun kurumlarından ve standart iktisadi değişkenlerden ayrı olarak tanımlanıp, ölçülebilir, test edilebilir öndeşiler geliştirilebilmesi konusundaki kuşku, kùltür iktisadının yerleşik iktisatça benimsenmesini önledi.

Gerçekten de kùltür kavramının ampirik ve teorik olarak ayırt edilmesi, yakın ilişkili olduğı kurumlardan farklılığının belirlenmesi, beraberinde bir dizi tartışma yaratmıştır. Konuya ilişkin ampirik çalışmalar “çeşitli etnik, dini ya da sosyal grupların önemli ölçüde değişmeden nesilden nesile aktardıkları geleneksel inançlar ve değerler” olarak kùltürü tanımlayarak “inançlar ve değerleri” kùltürün kapsamına alırlarken, teorik çalışmalar biraz daha farklı konuya yaklaşmışlardır: Kùltür, “bir kişinin faaliyetlerinin sonuçlarına ilişkin hem önceki nesillerden aktarılan hem de cari neslin tecrübeleri ile şekillenen -sadece- inançlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Sosyolog, antropolog ve tarihçiler *toplumsal organizasyonu* kùltürün önemli bir yansıması olarak görürlerken (Greif, 1994), hem kùltürel inançları “belirli bir gruba ilişkin hem kendi aralarındaki hem tanrıyla hem de diğerytoplumsal gruplarla olan ilişkilerini düzenleyen, ama ampirik olarak

1 İktisat literatüründe, insanın kùltürel/sanatsal faaliyetlerinin (resim, müzik gibi güzel sanatların, müzeciliğın, hatta din olgusunun) yerleşik iktisadın alet kutusu/teorik çerçevesi ile analizini yapan, çevre ekonomisi, evlilik/aile ekonomisi (economics of marriage/family), anayasal iktisat gibi iktisadın bir uygulama alanı olarak ifade edilebilecek, yine kùltürel ekonomi (cultural economics) olarak adlandırılan bir başka alan daha var ki bu bizim konumuz dışında kalıyor (Bu konuda literatürün bir değerlendirmesi için Bkz. Blaug, 2001 ve bir ders kitabı örneğı için Bkz. Towse, 2010).

ispatlanmamış, analitik olarak kanıtlanmamış olmaları nedeniyle bilgi kavramından ayrılan fikir ve düşünceler” olarak tanımlamakta hem de kültürle kurumların etkileşimini vurgulamaktadırlar (Alesina ve Giuliano, 2015).

Kurumlar konusunda ilk akla gelen isimlerden olan Douglas North (1990) kurumları “*insanların ilişkilerini şekillendiren insan eliyle tasarlanmış kısıtlamalar*” ya da “*toplumda oyunun kuralları*” olarak tanımlarken, kapsamını, *formel kurumlar* (kurallar, yasalar, anayasalar), *informel kurumlar* (davranış normları, gelenek, kendi-kendini empoze eden davranış kodları) ve onların uygulama özelliklerinin bütünü olarak ifade etmektedir. North’a göre formel kurumlar devlet tarafından belirlenirken, informel kurumlar kültür olarak adlandırdığımız geçmişten gelen mirasın bir parçasıdır. Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2006) ise kurumları “*sosyal tercihlerin belirlenme ve uygulama mekanizmaları*” olarak tanımlarken, kurumları *politik ve ekonomik kurumlar* olarak sınıflamakta ve politik kurumların ekonomik kurumları belirlediğini savunmaktadır. Öte yandan Avner Greif (2006) kurumları “*bir davranışın düzen ve sürekliliğini sağlayan insan-yapısı fiziki olmayan kurallar, inançlar, norm ve organizasyonlardan oluşan sosyal faktörler sistemi*” olarak tanımlamaktadır. Greif ile North arasındaki fark, North kurumları bireyin davranışına (sosyal ilişkiler oyununa) dışsal, oyunun kuralları olarak ele alırken, Greif kurumları içsel olarak alır ve oyunun kurallarını uygulayan bireyin davranışlarının kurumlarla açıklanması gerektiğini savunur; kurumların oyunun kurallarını değil oyunun dengesi ifade ettiğini savunur (Alesina ve Giuliano, 2015).

Görüldüğü gibi “*normlar ve gelenekler*” hem kültür hem de kurum tanımlarında yer almakta ve bir karışıklık yaratmaktadır. Bu nedenle literatürde benimsenen yaklaşım, her ikisi de karşılıklı etkileşim içinde olmak üzere, *formel kurumların kurum, informel kurumların ise kültür* olarak ele alınmasıdır. Kısaca, *kültür iktisadı* (ya da *kültürel ekonomi*), toplumsal grupların inanç, değer ve kurumlarının, onların iktisadi tercih ya da davranışları ve bir bütün olarak toplumun iktisadi gelişimi üzerindeki etkilerinin analizi, ancak 1990’lardan itibaren biraz da değerler ya da kurumlara ilişkin (World Values Survey, The General Social Survey gibi) yeni veri setlerinin ortaya çıkması ve ampirik çalışmalara olanak yaratmasıyla yerleşik iktisadın gündemine girdi.

Profesör Ahmet Güner Sayar’ın Araştırma Programı: Kültür İktisadından Fikirlerin Yayılma Teorisine

Elimizde Profesör Sayar’ın yayımladığı yedi kitap var. Bu bölümde bu kitaplardan hareketle, Profesör Sayar’ın temel sorunsalı ve çalışma alanının kapsamı, bu temel sorunsal bağlamında ortaya koyduğu tezler ve bu tezlerin düşünsel temellerine yoğunlaşarak, kültür iktisadının Osmanlı-Türk toplumundaki tezahürlerini yakalamaya çalışacağız.

Söz konusu yedi kitabın içeriğine bir bütün olarak bakıldığında, Profesör Sayar’ın sorunsalını/çalışma alanını, “*kültür iktisadı*” ya da “*kültürel iktisat*” (economics of culture/cultural economics) olarak tanımlayabiliriz.

Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi kültür iktisadı yakın zamana kadar ana-akım iktisatçı ihmal edilirken, Profesör Sayar daha 1970’lerin ortalarından itibaren toplumsal kültürün (informel kurumlar olarak da adlandırılan gelenek, inanç ve değerlerin) ve iktisadi/sosyal (formel) kurumların, insan yaşamındaki, insanın iktisadi davranışlarındaki ve toplumların gelişimindeki önemini kavrayarak, bize göre akademik yaşamı boyunca üzerinde

çalışacağı soyut sorunsalını/araştırma programını oluşturmuştur: Ulusların/toplumsal grupların kùltürel gelenek, inanç ve değerleri ile iktisat kùltürü/zihniyeti arasında nasıl bir etkileşim vardır ve bu etkileşimin ulusların/toplumsal grupların iktisadi gelişimi/serveti üzerindeki etkisi nasıldır? Farklı gelenek, inanç ve değerlere sahip toplumlardan bazıları iktisadi gelişmeyi başarır ve zenginleşirken diğerleri neden yoksul kalmıştır?

Bu sorunsalı, daha somut tarihsel-mekânsal bağlamda iki ilintili soruyla ifade edebiliriz: Osmanlı-Türk Toplumunda değerler, inançlar ve toplumsal kurumlar bütünü olarak ifade edebileceğimiz Osmanlı-Türk kùltürü/kùltürel yaşamı, maddi nesnel koşullarla birlikte, nasıl bir iktisat kùltürü/zihniyeti/kafası (economic culture/mentality) yaratmıştır? Ve bu sorunsal, hemen her Türk aydınının yaşamının bir aşamasında mutlaka kendisine soracağı “Osmanlı Türk Toplumunda/Toplumsal Yapısı neden iktisadi gelişmesini/modernleşmesini (kısaça kapitalistleşmesini) yeterince başaramadı?” sorusunun yanıtlanmasında bize yardımcı olabilir mi?

Profesör Sayar’ın aslında bu konuya ilgisi, yine 1970’li yıllara kadar üzerinde pek durulmayan “*iktisadi fikirlerin yayılma*” sorunsalından kaynaklanıyor: 1971 yılında Birmingham Üniversitesi’nde *Marjinalist Devrimin* yüzüncü yıldönümü nedeniyle, marjinalist (çoklu devrim) iktisat düşüncesinin çevre ùlkelere (İspanya, Fransa, Rusya, ABD) yayılma süreci ve kanalları üzerine yapılan bir konferansta dinlediklerinin, O’nda yarattığı “marjinalist iktisat düşüncesi Osmanlı-Türk Dünyasına nasıl ve hangi kanallarla girdi?” sorusu; O’nun hem Doçentlik çalışmasının sorunsalını belirlemiş hem de yukarıda belirttiğimiz akademik yaşamı boyunca sürdüreceğı Araştırma Programına yönelmede bir araç işlevi görmüştür (Sayar, 1987, s.v; 2001, s.122).

Bize göre İngiltere’de Adam Smith’le birlikte rüştünü ispat ederek ayrı bir sosyal disipline dönüşen iktisadın/iktisadi düşüncenin, Osmanlı-Türk Toplumuna nüfuzu ve nüfuz kanalları, kendi başına amaçlanacak bir sorunsal/inceleme konusu olmakla birlikte, aynı zamanda bir adım gerisini sorgulamaya yol açarak bir araç işlevi de görüyor: Batı iktisat düşüncesi Osmanlı Toplumuna ulaşmadan önceki beş yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu’nun “*iktisadi yapısı ve bu yapıyı yönlendiren (...) hukuki muhiti*” nasıl bir iktisadi norm dünyası üretmişti? Profesör Sayar bu sorunun zor, karmaşık ve “meselenin can alıcı noktası” olduğunu belirtir (Sayar, 1986, s.25):

“Osmanlı devleti kendine has devlet felsefesi, toplum yapısı ve insan tipolojisi ile zaman içerisinde ördüğü tarih-kùltür-kurum ağı içerisinde çok değişik ve farklı bir insan-insan ve insan-madde anlayışına sahipti. Bu ilişkiler ağıının tek tek liflerine ayrılması ve her birinin iktisadi fikirlerin intikaline göstereceğı duyarlı ya da duyarsız tepkilerin ölçülmesi gerekmektedir. Bu yolla düşüncenin akışkanlığını mümkün kılan veya imkânsızlaştıran odaklıkların ayrı ayrı faaliyet paylarının belirlenmesiyle modern iktisat düşüncesi karşısında Osmanlı insanının tavrı ve konumu anlaşılacaktır. Bu ise itiraf edilmelidir ki, hakikaten pek karmaşık bir olgudur ve Osmanlı gerçeğinin bütün hatlarına eğilmekle mümkün olabilecek azametli bir adımdır.”

İktisat camiasının kùltür iktisadı konusunda olduğu gibi, fikirlerin yayılma sorunsalına, bir başka ifade ile, iktisadi fikirlerin bireysel beyinlerden genel iktisadi-bilgi envanterine ve en sonunda somut yaşamda politikaya dönüşümüne ilişkin süreç ve kurumların incelenmesine yeterince ilgi göstermemesini, konuya ilişkin en önemli kitaplardan birinin editörleri David Colander ve A. W. Coats (1989, s.1), “*kavramların müphem, kurumların*

puslu ve sürecin karmaşıklığına” bağlayarak, fikirlerin yayılma sürecinin incelenmesini “*saniyenin-milyarda bir süresi kadar ömrü olan atom-altı parçacıkların incelenmesi*”ne benzetmektedirler. Bu benzetmenin ışığı altında Sayar (1986)’nın dipnotlarına göz attığımızda, çalışmada ne kadar meşakkatli bir işe girildiğini (“iğne ile kuyu kazmak”?) tahmin edebiliriz.

Düşüncenin bireyden (bilim insanından) çıkıp bir camiaya (bilim insanları camiasına), politika yapıcılara, son kertede bir yandan somuttaki politikalara, bir yandan da topluma yayılması sürecinin iktisatçılarca pek dikkate alınmamasının yine hâkim bilim felsefesi/ iktisat metodolojisi ile bir ilgisi vardı (Bkz. Hands, 2007): Pozitivizm ya da yanlışlamacılık yaklaşımlarına göre, fikirler mücadelesinde her zaman en iyi fikir kazanacağından, bu sürecin incelenmesinin pek yararı yoktur. Joseph A. Schumpeter de hâkim iktisat metodolojisine benzer düşüncüyü daha önce savunmuştu (1908/2010): “*Düşünce okulları arasındaki tartışma enerji kaybından başka bir şey değildir. Hayatın er ya da geç ortadan kaldıracığı bir şeyle mücadelenin hiçbir faydası yoktur. Söyleyebileceğimiz tek şey şudur ki bilimde bir şey kazanmışsa var olma hakkını ispatlamış demektir, değersiz şey ise kesinlikle yok olacaktır.*” Öte yandan iktisatçıların, 20. Yüzyılın ilk yarısından itibaren fikirlerini çeşitli düşünce kuruluşlarında savunma (*vaizlik/preacher*) işlevinden vazgeçip, pür bilim insanı (*scientist*) işlevini benimsemelerinin de burada önemli olduğunun altı çizilmelidir (Bkz. Stigler 1982).

Bilim felsefesine sosyolojik yaklaşımın hakim olması ya da *Thomas Kuhn (The Structure of Scientific Revolution)*’un bilimsel bilgi üretim ve gelişim sürecine *bilim sosyolojisi* perspektifinden yaklaşımının giderek kabul görmesi ile birlikte, bilginin/ düşünce yayılma süreci (yeni paradigmanın ortaya çıkması, eski ve yeni paradigmalar arası rekabet, yeni paradigmanın bilim insanları camiası arasında yayılarak hakim paradigmaya dönüşmesi gibi süreçler) iktisadi düşünce ve iktisat metodolojisinin kapsamına dahil olmuştur.

Colander ve Coats (1989:10-15), iktisadi düşüncenin yayılma sürecine ilişkin üç modelin altını çizer:

i) *Bulaşıcı Hastalık Modeli*: Bu modelde düşüncenin yayılması bulaşıcı hastalığın yayılma (salgın/pandemi) sürecine benzetilir; bulaşıcı hastalıkta hasta ve sağlıklı insanlar vardır ve hastalığın yayılma olasılığı, bu iki grubun temas sayısına göre öngörülür. İktisadi düşüncenin yayılması da tıpkı bulaşıcı hastalık gibi çeşitli kişi ya da grupların temas noktalarından/sayılarından hareketle öngörülebilir. Buna göre ne kadar çok elverişli/ uygun nüfusla temas edilirse, bir düşüncenin hız kazanıp yayılması ve nihayetinde yavaşlaması söz konusu olacaktır. Bu süreçte bilginin yeniliği ve izleyicinin alâka şiddeti, yayımda önemli olacaktır. Burada toplumun yeniliğe açık olması ile bilginin fiilen yayılması farklılığı da vurgulanmaktadır.

ii) *Fikir Piyasası Modeli*: Bu model, fikirlerin arz ve talebi ile bunların arasındaki rekabete dikkati çeker. İktisadi fikirler büyük ölçüde iktisatçılar tarafından *arz* edilir; *fikir talebi* ise nihayetinde politika önerilerinde girdi olarak kullanmak üzere *politika-yapıcılarından*, tahmin, maliyetleri düşürme ya da fiyat belirlemede kullanmak üzere *iş adamlarından*, ekonomide olup biteni anlamak için öğrenci ya da sokaktaki adam gibi *bireylerden* kaynaklanır. Bu görüşe göre, hangi düşüncenin, niçin yayıldığını anlamak

için, *düşünceyi yayan ve alan kurumlar*la, onların müşterilerine ilişkin *teşviklere* bakmak gerekir. Bilimsel/profesyonel bilginin izleyicileri olarak, (i) *bilimsel topluluk*, (ii) *toplum*, ve bunların arasında yer alan, siyasetçiler, çeşitli iş adamları grupları, bankacılar, araştırma ya da düşünce kuruluşları, uluslararası kuruluşlar gibi daha (iii) *spesifik gruplardan* söz edilebilir. Düşüncenin yayılma süreci, zorunlu olarak bilginin/düşüncenin bazı kısımlarının ön plana çıkması, bazı kısımlarının dikkat çekmemesi ve yayılma sürecinde bilginin değişmesi gibi nedenlerle seçici olur ve bu seçicilik yayılma kurumlarının ve bu süreçteki kişilerin müşevvikleri ile ilişkilidir. Burada söylenen, düşünce piyasasının diğer piyasalardan daha rekabetçi olmadığıdır.

iii) *Enformasyon Modeli*: Enformasyon yayılma modelinin temel kavramları, bir yanda *kaynak* (source), diğer yanda *aktarma mekanizması* ile bağlanılan *enformasyon-alıcıdan* oluşur. Enformasyon, kaynaktan şifrelenerek gönderilir, aktarım sürecinde gürültü (noise) ile birlikte değişir ve alıcı tarafından nihayetinde çözülür. Bu model iktisada uyguladığımızda; enformasyon *düşünceye*, iktisatçılar *gönderici-ajanlara*, politika-yapıcılar ve toplum *bilgi-alıcılara*, diğer birey, grup ve kurumlar da *aktarım mekanizmalarına* karşılık gelir. İktisatçıların işi, toplum için yararlı düşünceler tasarlayarak, kurumlar aracılığıyla topluma etkin bir şekilde aktarmak için kodlamaktır. Aktarım mekanizmaları optimal gürültü (noise) ile fikirleri iletirken, politika-yapıcılar toplum yararına kullanmak üzere bu şifreleri-kodları çözecektir. Burada aktarım kurumlarının uygun olup olmaması, aktarım sürecinde kullanılan kodun ne derece uygun olduğu, gönderilen bilginin doğru bir şekilde çözülüp/çözülmemesi önem kazanmaktadır.

İktisadi düşünce tarihçisi Godwin (1972) de öncelikle [Blaug (1990)'da da belirtildiği gibi] iktisadi düşüncenin gelişimine ilişkin iki temel yaklaşımın altını çizer: İlki, sosyal bağlamını dikkate almaksızın salt iktisadi düşüncenin gelişimini ele alan (*iktisadi düşüncenin rasyonel yeniden inşası* olarak da ifade edilen) *absolutist yaklaşım*. İkincisi ise, iktisadi düşüncenin gelişimini sosyal/tarihsel/kültürel bağlamı içinde ele alan (*iktisadi düşüncenin tarihsel yeniden inşası* olarak da adlandırılan) *relativist yaklaşım*. Godwin ikinci yaklaşım çerçevesinde iktisadi bilginin yayılmasını, şu dört noktanın karşılıklı etkileşimiyle açıklar: i) Adam Smith, Leon Walras gibi düşünce babalarının ya da Klasik İktisat, Avusturya Okulu gibi yaklaşımların geliştirdikleri *Salt İktisat Teorileri* ii) Profesyonel İktisatçıların, iktisat teorilerinin *politika çıkarsamalarını benimseyerek günlük iktisadi faaliyetlerinde kullanmaları*; iii) *Profesyonel-Olmayan (gazeteciler gibi) İktisat Okur-Yazarlarının İktisat Politikalarını Dillendirmeleri* ve iv) Düşüncenin nihayetinde, somut dünyada birey (in yatırım kararı) ve politikacı(nın örneğin dış ticaret vergilerini artırması)nın *iktisadi faaliyetine dönüşmesi*.

İlgili literatürün bıraktığı izlenim, fikirlerin yayılmasına ilişkin modellerin yukarıdakilerle sınırlı olmasa da benzer nitelikleri vurguladıklarıdır. Profesör Sayar (1986) da, bu yaklaşımlara benzer şekilde J. J. Spengler'den hareketle fikirlerin yayılma sürecine ilişkin kendi modelinin önemli aşamalarını şu noktalarda toplar: Aktarılan iktisadi *fikirlerin kaynağı* (Adam Smith İktisadı, Klasik İktisadın Fransız J. B. Say versiyonu), *aktarıcıların durumu* (akademisyenler, bürokratlar, öğrenciler), *aktarma araçları* (iktisat eğitimi, basılı eserler/tercümeler), aktarılan iktisadi *düşüncenin içeriği* (düşüncenin ne derece orijinal olduğu, aktarma sürecinde değişime uğraması vs.) ve aktarılan iktisadi

fikirler karşısında *nihai alıcının durumu* (Osmanlı-Türk İktisat zihniyeti, kurumsal yapısı).

Toparlarsak, Profesör Sayar, Doçentlik çalışması ve sonrasında yazdığı bir dizi makalede, Osmanlı-Türk Toplumunun geçmişten bugüne iktisadi evrim sürecini, [iktisat-toplumsal kültür-kurumlar karşılıklı (*acausal*) etkileşimi/ kesişimi üzerine inşa ettiği] bir Araştırma Programı çerçevesinde ele almıştır. Bu Araştırma Programı'nın birinci aşamasında, özellikle, bu topraklarda yaşayan insanların sahip oldukları (“maddeye şekil biçim vermek, ondan bir değer yaratmak gibi bir amaç taşımayan”) *zihniyet dünyası*, bu zihniyet dünyasının oluşum ve sürdürülmesinde rol oynayan bir yanda *kurumsal yapı* (“batını tasavvuf/manevi amiller, Asyagil Türk töresi ve Bizanstan alınan ağalık şuuru”), diğer yanda iktisadi faaliyetin her aşama ve çeşidini (“tumar sistemi, sikke taşıması, narh sistemi, vergiler ve müsadere olgusu gibi araçlarla”) kontrol altında tutarak aksi bir zihniyet dünyasının ortaya çıkmasına da pek fırsat vermeyen bir *devletten* oluşan *toplumsal yapının* (ilm-i menzili devlet) altı çizilmektedir. 16. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlayan bu geleneksel toplumsal yapının çözülme süreci Tanzimat Dönemi ile tescillenmiştir.

Osmanlı-Türk Toplumunun Tanzimatla² birlikte bir yandan kapitalist batı dünyası ile artan iktisadi (ticaret ve dış-borçlar), politik (sefaretnameler, ıslahat layihaları, hariciye bürokratları/diplomat) ve kültürel (batıya eğitime giden öğrenciler) ilişkileri, diğer yandan batı iktisat düşüncesi (ilm-i tedbir-i menzil) ile etkileşim içinde dönüşüm süreci [tercüme bürosu, ilk tercüme ve telif iktisat kitapları, iktisadın *ilkin Mektebi Mülkiye*'de (1859) değil de, 1840'ların başında Serendi Arşizen tarafından *Mektebi Tıbbiye*'de okutulması (!)] söz konusu Araştırma Programının ikinci ayağını/kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, serbest ticaret ve liberalizmin fikir olarak ülkeye ulaşması ve taraftar da bulmasına rağmen hem maddi-nesnel koşullar (sermaye birikimi ve özel girişimin yokluğu, savaşlar nedeniyle işgücü yetersizliği) hem de zihniyet yapısı nedeniyle doku uyumsuzluğu ve korumacılığın ön-plana çıkması (Ohannes Paşa versus Ahmed Mithat Efendi), on yıldan fazla süren savaşlar sonunda Osmanlı Devleti'nin yerini Türkiye Cumhuriyeti'nin alması ve devralınan bütün bu yapının Cumhuriyet Türkiye'si'nin iktisadi gelişimine yansımaları ve etkileri de bu çerçevede yer almaktadır³.

Profesör Sayar yine sosyal bilimciler/iktisat tarihçileri arasında önemli bir tartışma konusu olan, Osmanlı Devleti'nin yerini Cumhuriyet Hükümetinin almasının bir devamlılık mı yoksa bir kırılma şeklinde mi değerlendirilmesi gerekir? sorusunu şu şekilde yanıtlıyor (Sayar, 2001, s.191-192):

“Çok geniş bir ilişkiler ağından bakılacak olursa 1923 Cumhuriyeti ne ani bir kesiliş ne de ani bir başlangıçtır. (...) [sadece politik toplumun şekli bakımından Cumhuriyet'in ilanı Osmanlı devlet düzenine göre ani bir kesiliş ve ani bir başlangıçtır.] (...) Türk tarihinin sergilediği yekpare bütünlük içerisinde (...) Cumhuriyet'in politik toplum, ekonomik düzlem ve kurumsal dünya

2 Sayar (2011a, s205-206) 1838 *Baltalimanı Antlaşması* ve hemen ertesinde 1839 *Gülhane Hatt-ı Hümayunu*'nun ilanını milat olarak ifade ediyor. O'na göre (2005, s.258) “1830'lu yıllar Osmanlı Devleti için süregelen her çeşit problemin üst üste yığılıp kilitlendiği bir zaman dilimidir. Artık Batılılaşma Osmanlı yönetiminin buhranı aşabilmede sarıldığı bir can simidi olacaktır. Esasen gerek 1838 Baltalimanı Ticaret Antlaşması ve gerekse 1839 Tanzimat Fermanı, Batılılaşma ile onun ekonomik ruhu olan iktisadi hürriyetçiliğin Osmanlı dünyası için dolaylı yoldan kabulünden başka bir şey değildi.”

3 Bize göre, Profesör Sayar'ın Araştırma Programının anlaşılmasında, Sayar (2001, s. 9-15)'in önsözü anahtar olmak üzere, Sayar (2001 ve 2011a)'da yer alan makaleler rehber niteliğindedir.

(inançlar sistemi) ile kurduğu bağlantılar Osmanlı etkisinin dışında neş’et etmiş değillerdir. Bir başka anlatımla Cumhuriyet’in devlet felsefesi ‘staatgeist’in bir devamıdır. Benzer şekilde Cumhuriyet Türkiye’sinin iktisadi modernizasyonu ise Tanzimat sonrasında billurlaşmaya başlayan iktisadi hürriyetçilik (kapitalizm) ile onun iktisat politikalarına (laissez faire ve iktisadi himayecilik) çok şey borçludur. Nihayet sözü kurumsal dünyaya getirecek olursak; farklı inanç sistemlerinin içselleşmesinde (laisisizm) devletçi boyutun (laik-cumhuriyet) Türkiye Cumhuriyetindeki varlığı ise dip-köklerini Osmanlı’da bulacaktır. 1610’da başlayan şeriat-tarikat çatışması, fikirde ve uygulamadaki mücadelelerin kırıla döküle nihayet esaslı ve sağlam bir hukuki terkipler Cumhuriyet’in laiklik ideolojisinin doğuşuna giden yolu açmıştır. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti söz konusu üç esas içerisinde Osmanlı’ya vâristir.”

Profesör Sayar’ın bir başka önemli tespiti ise, Cumhuriyet Hükümetlerinin benimsedikleri iktisadi sistem ve iktisat politikalarını ilışkindir: Genç Cumhuriyetin kurucu babaları/mimarları bilinçli olarak kapitalizmin (O’nun ifadesi ile iktisadi hürriyetçiliğin) temel kurumlarını (özel mülkiyet, serbest girişim ve fiyatların piyasada belirlenmesi) benimseyerek makro düzeyde kapitalistleşme yolunda önemli bir adım atmışlardır. Ne var ki 1923-1929 Döneminde başını Mehmet Cavit Bey’in çektiği liberal iktisat politikaları bir nebze tartışılmış ve ilgi uyandırmışsa da, fiiliyata geçememiştir. Bu dönem, Profesör Sayar’a göre bu anlamda “liberal iktisat dönemi”nden ziyade, “devletçiliğin kuluçka dönemi” olarak nitelendirilebilir⁴. 1929 Dünya Bunalımı ve iç iktisadi şartların zorlaması ile başlayan (aslında İttihatçılardan devralınan ve fikri temelleri Emile Durkheim ve Ziya Gökalp’e⁵ dayanan) devletçilik/korumacılık yaklaşımı, “uygulamada *homo politicus*un ekonomi üzerindeki tahakkümü ile birlikte 1980’lere kadar iktisadi gelişmenin temel belirleyicisi olmuş ve gerçek anlamda (Webergil rasyonalizme ulaşmayı sağlayacak ve mikro-kozmetik Marshallgil firmayı üretecek) kapitalist zihniyetin ortaya çıkmasını engellemiş ya da *Türk tipi bir kapitalizm* yaratmıştır”⁶.

Profesör Sayar’ın Araştırma Programının Kökenleri: Ùlgener-Sayar Yaklaşımı

Osmanlı-Türk İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması da dahil olmak üzere iktisat tarihine ilışkin bir konunun ele alınması için Profesör Sayar iki disiplinin sarmal etkileşiminin gerekli olduğunu belirtiyor: İktisadi düşünce tarihi ve iktisat metodolojisi.

4 Her türlü iktisat politikası demeti ya da kalkınma stratejisi (bu arada liberal iktisat politikaları/kalkınma stratejisi de), bir şekilde politika yapıcılarının ekonomiye bilinçli müdahalelerini ifade eder. Ama bize göre, fiiliyata tam olarak uygulanmasa da, biraz (spontaneously) kendiliğinden/tarihsel koşulların bir sonucu [Lozan Antlaşması gereği mecburen eski/ düşük tarife oranlarının, bir anlamda serbest dış ticaretin uygulanması ve para politikası kurumunun (Merkez Bankasının) olmaması], biraz bilinçli politikaların (sağlam para-denk bütçe) bir sonucu, 1923-1929 Türkiye Ekonomisi, belki liberallerin altın çağı olarak görölen 19. yüzyıl İngiltere’si kadar olmasa da, iktisat tarihinde “enteresan bir liberal dönem” olarak görölebilir. Nitekim, Kurtuluş Savaşı’nın da para basılmadan kazanılmasının altında da bir irade olduğunun altını Profesör Sayar da çizmektedir (Sayar, 2001, s.202-204). Bu anlamda, I. Dünya Savaşı sürecinde yüksek enflasyonu yaşayan, Kurtuluş Savaşı’nı ise bilfiil enflasyon yaratmadan kazanan Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurucu Babalarının tecrübelerinin politikalara yansımadığını düşünmek pek anlamlı görölmüyor: İsmet Paşa’nın ifadesiyle “tecrübe mektebinde” edinilen bu “tecrübî bilgi”nin en açık ifadesini dönem boyunca uygulanan iradi “denk bütçe” politikalarında görüyoruz. 1929 yılından itibaren yaşanan “Kambiyo Buhranı” ve “Atatürk’ün Üç Aylık Anadolu Gezisi”nin ardından yapılan durum değerlendirmesi sonucunda, Hükümet yine ihtiyaç gereği (*spontaneously*) Devletçilik Stratejisine geçmiştir. Bu dönemde de bilinçli bir sağlam para-denk bütçe politikası uygulanmıştır. (Bkz. Yay, 1990; Yay, 2019).

5 Ziya Gökalp’in görüşlerinin bir değerlendirilmesi için Bkz. (İnalçık, 2017).

6 Burada Profesör Sayar’ın Devletçilikle başlayıp planlama ile devam eden korumacı kalkınma stratejisinin zamanla tıkanması, kayıt-dış ekonominin yarattığı sorunları vurgulamasına da dikkat çekmek istiyoruz.

İktisadi düşünce, ki *absolutist yöntemin* gereği geçmişten günümüze *hata-eleme mekanizması* ile geldiğinden, analiz için gerekli pozitif (iktisat) bilgi dağarcığını sağlarken, tarihsel süreç analizi için bir hareket noktası, Profesör Sayar'ın sık sık kullandığı ifadelerden biri ile “*pergelin sabit ayağı*”dır. Pozitif iktisat, bir yandan “*siyasalara sağlıklı bir zemin teşkil ettiği gibi*” [ki bu, pozitif iktisadın normatif iktisatla çatışmaması, “*normu reel karşısında operasyonel kılması*” demektir], aynı zamanda iktisadi sistem tartışmalarına da [“*normu ayakta tutacak iktisadi aktörün hukuk-iktisat bağlamında davranış kodunu tanımlayarak*” (bireysel çıkara dayalı kapitalizm)] katkıda bulunur. Kurgulanmış norm dünyasının hem pozitif hem de normatif yanının varlığı inkâr edilemez bir gerçek olmakla birlikte, normatif analizin mutlaka pozitif analizle bağlantısının kurulma gereğini vurgulaması Profesör Sayar'ı Milton Friedman'ın *pozitif iktisat* görüşüne yaklaştırır (Bkz. Friedman, 1953; G. Yay, 2007, s.79-86).

Öte yandan iktisadi analizde iktisat metodolojisini, “*teorilerin teorileştirilmesine*” ilişkin tartışmaları da dikkate almak O'na göre “*bilimsel mecburiyettir*”. Profesör Sayar (2005, s.18)'in kendi ifadeleri ile,

“...tarihi perspektif içinde yerini almış (...) iktisadi normlar potansiyel olarak meyveli olabilirler fakat her hâlükârda fonksiyonel hale getirilmeyi, bunun için de testten geçirilmeyi beklemektedirler. (...) Demek oluyor ki her teorik çerçeve analitik bir öneri olarak kaldığı müddetçe özül olmayan bir maskedir. Bu maskenin makyajı ideolojilerle yapılır onların temeli yoktur, göz alıcı parlaklıklarına, söylemlerine aldanmamak gerekir. Bunun da ölçütü iktisat bilimini sahte bilim batağından çekmek, ona öze yönelik pozitif bir muhteva kazandırmaktır.”

Bilimsel önermelerin mutlaka testten geçirilmesi ve bilimsel bilginin metafizik unsurlardan temizlenmesi gerekliliğini neredeyse her çalışmasında vurgulaması, Profesör Sayar'ın tam bir Popperci yanını göstermektedir⁷. Bu arada bilimlerin yöntemi konusunda Popper'in düşünsel gelişiminin de ne kadar karmaşık olduğunu da vurgulamak gerekir: Karl Popper fizik bilimlerinin (ve o arada tüm bilimlerin) metodu olarak geliştirdiği *varsayımsal tümdengelim yöntemi* ve *yanlışlanabilirlik kistasının* arkasından, sosyal bilimler için *durumsal mantık/analiz yaklaşımını* önermiş (ve bununla sosyal bilimlerin fizik bilimlerinden farklılığını vurgulayarak) teorik bilimlerle tarihsici yaklaşımların ya da iyi sosyal bilimlerle kötü sosyal bilimlerin ayırt edilebileceğini savunmuştur. Üçüncü aşamada ise, bilimsel teorilerle metafizik önermelerin ayrıştırılması için *eleştirel rasyonalizm* kavramını önermiştir. Bugün geldiğimiz noktada, *eleştirel rasyonalizmin* de, bilimin ancak ve ancak eleştirel tartışmayla, ama her türlü eleştirel tartışmayla, geliştiğini/ gelişebileceğini ifade ettiğini söyleyebiliriz (Caldwell, 1991, s.24; Popper'in metodolojik görüşlerinin gelişim serüveni için Bkz. Yay, 2009):

“Eleştirel rasyonalizm, bazen bir teörünün değerlendirilmesi için ampirik yanlışlamacılık kriterinin uygun olduğunu, bazen de özellikle sosyal bilimlerde, durumsal mantığın kriterlerinin uygun olduğunu ileri sürer. Ve metafizik teoriler için de diğer eleştiri yolları tercih edilebilir. Hangi metodun daha uygun olduğu önceden söylenemez: Ele alınan konuya ve çözülecek probleme bağlıdır. Rasyonellik ekolojisinden bir evrimci bilim teorisine göre amaç, tüm kuramları optimal eleştiriye tabi tutmak olmalıdır.”

7 Profesör Sayar (2001, s.118) kendini metodolojik olarak Popperci kabul etmektedir. 1960'lı yıllardan 1980'lerin ortalarına kadar Osmanlı Türk iktisadi yaşamına ve düşüncesine ilişkin yayınların metodolojik bir değerlendirmesi ve Popper-Hutchison çizgisi üzerine vurgu için Bkz. (Sayar, 1986, s.1-12).

Profesör Sayar'ın çalışmalarını okuduğumuzda, Araştırma Programının dayandığı kitap-hocaları/fikir babaları olarak en çok Alfred Marshall, Thorstein Veblen, Max Weber ve Joseph A. Schumpeter'i görüyoruz. Ama doğrudan *insan-insan* (hoca-öğrenci) mekanizması ile dayandığı ve onlardan aldığı bayrağı gelecek nesillere aktarmayı bir görev benimsediğı iki isim ise hocaları Profesör Terence Hutchison ve Profesör Sabri Ùlgener'dir. Bir başka ifade ile, Profesör Sayar kendi Araştırma Programını, hem doğrudan bu *kitap-hocalarının* (*insan-nesne-insan ilişkisi olarak bilginin gelişmesi*) fikirleri, hem de özellikle Profesör Ùlgener'le bu iktisatçılara ilişkin yaptığı sohbet ve tartışmaların (*insan-insan ilişkisi olarak bilginin gelişmesi*) üzerine inşa etmiştir (Bu kavramlar için Bkz Yay, 2007).

Dikkatimizi çeken nokta, kapitalist firmayı kapitalistleşme sürecinde çok önemli bir unsur olarak gören Profesör Sayar, "*kapitalist firma*" kavramını hep Alfred Marshall'la birlikte anarken, analizlerinde daha çok Max Weber'in "*defer tutma, bilanço usulleriyle sermayesinin hesabını yaparak gelir elde eden rasyonel bir kapitalist kuruluş olarak firma*" olgusuna vurgu yapmaktadır. Genel olarak Weber'in tespitleri ve sorunsalı ile Sayar'ın tespit ve sorunsalı arasında benzerlik ise çok açık olarak gör÷l÷yor. Bu konuda iki noktanın altı çizilebilir:

Öncelikle Weber'in, tarihsel bir olgu olarak Batı Uygarlığını ifade eden kapitalizmin ortaya çıkmasında Protestanlık/Kalvinizm ve onun ahlaki davranış kodunun önemli olduğunu vurguladığını biliyoruz: "*tanrının insana en büyük ama en kısa süreli armağanı olan zamanı boşa harcamamak gerekir. Emek harcayarak elde edilen kazancın verdiğı haz, Tanrının kulu onaylaması anlamına gelir.*" (MacRae, 1985). "*alışıp kazanan ve biriktiren Tanrının sevgilisidir*" (Sayar, 2015, s.314). Bu bağlamda Weber'e göre, (MacRae,1985, s.80-81):

"... *gündelik bir yaşama etiğı* olarak bu *dini inanış* sermaye birikimine yol açtı. Bunun amaçlanmayan sonucu ise kapitalist toplum oldu. Sonunda *bu etik dini inançtan ayrılabildi*. Nitekim ayrıldı ve oluşum sürecindeki ağdaş kapitalizme uygun bağımsız bir dünyevi güç haline geldi. (...) Geleneksel Avrupa toplumundan kapitalizme doğru evrilen bu emsalsiz dönüşüm sürecinde (en önemli unsurlarından biri⁸) insanların düşünceleri ve inançlarıdır."

Profesör Sayar'ın Osmanlı-Türk Toplumuna ilişkin Araştırma Programı'nda da, din, dinî inançlar, gelenek ve görenekler önemli yer tutar. Ama vurgu daha çok gelenek ve görenekler üzerindedir: Bu gelenek ve göreneklerdir ki, bir yanda "*fani dünyada*" ne maddeye dokunup üzerinde düşünmek, ne de maddeye şekil biçim vererek ondan bir kazanç/birikim elde etmek gibi bir niyeti olan bir insan tipolojisi, diğer yanda "*harpler, salgın hastalıklar, bireylerin servetlerini iğreti kılan müsadere olgusu, teknolojik yeniliklerin yasaklanması*" gibi gündelik yaşama ilişkin gelişmeler, Osmanlı-Türk geleneksel iktisadi zihniyetini yaratmıştır. İşte mikro ve makro anlamda iktisadi rasyonelleşememenin arkasındaki [Weber'in yukarıdaki ifadesindeki *kendi başına bir dünyevi güce* (ama bir farkla, bu dünyayı fani sayan/moral olarak önemsemeyen bir

8 MacRae (1985)'den yaptıımız yukarıdaki alıntının orijinalinde parantez içinde yer alan "kesinlikle belirleyici olan" ifadesi tarafımızca "en önemli unsurlardan biri" şeklinde değiştirilmiştir. Çünkü, Weber'e göre "Modern kapitalizm (...) 16. ve 17. Yüzyıllarda birdenbire ortaya çıkan ve derhal halihazırda mevcut bir iktisadi organizasyona entegre olan yeni bir kapitalist ruhun sonucunda ortaya ıkamıştır. (...) (Aksine) Weber'in Genel İktisat Tarihi'nde tekrar tekrar ifade ettiğı üzere modern rasyonel kapitalizm, yeni kapitalist ruhun yaratılmasının önce ve sonrasında gerçekleşen [Batılı şehrin ve modern hukukun (Roma Hukuku) doğuşu, fabrika sistemi ve üretimde bilimin sistematik kullanımı gibi] bir dizi olayın sonucudur (Swedberg, 2019, s.208).

güce) dönüşen] öz, bu iktisadi zihniyettir⁹: “Yevm-i cedit” (yeni gün), “rızk-ı cedit” (yeni rızık), yarına Allah Kerim!

İkincisi ise Profesör Sayar’ın Araştırma Programı çerçevesinde ortaya koyduğu çalışmalarını, Weber’in temel tezlerinden biri olan “*protestan (kalvinist) etiği gibi bir itici güç ve yükten yoksun Batı Avrupa- dışı (...) dinsel inanç ve kurumların rasyonalist kapitalist bir düzene yol açmamış olması*” (Weber, 1986, Bölüm 3; MacRae, 1985, s.80-81) tezinin, Osmanlı-Türk Toplumu (nun evrimi) bağlamında doğrulanması olarak ifade edebiliriz.

Öte yandan Profesör Sayar’ın çalışmalarında Joseph A. Schumpeter’in de iktisat metodolojisine ilişkin iki tespitini bulmak mümkündür: Bunlardan ilki, insanoğlunun toplumsal ilişkilerinin sadece iktisadi boyutu ile çözümlenemeyeceği/açıklanamayacağı, açıklansa bile eksik kalacağıdır. Bu nedenle iktisadi sorun ya da olgular, iktisadi boyutu ile birlikte, politik, sosyal, kültürel boyutları olan son derece karmaşık bir sosyal olgu/ ilişkiler bütünü içinde ele alınmalıdır ki bu, *bir bütün olarak iktisatı* (economics as a whole) ya da *evrensel bir sosyal bilimi* (a universal social science) gerektirir (Bkz. Schumpeter, 2002; Shinoya, 2007)¹⁰. Toplumsal ilişkilerin bu çeşitli boyutları, birlikte, bağımsız ve etkileşim içinde varlıklarını sürdürürler. Profesör Sayar (2001, s.135)’ın Osmanlı Tarihine ilişkin çözümlemelerinde de bu noktayı yakalayabiliyoruz:

“Osmanlı tarihinde birbirinin içine dolanmış üç damar -politik toplum, ekonomik düzlem ve kurumsal dünya (batını tasavvuf)- karşılıklı etkileşimleriyle devletin bekasını temin etmiştir. Bu sarmal oluşturan söz konusu üç ana boyutun tek tek etkileyişi ve etkilenmesinin dışında, her birinin kendi hayatyetlerini muhtelif biçimlerde devam ettirebilmeleri gerçeğinin de altını çizmek gerekiyor. Bu demektir ki her üç ana akım çizgisinin kırılamayacak bir özleri ya da özerk varlık alanları bulunmaktadır.”

İkincisi ise, Schumpeter’in savunduğu iktisat tarihine ilişkin çözümlemelerde de, yukarıdaki gerekçe ile de bağlantılı olarak, tek yönlü (neden-sonuç ilişkisi bağlamında) bir açıklamanın yapılamayacağı, “fonksiyonel bir ilişki” ya da *a-causal* ilişki olarak çözümleme yapılabileceği görüşüdür (Bkz. Schumpeter, 1908/2010: xvi, 24, 26, 29-30; Sayar, 2001: 135, dipnot 1; ayrıca s.119):

“Dinin ekonomiyi, ya da ekonominin dini etkilemesi, itaati altına alması elbette söz konusudur. Ancak bu etkileyiş bütün zamanlar ya da akan zaman için mutlak ve muhakkak bir tek yönlülüğü içermez. Tam aksine söz konusu etkileşim *a-causal* bir örgüye göre hadiselerle damgasını vurduğunu söylemeliyiz. Buna mukabil, nokta zaman veya sınırları az çok tayin edilmiş bir dönem için birinin diğerine üstün gelmesi, varlığını ona tahmil ettirmesi söz konusudur.”

9 Profesör Sayar (2015, s.316)’ın ifadesiyle “*ahlak-zihniyet çatışmasının galibi, İslam’ın Ahlakı değil, Osmanlı-Türk Müslümanını dünyadan, maddeden alıkoyan irrasyonel zihniyet olmuştur.*”

10 Schumpeter’in ifadesiyle “*Sosyal süreç gerçekten bölünmez bir bütündür. (...) bir olay asla özellikle ve sadece iktisadi değildir, daima diğer yanları vardır. Yine de bilimde tıpkı güncel yaşamda olduğu gibi iktisadi olaylardan söz ederiz doğal olarak, yine doğal olarak bir edebiyat tarihi yazabiliriz, her ne kadar bir toplumun edebiyatı onun varlığının diğer unsurları ile ayrılmaz şekilde ilişkili olsa bile.*” (Schumpeter, 1934/1961, s.3) Schumpeter’e göre bir toplumda iktisadi ilişkilerin bütünü *iktisadi sistemi*, sosyal ilişkilerin bütünü *sosyal sistemi* oluşturmaları gibi, bireysel değerlerin bütününden oluşan bir *sosyal değerler sisteminden* söz edebiliriz. İnsanların birbirleriyle girişikleri değişim ilişkileri aynı zamanda bireysel değerlerin (values) karşılıklı etkileşimini yansıtır. Ekonomi ile (yukarıda kültür olarak ifade ettiğimiz) değerler sisteminin karşılıklı etkileşiminin en iyi ifadesini de yine Schumpeter’de buluyoruz: “fiyat sistemi, değerler sisteminin bir tortusudur.” Fiyatlar, bir malın sosyal değerinin tam bir değerini vermese de yine de çok sayıda bireysel değerlendirmelerin baskısı altında işleyen bir sürecin sonucudur.” (Schumpeter, 1934/1961, s.56)

Profesör Sayar yazdığı biyografisi ile de Hocası Terence Hutchison'ın yakın takipçisidir (Sayar, 2012). Kendisini, Witgenstein-Kaufman-Huthison-Blaug geleneğinin (iktisadın metafizik yanlarını temizlemek için yanlışlamacılığı benimseyen ekolün) Türkiye'deki önemli bir temsilcisi olduğunu söyleyebiliriz. Profesör Sayar'ın Hutchison'a ilişkin biyografik kitap ve makalelerini okuduğumuzda da, tekil bazda fikirlerin yayılma teorisine bir örnek oluşturduğunu görüyoruz: Popper'in fikirlerinin iktisatçılar camiasına yayılma sürecinde Profesör Hutchison baş aktarıcıdır (İngiltere'de Wittgenstein'dan "totoloji" ve "teorilerin test edilmesi" fikirlerini öğrenen Hutchison, fikirlerini netleştirmek için Almanya'ya gidiyor ve orada Karl Popper'i keşfediyor.¹¹⁾ (Sayar, 2012).

Bu bağlamda Profesör Sayar, iktisadi düşünce/iktisat metodolojisi tarihinde çok önemli yer tutan bir tartışmaya da doğal olarak giriyor: Pozitif iktisattaki "açıklama" yaklaşımı (bir başka ifade ile *Poppergil adese* ya da yanlışlama kıstası) ile, iktisat tarihindeki somut bir olayı ele almada (ve somut tekil olaylara ilişkin genellemeler yapmada) başvurulan "anlama" yaklaşımı, birbirlerine rakip mi yoksa tamamlayıcı mıdır? Ya da iki ayrı alana mı aittirler? Ya da anlama yaklaşımına bilimsel değildir diyebilir miyiz? Profesör Sayar teorik/pozitif iktisatta *Popper'ci varsayımsal tümdengelim açıklama modelini* ve yanlışlanabilirlik kıstasını benimserken (Sayar, 2011a, s.409), iktisat tarihi analizinde Alman Tarihçi Okulu'nun yaklaşımı olarak bilinen *anlama (verstehen)* yaklaşımını kullanıyor (Sayar, 1986, s.1-12; 2011a, s.409) ve bunların farklı alanlar olduğunu belirtiyor.

Bu konuda Schumpeter üçlü bir ayrıma gider (Schumpeter, 2002):

a) Tekil tarihsel bir olayın gelişiminin ele alınmasında *anlama yaklaşımı* uygundur. Detaylı gözlem ve veri toplamayla bir çıkarsama yapabiliriz ki bu betimlemeden ibarettir ve (iktisat) tarihçi(s)i'nin işidir.

b) Birbirine benzer (İngiltere, Almanya'da ve örneğin Osmanlı-Türk Toplumunun) tek tek iktisadi gelişme süreçlerini inceleyerek bir genellemeye varabilir miyiz? İktisadi gelişmeye ilişkin kaba da olsa bir fotoğraf elde edebiliriz miyiz? Karşılaştırmalı tarih araştırmalarına ilişkin bu soruya Alman Tarihçi Okulu olumlu cevap verirken (tümevarımla toplanan ortak bilgi yığınına dayalı açıklama bilimseldir), Schumpeter bu açıklamanın "*teorik değil, sadece tarihi/betimsel*" nitelikte olacağını belirtir (Schumpeter, 2002). Bir başka ifade ile, sadece tümevarım yönteminden (inductive logic) hareketle elde edilen gözlemlenmiş bilgi stoku/bütünü, Schumpeter'e göre teori olarak kabul edilemez, olsa olsa "*teori benzeri*" oluşumlardır. Bu nedenle bu tip çalışmaları ancak, (tümevarım yöntemiyle toplanan gözlem yığınları yanında) tümdengelim yaklaşımıyla bazı ön kabullerle geliştirilen çerçevenin test edilerek kanıtlanması durumunda bilimsel sayabiliriz.

c) Teorik iktisatçının işi ise, iktisadi yaşamın önemli gördüğü belirli özellik ya da değişkenlerinden hareketle, belirli bir soyutlama düzeyinde, ele aldığı *iktisadi olgunun gelişme/değişme mekanizmasını ortaya koyacak/açıklayacak genel bir çerçeve* geliştirmektedir. Ancak bu çerçeve/açıklama bir "*neden-sonuç ilişkisi*" ortaya koymaktan çok, "*iktisadi gelişme olaylarına çoğunlukla uyan bir şema*" niteliğinde olacaktır.

11 Bağlantıyı uzatırsak Profesör Sayar da, İngiltere'de Hutchison'ın öğrencisi olarak Popper'i keşfediyor; Türkiye'de öğrencilerine, Popper'in fikirlerini, "yanlışlamacılık" kavramını aktararak fikirlerin kuşaklararası aktarımına tekil bir örnek oluşturmuştur.

Burada görüldüğü gibi Schumpeter tarih çalışmalarıyla teorik iktisat çalışmalarının çok açık bir şekilde ayrı alanlar olduğunu (örneğin, Schumpeter, 1908/2010, s.5, s.29-30) ve teorilerin mutlaka test edilmesi gerektiğini (örneğin Schumpeter, 1908/2010, s.389) savunmasına rağmen, daha sonradan Viyana Çevresi ve Popperle birlikte öne sürülen “covering law” açıklama yaklaşımına ise kuşkuyla bakıyor. Bu noktada, iktisadi düşünce tarihinde çok tartışması yapılmış olmakla birlikte, halen önemini koruyan (Profesör Sayar sürekli olarak altını çizse de (Bkz.Sayar, 1986, s.1-12)¹², (genelde pek farkında olunmayan) açıklama (explanation) ve anlama (verstehen) yaklaşımlarının tartışılmasına ilişkin sadece üç önemli iktisatçının çalışmalarını belirtmekle yetineceğiz: Popper (1968, 1979, 1982, 1985a ve 1985b), Schumpeter (2002) ve Mises(1985).

Profesör Sabri Ülgener’in yukarıda ele aldığımız Profesör Sayar’ın Araştırma Programı’nın alt yapısını oluşturmadaki rolü tartışmasıdır. Hem çok iyi bir Schumpeter ve Weber uzmanı, hem de onların kavramsal çerçevelerini Osmanlı-Türk Toplumunun (vurgu “iktisat zihniyeti” üzerinde olmak üzere) iktisadi ve kültürel gelişim tarihine başarılı bir şekilde uygulayabilme özellikleri ile Profesör Ülgener, Asistanı Sayar için çok önemli bir fırsat yaratmıştır: kendi sorunsalı ve çalışmalarını pekiştirmede, akademik bilgi üretiminde, çok önemli olan usta-çırak (hoca-asistan) ilişkisi ile sözlü tartışma/fikir alışverişi ortamına kavuşmuştur. Burada kısaca Ülgener’in, önce Shumpeter, sonra da Weber’in görüşlerine ilişkin bazı saptamalarının altını çizmekle yetineceğiz.

Schumpeter’in külliyatını bilenler sanıyoruz şu ifademize katılırlar: Ülgener’in aşağıdaki üç görüşüne de Schumpeter herhalde tereddütsüz imza atardı. Ayrıca Profesör Ülgener’in 1951 yılında *İktisat Fakültesi Mecmuası*’nda yayımladığı “Joseph A. Schumpeter (1883-1950)” başlıklı makalesinin Schumpeter’in iktisat düşüncesine ilgi duyanlar için mutlaka okunması gerektiğini belirtmeden de geçemeyeceğiz. (Schumpeter, 2016c)¹³:

“Büyüme modelleri çok defa matematik biçimde ortaya konulmuşlardır. Bununla beraber, iktisadi büyüme sade ölçülebilir unsurlardan kurulu bir model veya denklem topluluğu demek değildir. Meselelerin derinliğine indikçe, toplum hayatının ölçülemeyen sosyal-enstitüsyonel faktörlerini de karşımızda bulacağız. Fertlerin tekrarlana tekrarlana müesseseseleşmiş tavır ve davranışları, zihniyeti yerine göre yürütücü, dondurucu veya geriletici bir kuvvet olarak iktisadi büyüme teorisinde ehemmiyetli bir paya sahip olacaklardır.” (Ülgener, 1976, s.16)

“Matematik kesinliğin sınırlara vardığı noktada model çalışmaları yerini sosyal değişme ve yoğrulmanın geniş tahliline, kısaca büyüme sosyolojisine bırakmış olacaktır.” (Ülgener, 1976, s.458)

12 Sayar 1980’lerin ortalarında, 1960’lardan beri yayımlanan Osmanlı-Türk Tarihi üzerine yapılan çalışmaları metodolojik olarak değerlendirdiği kitabının (Sayar, 1986) önsözünde, bu ayrım bağlamında Türk iktisat literatüründe aradığı net Popperci ifadeyi bir başka hocası Sencer Divitçioğlu’nun yazdığı Türk iktisat düşüncesinin klasiklerinden biri olan (Divitçioğlu, 1981) kitabının (3. Baskısının) önsözünde bulur: “Bir kuramın bilim niteliğini alabilmesi için onun çürütülebilirliği gereklidir. Hem doğa hem toplum bilimlerinde çürütülemeyen ya da yanlışlanamayan bir kuram bilim olma niteliğini yitirir. Din olur, doğma olur, zanaat olur. Fakat bu demek değildir ki bu metodolojik sav ‘bilginin bilgi aracılığıyla üretilmesi’ olgusunu (çürütür). Hayır, çürütülebilir bir kuramdan arda kalanlar güncel paradigmalarda benimsendiği takdirde, bunlar yeni bir kuramın kurulmasına ön önerme olarak kullanılabilir. İşte bu olgu, bilginin gelişmesi ve ilerlemesidir.”

13 Profesör Sabri Ülgener’in makalesinde dikkatimizi çeken sadece bir nokta var: Profesör Ülgener iktisadi gelişme ile “iktisadi inkişafı” kastediyor. Halbuki Schumpeter kendisinin kullandığı “iktisadi gelişme” kavramının [(inkişaf/ilerleme (progress) gibi) pozitif bir değer yüklü olmadığını, yansız (nötr) olduğunu ve sadece iktisadi değişme (economic change) anlamında kullandığını belirtir (Bkz. Schumpeter, 2002).

“(...) tarihçi A. Dopsch’un söylediği veçhile ‘iktisat tarihi umumi olarak kùltür tarihi ile el ele çalışmak zaruretindedir ve fikir tarihini göz önünde tutmadan tetkikine de imkân kalmamıştır. Kapılar ardına kadar açık gerek.” (Ùlgener, 2016a, s. 24)

şüphesiz Profesör Ùlgener’den yaptığımız üçüncü alıntı, (Profesör Sayar’ın da sürekli vurguladığı iktisat tarihinin kùltür tarihi ile birlikte ele alınması) sadece Schumpeter’e değil, belki çok daha fazla Weber’e, Sombart’a, hata Alman Tarihçi Okulu’na has bir yaklaşımdır (Bkz. Ùlgener, 2016a ve 2016b).

Kapsam ve içerik olarak Türk İktisat ve Kùltür Tarihi’nin klasikleri arasına girmiş bulunan, Osmanlı Türk Toplumunun gelişme sürecinde iktisat zihniyetinin rolünü inceleyen iki kitabı (Ùlgener, 1981a, 1981b) okunduğunda, Profesör Ùlgener’in, Schumpeter ve Weber’in kavram ve düşüncelerinin kimyasal bir sentezi diyebileceğimiz bir adeseğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Profesör Ùlgener aslında bu adesesinin/bakış açısının haberini, ilk baskısının 1951’de yayımlandığı *İktisadi Çözölmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası* (Ùlgener, 1981a) kitabından on yıl önce *İktisat Fakùltesi Mecmuası*’nda yayımladığı makalesinde (Ùlgener, 2016a) vermektedir. Bize göre kimyasal sentezin zirvesi ise *Dünü ve Bugünü İle Zihniyet ve Din: İşlam, Tasavvuf ve Çözölme Devri İktisat Ahlakı* (Ùlgener, 1981b) kitabıdır. “Eklektik bir yaklaşım”la, “kimyasal sentez”in farkının (ya da kimyasal sentez niteliğinde bir çalışma okumanın) gerçek anlamını (ya da keyfini), önce Schumpeter ve Weber külliyyatları üzerine göz yorup, sonra Ùlgener’in bu üçlemesini okuyanlar anlayacaktır.

Ùlgener, toplumların iktisadi ve kùltürel değişim tarihinin ele alınmasında, hareket noktası olarak insan davranışları ve onun belirleyicileri unsurlarının önemine dikkat çeker (1981a, s.12-13):

“İktisadi yaşayış, nerede ve hangi yüzyılda olursa olsun, yalnız dış verilerin bir araya gelişinden ibaret bir madde dünyası değildir. Bütün o yığınların altında ve gerisinde kendine has tavır ve davranışları ile *insan* gerçeği yatar. Kapitalizmi, söz gelişi, kapitalizm yapan yalnız dış görünüşü ile para, sermaye akımı, ya da o akımların gövdeleştiği kuruluşlar değil, aynı zamanda ve belki daha önemli ölçüde çağın tipik insanının davranış biçimi, tercihleri ve bütün bunların toplam ifadesi olan yaşayış normlarıdır.”

Bunun için de aralarındaki farkın iyi belirtilmesi gereken iki kavram, sorunun “kilit noktası” olarak ön-plana çıkmaktadır: *İktisat Ahlakı* ve *İktisat Zihniyeti*¹⁴ (Ùlgener, 1981a, s.21):

“(İlki) uyulması istenen normların ve hareket kurallarının toplam ifadesi! (İkincisi), gerçek davranışında kişinin sürdürdüğu değer ve inançların toplamı! Gerçek davranışında sürdürdüğu

14 Ùlgener (2016a)’da da “*iktisat/ekonomi zihniyeti*”, “*iktisadi/ekonomik zihniyet*” ve “*iktisat/ekonomi ideolojisi*” kavramlarının farklılığının altını çizer:

“(...) fertlerin iktisadi faaliyet tarzına müessir olan (veya hiç değilse o faaliyete ahlâken meşruiyet imkanlarını temine çalışan) tasavvurların, ideallerin ahlak düşturlarının tümü ‘*ekonomi zihniyeti*’ ismini verdiğimiz muayyen bir ruh’i haleti ortaya çıkarır.” Ama “*ekonomi zihniyeti*” kavramı, ne onun “muhtelif tezahürlerden biri olan *ekonomik zihniyet*” ile ne de “*ekonomi ideolojisi*” ile karıştırılmalıdır. Çünkü ilki ile ilgili olarak, her “*ekonomi zihniyeti*”, mutlaka “*ekonomik bir zihniyet*” olmayabilir: Osmanlı Türk Toplumunu tanımlayan *Orta çağ İktisat zihniyeti* gibi! İkincisi ile ilgili olarak, “(*ekonomi ideolojisi*) ilk bakışta (katıksız) hakikatin ifadesi olduğu zannedilmekle beraber, fiiliyatta ekseriya muayyen bir zümrenin menfaat ve ideallerini tahakkuk ettirmek için ileri sürölmüş bir fikir tarzıdır. (...) *Zihniyet* ise, uzun asırların üst üste yığdığı ve muayyen zümrelerin şahsi arzu ve iradelerinden müstakil olarak şuuraltında tamamıyla insiyaki hale getirdiği fikirlerin heyeti umumiyesidir. *Ekonomi zihniyeti* bu suretle kendisini, arkasına ekseriya haris menfaatlerin gizlendiği idelerden, yani ideolojilerden kolaylıkla ayırt eder.”

diyoruz. Bununla anlatmak istediğimiz, söz konusu değer ve inançların içe dönük bir ideal ve özleyiş tablosunda kalmayıp belli bir yaşama ve davranış biçimine dönüşmüş halde fiili ve adeta elle tutulur bir gerçeklik kazanmış olmasıdır. Böyle bir ayırmanın, (...) daima net ve kesin olacağı beklenmemelidir. Birinin nereye kadar uzandığını, öbürünün nereden başlayacağını gösteren hassas ve şaşmaz bir ölçüye sahip değiliz. (...) (Ancak) ölçünün kesin olmayışı düşünülen sınıflama ve ayırmadan da kesinlikle el çekmeyi gerektirmez.”

Bu iki kavram aynı zamanda “kültür dünyamızın alttan üste kaderini tayin edecek olan *ikili bir tabakalaşma*” yı ortaya koyar (Ülgener, 1981a, s.21):

“Altta, temel değerleri ve politik yapısı ile ‘ortaçağlaşmış’ bir dünyanın *iktisat ahlâkı!* Ve zamanla onun üstüne gelip oturacak olan ikinci bir tabaka: *çözülme devri zihniyeti!* Birinin normatif yapısı üstünde öbürünün yaşanan gerçeği birbirine kâh ters düşerek, kâh bütünsel olarak insanımızın tarih akışı içinde yüz çizgilerini şekillendirmiş ve göz önüne sermiş olacaktır.”

Son olarak söz konusu bu sorunsalı ele alışımda Ülgener’in analizine ilişkin üç noktanın altını çiziceğiz:

i) Schumpeter’in *İktisadi Gelişme Teorisi* (1934)’nde kullandığı “*statik analiz-dinamik analiz*” kavramsal ayrımının, Ülgener’de iktisadi zihniyet alanına da uygulandığını görmekteyiz: (Orta Çağ basit esnaf yaşayışının) *durgun-statik zihniyeti* ve (kapitalist müteşebbisin davranışına yansıyan) *atılğan-dinamik zihniyet*. Ancak Ülgener bu kavramlar için Werner Sombart ve Alexander Rüstow’u kaynak göstermektedir (Ülgener, 2016a ve 2016b). Bu nedenle bu kavram çiftinin Schumpeter’de de olmakla birlikte, Alman İktisat Geleneğine ait olduğunu söyleyebiliriz.

ii) Weber- Ülgener ilişkisini anlamanın bir yolu, Weber (1985, 1986, 1978)’de kullanılan kavram ve hipotezlerle Ülgener’in iki kitabındaki kavram ve hipotezlerin karşılaştırılması olabilir: toplumsal tabakalaşma, dini ve politik cemaatler, din felsefesi, bürokrasi, feodalizm, karizma, aydınlar, bürokrasi ve hepsinden önemlisi rasyonellik ilkesi gibi sosyolojik kavramlar bir yanda, Protestan/Kalvinist dini/ahlakî zihniyetinin kapitalizmin gelişimindeki önemi hipotezi (Weber, 1985), iktisadi davranışın din üzerindeki etkisinin ele alındığı Doğu toplumlarının kapitalistleşememe hipotezi (Weber, 1986, s.227-257), din-ekonomik davranış ilişkisinin tek yönlü olmaması (*acausal* olması), ve din anlayışının tek belirleyici olmaması diğer yanda belirtilebilir.

iii) Ülgener (1981b)’in hemen başında Osmanlı Türk Toplumunda “*zihniyet ve din*” konusunun ele alınmasında, “*kendi meselelerimize, başkalarını karıştırmadan, ancak bize özgü tutum ve davranışlarla çözüm bulunacağı*” fikrine katılmadığını, kendi bakış açısının, başta Weber olmak üzere din ve kültür sosyologlarına dayandığını vurgulamaktadır. Ancak bu Weber’i eleştirmesine engel olmadığı gibi¹⁵, Webergil analizin, Osmanlı Türk Toplumu ve İslam bağlamında, eksikliklerini tamamlamasına ve geliştirmesine de engel olmamıştır.

15 “...İslam üzerine söylenenleri gözden geçiren tarafsız bir okuyucu, ortalama batılının o konuda acele ve -daha kötüsü- taraf tutan yargılarının (Max Weber’de bile) ne derece işin içine karışmış olacağını sormakta elbette haksız sayılmayacaktır.” Ülgener, Hristiyan yazar ve tarihçilerinin acele ve tek yanlı hükümlerini eleştirmenin yanında, “*şark ulemâsı*”nın da batılılara tepkisinin vardığı noktayı(!) da eleştirmekten kaçınmamaktadır (Ülgener, 1981b, s.125 ve dipnot.5).

Sonuç Yerine

İktisadın ayrı bir sosyal bilim olarak ortaya çıkış tarihi olarak, iktisatçıların büyük çoğunluğu tarafından Adam Smith'in *Ulusların Zenginliğinin Niteliği ve Nedenleri Üzerine Bir Araştırma* (1776) kitabının yayım yılı kabul edilirken, "ulusların zenginlik farklılıklarının nedenleri" sorunsalı, iktisatçıların en temel sorunsallarından biri olagelmıştır. Bu sorunsalı ele alırken, kimi iktisatçılar Adam Smith'in *tarihsel-kurumsal yöntemini* benimserken, kimileri de David Ricardo'nun *tümdengelim yöntemine dayalı soyut modelleme* yaklaşımını benimsemişlerdir (Hutchison, 1994, s.241-260). Özellikle Smith sonrasında, Smith geleneği (tarihsel-kurumsal) çerçevesi içinde bu temel sorunsalı (kapitalizm, 16. ve 18. yıllarda Batı Avrupa Topluluklarında ortaya çıkarken, Doğu Topluluklarında neden çıkmamıştır?) açıklamaya yönelik en popüler tezlerden birinde "Doğu Despotizmi" (*Oriental Despotism*)¹⁶ (Karl Marx), diğesinde ise "Protestan/Kalvinist iş ahlâkı" (*Max Weber*) gibi iki kùltürel/kurumsal değışken ileri sür÷lmüştür¹⁷.

Söz konusu bu iki tez, 20. Yüzyılın ikinci yarısında (önce Japonya, ardından "Doğu Asya Kaplanları"nın "az gelişmişliğin kader olmadığını" ispatlayarak, iktisadi gelişmeyi başarmaları ile) yanlışlanmıştır. Bunun yanında, 1950'lerin ikinci yarısından 1980'lerin başına kadar (Ricardo çizgisinin bir devamı diyebileceğimiz) soyut-matematiksel ve test-edilebilir-ekonometrik modellere dayalı iktisat yapma (formalist iktisat) yaklaşımının ana-akım iktisada hâkim olması, tarihsel-kùltürel-kurumsal faktörlere dayalı çalışmaların gözden düşmesine neden olmuştur.

Ve nihayet 20. Yüzyılın sonuna doğru, bir yanda kùltürel ve kurumsal değışkenlere ilişkin ortaya çıkan (World Values Survey, The General Social Survey gibi) sayısal-veriler ampirik çalışmalara olanak sağlarken, diğher yanda "tarihsel-kurumsal-kùltürel değışkenlerle bireyin iktisadi davranışları ve iktisadi gelişme arasındaki ilişki" sorunsalının iktisatçıların gündemine tekrar girmesi, konuya ilişkin önemli bir yazının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Economist (2020) dergisinde bu literatüre ilişkin bir değerlendirme yazısında "ekonomik teşvikler, kùltür, kurumlar, şans ve tarihsel tesadüfi faktörlerin karmaşık bir bileşimi nedeniyle bazı ÷lkelerin zengin ve diğherlerinin fakir olması muhtemel görünüyor" sonucuna varılmaktadır. Konuya ilişkin otorite diyebileceğimiz kimi iktisatçı/tarihçiler ise, bu konuda ya bir teori olmadığını (Greif, 1994), ya da "Weber'in (kapitalizm ruhunu ortaya çıkaran dini devrim gibi) tek değışkene dayalı açıklamaların 'hayali bir feodalizm' ve 'hayali bir kapitalizm' anlayışına dayandığını, gerçek dönüşümü anlayabilmek için bir dizi tarihsel (koşul ya da değışkeni dikkate alan) çalışmalar yapılması gerektiğini" (Schumpeter, 1951, s.186) ileri sürerek Economist dergisinin çıkarsamasını bir anlamda çok önceden öncelemişlerdir. Aslında Albert O. Hirschman, konuya ilişkin tartışmadan hareketle, iktisat tarihinin işlevi (ya da iktisat tarihinden ne beklenmesi gerektiği)

16 Kavramın Asya Tipi Üretim Tarzı bağlamında içeriği, düşünce tarihindeki yeri ve Osmanlı Toplum Yapısının açıklanmasında kullanılmasına ilişkin Bkz. Wittfogel (1969), Rahman(tarihsiz), Divitçioğlu, (1981), İnan (1983). Bu görüşlerin ve Osmanlı Toplumsal Yapısının değerlendirilmesine ilişkin paradigmalardan pür tarihçi tarafından değerlendirilmesi için Bkz. (İnalçık, 2019, s.31-87)

17 Kapitalizmin Batı Topluluklarında ortaya çıkmasına (ve Doğu Topluluklarında çıkmamasına) ilişkin bu iki hipotezi Osmanlı-Türk Toplumu bağlamında yazdıkları iki önemli "Türk iktisat düşüncesi klasiği" ile ele alan Profesör Sencer Divitçioğlu (1981) da Profesör Sabri Ùlgener (1981a,1981b) de, aynı kurumun mensubudur: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakùltesi. Türkiye'nin yüz akı olan bu iki iktisatçı konuya ilişkin çalışmaları ile hem tartışmanın fitilini ateşlemiş hem de (Hirschman'ın ifadesi) ile tartışmanın düzeyini yükseltmişlerdir.

konusunda da bize göre son noktayı koymuştur (Hirschman, 2018, s.132): “*Tarihten ve özellikle de düşünceler tarihinden bekleyebileceğimiz (...) konuları çözüme kavuşturmak değil, tartışmanın düzeyini yükseltmektir.*”

İktisatçı Profesör Ahmet Güner Sayar da Osmanlı Türk Toplumunun iktisadi ve kültürel gelişim tarihini ele aldığı çalışmalarında, konuyu, iktisat metodolojisi ve iktisadi düşünce tarihi ayakları üzerine inşa ederken, kökeninde başta Smith, Schumpeter, Weber olmak üzere, önemli isimlerin kavram, analiz, hipotez ya da metodolojik yaklaşımlarını kullanıyor. Hocası Profesör Sabri Ülgener’in benzer perspektifle başlattığı bu yaklaşımın ikinci kuşak üyesi olarak Türk İktisadi ve kültürel gelişimine ilişkin tartışmaların “düzeyini” yükseltmektedir. Bu anlamda bir Ülgener-Sayar Yaklaşımından söz etmek yanlış olmayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Acemoğlu, D., S. Johnson ve J. Robinson (2006). Institutions as the Fundamental Cause of Long Run Growth. Philippe Aghion ve Steven Durlauf (Eds.) *Handbook of Economic Growth*. Volume 1A, içinde (s.385-472). Amsterdam, New York: Elsevier, North Holland.
- Alesina, A. ve P. Giuliano, (2015). Culture and Economics. *Journal of Economic Literature*, 53(4), 898-944.
- Blaug, M. (1990). *Economic Theory in Retrospect*, Fifth Edition, Cambridge: Cambridge University Press
- Blaug, M. (2001). Where are We Now on Cultural Economics? *Journal of Economic Surveys*, 15(2), 123-143.
- Caldwell, B. J. (1991). Clarifying Popper. *Journal of Economic Literature*, XXIX, March, 1-33
- Colander, D. C. and A. W. Coats (1989). *The Spread of Economic Ideas*, New York: Cambridge University Press.
- Divitçioğlu, S. (1981). *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu*. Kırklareli: Sermet Matbaası
- Economist (2020). Hard work and black swans: Economists are turning to culture to explain wealth and poverty. September 5, 2020.
- Fernandez, R. (2008). Culture and Economics. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume (Eds.), *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Second Edition, Macmillan. (İçinde)The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan. 30 December 2008 <http://www.dictionaryofeconomics.com/article?id=pde2008_E000282> doi:10.1057/9780230226203.0346
- Friedman, M. (1953). *The Methodology of Positive Economics*. *Positive Economics*, Chicago: University of Chicago Press.
- Guiso, L., P. Sapienza ve L. Zingales, (2006). Does Culture Affect Economic Outcomes? *Journal of Economic Perspectives*, 20(2), 23-48
- Goodwin, C. D. (1972). Economic Theory and Society: A Plea for Process Analysis. *The American Economic Review*, 62(1/2):409-415.
- Greif, Avner (1994). Cultural Beliefs and the Organization of Society: A Historical and Theoretical Reflections on the Collectivist and Individualist Societies. *Journal of Political Economy*, 102(5), 912-950.
- Greif, Avner (2006). *Institutions and The Path to The Modern Economy: Lessons from Medieval Trade*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Hands, D. W. (2007). 2006 HAS Presidential Address A Tale of Two Mainstreams: Economics and Philosophy of Natural Sciences in the Mid-Twentieth Century. *Journal of the History of Economic Thought*, 29(1), 1-13
- Hirschman, A. O. (2018). *Tutkular ve Çıkarlar, Kapitalizm Zaferini İlan Etmeden Önce Nasıl Savunuluyordu?* İstanbul: Metis Yayınları.
- Hutchison, T. W. (1994). *The Uses and Abuses of Economics*, London & New York: Routledge
- İnalçık, H. (2017). Ziya Gökalp: Yüzyıla Damgasını Vuran Düşünür. *Atatürk ve Demokratik Türkiye*, 6. Baskı, içinde (s.157-189). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- İnalçık, H. (2019). *İmparatorlukta Cumhuriyet*, 4. Baskı, İstanbul: Kronik.

- İnan, H. (1983). Osmanlı Tarihi ve Dünya Sistemi: Bir Değerlendirme. *Toplum ve Bilim*, 23, 9-39.
- Landes, D. S. (1998). *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich, Some So Poor*. New York: W. W. Northon & Company,
- MacRae, D. (1985). *Weber*, İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Mises, L. V. (1985). *Theory and History: An Interpretation of Social an Economic Evolution*. Alabama and Washington D. C.: The Ludwig von Mises Institute,
- North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press
- Popper, K. R. (1968). *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel ve Marx*, Cilt II, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları
- Popper, K. R. (1979). *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. Revised Edition. Oxford: Clarendon Press.
- Popper, K.R. (1982). Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet. Bryan Magee, *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı* içinde (s.139-149) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Popper, K. R. (1985a). *Tarihselciliğin Sefaleti*. İstanbul: İnsan Yayınları
- Popper, K. R. (1985b). The Rationality Principle. D. Miller (ed.) *Popper Selections*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press
- Rahman, Taimur (tarihsiz). Marx and Engels on the Asiatic Mode of Production in India. <https://www.revolutionarydemocracy.org/rdv13n2/asiatic.htm>
- Sayar, A. G. (1986). *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sayar, A. G. (1998). *Bir İktisatçıının Entelektüel Portresi Sabri F. Ülgener*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Sayar, A. G. (2000). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Portre Denemeleri*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Sayar, A. G. (2001). *Osmanlıdan 21. Yüzyıla Ekonomik, Kùltürel ve Devlet Felsefesine Ait Değişmeler*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Sayar, A. G. (2006). *Ülgener Yazıları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Sayar, A. G. (2011a). *İktisat Metodolojisi ve Düşünce Tarihi Yazıları*. 2. Basım, İstanbul: Ötügen.
- Sayar, A. G. (Ed.) (2011b). *İdris Küçükömer*. Ankara: T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı.
- Sayar, A. G. (2012). *Filozof-İktisatçı Terence W. Hutchison*. İstanbul: Ötügen
- Schumpeter, J. A. (1908/2010). *The Nature and Essence of Economic Theory*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Schumpeter, J. A. (1934/1961). *The Theory of Economic Development*, Third Printing, 1961, Oxford University Press,
- Schumpeter, J. A. (1951). Capitalism. Richard V. Clemence, *Essays of Joseph A. Schumpeter*, içinde (s.184-205). Cambridge: Addison-WesleyPress Inc.
- Schumpeter, J. A. (2002). The Economy as a Whole: Seventh Chapter of the Theory of Economic Development. *Industry and Innovation*, April-August, 9(1-2):93-145
- Shionoya, Y. (1997). *Schumpeter and the Idea of Social Science*, Cambridge: Cambridge University Press
- Stigler, G. J. (1982). *The Economist as Preacher and Other Essays*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Swedberg, R. (2019). *Max Weber ve İktisat Sosyolojisi Düşüncesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Towse, R. (2010). *A Textbook of Cultural Economics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ülgener S. F. (1981a). *İktisadi Çözölmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. 2. Baskı, İstanbul: Der yayınları
- Ülgener S. F. (1981b). *Dünü ve Bugünü İle Zihniyet ve Din: İslâm Tasavvuf ve Çözölme Devri İktisat Ahlakı*. İstanbul: Der yayınları
- Ülgener S. F. (1986). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*, İstanbul: Der Yayınevi.
- Ülgener S. F. (2016a). İktisadi Hayatta Zihniyetin Rolü ve Tezahürleri. S. F. Ülgener, *Makaleler*: içinde (19-53). İstanbul: Derin Yayınları.
- Ülgener, S. F. (2016b). İktisat Felsefesi Tarihinde Werner Sombart'ın Yeri ve Şahsiyeti", S. F. Ülgener, *Makaleler*: içinde (54-77). İstanbul: Derin Yayınları.
- Ülgener S. F. (2016c): Joseph A. Schumpeter (1883-1950). S. F. Ülgener, *Makaleler: İçinde* (164-176). İstanbul: Derin Yayınları.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline Interpretive Sociology*, Guenther Roth ve Claus Wittich (Eds), Berkeley & London: University of California Press
- Weber, M. (1985). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. İstanbul: Hil Yayını.
- Weber, M. (1986). *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Wittfogel, K. A. (1969). Results and Problems of the Study of Oriental Despotism. *The Journal of Asian Studies*, 28 (2), 357-365
- Yay, G. G. (2007). Milton Friedman'ın 'Pozitif İktisat Metodolojisi' Üzerine. T. Yay ve G. G. Yay, *İktisat Yazıları*, içinde (79-85). Ankara: Nobel,
- Yay, T. (2007). James M. Buchanan'ın 'Penceresinden' İktisatta Kapsam ve Yöntem. T. Yay ve G. G. Yay, *İktisat Yazıları*, içinde (87-106). Ankara: Nobel,
- Yay, T. (1990). 1930'lar Türkiyesinde İktisat Politikaları Tartışmaları. *İktisat Dergisi*, Aralık, 33-40.
- Yay, T. (2009). Bilim Felsefesi, Karl Popper, Eleştiri ve İktisat. *Ekonomik Yaklaşım*, 20 (70), 1-29.
- Yay, T. (2019). Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan Devralınan Miras. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 3 (1), 77-113

Demografik Değişimin Enflasyon Üzerindeki Etkisi*

The Effect of Demographic Change on Inflation

Ayşe Durgun Kaygısız¹ , Zeynep Ezanoğlu¹

Öz

Dünya genelinde demografik geçiş yaşanmaktadır. Demografik geçiş sadece nüfus artışının yavaşlaması değil aynı zamanda genç ve yaşlıların nüfus bileşimi içerisindeki paylarının değişmesidir. Bu durum, nüfus içerisinde tüketim-tasarruf harcamaları farklı olan grupların ağırlığının değişmesine ve makro değişkenlerden biri olan enflasyonun etkilenmesine neden olmaktadır. Nüfus bileşimindeki bu değişimin arz ve talep üzerindeki etkileşimi tüketim, tasarruf, yatırım vb. ekonomik değişkenleri etkilemektedir. Bundan dolayı makro değişkenlerden biri olan enflasyonun etkileneceği öngörülmektedir. Demografik değişimlerin enflasyonu nasıl etkileyebileceğine dair standart bir teorik açıklama bulunmamaktadır. Bu çalışma ile demografik değişimin enflasyonu nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda IMF tarafından belirlenen 23 Yükselen Ekonomi ülkesi için panel veri analizi yöntemi ile demografik değişkenler ve enflasyon arasındaki ilişki kanalları incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, toplam nüfus içinde genç nüfusun oranı arttıkça enflasyonun azaldığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır. Bununla birlikte toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun artmasının da enflasyonu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Enflasyon, Demografik Dönüşüm, Nüfus Yaşlanması, Tüketim

Abstract

Demographic changes have been occurring around the world. These changes are not only the slowdown in population growth but also the changing percentage of the youth and elders in the population composition. This stage changes the weight of groups with different consumption-saving expenditures within the population and affects inflation of the macro-variables. The interaction of this change in population composition on supply and demand affects economic variables such as consumption, savings, and investment. Therefore, macro-variables, such as inflation, may be affected. Moreover, how demographic changes can affect inflation has no standard theoretical explanation. This study explains how demographic change affects inflation. In this regard, the channels of the relationship between demographic variables and inflation were analyzed using a panel data analysis method for 23 emerging economy countries determined by the IMF. Result shows that the increase in the proportion of the young in the total population decreases inflation, which is statistically significant. Meanwhile, the increase in the elderly population in the total population also increases inflation.

Keywords

Inflation, Demographic Transformation, Population Aging, Consumption

1 Sorumlu Yazar: Ayşe Durgun Kaygısız (Doç. Dr.), Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Isparta, Türkiye. E-posta: aysedurgun@sdu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8062-7473

2 Zeynep Ezanoğlu (Doktora Öğrencisi), Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ İktisat Bölümü, Isparta, Türkiye. E-posta: zeynepzozanoğlu@gmail.com ORCID: 0000-0002-4601-7567

* Bu çalışma Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından 17-18.10.2019 tarihinde düzenlenen 20. Ulusal İktisat Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Atf: Durgun-Kaygısız, A. ve Ezanoğlu, Z. (2021). Demografik Değişimin Enflasyon Üzerindeki Etkisi. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 45–64. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.0024>

Extended Summary

Demographic changes are one of the long-term challenges that will seriously impact the economy. In many econometric studies, the population variable is used as the explanatory variable; however, it is not the focal point in the economic analysis of the population. The demographic changes have occurred worldwide in the last terms. For the changes in the population structure, studies have increasingly paid attention to how variables in the population impact the macro-variables. Moreover, the economic variables are affected by the interaction of the change in the population on supply and demand, consumption, savings, and investment. Therefore, inflation will also be affected by these variables.

There is no standard theoretical explanation on how demographic changes can affect inflation. At least two potential channels are discussed in the literature: (1) the real interest channel and (2) the inflation preferences of young people and elderly ones. The first channel posits that although the over-saving of the working-age population increases savings, it is decreasing the natural interest rate. By contrast, the increase in the dependent population decreases the savings rates and increases the natural interest rate. These changes in the natural interest rate also impact inflation. Meanwhile, the second channel states that young age groups initially do not have assets, and their wages are the main sources of income. This age group is indebted and therefore prefers a low real interest rate and relatively high inflation rate. Meanwhile, older groups work less, so they prefer a higher rate of return in their savings and relatively low inflation rates. In this way, they can change the inflation degree. The general opinion in the literature is that aging has a disinflationary effect on the economy. Recent studies have been conducted to determine whether or not the decreasing inflation is related to age dynamics. These surveys were mostly done in developed countries and Japan. Japan has transformed from an aging society to an old society in a short time; hence, demographic effects have come to the fore.

The effects of demographic change on inflation of population has been investigated in the central bank in Turkey by Turkish economists. Meanwhile, this research analyzes the effects of inflation that, to our knowledge, has not been observed in any other academic work. Therefore, this study tried investigating how changes in the structure and speed of the population affect inflation. First, the effect of the channels of demographic changes on inflation is discussed. Then, related literature on the subject is reviewed. Subsequently, data, methods, and findings of the study are presented. Results of the analysis reveal the relationship between demographic transformation and inflation, which is evaluated in the conclusion part. The variables used in the analysis covering the period 1995–2017 were obtained from World Bank's (2019) World Development Indicators database for 23 Emerging Economies countries determined by the IMF. In analyzing the relationships between variables, panel data analysis allows for more effective results by expanding the dataset, increasing the degree of freedom, and reducing the possibility of multiple linear connections, considering the time and cross-section size. In the dynamic models, the correlation between the lagged values of the dependent variable and the error term causes the OLS estimators to give biased and inconsistent results. To overcome these problems, the GMM method has been proposed in dynamic panel estimates. This method is widely used in predicting dynamic models, as it relies on relatively simple assumptions about the tool variables required for ease of implementation and prediction. Among the estimators

based on the GMM method, the estimator developed by Arellano and Bond is widely used. This approach, known as Difference GMM, treats the model within the framework of the first differences of variables and uses the lagged values of the independent variables as tool variables. Results of the analysis using the GMM method reveal that as the proportion of the young population increases, the inflation decreases, which is statistically significant. By contrast, the increase in the elderly population also increases inflation. Hence, the use of instrument variables in the model is appropriate, and there is no autocorrelation problem. Moreover, the model was tested to be meaningful as a whole.

Demografik Değişimin Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Nüfus teorileri modern anlamda Malthus ile başlasa da kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Nüfus değişkeni birçok ekonometrik çalışmada açıklayıcı değişken olarak kullanılmaktadır. Nüfus büyüklüğü ve artışının dikkate alındığı bu çalışmalarda nüfusun yaş yapısındaki değişimlerin ise göz ardı edildiği görülmektedir. Fakat son dönemlerde küresel çapta yaşanan demografik dönüşüm, nüfus konularına bakış açısını değiştirmiştir. Bu değişimle nüfus, yaş yapısındaki değişimler ekseninde de ele alınmaya başlanmıştır. Bu durum araştırmacılara yeni bir araştırma alanı sunmuştur.

Nüfus makro büyüklükler üzerinde önemli etkisi olan değişkenlerden birisidir. Bu nedenle demografik konular makro bazda da ele alınmış ve genel olarak ekonomik büyüme ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü demografik değişiklikler, ekonomi üzerinde ciddi bir etkiye sahip olacak en önemli uzun vadeli zorluklardan birisidir. Bu doğrultuda demografik değişim gelecekteki ekonomik ve sosyal çevrenin en önemli belirleyicilerinden biri olmaya adaydır. Nitekim son dönemlerde birçok ülkede nüfusun yapısındaki ve hızındaki değişimler dikkate alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla nüfusun yaş yapısındaki değişimlerin milli gelir, enflasyon, yatırım tasarruf gibi makro değişkenler üzerinde nasıl etkiler oluşturacağı akademik çalışmaların merak konusu olmuştur.

Türkiye’de Merkez bankası ekonomistleri tarafından nüfustaki değişimlerin enflasyon üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Kalafatçılar ve Özmen (2018) tarafından yapılan bu araştırma haricinde Türkiye’de demografik değişimlerin enflasyon üzerindeki etkisini analiz eden başka bir akademik çalışmaya bilgimiz dahilinde rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada nüfusun yapısındaki değişimlerin enflasyon üzerine nasıl yansıdığı araştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde demografik değişim tanımlanarak enflasyon üzerindeki etki kanalları ele alınmıştır. İkinci bölümde konuyla ilgili literatür araştırılmıştır ve üçüncü bölümde ise çalışmaya ait veri, yöntem ve bulgulara değinilmiştir. Sonuç kısmında analiz sonuçlarına göre demografik dönüşüm ve enflasyon ilişkisi değerlendirilerek literatüre katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Demografik Değişim ve Enflasyon İlişkisi

Son dönemlerde dünya genelinde meydana gelen demografik değişimler (geçiş) dikkat çekmektedir. Demografik geçiş doğum ve ölüm oranlarındaki değişimi ele almaktadır. Yüksek doğum ve ölüm oranlarından düşük doğum ve ölüm oranlarına geçiş demografik dönüşümü ifade etmektedir (Bloom ve Williamson, 1998). Nüfustaki dönüşüm süreci önce ölüm oranlarındaki azalmayla başlamış, sonrasında doğum oranlarındaki azalmayla devam etmiştir. Doğum ve ölüm oranları arasında oluşan bu zaman farkı, geçiş aşamasında nüfusun öncelikle artmasına sonrasında ise artan nüfusun yaş grupları arasında kaymalarına sebep olmuştur. Bu durum ise farklı ihtiyaçları olan yaş gruplarının iktisadi etkilerini ortaya çıkarmıştır.

Küresel ölçekte yaşanacak olan demografik geçiş ilk olarak 19. yy da Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde bu süreç 20. yy ortalarında başlamış ve halen devam etmektedir. Gelişmiş ülkeler geçişin son evresinde bulunmasına rağmen gelişmekte olan ülkelerde dönüşüm farklı aşamalarda devam etmektedir (Kandır, 2013: 44-46 ve Kalafatçılar, 2019:9).

İnsanların yaşam sürelerinin artması, doğum oranlarının azalması toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payını arttırmaktadır. Bu durum şimdilik bazı gelişmiş ekonomileri kapsasa da zaman içerisinde nüfus değişimlerinin küresel bir hal alacağı tahmin edilmektedir. Nüfusun bileşimindeki bu değişimin arz ve talep üzerindeki etkileşimi ile tüketim, tasarruf, yatırım vb. ekonomik değişkenleri etkileyeceği düşünülmektedir. Bu etkilerden birisinin de enflasyon olduğu düşünülmektedir.

Teorik bakış açısıyla demografik verilerdeki çeşitli değişikliklerin enflasyonu nasıl etkilediğini söylemek zordur. Çünkü demografik etki, nüfus büyüklüğü ve yapısındaki değişikliklerin toplam talep ve arz üzerindeki yansımalarına, acentelerin enflasyon beklentilerine, varlık fiyatlarının nasıl etkilendiğine, kurumsal yönlerin ve davranışsal tepkilerin boyutuna bağlı olarak değişmektedir (Yoon vd., 2014:19). Aynı zamanda para politikası rejim değişiklikleri de nüfus ve enflasyon ilişkisini etkilemektedir (Juselius ve Takats, 2018:9). Örneğin daraltıcı para politikası şoku karşısında çalışma çağındaki nüfusun tüketim harcamaları azalırken, yaşlı bağımlı nüfusun tüketimi artmaktadır (Kalafatçılar, 2019:17). Bu nedenle demografik değişimlerin enflasyonu nasıl etkileyebileceğine dair standart bir teorik açıklama bulunmamakla birlikte, literatür en az iki potansiyel kanalı tartışmaktadır (Juselius ve Takats 2018:3).

İlk kanal, reel faiz kanalı üzerinden çalışmaktadır. Reel faizin oluşumunu etkileyen temel faktörlerden birisi kişilerin bugünkü ve gelecekteki tüketim imkanları konusundaki tercihleridir. Kişiler genel olarak tüketim ve tasarruf arasında bir tercih yapmak durumundadırlar. Bireyler isterse bugün kazandığının tamamını tüketebilir ya da gelecekteki tüketimi bugünkü tüketime tercih edebilir. Bu duruma zamanlar arası tüketim tercihi denilmektedir. Bireyler bugünkü tüketimini gelecek dönemin tüketimine tercih ederse buna pozitif zaman tercihi denilmektedir (Paya, 2013:160). Bireyler her zaman pozitif zaman tercihi yapmayabilirler.

Yaşam boyu gelir hipotezine göre (Modigliani, 1954) bir ekonomide belirli bir dönemdeki tüketimler, tüketicilerin yine aynı dönemde elde ettikleri gelirlerine değil, ömür boyunca elde etmeyi bekledikleri gelirlerine bağlıdır. Yaşam boyu gelir hipotezine göre kişiler çalışma döneminde, emeklilik dönemlerine kıyasla daha fazla gelir elde ederler. Bu yüzden bireyler gelirlerinde yaşamları boyunca meydana gelen dalgalanmanın tüketim üzerindeki etkisini gidermek için, hayatlarının çalışma döneminde pozitif tasarruf yaparlar. Bu tasarrufu ise emeklilik döneminde tüketimin geliri aşan kısmı için kullanırlar (Ünsal, 2005:429). Yaşam boyu gelir hipotezi aşağıdaki denklemle ifade edilebilir:

$$C_t = 1/T (Y_t + (N-1) Y^e + W - M)$$

C_t = t dönemindeki kişinin tüketimini

T = Yıl olarak kişinin yaşam süresine ilişkin beklenti

Y_t : Kişinin cari dönemdeki cari geliri

N : Kişinin yıl olarak çalışmak istediği süre

Y^e : Kişinin çalışma hayatı boyunca elde etmeyi umduğu ortalama yıllık gelir beklentisi

W : Kişinin elindeki toplam varlıkların değeri: Toplam servet

M : Kişinin bırakmak istediği miras

Teori, kişilerin genç yaşlarda gelirlerinin düşük olduğunu bu yüzden tasarruflarının da düşük olduğunu, etkin çalışma dönemi olan orta yaşlarda ise artan gelirle birlikte kişilerin tasarruflarının da arttığını ve emeklilik dönemlerinde biriktirdikleri tasarruflarını harcadıklarını açıklamaktadır. Bununla birlikte yaşlılar her zaman modelin öngördüğü ölçüde negatif tasarruf yapmayabilirler. Çünkü beklediklerinden daha uzun yaşamak ya da hastalık gibi beklenmedik harcamalarının ortaya çıkacağını düşünerek daha fazla tasarruf “ihtiyat tasarrufu” yani ek tasarruf yapabilirler. İhtiyat tasarrufuna ek olarak çocuklarına miras bırakma arzusu ile de negatif tasarruf yapmayabilirler (Mankiw, 2010: 533).

Çalışma çağındaki nüfusun fazla tasarruf yapması tasarrufları artırırken, doğal faiz oranını düşürmektedir. Tam tersine bağımlı nüfustaki artış ise tasarruf oranlarını düşürerek, doğal faiz oranını arttırmaktadır. Doğal faiz oranındaki bu değişimler de enflasyon üzerinde etki oluşturmaktadır.

Demografik değişimlerin enflasyon üzerindeki etkisini açıklayan ikinci kanal ise gençlerin ve yaşlıların enflasyon tercihleridir. Yani gençler ve yaşlılar Merkez Bankası politikalarını etkileyebilecek farklı enflasyon düzeylerini tercih edebilir. Bullard vd.’ne (2012: 49) göre genç yaş gruplarının başlangıçta varlıkları yoktur ve ücretleri ana gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu yaş grubu genelde borçludurlar ve bu nedenle düşük reel faiz oranını, nispeten yüksek enflasyon oranını tercih ederler. Daha yaşlı gruplar ise daha az çalıştıkları için tasarruflarında daha yüksek getiri oranı, aynı zamanda da nispeten düşük enflasyon oranını tercih ederler. Böylelikle enflasyon düzeyini değiştirebilirler.

Nüfus yaşlanmasının farklı kanallardan da enflasyon üzerinde etkili olacağı belirtilmektedir. Yaşlanmanın emek arzını azaltacağı, dolayısıyla yavaşlayan büyüme nedeniyle deflasyonist baskılara yol açabileceği belirtilmektedir (Anderson vd. 2014). Mali açıdan bakıldığında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler, yaşlanma, emekli aylıkları ve sağlık hizmetleri konusunda daha yüksek devlet harcamalarına ve daralan vergi tabanına yol açacaktır. Vergi matrahında bir düşüşe ve temel olarak sosyal güvenlik maliyetlerindeki bir artışa bağlı olarak devlet harcamalarındaki artan yük, ekonomik faaliyeti yavaşlatabilir (Katagiri, 2012:1). Artan borç seviyeleri ile birlikte artan risk primi ve / veya mali konsolidasyon beklentisi, güvenilir bir orta vadeli mali konsolidasyon planı olmadığında yüksek enflasyon beklentilerini artırabilir (Anderson vd. 2014:6).

Nüfusun yaşlanması veya azalmasının ekonomi üzerindeki etkisi toplam talep ve arz açısından ayrı ayrı incelendiğinde, bu durumun enflasyon üzerinde iki zıt etki oluşturabildiği görülmektedir. Toplam talep açısından bakıldığında, azalan ve yaşlanan bir nüfus, daha düşük toplam talep, düşen varlık fiyatlarından olumsuz bir zenginlik etkisi ve farklı tüketim tercihlerini yansıtan nispi fiyatlardaki değişiklikler nedeniyle ekonomi üzerinde deflasyonist baskılara yol açabilmektedir (Katagiri, 2012). Örneğin yaşlıların konut, ulaşım, iletişim ve eğitim harcamaları gençlere göre daha az iken sağlık, kamu hizmetleri ve diğer tüketim harcamaları gençlere göre daha fazladır. Bu durum tüketim kalıplarında değişime neden olacaktır. Diğer bir değişle, tüketim tercihlerinin değişmesi nedeniyle ekonomide toplam talebin azalmasına ve düşük enflasyona neden olacak şekilde çok yönlü talep tarafında etkilere neden olabilecektir. Duruma arz cephesinden bakıldığında ise, ekonomideki emeğin etkin arzını azaltarak, işgücüne katılım oranını düşürecek, potansiyel çıktı artışını azaltacaktır. Bu durumun da enflasyon baskısı yaratabileceği belirtilmektedir (Yoon vd, 2014:19).

Yaşlanmanın enflasyon üzerindeki etkisini, yaşlanmanın nedenlerine bağlayan farklı bir bakış açısı da bulunmaktadır (Konishi ve Ueda, 2013:27). Buna göre yaşlanma uzun ömürlülüğten kaynaklanıyor ise, yaşlı neslin seçimlere katılma oranındaki artış nedeniyle siyasi etkisi artarak deflasyonist etkilere sebep olabilmektedir. Bunun nedeni, yaşlı seçmenleri yatıştırmak için, hükümetin artan fiyatları, yaşlılara zarar vermemek için, gençlere zarar veren gelir vergisi oranlarını arttırmasıdır. Eğer yaşlanma doğum oranındaki düşüşten kaynaklanıyor ise vergi tabanını küçülterek ve mali harcamaları arttırarak enflasyona neden olmaktadır.

Literatürdeki genel kanı ise yaşlanmanın ekonomi üzerinde dezenflasyonist etki oluşturduğu yönündedir. Nitekim çalışma çağındaki nüfusun payındaki düşüş, 1980’lerde enflasyondaki düşüşe ve 1990’larda ve 2000’lerde düşük enflasyonun devam etmesine paralel görünmektedir. Yüksekten düşük ve istikrarlı enflasyona geçiş genel olarak daha güçlü para politikası çerçevelerine atfedilse de yakın tarihli çalışmalar demografi gibi yapısal faktörlerin de rol oynayabileceğini savunmaktadır (Liu ve Westelius,2016:4).

Nüfus bileşimindeki değişime ek olarak nüfus artışının da enflasyon üzerinde etkisi vardır. Bu etki ekonominin yapısına bağlı olarak değişebilir. Nüfus artışı mal ve hizmetlere olan talebi arttırırken bir yandan da daha fazla işgücü olması nedeniyle toplam arzı arttırır. Bu durumda arzın artan talebe cevap verip veremeyeceğine ya da ne kadar hızlı yanıt vereceğine bağlı olarak enflasyonist baskılar oluşabilir.

Literatür Taraması

Nüfus dinamikleri bağlamında enflasyon konusunda yerli çalışmalardan ziyade yabancı çalışmalara sınırlı da olsa rastlanılmaktadır. Son yıllarda enflasyondaki düşüşün yaş dinamikleri ile ilgili olup olmadığı araştırmaya başlanmıştır. Bu araştırmaların çoğunlukla yapıldığı ülkeler ise gelişmiş ülkeler ve Japonya’dır. Çünkü Japonya çok kısa bir dönemde yaşanan toplumdaki, yaşlı bir topluma dönüşmüş, bu nedenle demografik etkiler ön plana çıkmıştır.

Japonya Merkez Bankası eski başkanı Shirakawa (2011a, b, 2012, 2013), birçok çalışmasında enflasyon ile nüfusun yaş yapısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaşlanan nüfusun öncelikle ekonomik büyümede yavaşlama beklentileri nedeniyle deflasyonist baskılarda artışa yol açabileceğini, buna ek olarak, tüketicilerin ve yatırımların azalmasına neden olabileceğini belirtmektedir. Shirakawa’ a göre, nüfusun ortalama yaşı arttıkça, daha fazla hanehalkı tüketimini birikmiş tasarruflardan finanse etmektedir ve doğrudan katma değer üretmemektedir. Bu nedenle, toplam talep ve üretim arasındaki tutarsızlığın artacağını ve talep yönlü enflasyonist baskıların ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda işgücü arzı daraldıkça yükselen ücretlerin maliyet kanalından enflasyonu arttıracağını ifade etmektedir.

Bullard vd. (2012), demografik özellikler arasındaki etkileşime ve ekonomideki kaynakların yeniden dağıtılması arzusunun odaklanarak bir bebek patlamasının geçici olarak daha yüksek enflasyon üretebileceğini ileri sürmektedir. Fakat yaşanan nüfus dinamiklerinin enflasyon üzerinde aşağı yönlü baskı yaratacağını ya da deflasyona yol açabileceğini ileri sürmektedir.

Katagiri (2012), yaşlanan nüfusun talep yapısındaki değişikliklerin Japon ekonomisi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Japon nüfusunun yaşlanma hızının talep yapısında beklenmedik şoklar oluşturacağını ve bu şokların yıllık enflasyonda yaklaşık yüzde 0,3 puanlık bir deflasyonist baskıya yol açacağını belirtmektedir.

Yoon vd. (2014) tarafından demografik değişkenler ile makroekonomi arasındaki ilişkiyi incelemek için 1960-2013 döneminde 30 OECD ekonomisini kapsayan bir panel veri seti oluşturulmuştur. Çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun paylarını, nüfus dinamiklerini yakalayan uygun değişkenler olarak ele almışlardır. Bu değişkenlerin enflasyon da dahil olmak üzere yatırım, tasarruf, GSYH, cari işlemler dengesi gibi makro değişkenler üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Nüfus artışının enflasyonu olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumu artan nüfusun toplam talebi arttırdığına, kısa veya orta vadede demografik şoklara cevap olarak toplam arz ayarının toplam talep ayarından daha yavaş kalmasına bağlamaktadırlar. Ayrıca yaşlıların payının artmasının enflasyon üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu ve ilerleyen yıllarda yaşlı nüfusa sahip ekonomilerin deflasyonist etkiyle karşılaşabileceğini belirtmektedirler.

Juselius ve Takats (2015) enflasyon ve nüfus arasındaki ilişkiyi 1955-2010 yılları arasında 22 ülkeyi kapsayan panel veri çalışmalarıyla test etmişlerdir. Sonuçlarına göre demografi enflasyondaki değişimin yaklaşık üçte birini ve 1970'lerin sonları ile 1990'ların başlarındaki yavaşlamanın büyük bölümünü açıklamaktadır. Ayrıca genç ve yaşlı bağımlı nüfus yüksek enflasyonla, çalışma çağındaki nüfus ise düşük enflasyonla ilişkilendirilmiştir. Çalışmalarında yaşlanmanın sonunda enflasyonun düşük değil daha yüksek olacağı belirtilmektedir. Bulgular literatürdeki yaygın görüşün tersini ifade etmektedir.

Juselius ve Takats (2016), 1955-2014 yılları için 22 gelişmiş ekonomiden elde edilen verileri kullanarak enflasyon ile nüfus yaş yapısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, genç ve yaşlı nüfus enflasyonistken, çalışma çağındaki nüfusun dezenflasyonist olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Juselius ve Takats'ın (2018) konuyla ilgili 22 OECD ülkesini kapsayan uzun dönemli bir çalışma daha yapmışlardır. Bu çalışmada 1870-2016 dönemi için uzun panel verilerini kullanmışlardır. Böylece hem savaş sonrası verileri hem de ülkeye özgü bazı demografik döngüleri ele alarak daha net sonuçlar elde etmeye çalışmışlardır. Her üç çalışmalarında da benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Fakat bu çalışmalarında bir öncekinden farklı olarak 80 üstü yaş grubunun enflasyon üzerindeki etkisinin belirsiz olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Japonya'nın nüfus değişiminin enflasyon üzerindeki etkisini inceleyen bir başka çalışma Liu ve Westelius'a (2016) aittir. 1990'dan 2007'ye kadarki bölgeler arası değişimden, demografik ve ekonomik sonuçlara ilişkin panel veri yöntemi uyguladıkları çalışmalarında, nüfus artışının enflasyonu arttırdığı, yaşlanmanın ise enflasyonu göreceli olarak daha düşürdüğü sonucuna ulaşmışlardır. Yaşlanmanın aksine giderek küçülen nüfusun deflasyonist baskılarının ileride daha belirgin hale geleceğini öne sürmektedirler.

Anderson vd. (2014), IMF'nin Küresel Bütünleşik Para ve Mali (GIMF) modelini kullanarak yaşlanmanın enflasyonu azaltabileceğini tespit etmişlerdir. Bunun işgücüne katılımın azalmasıyla birlikte nominal ücretlerdeki değişiklikler, sermaye ve toprak fiyatlarında da ayarlamalar nedeniyle gerçekleşeceğini belirtmektedirler.

Jaffri vd. (2016), 1988-2014 dönemi için demografik değişikliklerin Pakistan'daki enflasyon üzerindeki etkisini ampirik olarak araştırmaktadır. Çalışmanın bulguları, Pakistan'daki enflasyon üzerinde nüfus artış hızının pozitifve orta yaş çalışan nüfusunun negatif etkileri olduğunu göstermektedir.

Juselius ve Takáts (2016), 1955-2014 yılları için 22 gelişmiş ekonomiden elde edilen verileri kullanarak enflasyon ile nüfus yaş yapısı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, genç ve yaşlı nüfus enflasyonistken, çalışma çağındaki nüfusun dezenflasyonist olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Broniatowska (2017), enflasyonun nüfus yaşı yapısına bağlı olup olmadığını araştırdığı çalışmada 32 OECD ülkesine ait 1971-2015 yılları arasındaki panel verileri kullanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, demografi ile enflasyon arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Devam eden nüfus yaşlanması enflasyon üzerinde aşağı yönlü bir baskı uygulayabileceğini ve yaşam beklentisinin artmasıyla ilgili olarak yaşlanmanın deflasyonist olduğunu gösteren daha önceki çalışmalardaki ampirik bulguların bazılarını doğruladığını belirtmiştir.

Bobeica vd. (2017), demografik değişim ve enflasyon arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada, enflasyon oranı ile toplam nüfusa göre çalışma çağının büyüme hızının yakınlık gösterdiği demografik eğilimler arasında uzun vadeli pozitif ilişki bulunmuştur. Bulgular, demografik eğilimlerin para politikasının faaliyet gösterdiği ekonomik ortamı şekillendiren güçler arasında olduğu görüşünü desteklemektedir.

Fedotenkov (2018), nüfus yaşlanmasının deflasyonist bir süreci tetikleyebileceği bir mekanizma modellemektedir. Model, doğurganlık oranları ve uzun ömür gibi demografik faktörleri fiyatlara bağlamıştır. Uzun ömürlülükte bir artış ve doğurganlıkta bir düşüşün fiyatlarda bir düşüşe yol açtığını göstermiştir.

Andrews vd. (2018), nüfusun yaşlanmasının enflasyon üzerindeki etkisini araştırmak için OECD panel verileri ile analiz ettiği çalışmada, yaş gruplarını genç, çalışan, daha genç ve daha yaşlı olarak sınıflandırarak, genç ve daha genç grupların paylarının ve çalışma grubunun paylarının enflasyonist olduğunu ancak çok yaşlı grubun paylarının görünüşte deflasyonist olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Son olarak Kalafatçılar ve Özmen (2018) enflasyonun yaş grupları tarafından nasıl etkilendiğini Türkiye dâhil 15 gelişmekte olan ülke için panel veri yöntemiyle incelemiştir. Çocuk ve yaşlı bağımlılar ile erken çalışma çağındakiler ve 80 yaş üstü gruplar enflasyonist, 25-60 yaş aralığında olanların ise dezenflasyonist olduğu sonucuna varmışlardır. Aynı şekilde Türkiye'nin son dönemde yaşadığı dezenflasyonist süreçte demografik değişimlerin etkili olduğu ve bu olumlu etkinin 2025 yılında zirve yaptıktan sonra yavaş yavaş gerileceğini belirtmektedirler.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde demografik değişimin enflasyon üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların oldukça az olduğu ve bu çalışmaların da farklı sonuçlara ulaştığı görülmektedir. Bu çalışmada IMF tarafından belirlenen, Türkiye'nin de dahil olduğu 23 yükselen ekonomi ülkesi için panel veri analizi kullanılarak literatüre bu alanda katkıda bulunulacağı öngörülmektedir.

Yöntem, Veri ve Bulgular

Ekonometrik araştırmalarda panel veri analizi, zaman ve kesit boyutunun dikkate alınarak daha fazla veri ile çalışma imkânı sunması dolayısıyla serbestlik derecesinin yükseltilmesini sağlamaktadır. Panel veri seti, belli bir dönemde yatay kesit gözlemlerinin bir araya getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Yerdelen Tatoğlu 2018: 1; Tarı 2014: 475). Dolayısıyla panel veri zamanla gözlemlenen yatay kesit birimlerinin bir grubunu oluşturmaktadır (Hill vd. 2012: 538). Panel veri setlerinde gözlem sayısı ve serbestlik derecesinin artması çoklu doğrusal bağlantı sorununu azaltmanın yanı sıra parametre tahminlerinin de güvenilirliğini arttırmaktadır (Baltagi, 2005: 135).

Birinci fark modelinin hata terimleri sabit varyanslı ve otokorelasyonsuz ise tahmin için Anderson ve Hsiao'nın tahmincisinin kullanılması önerilmiştir. Ancak birinci fark hata terimlerinin negatif korelasyonlu olması durumunda Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen genelleştirilmiş momentler (GMM) tahmincisinin kullanımı uygun olacaktır. GMM tahmincisi Arellano ve Bond'dan daha önce Holtz-Eakin vd (1988) tarafından önerilmiştir ancak literatürde yöntem kaynağı olarak Arellano ve Bond (1991) makalesine atıf yapılmaktadır. Fark GMM olarak bilinen bu yaklaşım, spesifik etki bileşenlerini gidermek için modeli değişkenlerin birinci farkları çerçevesinde ele almakta ve bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerini Araç Değişken olarak kullanmaktadır (Soto, 2009: 2). Bu yöntemde, öncelikle birinci fark modeli araç değişken matrisi kullanılarak dönüştürülmekte ve daha sonra bu dönüştürülmüş model genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmektedir. Yöntem, uygulama kolaylığı ve tahmin için gerekli olan araç değişkenlere ait nispeten basit varsayımlara dayanması sebebiyle dinamik modellerin tahminlerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2018: 129). GMM'in İçsellik sorunu, sabit etkiler ve dinamik panel sapması gibi sorunları çözmesi beklenmektedir. (Roodman, 2009: 136). Dinamik panel veri modeli tahminlerinde GMM tekniği ile beraber kullanılması önerilen çeşitli modelleme testleri bulunmaktadır. Bunlar; araç değişken kısıtı için Sargan testi ve otokorelasyon sorunu için de abond otokorelasyon testidir (Mileva, 2007: 3). GMM tekniğinde, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının bulunduğu durumlarda güçlü tahminler üretebilmesi sebebiyle, birim kökten arındırmaya veya normal dağılım özelliği göstermesi için seriyeye çeşitli dönüşümler uygulanmasına gerek duyulmamaktadır.

Statik panel veri modellerinden farklı olarak, dinamik panel veri modelleri içerisinde gecikmeli değişken ya da değişkenler barındıran modeller olarak tanımlanmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2018: 113). Dinamik panel veri modeli, bağımlı değişkenin gecikmeli bir değerinin bağımsız değişken olarak eşitliğin sağ tarafında yer alması ile oluşturulmaktadır (Arellano, 2010: 129). Denklem formu aşağıdaki gibidir;

$$y_{it} = \delta y_{i,t-1} + X'_{it} \beta + u_i + v_{it} \quad (1)$$

$i=1, \dots, N; t=1, \dots, T$

Bu formülde δ gecikmeli bağımlı değişkenin katsayısını, $y_{i,t-1}$ bağımlı değişkenin gecikmeli değerini, x'_{it} $1 \times K$ boyutunda bağımsız değişken vektörünü β , $K \times 1$ boyutundan bağımsız değişken katsayı vektörünü belirtmektedir.

Dinamik model 2'deki gibi ifade edilirken;

$$y_{it} = \delta y_{i,t-1} + X'_{it} \beta + u_{it} \quad (2)$$

$$u_{it} = u_i + v_{it}$$

Modelin birinci farkı aşağıdaki gibi gösterilmektedir;

$$y_{it} - y_{i,t-1} = \delta (y_{i,t-1} - y_{i,t-2}) + (u_{it} - u_{i,t-1}) \quad (3)$$

Model birim etkilerden arındırılmıştır. $y_{i,t-1}$, $u_{i,t-1}$ ile korelasyonludur. Dolayısıyla birinci farklar tahmincisi aşağıya doğru sapmalıdır. Ayrıca tahmin edilen denklemdeki hata teriminin $(u_{i,t-1}, u_{it})$ birim köklü MA (1) olduğuna dikkat edilmesi gerekmektedir.

Gecikmeli değerlerin dışında bağımsız değişkeni de gösterilen araç değişkenli birinci fark modelinin matris formu denklem 4'deki gibidir;

$$Z' \Delta Y = Z' (\Delta y_{i,t-1}) \delta + Z' \Delta v \quad (4)$$

Arellano ve Bond (1991)'in GMM tahmincisi matrislerle model 5'deki gibi gösterilebilir;

$$\hat{\delta}_{GMM} = (\Delta X Z (Z' \hat{\Omega} Z)^{-1} Z' \Delta X)^{-1} (\Delta X Z (Z' \hat{\Omega} Z)^{-1} Z' \Delta Y)^{-1} \quad (5)$$

Denklem 5'te Ω , hata terimlerinin varyans kovaryans matrisini ifade etmektedir. Sonuç olarak, GMM, hata terimlerinin yapısını dikkate aldığından hata terimleri otokorelasyonlu olduğunda kullanılan yöntemdir. Ayrıca bu yöntem hem sabit hem de değişen varyans problemi olduğunda da kullanılabilecek bir yöntemdir (Akay, 2015: 95). Bu çalışmada kullanılan değişkenlere ait kısaltmalar Tablo 1'de yer almaktadır. Ekonometrik model aşağıdaki şekilde kurulmuştur:

$$enf_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 enf_{i,t-1} + \alpha_2 n1_{i,t} + \alpha_3 n2_{i,t} + \alpha_4 p_{i,t} + \alpha_5 \ln yb_{i,t} + \alpha_6 okul_{i,t} + \alpha_7 \ln a_{i,t} + \alpha_8 faiz_{i,t} + \alpha_9 gdp_{i,t} + e_{i,t}$$

Tablo 1
Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Kısaltma
Enflasyon	enf
15-64 yaş arası nüfusun toplam nüfusa oranı	n1
65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfusa oranı	n2
Geniş para arzı	p
Yaşam Beklentisi	lnyb
Dışa açıklık (ithalat+ihracat)	a
Okula kayıt, ortaöğretim	okul
Reel faiz oranı (%)	faiz
GSYİH büyümesi (yıllık%)	gsyhb

Tablo 1'de çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımlamaları ve kısaltmaları yer almaktadır. 1995-2017 dönemini kapsayan veriler IMF tarafından belirlenen 23 Yükselen Ekonomi ülkesi için Dünya Bankası (2019) Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından elde edilmiştir. Analiz sırasında gözlem eksiklikleri olan ülkeler program tarafından

dişlanarak analiz 18 ülke üzerinden devam etmiştir. Ülke sayısı ve zaman aralığının GMM tahmincisiyi uygulamaya uygun olması bu yöntemin tercih edilmesinde başka bir etkindir. Yükselen ekonomi ülkeleri Ek 1’de gösterilmiştir. Kullanılan değişkenlere ait korelasyon tablosu ise Ek 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2
Özet İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
enf	460	12.0363	53.94674	-1.544797	1058.374
n1	460	65.36267	4.113006	52.87926	73.26559
n2	460	8.192433	4.538981	3.090666	20.7576
p	460	17.97975	22.86353	-5.512389	351.4486
lnyb	460	4.259453	.0729624	3.978634	4.380888
okul	398	81.59564	18.81786	22.51146	120.6512
a	460	69.94477	41.28654	15.63559	220.4068
faiz	401	7.416623	13.72263	-69.13417	139.8119
gsyhb	460	4.096288	3.752854	-14.75856	14.23139

Yukarıda yer alan Tablo 2’de yükselen ekonomi ülkeleri için 1995-2017 yıllarına ait verilerin betimleyici istatistikleri yer almaktadır. Tablo 2’de de görüldüğü üzere çalışmada maksimum 460 gözlem yer almaktadır. En az gözlem sayısı 398 ile okul değişkenine aittir. Bu sebeple model dengesiz paneldir.

Tablo 3
Varsayımdan Sapma Testleri

OTOKORELASYON TESTİ	
Wooldridge testi	F(1, 17)= 0.556 Prob> F= 0.4661
DEĞİŞEN VARYANS TESTİ	
Wald Testi $X^2 (p > X^2)$	chi2 (18)= 1018.15 Prob>chi2= 0.0000
FE/RE	
Hausman Testi	Prob>chi2= 0.0008

Çalışmada esneklik tahminleri için rassal etkiler (RE) ve sabit etkiler (FE) yöntemleri kullanılmıştır. RE ve FE arasında karar vermek amacıyla Hausman’ın (1978) geliştirdiği spesifikasyon test uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 3’de görüldüğü gibidir. Uygulanan Hausman testleri sonucunda sabit etkiler modelinin uygun model olduğunu söyleyen boş hipotez reddedilmiştir. Ayrıca panel veri modellerinde varsayımdan sapmaları sınamak için çeşitli testler yapılmalıdır. Varsayımdan saplamalar ile kastedilen modelde otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyonun varlığıdır. Bu sebeple Wooldridge ardışık bağımlılık (Wooldridge, 2002; Drukker, 2003) ve Wald değişen varyans (Greene, 2000: 598) testleri uygulanmıştır. Wooldridge testi için kurulan boş hipotez birinci dereceden otokorelasyon olmadığını belirtmektedir ve bu hipotez reddedilmemiştir. Kullanılan modelde değişen varyansı sınamak için kullanılacak olan test Wald testine ait boş hipotez

varyansın birimlere göre değişmediği şekilde kurulmuştur ve reddedilmiştir. Sonuç olarak yapılan otokorelasyon ve değişen varsyans testleri modelde değişen varyans sorununun bulunduğunu ancak otokorelasyon sorununun bulunmadığını ortaya koymaktadır. Veriler aşırı dengesiz olduğundan birimler arası korelasyon test edilememiştir. Bu noktada otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını düzelteren, yatay kesit bağımlılığını gözardı eden Arellano ve Bond (1991) yöntemi tercih edilmiştir. GMM tahmini, normal dağılım özelliği göstermeyen veri setleri, otokorelasyon veya değişen varyans sorunun yaşandığı durumlarda güçlü tahminler üretebildiğinden; birim kökten arındırmaya veya normal dağılım özelliği göstermesi için seriye çeşitli dönüşümler uygulanmasına ihtiyaç duyulmamaktadır (Özby, 2020:154).

Tahmin sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. (1) numaralı sütun OLS tahmin sonuçlarını vermektedir. (2) numaralı sütun sabit etkiler, (3) numaralı sütunda ise GMM tahmin sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 4
Tahmin Sonuçları

	(1)	(2)	(3)
Değişkenler	OLS	FE	GMM
enf (-1)			0.0114
n1	-0.148 (0.473)	-2.160** (0.974)	-2.299* (1.324)
n2	-1.626*** (0.369)	3.096 (1.970)	0.145 (2.680)
p	2.203*** (0.0580)	2.323*** (0.0603)	2.464*** (0.0611)
lnyb	60.92*** (19.01)	212.7*** (70.86)	447.5*** (103.0)
okul	0.253*** (0.0917)	0.161 (0.198)	-0.147 (0.128)
a	-0.00639 (0.0317)	-0.160* (0.0846)	-0.129 (0.267)
faiz	-0.824*** (0.109)	-0.926*** (0.121)	-1.005*** (0.124)
gsyhb	-2.783*** (0.351)	-2.740*** (0.351)	-2.842*** (0.363)
Sabit terim	-265.6*** (78.56)	-801.6*** (274.8)	-1,747*** (410.0)
Gözlem sayısı	352	352	307
Ülke sayısı	18	18	18
R ²	0.844	0.869	
Sargan İstatistiği			236.7072 (0.0915)
AR(2) istatistiği			1.6756 (0.0938)
Wald-Chi2			2655.79 (0.0000)

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir; Parantez içinde yer alan değerler değişkenlere ait standart hataları göstermektedir.

Bu çalışmada yükselen ekonomi ülkeleri için birim sayısı 18 ve zaman boyutu 22'dir. Bu bakımdan yükselen ekonomi ülkeleri panel veri modeli karedir. Öncelikle otokorelasyon ve değişen varyans olmadığı durumda panel sabit/rassal etkiler yöntemi kullanılmıştır. Birim etkilerin varlığında havuzlanmış en küçük kareler yöntemi kullanılmamaktadır. Modelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunları bulunduğundan Arellano ve Bond (1991) veya Driscoll-Kraay (1998) tahmincisi daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada tercih edilen yöntem Arellano ve Bond (1991) olmuştur.

Araçların geçerliliği için yapılan Sargan testinde H_0 hipotezi "Aşırı tanımlama kısıtlamaları geçerlidir". Test sonucunda H_0 hipotezi reddedilememektedir. Başka bir deyişle kullanılan araç değişkenler için içsellik yoktur. Bu durum kalıntılarla açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon olmadığını göstermektedir (Yerdelen Tatoğlu 2018: 148). Özetle, Tablo 3'de verilen Sargan istatistiği sonucuna göre modelde araç değişkenlerin kullanımının uygun olduğu görülmektedir. Analiz sonucunda yapılan ikinci dereceden otokorelasyon için H_0 hipotezi "Otokorelasyon yoktur". GMM analizlerinde birinci dereceden otokorelasyon olması beklenen bir sonuçtur ancak modelin güvenilirliği için ikinci dereceden otokorelasyon olmaması gerekmektedir (Mileva, 2007: 7). Tablo 3'de verilen ikinci dereceden otokorelasyon sonucuna H_0 hipotezi reddedilememektedir. Yani modelde ikinci dereceden otokorelasyon yoktur. Ayrıca yine Tablo 3'de verilen Wald testi istatistiği sonucu anlamlıdır ve modelin bir bütün olarak anlamlılığına işaret etmektedir.

Öncelikle enflasyon, kendisinin bir gecikmeli değerinden pozitif olarak etkilenmekte olup bu etki istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranının artması enflasyonu artırıcı, genç nüfus oranının artması ise enflasyonu azaltıcı etkisi bulunmuştur. Bu sonuç Juselius ve Takáts (2015, 2016 ve 2018) ile Kalafatçılar ve Özmen (2018)'in belirttiği üzere 80 yaş üstünün enflasyonist, 25-60 yaş aralığının ise dezenflasyonist olacağı sonucu çalışmamız ile uyusmaktadır. Ancak Bullard vd. (2012) belirttiği gibi yaşlanan nüfusun enflasyon üzerinde aşağı yönlü baskı yaratacağı görüşü yükselen ekonomi ülkeleri için yapılan analiz sonucunda ulaşılamamıştır. Yükselen ekonomi ülkeleri için bulunan sonuçlar, Andrews vd. (2018), Katagiri (2012), Yoon vd. (2014), Broniatowska (2017), Fedotenkoy (2018) ve Andrews (2018) ile uyusmamaktadır. Bunun sebebinin yaptıkları çalışmada kullandıkları ülke grubundan olduğu düşünülmektedir.

Yükselen ekonomiler için yapılan bu analizin sonuçları Liu ve Westelius'a (2016), ile uyumludur. Jaffri vd. (2016) orta yaş çalışma nüfusunun enflasyon üzerindeki negatif etkileri olacağı belirtmiştir, bu çalışma sonucunda da destekleyici kanıtlara ulaşılmıştır. Bağımlı değişken olarak kullanılan yaş grubu çalışma çağındaki nüfus olarak düşünüldüğünde Juselius ve Takáts (2016)'ın belirttiği çalışma çağındaki nüfusun dezenflasyonist olacağı sonucu ile de uyusmaktadır. Broniatowska (2017), yaşam beklentisinin enflasyonu azaltıcı etkisi olacağını belirtirken, yükselen ekonomiler için yaşam beklentisinin enflasyon üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Literatürde genel görüş para arzının enflasyonu arttıracığı yönündedir (Akning ve Miller (1985); Alavirad (2003); Tekin-Koru ve Özmen (2003)). Bu çalışmada elde edilen sonuçlar bu durumu destekleyici niteliktedir. Bunun yanı sıra enflasyon ekonomik büyümenin önemli belirleyicilerindendir (Grimes 1991). Enflasyon ile ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde, enflasyonun ekonomik

büyümeyle engellediği ya da tam tersi hızlı büyümenin enflasyonu düşürdüğü şeklinde kesin bir sonuca rastlanmamıştır. Yapılan analizde yükselen ekonomiler için GSYH'nin artması enflasyon üzerinde azaltıcı etkisi olacağı ve bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada dışa açıklık değişkeni ithalat ve ihracat verilerinin toplamından elde edilmiştir. Literatür incelendiğinde ticari dışa açıklığın ülkedeki enflasyonu azaldığı görüşü hakimdir (Romer, (1993); Bayraktutan ve Arslan (2003)). Analiz sonucunda dışa açıklığın enflasyon üzerindeki etkisi negatiftir ve literatür ile uyumludur. Son olarak bağımsız değişkenler içerisinde yer alan ortaöğretime kayıt değişkeni Yoon vd. (2014) çalışması temel alınarak modele eklenmiştir. Okul değişkeninin enflasyonu azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır ancak bu sonuç istatistiksel olarak anlamsızdır.

Sonuç

Genel olarak günümüzde küresel bir yaşlanma eğilimi baş göstermektedir. Her ülke bu süreci aynı anda yaşamıyor olmasına rağmen gelecekte tüm ülkelerin bu sürece yakalanacağı araştırmalar sonucunda açıkça belirtilmektedir. Bu nedenle bu alanda yapılan çalışmalar son dönemde sıklık kazanmaktadır. Çünkü küresel yaşlanma, değişen yaş yapısının ekonomideki etkilerini anlama ihtiyacı doğurmaktadır.

Demografik dönüşümün günümüz makro problemlerinden olan enflasyon ile ilişkisini incelerken literatürde tam netlik olmamakla birlikte iki yoldan bahsedilmektedir. İlki reel faiz kanalı üzerinden çalışmakta ve yaşam boyu gelir hipotezi ile açıklanmaktadır. İkincisi ise yaş grupları arasındaki enflasyon tercihi ile açıklanmaktadır. Hangi kanalla açıklanırsa açıklansın demografik dönüşümün enflasyona mı yoksa dezenflasyona mı sebep olduğu konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Örneğin yaşlanmanın emek arzını düşürdüğü, sosyal harcamaları arttırdığı, vergi tabanını daralttığı devlet harcamalarının daha da artmasını sağlayarak böylelikle ekonomik faaliyetlerin daraltarak enflasyonist beklentilere yol açabileceği öngörülmektedir. Buna karşın yaşlanan nüfusun daha düşük toplam talep ve farklı tüketim tercihleri ile dezenflasyonist baskılara yol açabileceği de belirtilmektedir. Fakat yapılan çalışmaların çoğunluğunda yaşlanan nüfusun daha düşük enflasyona sebep olacağı yaygın görüş olarak görülmektedir. Bu konudaki fikirler çalışmaların yöntemine, ülke grubuna ve ülkedeki uygulamalara göre bile değişiklik göstermektedir.

Bu çalışmada Türkiye'nin de dâhil olduğu 23 yükselen ekonomi ülkesi için demografik değişkenlerin enflasyona etkisi incelenmiştir. Nüfus değişkenleri olarak 15-65 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun ve 65 yaş üstü bağımlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ele alınmıştır. Para arzı, yaşam beklentisi, ortaöğretime kayıt, dışa açıklık, faiz ve GSYH büyümesi ise modelin açıklayıcı değişkenleridir. Arellano- Bond dinamik panel veri tahmin yöntemi kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre, genç nüfus arttıkça enflasyonun azaldığı ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu, ancak yaşlı nüfusun artmasının enflasyonu artırıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortaya çıkan sonuç literatürdeki birçok çalışma ile uyumludur. Bununla birlikte ortaöğretime kayıt, dışa açıklık, faiz ve GSYH büyümesinin enflasyonu düşürücü, yaşam beklentisi ve para arzının ise enflasyonu artırıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma çağındaki olan nüfus, emek gelirinin yüksek olması ve yaşlanacağı dönemi düşünerek kazancının tamamını harcamayan tasarruf yapan nüfus grubunu oluşturmaktadır. Yaşam boyu gelir hipotezinin de belirttiği gibi, bu yaş grubundaki bireyler yaşamları boyunca gelirlerinde oluşabilecek dalgalanmaların tüketim üzerindeki etkisini en aza indirebilmek için pozitif zaman tercihinde bulunmaktadırlar. Bu yolla gelecekteki tüketimlerini bugünkü tüketimlerine tercih ederek, tüketim tercihlerinin değişmesi nedeniyle ekonomide toplam talebin azalmasına ve düşük enflasyona neden olabileceklerdir.

65 yaş üstü grup tüketimlerini, aktif olarak çalıştıkları dönemde biriktirdikleri tasarrufları ve sosyal güvencelerine göre kamu transferleriyle sağlamaktadırlar. Bu yaş grubu zamanlar arası tercih yaparak emeklilik dönemlerine aktarmış oldukları tasarruflarını harcayarak tüketimlerini arttırmaktadırlar. Artan tüketim karşısında ekonomideki etkinliklerinin azalması işgücüne katılımı azaltarak potansiyel çıktının azalmasına yol açmaktadır. Bu durumda hem toplam talep ile üretim arasındaki tutarsızlık hem de işgücü arzının azalmasının yol açtığı ücret artışı yoluyla enflasyona neden olabilecektir.

Enflasyonun parasal bir olgu olduğu, yani para arzındaki artışların enflasyona sebep olduğu ekonomide Miktar teorisiyle açıklanmaktadır. Teoride de belirtildiği gibi para arzındaki artışlar oluşturduğu likidite bolluğunun toplam talebi uyarması ile enflasyonda yukarı yönlü baskı oluşturmaktadır. Enflasyon ile talep yönünden mücadele kapsamında değerlendirildiğinde para arzının daraltılması gerekmektedir. Bununla birlikte ekonomide yükselen faiz oranları gelecek düşüncesi içinde olan bireylerin tasarruflarını arttırarak tüketimlerini kısımlarına sebep olmaktadır. Tüketimlerin azalması da enflasyonun aşağı yönlü eğilim göstermesini sağlayabilir. Buna ek olarak milli gelirdeki artış daha fazla mal ve hizmet üretilmesine, dolayısıyla arzın artan talebi karşılama oranının yükselerek fiyatların düşmesinde etkili olmaktadır. Son olarak dışa açıklık oranının artmasının enflasyon üzerindeki negatif etkisi ise ülke içindeki rekabeti arttırarak fiyatları düşürmesi ile açıklanabilir. Dolayısıyla bu çalışmadaki analiz sonuçları teori ile uyumluluk arz etmektedir.

Sonuç olarak demografik dönüşüm sürecinde, toplam nüfus içerisinde farklı tüketim kalıplarına sahip yaş gruplarının ağırlıkları değişmektedir. Bu durum da enflasyon gibi iktisadi değişkenleri etkileyebilmektedir. Bu etkileşime, talep ve arzın tepkisi, enflasyon beklentileri, varlık fiyatlarının nasıl etkilendiği ve uygulanan para politikası rejimi gibi birçok farklı faktörler yön verebilmektedir. Bu ülke grubu için değerlendirdiğimizde ve dünya nüfusunun giderek yaşlandığı göz önüne alındığında yaşlı nüfusun enflasyonist etkilerini azaltmak için, bu yaş grubunun “gümüş ekonomi” ve “aktif yaşlanma” yaklaşımı ile toplumsal yaşamın içinde yer almasını sağlayarak üretkenliğini arttırmak ve devlet üzerindeki yüklerini azaltılarak, tasarruflarını arttırıcı iktisadi faaliyet alanlarının genişletilmesi gerekmektedir. Ayrıca merkez bankasının enflasyona sebep olmayacak para politikası ile dış ticarete rekabetçi politikaları uygulaması gerekmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ahking, F. W. & Miller, S. M. (1985). The Relationship Between Government Growth and Inflation. *Journal of Macroeconomics*, 7(4), 447-467.
- Akay, Ç. E. (2015). Dinamik Panel Veri Modelleri, Editör: Selahattin Güriş, İçinde: Stata ile Panel Veri Modelleri, Der Yayınevi, İstanbul.
- Alavirad, A. (2003). The Effect of Inflation on Government Revenue and Expenditure: The Case of Islamic Republic of Iran. *Opec Review*, 27(4), 331-341.
- Anderson, D., Botman, D., & Hunt, B. (2014). Is Japan's Population Aging Deflationary? IMF Working Paper, WP/14/139.
- Andrews, D., Oboeroi, J., Wirjanto, T., & Zhou, C. (2018). Demography and Inflation: An International Study. *North American Actuarial Journal*, 22(2), 210-222.
- Arellano, M. (2010). Panel Data Econometrics, Oxford Univ. Press., Oxford.
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *Review of Economic Studies*, 58, 277-297.
- Baltagi, B. H. (2005). Econometric Analysis of Panel Data (3. Edition), John Wiley Sons Ltd, West Sussex
- Bayraktutan, Y. & Arslan, İ. (2003). Türkiye'de döviz kuru, ithalat ve enflasyon ilişkisi: ekonometrik analiz (1980-2000). *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 5(2), 89-104.
- Bloom, D. E., & Williamson, J. G. (1998). Demographic Transition and Economic Miracles in Emerging Asia. *The World Bank Economic Review*, 12(3), 419-455.
- Bobeica, E., Nickel, C., Lis, E., & Sun, Y. (2017). Demographics and inflation (No. 2006). ECB Working Paper.
- Broniatowska, P. (2017). Population ageing and inflation. *Journal of Population Ageing*, 1-15.
- Bullard, J., Garriga, C., & Waller, C. J. (2012). Demographics, Redistribution, and Optimal Inflation, *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 419-439.
- Driscoll, J. C. & Kraay, A. C. (1998). *Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data*. *Review of Economics and Statistics* 80, 549-560.
- Drukker, D. M. (2003). Testing for serial correlation in linear panel-data models. *The Stata Journal*, 3(2), 1-10.
- Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Erişim tarihi:16.09.2019).
- Fedotenkov, I. (2018). Population ageing and inflation with endogenous money creation. *Research in Economics*, 72(3), 392-403.
- Greene, W. (2000), *Econometric Analysis*, New York:Prentice-Hall.
- Grimes, A. (1991). The Effects of Inflation on Growth: Some International Evidence, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127, 631-644.
- Hausman, J. A. (1978). "Specification tests in econometrics", *Econometrica*, 46, 1251-1271.
- Hill, R. C., Griffiths, W. E. & Lim, G. C. (2012). Principles of Econometrics (4. Edition), West Sussex: John Wiley & Sons.
- Holtz-Eakin, D., Newey, W. ve Rosen, H. S. (1988). Estimating Vector Autoregressions With Panel Data. *Econometrica*, 56, 1371 - 1395.
- Jaffri, A. A., Farooq, F., & Munir, F. (2016). Impact of Demographic changes on inflation in pakistan. *Pakistan Economic and Social Review*, 54(1), 1-14.
- Juselius, M., & E. Takáts (2015), Can Demography Affect Inflation and Monetary Policy? BIS Working Papers, No 485.
- Juselius, M., & Takáts, E. (2016). The age-structure-inflation puzzle. *Bank of Finland Research Discussion Paper*, (4).
- Juselius, M., & Takáts, E. (2018), The Enduring Link Between Demography And Inflation BIS Working Papers No 722.
- Kalafatçılar, M. K.. & Özmen U. (2018). Enflasyonun Yapısal Unsurlarına Bir Bakış: Demografi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Enflasyon Raporu IV, Kutu 3.2.
- Kalafatçılar, M. K., (2019). Demografik Gelişmeler ve Makroekonomik Etkileri, TCMB Çalışma Tebliği no:19/11.

- Kandır, E. D. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişkisi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Katagiri, M. (2012). Economic Consequences of Population Aging in Japan: Effects Through Changes in Demand Structure, *Institute for Monetary and Economic Studies Discussion Paper*, No. 2012-E-3.
- Konishi, H. & Ueda, K. (2013). Aging and Deflation from a Fiscal perspective, IMES Discussion Paper Series 2013-E-13.
- Liu Y. & N.Westelius (2016), The Impact of Demographics on Productivity and Inflation in Japan , IMF working paper,wp/16/237.
- Mankiw, G. N. (2010), Makroekonomi, Efil Yayınevi, Ankara.
- Mileva, E., (2007). Using Arellano-Bond Dynamic Panel GMM Estimators in Stata. New York: Fordham University.
- Modigliani, F., & Brumberg, R. (1954). Utility analysis and the consumption function: An interpretation of cross-section data. *Franco Modigliani, I*(1), 388-436.
- Özbay, F. (2020). G20 ülkeleri için bilgi üretim fonksiyonunun panel veri ekonometrisi ile tahmini, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi, Isparta.
- Paya, M. (2013). Makro İktisat, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Romer, D. (1993). Openness and inflation: theory and evidence. *Quarterly Journal of Economics*, 108, 869-903.
- Roodman, D. M. (2009). A note on the Theme of Too Many Instruments. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 71, 135-158.
- Shirakawa, M. (2011a). Bubbles, Demographic Change and Natural Disasters. Opening Speech at 2011 Annual International Conference hosted by the Institute for Monetary and Economic Studies, the Bank of Japan, June 1.
- Shirakawa, M. (2011b). Globalization and Population Aging: Challenges Facing Japan. Speech to the Board of Councillors of Nippon Keidanren, December 22.
- Shirakawa, M. (2012). Demographic Changes and Macroeconomic Performance: Japanese Experiences. Opening Remark at 2012 BOJ-IMES Conference hosted by the Institute for Monetary and Economic Studies, the Bank of Japan, May 30.
- Shirakawa, M. (2013). Toward strengthening the competitiveness and growth potential of Japan's economy. Speech at the Executive Member Meeting of the Policy Board of Nippon Keidanren, Tokyo, 28 February.
- Soto, M. (2009). System GMM estimation with a small sample (Working Paper No. 395).
- Tari, R. (2014). Ekonometri (10. Basım), Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tekin-Koru A. & Özmen E. (2003). Budget Deficits, Money Growth and Inflation: The Turkish Evidence. *Applied Economics*, 35(5), 591-596.
- Ünsal, E. (2005). Makro İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Wooldridge, J. M. (2002). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Yerdelen Tatoglu, F. (2018). İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı, Beta Basım Yayım, Düzenlenmiş ve Yenilenmiş 3. Baskı: İstanbul.
- Yoon, J.-W., Kim, J., & Lee, J. (2014). Impact of Demographic Changes on Inflation and the Macroeconomy, IMF Working Paper, Office of the Executive Director, WP/14/210.

EKLER

Ek 1

Ülkeler Listesi

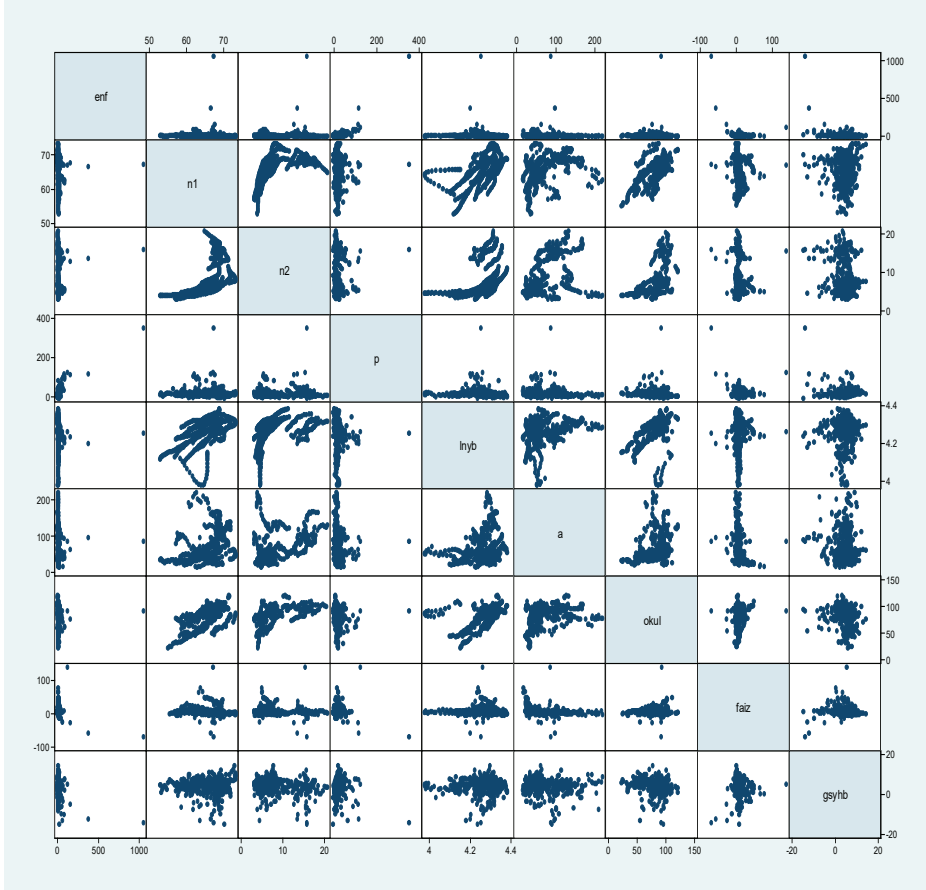
Ülke Grubu	Ülke Listesi
23 Yükselen Ekonomi Ülkesi	Arjantin, Bangladeş, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Endonezya, Filipinler, Güney Afrika, Hindistan, Kolombiya, Macaristan, Malezya, Meksika, Pakistan, Peru, Polonya, Romanya, Rusya, Şili, Tayland, Türkiye, Ukrayna ve Venezüella

Ek 2

Korelasyon Matrisleri

	enf	n1	n2	p	lnyb	okul	a	faiz	gsyhb
enf	1								
n1	0.022	1							
n2	0.116	0.627	1						
p	0.879	0.019	0.157	1					
lnyb	-0.027	0.417	0.337	-0.108	1				
okul	0.013	0.599	0.544	-0.051	0.414	1			
a	-0.006	0.319	0.361	-0.061	0.266	0.323	1		
faiz	-0.294	-0.052	-0.079	-0.162	0.047	0.120	0.225	1	
gsyhb	-0.302	-0.050	-0.204	-0.139	-0.064	-0.234	-0.084	0.039	1

Ek 3

Değişkenlere Ait Grafik Matrisleri

Siyasal Katılma Bağlamında Belediye Meclis Toplantılarına Yurttaş Katılımı Üzerine Bir Araştırma

A Study of Citizen Participation in Municipality Council Meetings in the Context of Political Participation

Özer Köseoğlu¹ , Abdulkadir Aksoy² , Ömer Faruk Köktaş³

Öz

Belediye meclis toplantıları oy hakkı olmadan yurttaşların katılımına açıktır. Bu yönüyle, belediye meclis toplantılarına katılmak, yerel seçimlerde oy vermek ya da siyasi parti üyesi olmak gibi geleneksel katılım yollarından farklı bir davranıştır. Bu makale kentsel politikaların yapılması süreçlerine katılım yolları bağlamında belediye meclis toplantılarına dışarıdan katılan yurttaşların demografik özelliklerini, toplantılara katılım sıklıklarını ve katılım nedenlerini incelemektedir. Ayrıca katılımcıların yerel demokrasi algıları ve siyasal katılma yolları hakkındaki görüşleri analiz edilmektedir. Bu amaçla araştırmacılar bir kentteki büyükşehir ve dört büyükşehir ilçe belediyesinin meclis toplantılarını dokuz ay boyunca yerinde izlemiştir. Bu toplantılardan katılımcı gözlem ve anket yöntemiyle veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Böylece katılımcıların sosyo-demografik profili çıkarılmış, yerel demokrasi ve siyasal katılma ile ilgili görüşleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Siyasal Katılma, Belediye Meclisi, Kentsel Politikalar

Abstract

In Turkey, municipal council meetings are open to the participation of ordinary citizens without them needing to have the right to vote. Therefore, involvement in council meetings is a divergent participation behavior compared to voting in local elections or joining a political party. This study investigated the demographic traits, participation frequency, and motives of citizens who engage with municipal councils in the context of political engagement in urban policymaking. Moreover, their perceptions of local democracy and their views on the modes of political participation were analyzed. To achieve this, we monitored one metropolitan city council and four district municipalities in one city. We collected qualitative and quantitative data from these meetings through participatory observation and survey methods. Thus, we revealed the socio-demographic profile of the participating citizens and outlined their views on local democracy and political participation.

Keywords

Political Participation, Municipal Council, Urban Policy

1 **Sorumlu Yazar:** Özer Köseoğlu (Doç. Dr.), Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Sakarya, Türkiye. E-posta: ozerk@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0003-1277-8410

2 Abdulkadir Aksoy (Dr.), Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Gaziantep, Türkiye. E-posta: aaksoy@gantep.edu.tr ORCID: 0000-0001-9573-5269

3 Ömer Faruk Köktaş (Arş. Gör.), Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Sakarya, Türkiye. E-posta: ofkoktas@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0003-3533-9883

Atf: Koseoglu, O., Aksoy, A. ve Koktas, O. F. (2021). Siyasal Katılma Bağlamında Belediye Meclis Toplantılarına Yurttaş Katılımı Üzerine Bir Araştırma. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 65–88. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.0039>

Extended Summary

Political participation addresses public actions that aim to influence political decisions and the policymaking processes of divergent organs and bodies of government, such as voting for elections to determine the distribution of parliamentary seats or in a municipal council, participating in deliberative workshops for formulating a policy, or involvement in protests and demonstrations to influence a policy agenda. Typologies of participation vary in the relevant literature and public participation actions are frequently aligned along a spectrum or ladder. We installed a typology used frequently in literature and considered every genre of participation per se, rather than arranging them in a hierarchical relationship along a spectrum or a ladder. In this way, our participation scheme included information, consultations, and active participation.

This study focused specifically on citizen engagement in urban policy. As a part of urban politics, policymaking at the city level addresses courses of action or inaction by certain officials when addressing a policy problem on an urban scale. Urban policymaking was assumed to be a cyclical process composed of sequential stages. We adopted a policy process model that contained agenda-setting, formulation, implementation, monitoring, and evaluation stages to depict the relationships between types of participation and policy stages.

Our legal and institutional analysis revealed several participation types and methods related to different policy stages in municipalities in Turkey, i.e., the right to information, voluntarily joining in the distribution of local public services, Local Agenda 21 projects, and city councils. However, this study focused on the participation of ordinary citizens in municipality council meetings to become informed about council activities, policies, and decisions. This type of participative action resembles the activities of what Milbrath and Goel (1977) termed as “spectators” who eye political discussions, follow political incidents, and maintain information about daily politics. Participating in municipality council meetings seemed to be important for their political education. Getting information about urban policymaking could also influence their future participation behavior.

According to literature, there is a lack of research on citizen engagement in municipality councils. In this context, this study investigated the demographic traits, participation frequency, and motives of citizens involved in municipal councils. Moreover, their perceptions of local democracy and their views on the modes of political participation were analyzed. To achieve this, we attended and monitored five different city councils in Sakarya province for over nine months (from March to November 2018). We collected qualitative and quantitative data from these meetings using participatory observation and survey methods.

Our evidence indicated that participants were mostly middle-aged, highly educated, had an average income, were settled in the city, and self-employed. Participants were predominantly male and frequently attended council meetings. Their interest in local and national politics was high, and they voted regularly in national and local elections. Most of them had a party affiliation.

Citizens involved in council meetings generally intend to follow the council’s agenda or gain knowledge of municipal operations and decisions. Consequently, we suggested that the timings of monthly meetings, items on the agenda, and summaries of decisions

should be disseminated to all city residents using digital and mobile technologies to encourage citizens' interest in council meetings.

Most of the participants did not support the idea of the appointment of mayors and councilors in municipalities and thought that councils should have a critical role in the enhancement of democratic culture. The evidence indicates that citizens involved in council meetings have a strong perception of local democracy. Moreover, the legitimization of the elected bodies of the municipality was a priority in the eyes of the participants.

Participants had a strong expectation of active participation methods such as referenda and participative budgeting. As a result, we suggested that new mechanisms that support active participation might improve the democratic culture at the local level. In conclusion, the survey data gathered indicated that participants were not just “spectators,” but also potential “gladiators” who have a potential to actively participate in politics.

Siyasal Katılma Bağlamında Belediye Meclis Toplantılarına Yurttaş Katılımı Üzerine Bir Araştırma

Genel olarak siyasal katılma yurttaşların ulusal veya yerel düzeyde yönetenlerin kompozisyonunu belirlemek, siyasal kararları ve politikaları kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek amacıyla başvurdukları yollardır (Hague ve ark., 2016: 217). Siyasal katılma ulusal veya yerel seçimlerde oy vermek, aday olmak veya siyasi partiye üye olmak gibi davranışları kapsadığı kadar politika gündemini etkilemek için gerçekleştirilen gösteri ve mitinglerde yer almak, politika formülasyonu için düzenlenen çalıştay veya müzakere toplantılarına dahil olmak ya da referandumda oy vermek gibi çok farklı yol ve yöntemlerden oluşmaktadır.

Katılma yolları çeşitli tipolojiler altında tasniflenmektedir. Bu bağlamda siyasal katılmanın bilgilenme veya bilgi edinme, danışma, müzakere ve aktif katılım gibi farklı boyutlarından söz edilebilir. Bu çalışmada katılmanın diğer boyutlarına göre literatürde nispeten daha az üzerinde durulan bilgi edinmeye dayalı katılım davranışı konu edilmektedir. Siyasal gündemi takip etmek, karar alma süreçleri hakkında bilgilenmek, siyasal tartışmaları izlemek ve siyasal olayları yerinde gözlemlemek gibi katılım türleri bilgi edinmeye dayanır.

Siyasal katılmayla ilgili araştırmalar, oy kullanma dışındaki aktif katılım biçimlerine sınırlı sayıda katılımcının ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aktif olarak katılan az sayıdaki bireyin dışında geniş bir izleyici kitlesinin gözlemci olarak siyasal süreçlere katıldığı görülmektedir. Siyasal olayları izlemek, internet ve sosyal medya yoluyla gündemi takip etmek, siyasal faaliyetlere ilgi göstermek ve tartışmalara katılmak gibi eylemler giderek daha yaygın hale gelmektedir (Hague ve ark., 2016: 216). Bu araştırmanın konusunu oluşturan belediye meclis toplantılarına gündemi takip etmek ve bilgi edinmek gibi amaçlarla katılan yurttaşların durumu da böyle bir katılım davranışına örnek oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, makalede halkın katılımına açık olan belediye meclis toplantılarına dışarıdan katılan yurttaşların demografik özellikleri, yerel demokrasi algıları ve siyasal katılma düzeylerine ilişkin görüşleri araştırılmaktadır. 2018 yılı içinde 9 ay boyunca bir büyükşehir belediyesi ve kent merkezinde bulunan dört büyükşehir ilçe belediyesinin meclis toplantıları katılımcı gözlem yöntemiyle izlenmiştir. Toplantılara dışarıdan katılan yurttaşlar ile görüşülerek yüz yüze anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Anketler SPSS 22 programına kodlandıktan sonra betimsel analizler yapılarak sonuçlar raporlanmıştır. Ayrıca açık uçlu olan sorular için kodlama yapılmış ve içerik analizleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde kamu politikası yapımının farklı aşamalarında siyasal katılımın gerçekleşme biçimleri kavramsallaştırılmaktadır. İkinci bölümde makalenin odak noktasını oluşturan belediye meclislerinin kentsel politika yapımındaki rolü ve işlevleri incelenmektedir. Çalışmanın ampirik kısmını oluşturan son bölümünde ise farklı belediye meclislerine katılan yurttaşların demografik özellikleri, yerel demokrasi algıları ve siyasal katılıma ilişkin görüşleri analiz edilmektedir.

Siyasal Katılmanın Farklı Boyutları ve Yerel Yönetimler

Demokrasi, teorik olarak, halkın tercihlerinin toplamının, toplumun bütününe yönelik bağlayıcı kararlara dönüştüğü bir siyasal düzeni ifade eder. Kamusal tercihlerin hangi yönde oluştuğunu belirleyebilmek ve bu tercihleri meşru zeminde kolektif kararlara

dönüştürebilmek için yurttaşların taleplerini, bilgi akışını ve gerekli müzakere ortamını hayata geçirecek mekanizmaların varlığı önemlidir (Dalton ve Klingemann, 2011: 332). Siyasal katılma, hükümetlerin eylemlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileme niyetiyle sivil bireyler tarafından girişilen her türlü faaliyet olup toplumun ilgi, ihtiyaç ve değerlerinin siyasal ve yönetsel kararlara dahil edildiği bir süreçtir (Creighton, 2005: 7). Bu yönüyle katılma, bireyler veya toplulukların muhtemel politika sonuçlarını etkilemek için giriştikleri siyasal eylemleri kapsar. Bu ise seçimlerde oy vermeden gösteri ve mitinglerde yer almaya kadar çok geniş bir yelpazede gerçekleşir (Schlozman, 2010: 1260). Katılım davranışı genellikle bilgi verme boyutunda olduğu gibi pasif ya da karar verme süreçlerine dahil olma örneğindeki gibi aktif eylemleri içerir.

Siyasal katılma eylemleri genellikle en zayıftan en etkili katılım biçimine doğru bir düzlem üzerine yerleştirilir. Katılıma ilişkin bu klasik görüş katılma ve katılmama eylemini sekiz basamaklı bir merdiven metaforu ile ele alan Sherry Arnstein'e dayanır. Arnstein'in merdiveninde en alt basamakta manipülasyon ve terapiden oluşan katılmama (non-participation) düzeyleri bulunur. Orta basamaklarda yer alan bilgi verme, danışma ve teskin etme ise paydaşların seslerinin duyulmasını sağlayan katılım yollarıdır. Merdivenin son üç basamağında ise yurttaşların karar verme sürecinde güçlü olduğu işbirliği, yetki devri ve yurttaş kontrolü yer almaktadır. Arnstein'e göre (1969: 217), her bir basamak yurttaşların politika sonuçları üzerindeki gücüne işaret etmektedir. Üst basamaklara doğru çıkıldıkça yurttaşların politika kararlarını etkileme gücü de artmaktadır.

Uluslararası Kamusal Katılım Derneği (IAP2, 2018) bilgi verme, danışma, katılma, işbirliği ve yetkilendirme olmak üzere katılım boyutlarını beşli bir tipolojide ele almaktadır. Katılım faaliyeti bir spektrum üzerinde bilgi vermeden yetkilendirmeye doğru yöneldikçe kararlar üzerinde yurttaşların etkilerinin de arttığı varsayılmaktadır. Katılımın yetkilendirme düzeyinde nihai karar halka bırakılır. Avrupa Konseyi (CoE, 2009) de sivil toplumun politika süreçlerine katılımını bilgilendirme, danışma, diyalog ve işbirliği olmak üzere dört düzeye ayırmakta ve işbirliğini en yüksek katılım seviyesi olarak değerlendirmektedir.

Katılıma ilişkin tipolojiler katılım düzeyleri arasında hiyerarşik bir ilişki ya da önem sırası olduğu varsayımına dayanmaktadır. Yani katılımın en alt düzeyinde genellikle bilgilendirme bulunurken işbirliği ve yetkilendirme ideal olarak en üst düzeyde katılıma işaret etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki söz konusu hiyerarşik bakış, katılım düzeyleri arasındaki farklı ilişki biçimlerini görmemizi engellemektedir. Örneğin yurttaşların yeterli ve nitelikli düzeyde kamusal bilgiye erişemediği durumlarda etkili bir kamusal müzakere ya da işbirliği ortamının oluşturulması da zordur.

Siyasal katılma, devletin farklı yönetim kademelerindeki organlar ve kurumlar tarafından alınan siyasal ve yönetsel kararlar ile politika süreçlerini etkilemeye yönelik kamusal eylemlerden oluşmaktadır. Bu çalışmada özel olarak kent yönetimleri tarafından alınan siyasal kararlara ve kentsel politika süreçlerine katılma konusu ele alınmaktadır. Kentsel kamu politikaları, kent ölçeğindeki toplumsal sorunların çözümüne yönelik kent yönetimleri tarafından bir kamusal eylem geliştirilmesi veya eylemsizlik durumlarıdır. Kentsel kamu politikası yapımı politika sorunlarının gündeme gelmesi, tasarımı, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarından oluşur ve döngüsel bir süreçtir (Atkinson ve Moon, 1996: 17-19). Kentsel politikaların oluşturulması ve

uygulanmasında belediyenin seçilmiş organları ve bürokrasisi kilit siyasal aktörlerdir. Bununla birlikte sorunun çeşidine göre kentteki siyasal parti örgütleri, dernek ve vakıflar, sermaye grupları, medya organları, sendikalar ve meslek odaları gibi farklı toplumsal ve siyasal aktörler de politika sorunlarını gündeme getirmeye, politika alternatifleri önermeye ya da politika sonuçlarını izlemeye ve değerlendirmeye çalışırlar. Tablo 1’de siyasal katılımın bilgi verme, danışma ve aktif katılım boyutları kentsel politika yapımı aşamaları ile ilişkilendirilmektedir.

Tablo 1

Kentsel Politika Yapımı ve Siyasal Katılım İlişkisi¹²

	Bilgi Verme	Danışma	Aktif Katılım
Gündem Belirleme	- Belediye meclis gündemini duyurma	- Kentin gündemindeki sorunlara ilişkin kamuoyu anketleri yapma	- Yerel halkın belediye meclis toplantısına gündem maddesi önerebilmesi
Tasarım	- Belediye işlemleri ve hizmetlerine ilişkin internet gibi yollarla veri ve bilgi paylaşımı	- Belediye hizmetlerine ilişkin geniş ölçekli kamuoyu araştırmaları - Odak grup toplantıları ya da yurttaş panelleri düzenlenmesi - Sosyal medya üzerinden görüş alma	- Alternatif karar ve düzenlemeler önerme - Politika sorunları veya seçenekleri üzerinde kamusal diyalog gerçekleştirme
Uygulama	- Yeni politika veya düzenlemelere ilişkin uygulama rehberleri hazırlama	- Belediye hizmetlerine ilişkin talep ve şikayetleri iletme	- Sivil toplum örgütleriyle ortak proje ve hizmetler gerçekleştirme - Kent konseyine katılarak belediye meclisine proje önermek
İzleme ve Değerlendirme	- Belediye hizmetlerine ilişkin faaliyet raporunu paylaşma - Belediye bütçesine ilişkin verileri paylaşma	- Belediye hizmetleri ve projelerine ilişkin memnuniyet anketine katılma	- Sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilen bağımsız değerlendirmeler

Kamu politikalarına katılımın bilgilendirme ve danışma boyutları, yurttaşların yönetim tarafından duyulmasına, fark edilmelerine; yönetimin de yurttaşlarının seslerini duymasına imkân verir. Aktif katılım ise karar vericiler ile kamusal diyaloga girme, sorunları müzakere etme, işbirliği geliştirme ve yurttaşı yetkilendirme yani son kararı yurttaşa bırakma gibi farklı yöntemlerden oluşmaktadır (OECD, 2001: 35-36). Aktif katılım yurttaşların kentsel sorunları gündeme getirmesini, sorunları kent yöneticileriyle müzakere etmesini, bu tür sorunların çözülmesi noktasında inisiyatif almasını ve kent yönetimleriyle birlikte karar alabilmesini, proje ve hizmetleri hayata geçirebilmesini,

1 Avrupa Konseyi Uluslararası Hükümet Dışı Organizasyonlar Konferansı (CoE, 2009) tarafından kabul edilen “Karar Verme Sürecinde Sivil Katılım İçin İyi Uygulama Kodu” ve OECD’nin (2001) “Paydaş Olarak Yurttaşlar” raporundaki politika yapma aşamaları ve katılma boyutları dikkate alınarak, verilen örnekler genişletilerek yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

2 OECD’nin kullandığı politika yapma süreçlerine katılım tipolojisinin dijital ortamdaki karşılıkları olarak e-bilgilendirme (e-information), e-danışma (e-consultations) ve e-karar verme (e-decision-making) tercih edilmektedir (bkz. European Parliament, 2016; United Nations, 2014).

referandum ve yurttaş girişimi gibi yarı-doğrudan katılım mekanizmaları ile sorunlara ilişkin doğrudan karar vermesini sağlar. Ancak aktif katılımın etkinliği büyük ölçüde kamusal bilgiye erişim imkanının bulunmasına bağlıdır.

Katılım meselesi toplumsal ve siyasal kültür ile yakından ilişkilidir. Yaş, cinsiyet, eğitim gibi faktörlerin katılım davranışına etkisi çok sayıda araştırmaya konu olmuştur (Lamprianou, 2013: 28). Ayrıca bazı toplumlarda referandum, yurttaş vetosu ve geri çağırma gibi yetki devrine dayanan katılım pratikleri yaygın olarak kullanılırken diğerlerinde neredeyse hiç rastlanmamaktadır (Cabada, 2013). Hatta birçok ülkede siyasal katılımın temel yollarından biri olarak kabul edilen bilgi edinme hakkı anayasal veya yasal düzeyde henüz kabul edilmemiştir. Gerçek hayatta katılım çok sayıdaki aktörün farklı amaçlar doğrultusunda karar vericileri etkilemeye çalıştıkları karmaşık bir süreçtir. Katılımın etkinliği; katılacak aktörlerin etkileme gücü, katılım mekanizmalarının varlığı, katılma kültürü ve karar vericilerin istekliliği gibi birçok faktöre bağlı olarak değişir. Bu nedenle çalışmada katılımın her bir boyutunun kendine özgü özelliklere sahip olduğu, birbirilerini etkilediği ve hatta zaman zaman iç içe geçtiği kabul edilmektedir.

Türkiye’de kentsel düzeyde bilgi edinmeye dayalı katılım yolları arasında yerel yönetimlerin elindeki bilgi ve belgelere erişim hakkı, çözüm masası uygulamaları ve e-belediyecilik işlemleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Danışma ve aktif katılım boyutları bakımından yerel kamu hizmetlerine gönüllü katılım, Yerel Gündem 21 uygulamaları ve kent konseyleri gibi katılım yolları bulunmaktadır (Yıldırım ve ark. 2011: 512-514; Kocaoğlu, 2015: 191-204). Bunun yanında özellikle son dönemde çeşitli e-katılım mekanizmaları hem küresel hem yerel bağlamda öne çıkmıştır. Bilgi alma, danışma, aktif katılım, işbirliği ve yetkilendirme şeklinde çeşitli formları bulunan e-katılım yoluyla bireyler kamusal karar verme süreçlerinin farklı aşamalarına dahil olabilmektedirler. Yurttaşlar sanal ortamda oluşturulan danışma platformları, bilgisayar destekli ortak çalışmalar, çevrimiçi anketler, e-referandum, sohbet odaları, e-posta/ haberleşme grupları, çevrimiçi yayınlar, podcast’ler, arama motorları, web portalları ve bloglar gibi e-katılım araçlarını kullanarak politika yapımının farklı aşamalarına danışma ve aktif katılım gerçekleştirebilmektedir (Wirtz ve ark., 2018; Tambouris ve ark., 2007).

Bu makalede özel olarak bilgi edinme yoluyla katılıma imkân veren belediye meclis toplantılarına yerel halkın katılımı, bu katılım davranışının nedenleri ve katılımcıların sosyo-demografik profilleri incelenmektedir. Bu nedenle öncelikle kentsel politika yapımının önemli aktörlerinden biri olan belediye meclisinin temel işlevleri ele alınmaktadır.

Kentsel Politika Yapımında Belediye Meclisinin Rolü

Kentsel politikaların gündeme alınması ve oluşturulmasında kilit aktörler arasında yer alan belediye meclislerinin temel işlevleri arasında karar alma, denetim, temsil ve katılım öne çıkmaktadır. Belediye meclisinin işlevlerini etkin olarak yerine getirmesi büyük ölçüde uygulanan yönetim sistemine dayanmaktadır. Dünyada yaygın olarak belediye başkanı-meclis, profesyonel yönetici-meclis ve komisyon modelleri görülmektedir (DeSantis ve Renner, 2002). Türkiye’de de uygulanan belediye başkanı ve meclisten oluşan yönetim modelinde güçlü başkan-zayıf meclis veya zayıf başkan-güçlü meclis olmak üzere iki temel uygulama söz konusudur.

Türkiye’de belediye sistemi, belediye başkanını meclis karşısında daha güçlü kılmaktadır. Belediye başkanının aynı zamanda karar organı olan meclisin de başkanı olması, gündem belirleme gücü ve meclis kararlarına ilişkin veto yetkisi belediye başkanlarının meclis karşısındaki gücünü pekiştirmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de zayıf meclis-güçlü başkan modeli söz konusudur. Bu modelde iki organın prensipte birbirini dengeleyici işlevi zarar görmektedir (Oktay, 2016: 371; Erder ve İncioğlu, 2008: 274). Belediye meclisinin asimetrik güç ilişkisinde kullanabileceği yetki ve görevleri arasında stratejik planı, bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, borçlanmaya karar vermek, belediye hizmetleriyle ilgili ücret tarifelerini belirlemek ve belediye tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek bulunmaktadır.

Türkiye’de belediye başkanı ile birlikte kentsel siyasetin temel aktörlerinden olan belediye meclisleri, Belediye Kanunu’nun 18. maddesinde verilen görev ve yetkiler çerçevesinde karar alır. Meclis toplantılarında alınan kararlar iki kategoriye ayrılabilir. Bunlardan birincisi yürütmenin belirlediği gündem ekseninde alınan kararlar iken diğeri meclis üyelerinin bizzat gündeme taşıdıkları konularla ilgili alınan kararlardır (Arıkboğa ve ark., 2007: 14). Meclisler aynı zamanda kentsel sorunların gündeme taşındığı ve çözümü için politikaların üretildiği mekanlardır.

Belediye meclisinin denetim işlevi hem belediye başkanının faaliyetlerini hem de belediye yönetiminin mali (bütçe) denetimini kapsamı bakımından iki boyutludur (Arıkboğa ve ark., 2007: 16). Belediye meclisleri denetim işlevini il ve ilçe belediyeleri ile nüfusu 10.000’in üzerindeki belediyelerde kurulan denetim komisyonları, meclis üyelerine tanınan sözlü ve yazılı soru sorma yetkisi, meclis üyelerinin en az üçte birinin talebiyle açılan meclis görüşmesi, belediye faaliyet raporuna ilişkin meclis üyelerinin dörtte üçünün oyuyla alınan yetersizlik kararı ve meclis üye tam sayısının en az üçte birinin imzasıyla belediye başkanı hakkında verilen gensoru önergesi yoluyla yerine getirmektedir. Özellikle belediye meclisindeki çoğunluk ile başkanın farklı partilerden olması durumunda yukarıda değinilen yetki ve görevler ile denetim fonksiyonu daha etkili olarak kullanılabilir.

Belediye meclislerinin temsil işlevi, beş yılda bir yapılan seçimler yoluyla hayata geçirilmektedir. Demokratik ülkelerde ulusal seçimlerin yanında yaygın olarak yerel yönetimlerin karar organları da seçimle belirlenir. Meclislerin oluşum sürecinde yerel seçmenlerin oylarıyla belirlenen meclis üyelikleri, doğal olarak halkın yerel karar verme sürecindeki temsilciliğidir. Her üye belirli bir toplumsal kesimin temsilcisi olup, aldıkları kararların da yurttaşların talep ve çıkarlarını savunmak adına alındığı kabul edilir (Arıkboğa ve ark., 2007: 15). Belediyelerin temsil ile birlikte değerlendirilmesi gereken diğer bir işlevi ise katılımdır. Belediye meclisine katılım, meclis toplantılarının halka açık olması ve genellikle oy hakkı olmaksızın toplantıların izlenebilmesini kapsamaktadır. Aktif katılım açısından bakıldığında meclis gündeminin seçmenler tarafından belirlenebilmesi, yerel seçmenlerin meclise karar taslağı sunabilmesi, meclis kararlarının referanduma götürülebilmesi ve meclis üyeleri hakkında geri çağırma mekanizmasının kullanılabilmesi gibi doğrudan ve yarı doğrudan katılım mekanizmaları da bulunmaktadır (Sobacı ve Köseoğlu, 2016).

Türkiye’de belediye meclislerinde yasal olarak iki tür katılım yolu öne çıkmaktadır. İlk olarak mahalle muhtarları, kamu meslek örgütü temsilcileri, üniversiteler, sendikalar ve

STK temsilcileri oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılma ve görüş bildirebilme hakkına sahiptir. İkinci olarak 5393 sayılı Kanuna göre³ meclis toplantıları halka açıktır. Böylece yurttaşların meclis toplantılarına oy hakkı olmaksızın katılma olanakları bulunmaktadır.

Belediye Meclis Toplantılarına Yurttaş Katılımına İlişkin Bir Araştırma

Literatür İncelemesi

Türkiye’de yerel demokrasi ve belediyelerde siyasal katılımıla ilgili geniş bir literatür bulunmaktadır. Belediye meclisleri, meclis üyelerinin sosyo-demografik özellikleri, belediyelerde kadın temsili, belediye meclislerinde temsil adaletsizliği gibi konular çok sayıda teorik ve ampirik çalışmaya konu edilmiştir.

Bu çalışmalar içerisinde belediye meclislerinin siyasi temsil işlevi üzerine gerçekleştirilen ampirik araştırmalar öne çıkmaktadır. Bu kapsamdaki en eski çalışmalardan birisi Çitçi (1989) tarafından 1984 yerel seçimlerinin ardından belediye meclis üyeleri ve başkanlarının profillerinin belirlendiği araştırmadır. Son yıllarda farklı iller özelinde büyükşehir, il ve/veya ilçe belediye meclislerinin temsil ediciliği, meclis üyelerinin demografik profili ve meclislerde kadın temsiliyi inceleyen çok sayıda araştırma dikkati çekmektedir (bkz. Arıkboğa ve ark., 2007; Bulut ve Tanıyıcı, 2008; Çelik ve Uluç, 2009; Türeli ve Çağlar, 2010; Aksu ve Kurtuluş, 2011; Oktay, 2013; Yıldırım ve ark., 2011 ve 2015; Uyan Semerci, 2015). Temsil işleviyle ilgili bazı çalışmalar 5747 sayılı ve 6360 sayılı kanunlarla gerçekleştirilen ölçek reformları neticesinde büyükşehir belediye meclislerinde derinleşen temsilde adalet sorununa odaklanmaktadır (Arıkboğa, 2009 ve 2014; Güneş, 2017).

Karar verme işlevi bağlamında belediye meclisinin siyasi parti örgütleriyle (Alkan ve Çiftçi, 2007) ve belediyenin diğer organlarıyla ilişkileri (Azaklı ve Özgür, 2005); meclis üyelerinin karar verirken dikkate aldıkları faktörler (Sezik, 2017) ve meclisin karar vermesinde kent konseylerinin rolü (Lamba ve Kerman, 2016) incelenmiştir. Belediye meclisleri özelinde yerel yönetimlerde halkın politika yapımına katılımı, halkın yerel demokrasi ve katılım algısı ile yerel sorunlara gösterilen ilginin incelendiği çalışmalar da söz konusudur (bkz. Arıkboğa, 2010; Uçar ve Negiz, 2016; Zeren ve Özmen, 2010). Literatür incelemesi sonucunda belediye meclis toplantılarına yurttaşların katılımı konusunu doğrudan ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Meclis toplantılarını izlemek Milbrath ve Goel’in (1977) “izleyiciler” (spectators) olarak adlandırdığı siyasal katılma türüdür. İzleyiciler siyasal tartışmalara katılan, siyasetle ilgili bilgi edinmeye devam eden, siyasal olayları dışarıdan izleyen kimselerdir. Belediye meclisinin kentsel politikaların gündeme getirilmesi ve oluşturulması sürecindeki rolü dikkate alındığında yurttaşların meclis toplantılarına ilgi göstermesi, meclis gündemini takip etmesi ve alınacak kararlar hakkında bilgi sahibi olması diğer siyasal katılım davranışlarını da etkileyeceğinden araştırmaya değer bulunmuştur.

Araştırma Problemi

Literatür incelendiğinde belediye meclislerinin farklı boyutlarıyla kamu yönetimi, siyaset bilimi, yerel yönetimler ve kentleşme disiplinleri altında çalışıldığı anlaşılmaktadır.

3 1580 sayılı eski Belediye Kanunu’nda “belediye müzakeresinin açık” olduğu ifade edilmiştir.

Bu çalışmalarda belediye meclis üyelerinin demografik özellikleri yoğun bir şekilde araştırılırken, meclis toplantılarına dışarıdan katılan yurttaşlar daha önce araştırma konusu yapılmamıştır.

Bu makale, önceki çalışmalardan farklı olarak, kentsel politikalarla ilgili bilgi edinmeye dayanan siyasal katılım eylemi bağlamında meclis üyeleri, medya mensupları ve belediye bürokratları haricinde meclis toplantılarına yerel halktan ilgi gösterenlerin demografik profilleri, siyasi eğilimleri ve katılım amaçlarını araştırmayı amaçlamaktadır. Farklı kentleri ve belediyeleri kapsayacak şekilde ileride yapılacak olan diğer araştırmalarla birlikte belediye meclisleri bağlamında bilgilenebilecek dayanan siyasal katılım dinamiklerine ilişkin daha kapsamlı bulgulara ulaşma imkânı olacağı düşünülmektedir.

Seçmenlerin yerel seçimlere katılarak belediye başkanı ve meclis için oy vermesi siyasal katılımın temel bir unsurudur. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de yerel seçimlere katılım oranları oldukça yüksek seyretmektedir. Belediye meclisleri açısından seçimlere katılma oranı 2009 yerel seçimlerinde %85,19, 2014 yerel seçimlerinde %89,19 ve 2019’da ise %84,67 olarak gerçekleşmiştir (www.ysk.gov.tr). Bununla birlikte, yerel seçmenlerin seçimlerde oy verme dışında, herhangi bir zorunluluk bulunmamasına rağmen, yerel meclislere ilgi göstermesi, oy hakkı olmadığı halde toplantılara katılması ve meclis gündemini takip etmesi, yurttaşların yerel siyasete ilgisi ve yerel demokrasinin düzeyiyle ilgili bir gösterge oluşturması bakımından önemlidir. Bu nedenle katılımcılara yerel demokrasi algıları ve siyasal katılım düzeylerine ilişkin sorular da yöneltilmiştir.

Demokrasilerde yurttaşların siyasal olayları gözlemlemesi ve katılımı zorunlu gören gerçekçi bir algıya sahip olması önemli görülür. Yurttaşların siyasal eğitimi ve ileriki dönemlerde muhtemel aktif katılım davranışlarına yönelmesi açısından bilgilenebilecek dayanan katılım eylemleri oldukça önemlidir (Hague ve ark., 2016: 217). Meclis toplantıları gibi kent gündeminin görüldüğü, kent halkını etkileyen temel politika kararlarının alındığı mekanlarda tartışmaları yerinde izlemek ve siyasal süreçler hakkında bilgilenebilmek de bizzat bu bağlamda bir siyasal katılım biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu toplantılara kimlerin hangi amaçla katıldığını belirlemenin, profillerini ortaya koymanın siyasal katılımın doğasını anlamak açısından değerli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma Soruları

Makalenin temel amacı, belediyeler açısından siyasal katılımın geleneksel bir yolu olan belediye meclis toplantılarına ilgi göstererek katılan yurttaşların demografik özellikleri, katılım nedenleri, yerel demokrasi algıları ve belediye faaliyetlerine katılım düzeylerine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda iki temel araştırma sorusu belirlenmiştir:

1. Belediye meclis toplantılarına katılan yurttaşların demografik özellikleri, katılım sıklığı ve nedenleri nelerdir?
2. Belediye meclis toplantılarını yerinde izleyen yurttaşların yerel demokrasi algıları ve siyasal katılımın farklı boyutlarına ilişkin görüşleri nasıldır?

Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Yukarıda yer verilen araştırma sorularına yanıtlar aramak amacıyla katılımcı gözlem ve

anket yöntemleri kullanılmıştır. Seçilen belediyelerde araştırmacılar meclis toplantılarına doğrudan katılmış ve cevaplamak isteyenlerin dahil olduğu yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda ilk olarak araştırmada kullanılacak olan anket tasarlanmıştır. Bu konuda hazır bir ölçek bulunmadığından anket büyük ölçüde araştırmacılar tarafından tasarlanmıştır. Anket güvenilirliğini artırmak için soruların tasarım sürecinde uzman görüşüne başvurulmuş ve bir ilçe belediyesinde üç ay boyunca meclis toplantıları izlenmek suretiyle pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri ve pilot uygulama neticesinde ölçekte anlaşılmayan sorular gözden geçirilmiş, demografik bulgulara ilişkin sorularda düzeltme ve eklemeler yapılmış, belediye meclisi algısı ve katılıma ilişkin sorular üçlü Likert ölçeğine dönüştürülmüştür. Bu süreçlerin sonunda ankete son hali verilerek uygulamaya geçilmiştir.

Son yıllarda yapılan yasal değişiklikler neticesinde Türkiye’de büyükşehirlerin yönetiminde büyükşehir belediyesi ve büyükşehir ilçe belediyesinden oluşan metropoliten kent yönetimi modeline geçilmiştir. Bu nedenle, anakent belediyesi yanında belirli sayıda büyükşehir ilçe belediyesinin örneklem içine alınması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Hangi büyükşehir ilçe belediyelerinin araştırma kapsamına dahil edileceğini belirlemede ulaşım maliyetleri, nüfus ve erişilebilirlik kısıtları dikkate alınmıştır.

Meclislere dışarıdan katılanları tespit etmek ve katılımcılara hazırlanan anketi uygulamak için belediye meclis toplantılarına araştırmacılar tarafından doğrudan katılım gerçekleştirilmesi gerektiğinden öncelikle şehir merkezinde bulunan ve ulaşımı kolay olan belediyeler tercih edilmiştir. Belediye nüfusunun fazla olması, meclisin büyüklüğünü doğrudan etkilediğinden ilçe nüfusları da bir kısıt olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında, ilgili ilçe belediyesinden meclis toplantılarına katılanlara anket uygulanması için gerekli izinlerin alınmış olması, yani erişim sorunu bulunmamasına özen gösterilmiştir. Bu kısıtlara dayalı olarak araştırmaya Sakarya ilinde Adapazarı, Arifiye, Erenler ve Serdivan büyükşehir ilçe belediye meclisleri ile Sakarya büyükşehir belediye meclisi dahil edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki belediye meclislerinin Mart-Kasım 2018 tarihleri arasında 9 ay boyunca gerçekleştirdikleri toplantılar izlenmiş ve kolayda örneklem tekniğine göre, o anda toplantıya dışarıdan katılan kişilerden istekli olanlara anket uygulanmıştır. Araştırmacılar, 9 aylık süre boyunca söz konusu belediyelerin toplamda 40 meclis toplantısına doğrudan katılım sağlamıştır. Genel bir gözlem olarak, meclisin resmi üyeleri dışında yurttaşların belediye meclisine yönelik katılımının düşük olduğu söylenebilir.

Katılım sağlanan meclislerin yaz döneminde bir aylık tatil uygulaması ve bazı toplantılarda ise meclis dışından hiç katılıma rastlanılmaması nedeniyle anket uygulanamamıştır. Bunun dışındaki meclis toplantılarında toplam 50 kişi ile görüşülerek anketi doldurması sağlanmıştır. Anketler toplandıktan sonra SPSS 22 programı kullanılarak veri tabanı oluşturulmuş ve veriler üzerinde betimsel istatistiksel analizler uygulanmıştır. Betimsel istatistiksel analizler için gözlem büyüklüğü yeterli kabul edilmektedir (bkz. Altunışık ve ark., 2012: 137).

Araştırma Bulguları

Araştırma bulguları, katılımcılara ilişkin demografik özellikler ve katılıma ilişkin bulgular olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmektedir.

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılanlara ilişkin temel demografik bulgular Tablo 2’de gösterilmektedir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında 18-25 arası genç grubun diğer yaş grupları içindeki oranının düşük olduğu görülmektedir (%12). Katılımcıların büyük çoğunluğu (%48) 46 yaş üstündedir. Toplumsal olarak orta yaş grubunun belediye meclis toplantılarına ilgisinin diğer yaş gruplarına göre yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde, üniversite mezunu (önlisans, lisans ve lisansüstü) olanlar %58 (n=29) ile en geniş grubu oluşturmaktadır. Gelir düzeyi sorusuna cevap verenlerin yaklaşık %45’i aylık gelirlerinin 2.500TL ve altında olduğunu belirtirken, bu grubun içinden de %8,2’sinin geliri 1.500TL’nin altındadır.

Ayrıca katılımcıların %86’sı erkek iken sadece %14’ü kadındır. Meclis toplantılarına gençlerin ve kadınların ilgisi oldukça düşük gözükmemektedir. Bu veriler Türkiye’de gençler ve kadınların yerel temsilde karşılaştığı sorunlara odaklanan araştırma bulgularıyla uyumlu gözükmemektedir (bkz. Arıkoğlu ve ark., 2007: 72-76; Çelik ve Uluç, 2009: 220; Oktay, 2013: 143; Erdoğan, 2015: 80-85; Uçar ve Negiz, 2016).

Tablo 2

Katılımcıların Demografik Bulguları

Özellik	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	43	86
	Kadın	7	14
	Toplam	50	100
Yaş Grupları	18-25 yaş	6	12
	26-35 yaş	12	24
	36-45 yaş	8	16
	46-65 yaş	23	46
	66+ yaş	1	2
	Toplam	50	100
Eğitim Durumu	Okuma yazma biliyorum	1	2
	İlköğretim	9	18
	Lise	11	22
	Önlisans	7	14
	Lisans	18	36
	Lisansüstü	4	8
	Toplam	50	100
Gelir Düzeyi	1.500 ve altı	4	8,2
	1.501-2500	18	36,7
	2.501-3500	10	20,4
	3.501-4500	8	16,3
	4.501-5500	5	10,2
	5.501 ve üstü	4	8,2
	Toplam	49	100

Araştırmaya katılanların meslekleri açısından bakıldığında, emekli (n=8), serbest meslek (n=6), gazeteci (n=3) ve mali müşavir (n=3) cevapları öne çıkmaktadır. Sadece 1 kez verilen yanıtlar “diğer” kategorisi altında toplanmıştır. Bu kategoride mimar, esnaf, biyolog, harita

mühendisi, muhtar, işçi ve antrenör gibi meslekler belirtilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar açık uçlu olarak alındığından meslekler arasında iç içe geçmeler söz konusudur. Örneğin mali müşavirlik ve antrenörlük gibi meslekler de serbest meslek içinde değerlendirildiğinde katılımcıların büyük kısmının serbest meslek mensubu olduğu söylenebilir.

Tablo 3
Katılımcıların Meslekleri

Meslek	Frekans	Yüzde (%)
Emekli	8	17,4
Serbest meslek	6	13
Gazeteci	3	6,5
Mali müşavir	3	6,5
Ev hanımı	2	4,3
Öğrenci	2	4,3
Tekniker	2	4,3
Ticaret	2	4,3
Yönetici	2	4,3
Diğer	16	35,1
Toplam	46	100

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların büyük kısmının Sakarya’da uzun süredir yaşayan, yerleşik olarak nitelenebilecek kişiler olduğu görülmektedir. Ankete cevap verenlerin %14’ü (n=7) 2-10 yıl arası; %12’si (n=6) 11-20 yıl arası ve %70’i (n=35) 21 yıldan fazla süredir Sakarya’da yaşadığını beyan etmiştir. 1 yılın altında yaşayanların oranı ise sadece %4’tür.

Tablo 4
Sakarya’da Yaşadığı Süre

Süre	Frekans	Yüzde (%)
1 yıldan az	2	4
2-5 yıl arası	2	4
6-10 yıl arası	5	10
11-15 yıl arası	2	4
16-20 yıl arası	4	8
21 yıldan fazla	35	70
Toplam	50	100

Siyasete İlgî, Parti Üyelîği ve Oy Verme

Bireylerin demokratik katılım davranışının arkasındaki temel motivasyon unsurlarından birisi siyasal ilgi düzeyidir. Katılımcıların ulusal ve yerel siyasete ilgisini ölçmek amacıyla üç soru sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar analiz edildiğinde belediye meclis toplantılarına katılanların yerel ve ulusal siyasete, toplumsal sorunlara ve siyasal gündeme ilgisinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Anketi yanıtlayanların 93,9’u (n=46) yerel gazeteleri düzenli olarak takip ettiğini belirtirken; %92’si (n=46) yerel siyaseti ve %89,8’i (n=44) ise ulusal siyaseti yakından takip ettiğini ifade etmiştir (bkz. Tablo 5). Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, meclis toplantılarına katılanların yerel siyasete ve kentsel sorunlarla yakından ilgisi olan, siyasal bilinci yüksek bireyler olduğu söylenebilir.

Tablo 5

Katılımcıların Siyasete İlgisi

İlgi Soruları	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yerel siyaseti yakından takip ederim.	46	92	2	4	2	4
Ulusal siyasal olayları günlük olarak takip ederim.	44	89,8	1	2	4	8,2
Yerel gazeteleri düzenli olarak takip ederim.	46	93,9	0	0	3	6,1

Siyasi parti üyeliği ve seçimlere katılarak oy vermek siyasal katılımın yaygın örnekleri arasındadır. Bu bağlamda katılımcılara en son yerel seçimlere (30 Mart 2014 seçimleri kastedilmiştir) katılıp katılmadıkları ve katılmaları durumunda belediye meclisi için oy verdikleri parti sorulmuştur⁴. Buna göre, katılımcıların yaklaşık %86'sı seçimlere katılarak bir partiye oy verdiğini belirtirken, %14'ü ise son seçimlere katılmadığını ifade etmiştir. Oy verenlerin %44,9'u AK Partiye, %24,5'i MHP'ye ve %16,3'ü ise CHP'ye oy verdiğini beyan etmiştir (bkz. Tablo 6). Katılımcıların %67,7'si (n=32) bir siyasi parti üyesi olduğunu belirtmiştir. Oy verilen partilerde olduğu gibi üye olunan partiler arasında da AK Parti ve MHP ön sırada yer almaktadır.

Tablo 6

Katılımcıların Son Seçimlerde Oy Verdiği Partiler ve Parti Üyeliği

Soru	Siyasi Parti	Frekans	Yüzde (%)
En son seçimlerde oy verilen parti	Oy vermedim	7	14,3
	AK Parti	22	44,9
	MHP	12	24,5
	CHP	8	16,3
	Toplam	49	100
Siyasi parti üyeliği	Yok	16	33,3
	AK Parti	10	20,8
	MHP	10	20,8
	CHP	6	12,5
	Parti adı belirtmeyen	5	10,4
	İyi Parti	1	2,1
	Toplam	48	100

Tablo 6 incelendiğinde belediye meclis toplantılarına ilgi göstererek katılanların büyük kısmının en son seçimlere katılarak oy verdiğini ve parti üyesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, anketi cevaplandıranlarda oy verme ve siyasi parti üyeliği şeklindeki siyasal katılım davranışı yüksektir.

4 Bu çalışmada saha araştırması Mart-Kasım 2018 tarihleri arasında yürütüldüğünden ziyaret edilen belediye meclislerinin parti dağılımları 30 Mart 2014 mahalli idareler seçimlerinin neticesinde oluşmuştur. Buna göre, araştırmanın yapıldığı ilçe belediye meclislerinden Adapazarı'nda %52,8; Erenler'de %55,9; Serdivan'da %53,3 ve Arıfye'de %61,9 oy çokluğu ile AK Parti birinci partidir. Büyükşehir belediye meclisinde ise AK Parti %54,4; MHP 29,2, CHP %8,5, SP %4,9 ve BBP %1,1 ile temsil edilmektedir (bkz. www.ysk.gov.tr).

Belediye Meclisine Katılım Sıklığı ve Nedenleri

Bu makalenin temel araştırma sorularından birisi olması nedeniyle belediye meclis toplantılarına dışarıdan ilgi duyup katılanların katılma sıklığı ölçülmüş ve katılım nedenlerine ilişkin açık uçlu bir soruyla katılımcılardan veri toplanmıştır. Buna göre, anketi yanıtlayanların %56'sı sıklıkla (Yılda 5-6 kez ve her ay düzenli olarak) meclis toplantılarına katıldıklarını ifade etmiştir. Ankete cevap verenlerin %14'ü az (yılda 3-4 kez) ve %30'u çok az (yılda 1-2 kez) belediye meclis toplantılarına katılmaktadır (bkz. Tablo 7).

Tablo 7
Meclis Toplantılarına Katılım Sıklığı

Katılım Sıklığı	Frekans	Yüzde (%)
Her ay düzenli olarak	12	24
Yılda 5-6 kez	16	32
Yılda 3-4 kez	7	14
Yılda 1-2 kez	15	30
Toplam	50	100

Resmi görevi olmadığı halde belediye meclis toplantılarına katılan yurttaşların, katılım nedenlerine ilişkin açık uçlu soruya verilen cevaplar kodlanarak gruplandırılmış ve Tablo 8'de gösterilen sıklık değerlerine ulaşılmıştır. Buna göre iki temel kategori öne çıkmaktadır. Katılımcıların büyük kısmı ya gündemi, kararları ve meclisi takip etmek (n=16, %33,4) ya da bilgi edinmek ve toplantıları dinlemek (n=16, %33,4) için katıldıklarını ifade etmektedir.

Tablo 8
Meclis Toplantılarına Katılım Nedenleri

Katılım Nedeni	Frekans	Yüzde (%)
Gündemi takip etmek	12	25
Bilgilenmek	10	20,8
Dinlemek	3	6,3
Sorunlara çözüm bulunduğunu görmek	3	6,3
Kararları takip etmek	2	4,2
Meclisi/Meclis üyeleri takip etmek	2	4,2
Görev gereği	2	4,2
Sorunları gündeme getirmek için	2	4,2
İmar ile ilgili	2	4,2
Siyasal patiyi temsilen	2	4,2
Diğer nedenler	8	16,7
Toplam	48	100

Tablo 8'de yer verilen “diğer nedenler” arasında “siyasetle uğraşıyor olmak”, “hatıraları tazelemek”, “eski belediye meclis üyesi olmak”, “tesadüfen”, “merak etmek”, “muhtarlar derneğini temsil etmek”, “tecrübe kazanmak” ve “haber yapmak” bulunmaktadır.

Yerel Demokrasi Algısı

Katılımcıların belediye meclisine yönelik görüşlerinin, onların yerel demokrasi konusundaki yaklaşımları üzerinde belirleyici olduğu varsayılmaktadır. Bu kapsamda, anketi cevaplandıranlara belediye meclisiyle ilgili altı ifade sorulmuştur. Ayrıca belediye başkanının seçimle gelmesine yönelik görüşlerini almak için de bir soru eklenmiştir. Tablo 9 incelendiğinde ankete cevap verenlerin %83,3'ü (n=40) meclis toplantılarına katılmayı hemşehrlik görevi olarak değerlendirirken, %87,8'i (n=43) toplantılara katılımın şehre olan bağlılığını artırdığını, yani hemşehrlik bilincini güçlendirdiğini düşünmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların büyük kısmı (%58,9) meclis toplantılarına şehir sakinlerinin yeterince ilgi göstermediğinden yakınmaktadır. Benzer ampirik araştırmalarda da belediye meclis toplantılarına katılımın yetersiz olduğu görülmektedir (Arıkoğlu ve ark., 2007: 76; Bulut ve Tanıyıcı, 2008: 185; Zeren ve Özmen, 2010: 170).

Tablo 9
Belediye Meclisi ve Yerel Demokrasi Algısı

Yerel Demokrasiye İlişkin İfadeler	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Meclis toplantılarına katılmak hemşehrlik görevidir.	40	83,3	1	2,1	7	14,6
Meclis toplantılarına katılmak şehre olan bağlılığı artırır.	43	87,8	2	4,1	4	8,2
Meclis toplantılarına şehir sakinleri yeterince ilgi göstermektedir.	19	40,4	5	10,6	23	48,9
Meclisler demokrasi kültürünün yerleşmesinde önemlidir.	45	93,8	0	0	3	6,3
Meclis üyelerinin atamayla belirlenmesini desteklerim.	11	22,9	4	8,3	33	68,8
Belediye başkanının atamayla belirlenmesini desteklerim.	8	17	0	0	39	83

Belediye meclislerinin seçimle belirlenmesi, yerel demokrasinin temel unsurlarından birisidir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 3. maddesine göre yerel yönetimler “eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler ... tarafından kullanılır”. Türkiye’de belediye meclisleri ile birlikte yürütme organı olan belediye başkanları da doğrudan seçmenler tarafından genel ve eşit oya dayalı olarak gizli yapılan seçimler neticesinde belirlenmektedir. Bu nedenle katılımcıların yerel demokrasi algısını ölçmek amacıyla hem belediye meclisi hem de belediye başkanlığının atamayla belirlenmesi hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Buna göre, katılımcıların %83'ü (n=47) belediye başkanının ve yaklaşık %70'i (n=33) ise meclis üyelerinin atamayla belirlenmesi fikrini desteklememektedir. Bu veriye ek olarak, belediye meclislerinin demokrasi kültürünün yerleşmesindeki yeri katılımcıların yaklaşık %94'ü tarafından önemli görülmektedir (bkz. Tablo 9).

Meclis Üyeleriyle İlgili Görüşler

Meclis toplantılarına dışarıdan katılan yurttaşların belediye meclis üyeleriyle ilişkileri konusunda dört ifadeye katılım düzeyleri üçlü Likert ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Tablo 10 incelendiğinde, cevap verenlerin %78'i meclis üyelerine rahatlıkla ulaşabileceğini; %65,3'ü meclis üyelerinin halkın sorunlarıyla yakından ilgilendiğini ve %58,3'ü ise talep ve şikayetlerini çözebileceklerini düşünmektedir. Ayrıca yanıt verenlerin %63,3'ü meclis üyeleri ile sıkça görüşüğünü belirtmiştir.

Tablo 10

Meclis Üyeleri Hakkındaki İfadelere Katılma Düzeyi

Meclis Üyeleriyle İlgili İfadeler	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Meclis üyelerine rahatlıkla ulaşabilirim.	39	78	4	8	7	14
Meclis üyeleri halkın sorunlarıyla yakından ilgilenir.	32	65,3	7	14,3	10	20,4
Meclis üyeleri ile sıkça görüşürüm.	31	63,3	5	10,2	13	26,5
Meclis üyeleri talep ve şikayetlerimi çözer.	28	58,3	8	16,7	12	25

Bulgular, katılımcıların meclis üyelerine kolayca erişebildiğini ve meclis üyelerinin toplumsal sorunlara ilgisinin yüksek olduğunu, ancak yurttaşların taleplerini karşılama ve şikayetlerini çözme noktasında nispeten yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Meclislerin kolektif organlar olması ve belediye hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili yetkilerinin sınırlı olması gibi yapısal nedenlerle katılımcıların talep ve şikayetlerini çözmede meclis üyelerine duydukları güvenin çok yüksek olmadığı düşünülmektedir. Nitekim, benzer araştırmalarda yerel karar alma süreçlerine katılım için yurttaşlar tarafından en çok başvurulacak mercii belediye başkanı ve meclis üyeleri olarak belirtilmesine rağmen, meclis üyelerinin karar mekanizmalarında sadece sınırlı bir işleve sahip oldukları vurgulanmaktadır (Arıkboğa ve ark., 2007: 88, Alkan ve Çiftçi, 2007; Bulut ve Tanıyıcı, 2008; Erder ve İncioğlu, 2008; Uyan Semerci, 2015).

Belediyelerde Katılım Yollarına İlişkin Görüşler

Daha önce de ifade edildiği gibi belediyelerde katılım bilgilendirme, danışma ve (müzakereci, işbirliği ve ortaklığa dayalı katılımı da kapsayacak şekilde) aktif katılım olmak üzere üç boyuta ayrılabilir. Katılımın farklı boyutları hakkında meclis toplantılarına dahil olanların görüşlerini ölçmek amacıyla bir dizi soru hazırlanmıştır.

Bilgi edinme boyutu bağlamında katılımcıların belediyenin stratejik planı, faaliyet raporları, gündemi, kararları, vizyonu, görev ve yetkileri hakkında ne kadar bilgisi olduğu araştırılmıştır. Bu kapsamda sorulan sorulara katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 11'de gösterilmektedir. Belediyelerin vizyon ve misyonu, mali yapısı, gelir ve harcamaları, orta ve uzun vadeli hedefleri ve bu hedeflere ulaşma düzeyiyle ilgili temel bilgiler stratejik plan, faaliyet raporu ve vizyon ifadesinde açıklanır. Katılımcıların %71,4'ü belediyenin vizyonu, %63,3'ü faaliyet raporları ve %53,1'i ise stratejik planı hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Stratejik planların kapsamlı olması ve meclis gündemine genelde kabul edilme döneminde, yani 4-5 yılda bir gelmesi nedeniyle bilinirliği de düşük kalmaktadır.

Katılımcıların %68'i (n=34) belediye meclis gündemini ve %75'i (n=36) belediye kararlarını düzenli olarak takip ettiklerini beyan etmiştir. Bu oranlar, Tablo 7 ve 8'deki verilerle de uyumlu gözükmektedir.

Tablo 11

Belediye Meclisi ve Faaliyetleri Hakkında Bilgi Düzeyi

Belediye Faaliyetleri Hakkında Bilgi Edinme Yolları	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Belediyenin stratejik planı hakkında bilgim var.	26	53,1	6	12,2	17	34,7
Belediyenin her yıl yayınladığı faaliyet raporunu takip ederim.	31	63,3	7	14,3	11	22,4
Belediyenin vizyonu hakkında bilgim var.	35	71,4	7	14,3	7	14,3
Belediye faaliyetleri hakkında bilgim var.	41	83,7	5	10,2	3	6,1
Mecliste görüşülecek konular hakkında bilgim var.	35	71,4	0	0	14	28,6
Belediye meclis gündemini düzenli takip ederim.	34	68	3	6	13	26
Belediye kararlarını düzenli takip ederim.	36	75	3	6,3	9	18,8
Belediye meclisinin görev ve yetkilerini biliyorum.	37	80,4	3	6,5	6	13

Danışma ve aktif katılım açısından bakıldığında ise katılımcıların en fazla desteklediği görüş, meclis üyelerinin doğrudan seçmene hesap verebilmesi (%89,6) ve şehrin sorunları için referandum yapılarak halka sorulmasıdır (%83,7). Mevcut durumda belediyelerde kullanılan isteğe bağlı referandum ve kamuoyu araştırmaları ancak danışma şeklinde katılıma imkân vermektedir.

Tablo 12

Belediyelerde Danışma ve Aktif Katılıma İlişkin Görüşler

Danışma ve Aktif Katılım Yolları Hakkındaki İfadeler	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Meclis üyeleri doğrudan seçmene hesap vermelidir.	43	89,6	1	2,1	4	8,3
Şehrin belli sorunları için referandum yapılarak halka sorulmalıdır.	41	83,7	1	2	7	14,3
Belediye hizmetlerine gönüllü katılmak isterim.	38	77,6	7	14,3	4	8,2
Belediyeyi sosyal medyadan takip ederim.	37	75,5	1	2	11	22,5
Çözüm masasına ulaşma yollarını biliyorum.	36	75	5	10,4	7	14,6
E-belediye hizmetlerini sıkça kullanırım.	29	59,2	1	2	19	38,8
Belediye bütçesinin hazırlanmasında seçmene danışılmalıdır.	28	58,3	6	12,5	14	29,2
Kent konseyleri hakkında bilgim var.	23	48,9	3	6,4	21	44,7

Türkiye’de belediyelerde hukuki altyapısı⁵ da bulunan gönüllü katılım konusunda da ankete katılanların ciddi bir desteği bulunmaktadır. Katılımcıların %77,6’sı (“kısmen katılıyorum” seçeneğini işaretleyenlerle birlikte %91,9) belediye hizmetlerine gönüllü katılmak istediğini belirtmiştir.

Belediye meclis toplantılarına katılanların 3/4’ünden fazlası (%75,5) belediyeyi sosyal medyadan takip etmektedir. Anketi cevaplayanların sosyal medya yoluyla belediyeye hangi düzeylerde katılım gösterdikleri ise bu araştırmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Ancak bu bağlamda yapılan araştırma sonuçlarına göre belediyelerde sosyal medya ağırlıklı olarak bilgi verme ve tanıtım gibi tek yönlü iletişim için kullanılmaktadır (bkz. Sobacı ve ark., 2015). Belirtmek gerekir ki sosyal medyanın hem ulusal politikalara hem de yerel yönetimlere aktif katılımı artırdığı ampirik olarak desteklenmektedir (Harode-Rosario ve ark. 2018; Zhang ve ark., 2010). Yerel yönetimler için sosyal medyanın oluşturduğu alan sadece katılımı sınırlı kalmayıp, etkinlik ve üretkenliğin iyileştirilmesi, yerel kamu hizmetlerin nitelikli hale getirilmesi ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi gibi konularda da yeni imkanlar sunmaktadır (Sobacı, 2016). Sosyal medyanın aktif katılımı artırıcı rolü yerel yönetimler için bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Sosyal medyanın yanında hem bilgi edinme hem de kısmen aktif katılıma imkân veren dijital katılım yollarından birisi de e-belediyeçilik hizmetleridir. E-belediyeçilik dijital ortamda belediye hizmetlerine ulaşma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve işlem yapabilme imkânı sağlamaktadır. Hemşehrilerin internet yoluyla belediye hizmet süreçlerine katılımını sağlayan e-belediye hizmetlerini ankete katılanların yaklaşık %60’ı sıkça kullandığını ifade etmektedir. Sosyal medya takibi ile karşılaştırıldığında e-belediyeçilik hizmetlerine olan ilginin düşük kaldığı görülmektedir. Yine de farklı büyükşehir belediyelerinin e-belediyeçilik hizmetlerinden haberdar olma ve bu hizmetleri kullanma düzeyini ölçen ampirik araştırmalarla karşılaştırınca, belediye meclis toplantılarına katılanların e-belediyeçilik hizmetlerini kullanma düzeyleri daha yüksektir (bkz. Gürler Hazman, 2005; Negiz, 2011). Örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin e-belediyeçilik hizmetlerine ilişkin bir araştırmaya katılanların %63,2’si e-belediyeçilik hizmetlerinden haberlerinin olmadığını ifade etmektedir (Çakır, 2017: 10). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi için yürütülen benzer bir araştırmaya katılanların %22,7 e-belediyeçilik hizmetleri hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtirken, %89,3’ü herhangi bir e-belediyeçilik hizmetinden yararlanmadığını belirtmiştir (Sayımer, 2019).

Katılımcıların 3/4’ü (n=36) çözüm masasına ulaşma yollarını bildiğini ifade etmiştir. Çözüm masası, belediye hizmetleriyle ilgili talep, şikâyet ve önerilerin alındığı ve bu yolla hemşehrilerin hizmet süreçlerine katıldığı bir mekanizmadır. Çözüm masasına ulaşma yollarıyla ilgili farkındalığın yüksek olması bu bakımdan önemlidir.

Yerel halkın kentsel politikalara aktif katılımını sağlayan uygulamalardan birisi de katılımcı bütçeledir. Katılımcı bütçe hakkında Türkiye’de yasal düzenleme bulunmamakla birlikte bazı yerel yönetim kuruluşlarında uygulama örnekleri bulunmaktadır. Araştırma kapsamında belediye meclis toplantılarını izleyenlerin yaklaşık %60’ı (n=28) belediye bütçesinin oluşturulmasında seçmenlere danışılması gerektiği fikrini desteklemektedir.

5 Belediye hizmetlerine gönüllü katılımı ilgili temel düzenlemeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 77. maddesi ve 2005 yılında kabul edilen İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliğidir.

Belediyelerde gönüllü katılım ve müzakereci demokrasinin yerleşmesinde önemli bir role sahip olan kent konseyleri hakkında katılımcıların yeteri kadar bilgisinin bulunmadığı görülmektedir. Katılımcıların %48,9'u (n=23) kent konseyleri hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Kentsel yönetim ve katılımın temel kurumlarından olmasına rağmen, diğer aktif katılım yollarına göre kent konseylerinin bilinirliğinin düşük olmasının temel nedeni olarak Sakarya ilinde kent konseyinin yeteri kadar aktif olmaması ve kurumsallaşamamasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Tartışma

Bu araştırma neticesinde ilk olarak Sakarya ili özelinde belediye meclis toplantılarına dışarıdan katılan kişilerin demografik özellikleri belirlenmiştir. Buna göre, meclis toplantılarına genellikle orta yaş grubunda yer alan, eğitim düzeyi yüksek, ortalama gelire sahip, şehirde uzun süredir yaşayan yani yerleşik durumda olan ve ağırlıklı olarak serbest meslek ile meşgul olanlar katılmaktadır. %86'sı erkek olan katılımcılar sıklıkla ve/veya düzenli olarak meclis toplantılarını izlemektedir. Ayrıca bu kişilerin yerel ve ulusal siyasete olan ilgilerinin, oy verme ve parti üyeliği biçimindeki siyasal katılma davranışlarının da yüksek olduğu görülmektedir.

Meclis toplantılarına katılanlar çoğunlukla ya meclis gündemini takip etmek ya da bilgilenecek amacıyla katılmaktadır ki bu da beklenen bir sonuçtur. Yasal olarak dışarıdan meclis toplantılarına katılanların söz hakkı istemesi, oy hakkı ve tartışmalara nasıl katılabilecekleriyle ilgili düzenlemeler yetersizdir. Bu nedenle, toplantılara dışarıdan katılanlar hukuki yönden pasif izleyiciler olarak düşünülmüştür.

Katılımcılar, belediye meclis toplantılarında bulunmanın hemşehrlik bilincini yükselttiğini düşünmektedir. Yani meclislere dinleyici olarak katılmak bile bireylerin şehre olan bağlılığını artırmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, anketlerin yapılması için düzenli olarak meclislere yapılan ziyaretlerde katılım düzeyinin oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Çoğu kez toplantılarda meclis üyeleri ve belediye bürokratları dışında yerel halktan katılımcıya rastlanmamıştır. Katılımcıların önemli bir bölümünün (%68 civarında) bir siyasal parti üyesi olması, siyasal partileri temsilen orada bulundukları izlenimi oluşturmaktadır.

Belediye meclislerinde kararlar genellikle ihtisas komisyonları ve parti grupları içerisinde formüle edilmektedir. Meclis oylamalarında da parti grupları genellikle ortak hareket ettiğinden gündem üzerinde fazla tartışma olmadan karar alınmaktadır (Oktay, 2013: 133; Uyan Semerci, 2015). Belediye başkanı ile meclis çoğunluğu aynı partiden olması durumunda, meclisler daha da zayıflamakta ve onay makamına dönüşmektedir. Ayrıca belediye meclis toplantılarına yapılan ziyaretlerde gündem maddelerinin büyük çoğunluğunun imar değişikliklerini içerdiği gözlenmiştir. Meclis gündeminde konu çeşitliliğinin olmaması ve imar sorunlarına yoğunlaşmasının da toplantılara dışarıdan geleceklerin ilgisini zayıflattığı düşünülmektedir. Belediye başkanı-meclis ilişkilerinin düzenleniş biçimi, meclislerin oluşumu ve işleyişiyle ilgili sorunlar şehir halkının meclis toplantılarına yönelik ilgisini azaltan diğer faktörlerdir.

Belediyelerin seçilmiş organlarının atamayla belirlenmesi fikrinin yüksek oranda destek bulmaması ve belediye meclislerinin demokrasi kültürünün yerleşmesinde önemli bir kurum olarak görülmesi meclis toplantılarına dışarıdan takip etmek için katılan

yurttaşlarda yerel demokrasi algısının güçlü olduğunu göstermektedir. Yerel seçilmiş organların meşruiyeti de katılımcılar nezdinde yüksektir.

Bu çalışmanın diğer bir araştırma sorusu da katılımcıların bilgilenme, danışma ve aktif katılımdan oluşan siyasal katılım boyutlarına ilişkin görüşlerinin ölçülmesidir. Bu bağlamda, belediyenin stratejik planı, faaliyet raporları, vizyonu, yetki ve görevleri ve yürüttüğü faaliyetlere ilişkin katılımcıların bilgi düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu görülmüştür. Meclis toplantılarına dinleyici olarak katılmanın doğasına uygun olarak katılımcıların belediyenin politik ve idari süreçlerine olduğu kadar yerel ve ulusal siyasi olaylarla ilgili de bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca belediyelerde siyasal katılımın danışma ve aktif katılım boyutlarına yönelik katılımcıların beklentileri de oldukça yüksek çıkmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, literatürde fazla üzerinde durulmamakla birlikte alternatif bir kentsel katılım yolu olan belediye meclis toplantılarına halkın ilgisi ve katılımı Sakarya ili özelinde incelenmiştir. Sakarya büyükşehir belediyesi ve kent merkezindeki ilçe belediyeleri doğrudan ziyaret edilerek istekli katılımcılara anket uygulanmak suretiyle veri toplanmıştır. Böylece belediye meclis toplantılarına katılanların demografik özellikleri ve katılım nedenleri, yerel demokrasi algıları ve siyasal katılımın farklı boyutlarına ilişkin görüşleri araştırılmıştır. Araştırma bulgularının analizi ve yorumunun verinin toplandığı il ve belediye meclisleriyle sınırlı olduğu belirtilmelidir.

Araştırma sonucunda meclis toplantılarına dinleyici olarak yerel halkın dahil olması şeklinde siyasal katılım davranışını gösteren bireylerin demografik özellikleri ve siyasal eğilimleri belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların genellikle gündemi takip etmek, kararları izlemek ve bilgi edinmek amacıyla toplantılara katıldıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bir siyasal partiye üye olması, bu kişilerin doğrudan bir partinin temsilcisi olarak mı yoksa kendi istekleri doğrultusunda mı katıldıkları sorusunu akla getirmektedir. Ancak ankette katılımcıların üye oldukları siyasal partilerle ilişkilerine dair sorular bulunmadığından bu konuda net bir cevap vermek mümkün değildir. Siyasal parti temsilcisi olma durumunun, gelecek çalışmalarda dikkate alınması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Meclis toplantılarına katılanların verdiği cevaplar incelendiğinde, toplantılara katılımın yerel demokrasi ve şehre bağlılıklarını güçlendirdiği, hemşehrilik bilincini artırdığı düşünülmektedir. Bu bulgu yerel demokrasinin güçlendirilmesi için meclis toplantılarına yönelik yerel kamuoyunun ve hemşehrilerin ilgisini artırıcı yeni düzenlemelerin ve politikaların geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Meclis toplantılarına yönelik ilginin artırılması için toplantı zamanı, gündem maddeleri, alınan kararların özeti gibi bilgilerin dijital ve mobil iletişim yolları kullanılarak şehir halkına daha hızlı ve etkili bir şekilde iletilmesi önerilebilir. Bu kapsamda kullanıcı dostu bir yaklaşımla hazırlanan içerikler e-posta, akıllı telefon mesajları ve sosyal medya kanalları gibi yeni iletişim teknolojileri kullanılarak oluşturulan bilgi ağları yoluyla hemşehrilere ulaştırılmalıdır.

Ayrıca belediye meclislerinin güçlendirilmesi, karar ve politikaların tasarımıyla yurttaşların katılımını da gözetken müzakere mekanizmalarının kullanılması ve meclis toplantılarına dışarıdan katılımcı olanlara söz hakkı verilmesi gibi hususlara ilişkin hukuki

ve kurumsal düzenlemelerin yapılması önemli görülmektedir. Bu gibi düzenlemelerin belediye meclislerine dinleyici olarak katılanların sayısının artmasına, meclislerin daha müzakereci bir organa dönüşmesine ve meclis toplantılarına yönelik kamuoyunun ilgisinin artmasına katkı yapacağı düşünülmektedir.

Belediye meclis toplantılarını izleyen katılımcıların, pasif olarak toplantıları takip etmenin yanında referandum, katılımcı bütçeleme ve yerel hizmetlere gönüllü katılım gibi aktif yurttaşlık eksenindeki katılım yollarına yönelik algısının da yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular, belediyelerin aktif katılımı destekleyici kurumsal mekanizmalar oluşturmalarının demokratik katılım kültürü üzerinde olumlu etkileri bulunabileceğini göstermektedir. Bu durum, kamusal eylemlere karşı bir uyanık olma, hazır bulunma halini ifade etmektedir. Rosanvallon’a göre (2008: 33-34) “uyanık olma” (vigilance) durumu hükümet eylemlerinin sürekli olarak ve yakından gözetimini kapsar. Bu yönüyle siyasal katılmanın özel bir biçimi olup göz ardı edilebilecek bir pasiflik değil, aksine eyleme hazır olmayı ifade eder. Bu çalışmaya uyarlandığında belediye meclisi toplantılarına katılanların bir yerel kamusal otorite olan belediyenin gündemini, eylem ve faaliyetlerini yakından ve sürekli izledikleri, gözetim altında tuttukları anlaşılmaktadır. Bilgilenme düzeyi, aktif katılım türlerine olan ilgileri ve yerel demokrasi algılarının yüksek olması meclis toplantılarına katılan yurttaşların gelecekte diğer katılım davranışlarını da gösterebileceklerine işaret etmektedir.

Ancak belirtmek gerekir ki bu çalışmanın sonuçları Sakarya ili özelinde seçilen belediyelerle sınırlıdır. Nüfus ve ölçek olarak daha büyük olan kentlerde, siyasal olarak daha farklı yapıya sahip olan belediyelerde yeni sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, benzer araştırmaların farklı siyasal kültüre, gelişmişlik düzeyine, nüfus ve ölçeğe sahip olan başka kentlerde de tekrarlanması önerilmektedir. Yukarıda yer verilen argümanların farklı siyasal partilerin hâkim olduğu belediyelerde test edilmesi karşılaştırmalı çalışmalar açısından da önemli katkılar sağlayacaktır. Farklı büyüklükteki kentlerde daha geniş bir örneklem grubu oluşturulduğunda çeşitli siyasal ve demografik değişkenler ile katılımcıların meclis toplantılarını izleme, yerel demokrasi algıları ve katılım yollarına ilişkin görüşleri arasındaki ilişkiler daha derinlemesine analiz edilebilecektir. Böylece Türkiye’de yerel siyasal katılımın özellikle bilgilenme boyutuyla ilgili daha kapsamlı çıkarımlarda bulunmanın mümkün hale geleceği düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Aksu, H. & Kurtuluş, H. (2011). Yerel Temsil ve Katılım Açısından Sivas Belediye Meclisi. *Türk İdare Dergisi*, (470), 113–132.
- Alkan, H. & Çiftçioğlu, H. (2007). Yerel Siyasette Belediye Meclisi ve Siyasi Parti Örgütleri: Göksun Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 1–27.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. 7. Baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi.

- Arıkboğa, E., Oktay, T., & Yılmaz, N. (2007). *Yeniden Yapılanma Sonrasında Belediye Meclisleri: İstanbul Örneği*. İstanbul: Beta.
- Arıkboğa, E. (2009). Ölçek Reformunun Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletine Olumlu Etkileri. İçinde *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler: 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, s. 737-754.
- Arıkboğa, E. (2010). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü. İçinde *Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu*. İstanbul: Okan Üniversitesi Yayınları, s. 193-209.
- Arıkboğa, E. (2014). Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletsizliğinin Coğrafi ve Siyasi Görünümleri. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(2), 35-61.
- Arnstein, S. R. (1969), "A Ladder of Citizen Participation", *Journal of the Royal Town Planning Institute*, April, s. 1-6.
- Atkinson, R. & Moon, G. (1996). *Urban Policy in Britain: the City, the State and the Market*. Hampshire: Macmillan Press.
- Azıklı, S., & Özgür, H. (2005). Belediye Organları ve organlar arası ilişkiler: Başkan, meclis ve encümen. İçinde H. Özgür & M. Kösecik (Ed.), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I: Reform*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 297-319.
- Bulut, Y. & Taniyıcı, Ş. (2008). Türkiye’de Belediye Meclis Üyelerinin Temsil Ediciliği: Erzincan Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 171-194.
- Cabada, L. (2013). "Parties with no Members?": How to Ensure Political Participation in East Central Europe?. *Democracy in Transition: Political Participation in European Union*, Demetrieu, K. N. (Ed.), Heidelberg: Springer, s. 77-94.
- CoE (2009). *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process*. CONF/PLE(2009) CODE1, Conference of INGOs of the Council of Europe, <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/code-of-good-practice-for-civil-participation-in-the-decision-making-process-en.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.04.2020).
- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Çakır, C. (2017). İzmir Büyükşehir Belediyesinde E-Belediye Uygulamaları ve vatandaşın Farkındalığı. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 1-12.
- Çelik, A. & Uluç, A. V. (2009). Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (41), 215-231.
- Çitci, O. (1989). *Yerel Yönetimlerde Temsil: Belediye Örneği*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Dalton, R. J. & Klingeman, H.-D. (2011). Overview of Political Behavior: Political Behavior and Citizen Politics. In R. E. Goodin (Ed.), *The Oxford handbook of political science* (pp. 322-345). Oxford University Press.
- DeSantis, V. S. & Renner, T. (2002). City government structures: An attempt at clarification. *State and Local Government Review*, 34 (2), 95-104.
- Erder, S. & İncioğlu, N. (2008). *Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, E. (2015). Büyükşehir Belediye Meclis Üyelerinin Profilleri Üzerine Bir Çalışma. İçinde P. Uyan Semerci (Ed.), *Yerel Demokrasi Sorunsalı: Büyükşehir Belediye Meclisleri Yapısı ve İşleyişi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 73-97.
- European Parliament (2016). *Potential and Challenges of E-Participation in the European Union*. Directorate General for Internal Policies. PE 556.949, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556949/IPOL_STU%282016%29556949_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 12.01.2021).
- Güneş, M. (2017). Yerel Demokrasi Tartışması Olarak: Büyükşehir Belediye Meclislerinde Seçim Sistemi ve Temsilde Adalet Sorunu. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 47-61.
- Gürler Hazman, G. (2005). Afyonkarahisar Belediyesinde e-Belediye Uygulamaları ve Yerel Farkındalık. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 65-84.
- Hague, R., Harrop, M. & McCormick, J. (2016). *Political Science: A Comparative Introduction*. 8th Edition, New York: Palgrave.
- Haro-de-Rosario, A., Sáez-Martín, A. & Caba-Pérez, M. (2018). Using Social Media to Enhance Citizen Engagement with Local Government: Twitter or Facebook?. *New Media and Society*, 20 (1), 29-49. <http://www.ysk.gov.tr/tr/mahalli-idareler-genel-secimleri-arsivi/2650> (Erişim: 9 Mayıs 2020).
- IAP2 (2018) Spectrum of Public Participation, International Association for Public Participation, <https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/Spectrum/8.5x11Print.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2019).
- Kocaoğlu, M. (2015). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür: Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışının Kültürel Temelleri*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Lamba, M. & Kerman, U. (2016). Kent Konseylerinin Belediye Meclislerinde Gündem Belirlemedeki Etkisi: Antalya, Afyonkarahisar ve Burdur Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 89-106.
- Lamprianou, I. (2013). Contemporary Political Participation Research: A Critical Assessment. *Democracy in Transition: Political Participation in European Union*, Demetrieu, K. N. (Ed.), Heidelberg: Springer, s. 21-42.

- Milbrath, Lester W. ve Goel, L. (1977). *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics?*. Chicago: Rand McNally Collage Publishing.
- Negiz, N. (2011). Elektronik Dönüşüm Karşısında Vatandaş Deneyimi: Isparta Belediyesi İncelemesi, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 499-534.
- OECD (2001), *Citizens as Partners, Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making*, Paris.
- Oktay, T. (2013), *Yerel Siyaset Bağlamında Belediye Meclis Komisyonları: Marmara Bölgesi Örneği*, İstanbul: MBB Kültür Yayınları.
- Oktay, T. (2016). Yerel Yönetim Reformu Sonrasında Türkiye’de Belediye Meclisleri. İçinde Y. Demirkaya (Ed.), *Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi: Yerel Yönetim Reformu*, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı, s. 355-385.
- Rosanvallon, P. (2008). *Counter-Democracy: Politics in An Age of Distrust*. Goldhammer, A (Çev.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Schlozman, K. L. (2010). Political Participation. In G. T. Kurian (Ed.), *The Encyclopaedia of Political Science* (pp. 1260-1263). CQ Press.
- Sayımer, İ. (2019). E-Yönetişim Bağlamında Yeni Medya Ortamlarında Belediye-Yurttaş Etkileşimi: Kocaeli İli Örneği. *TÜBİTAK SOBAG 1001 Proje (117K012)*, Kocaeli.
- Sezik, M. (2017). Yerel Siyasal Aktörlerin Belediyelerde Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı: Adıyaman Belediye Meclis Örneği. *Birey ve Toplum*, 7(14), 65–88.
- Sobacı, M. Z. ve Köseoğlu, Ö. (2016). *Başkanlık Sistemlerinde Yerel Yönetimler: ABD, Brezilya, Şili, Endonezya ve Güney Kore*. Ankara: Seta Yayınları.
- Sobacı, M. Z., Köseoğlu, Ö. & Karkin, N. (2015). *Belediyelerde Sosyal Medya: Değişim İçin Yenilikçi Fırsatlar*. İstanbul: MBB Kültür Yayınları.
- Sobacı, M. Z. (2016). Social Media and Local Governments: An Overview. *Social Media and Local Governments Theory and Practice*. Sobacı M. Z. (Ed.) Springer, 3-21.
- Tambouris, E., Liotas, N., & Tarabanis, K. (2007). A Framework for Assessing eParticipation Projects and Tools. İçinde R.H. Sprague (Ed.), *Proceedings of the 40th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. LosAlamitos, CA: IEEE Computer Society Press, 1-10.
- Türel, N. & Çağlar, N. (2010). Yerel Yönetimde Kadın Temsili: Isparta ili Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(1), 16–40.
- Uçar, A., & Negiz, N. (2016). Yerelde Kamu Politikalarının Oluşumunda Yönetişim ve Katılımcılık: Isparta İncelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (CİEP Özel Sayısı), 788–819.
- United Nations (2014). E-Government Survey 2014, E-Government for the Future We Want. New York: UN Department of Economic and Social Affairs, https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/E-Gov Complete_Survey-2014.pdf, (Erişim Tarihi: 12.01.2021).
- Uyan Semerci, P. (Ed.). (2015). *Yerel Demokrasi Sorunsalı: Büyükşehir Belediye Meclisleri Yapısı ve İşleyişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Wirtz, Bernd W., Daiser, P. & Binkowska, B. (2018). E-participation: A Strategic Framework, *International Journal of Public Administration*, 41(1), 1-12.
- Yıldırım, U., Öner, Ş., Aksu, H., & Tatlı, S. M. (2011). Yerel Temsil ve Katılım Bağlamında Belediye Meclisleri: Kahramanmaraş ve Sivas Örnekleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 507–530.
- Yıldırım, U., Gül, Z., Akın, S., Kılac, S. & Kırac, Y. (2015). Türkiye’de Belediye Meclislerinin Temsil Ediciliği: Siirt Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 278-306.
- Zeren, H. E., & Özmen, A. (2010). Halkın Belediye Faaliyetlerine Katılma Duyarlılığı ve Hizmet Memnuniyeti: Karaman Belediyesi Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 165–173.
- Zhang, W., Johnson, T.J., Seltzer, T. & Bichard, S. L. (2010). The Revolution Will be Networked: The Influence of Social Networking Sites on Political Attitudes and Behavior. *Social Science Computer Review*, 28 (1), 75-92.

İtalya'nın Bitmeyen Siyasal Krizlerinde M5S, Lega ve PD Dönemi

M5S, Lega, PD, and Italy's Never Ending Political Crises

Yavuz Yıldırım¹

Öz

İtalya'da ikinci Cumhuriyet olarak adlandırılan ve siyasal hayata etki eden çeşitli yasal değişikliklerin hayata geçtiği 1993 sonrası süreçte çok sayıda hükümet ve koalisyon kurulup dağıldı. Geçen 25 yılda ülkeyi, değişim ve yenilenme arzusunun kendinde toplamaya çalışan siyasal aktörlerin mücadelesi şekillendirdi. Bu çalışmada İtalya'da 1990'ların ortasından itibaren yaşanan değişimlerin arka planıyla 2010'larda yaşanan bu gelişmelere odaklanılacaktır. İtalyan demokrasisinde yükselen yeni aktörlerin popülizm ve liberal demokrasi krizi bağlamında değerlendirileceği yazı, M5S (*Movimento 5 Stelle* - 5 Yıldız Hareketi) ile *Lega*'nın yarattığı etkileri öne çıkarmaktadır. Bununla birlikte İtalya'da sosyal demokrasinin dönüşümü ve toparlanma çabası da ele alınacaktır. Çalışmanın argümanı, İtalya örneğinde demokratik tartışmanın devam ediyor oluşunun demokrasiyi otoriterleşme eğiliminden koruduğudur. Öte yandan bitmeyen krizler ve dalgalanmalar merkez siyasetin korunmasını da gittikçe güçleştirmektedir. M5S ve Lega, Berlusconi sonrası İtalyan siyasetinin yeni merkezi olurken onların yükselişi, merkez-sağ ve solun düşüşüne sahne olmuştur. Popülist söylemin farklı boyutlarını ortaya koysalar da halktaki eski siyasetçilere karşı tepkiyi birleştiren bu iki parti, İtalyan siyasetinin son dönemlerini etkisi altına almıştır. İtalyan siyaseti iç ve dış sorunların ve gelişmelerin etkisinde sürekli dalgalanmakta; istikrarlı bir hükümet oluşturmakta zorlanmaktadır. Tarihsel bir mirası olan, kurumsal ve hukuki dalgalanmaları sürekli yaşayan Avrupa'nın önemli ülkesi İtalya'daki siyasi krizler, ulusal ve uluslararası siyasal krizlerin somutlaşmış halidir.

Anahtar Kelimeler

Avrupa Siyaseti, Beş Yıldız Hareketi, Lega, Sosyal Demokrasi, Popülizm

Abstract

In Italy, many governments and coalitions have formed and dissolved in the post-1993 era, called the Second Republic. During this period, various legal changes have affected political life. In the past 25 years, political agents have struggled to make good on the wishes for change, and society's renewal has reshaped the country. This study focuses on these developments since the mid-1990s to understand the recent shifts in Italy. The article emphasizes the effects of Lega and the M5S, the newest political agents rising in Italian democracy, and examines them in the context of the crisis of populism and liberal democracy. The study argues that the continuing democratic debate in Italy protects democracy from the tendency to turn authoritarian. Conversely, the never-ending crises and fluctuations make the stability of central politics more and more challenging. This tension in democracy extends beyond Italy to the whole of European politics.

Keywords

European politics, 5-Star Movement, Lega, Social Democracy, Populism

1 Sorumlu Yazar: Yavuz Yıldırım (Doç. Dr.), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Niğde, Türkiye. E-posta: yavuz.yildirim@ohu.edu.tr ORCID: 0000-0002-1031-1537

Atıf: Yıldırım, Y. (2021). İtalya'nın Bitmeyen Siyasal Krizlerinde M5S, Lega ve PD Dönemi. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 89–108. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.0095>

Extended Summary

In Italy, many governments and coalitions have formed and dissolved in the post-1993 era, called the Second Republic. During these days, various legal changes have affected political life. In the past 25 years, political agents have struggled to make good on the wishes for change, and society's renewal has reshaped the country. This study focuses on these developments since the mid-1990s to understand the recent shifts in Italy. The article emphasizes the effects of Lega and the M5S, the newest political agents rising in Italian democracy, and examines them in the context of the crisis of populism and liberal democracy. The study argues that the continuing democratic debate in Italy protects democracy from the tendency to turn authoritarian. Conversely, the never-ending crises and fluctuations make the stability of central politics more and more challenging. This tension in democracy extends beyond Italy to the whole of European politics.

Similar political debates, seen in other Mediterranean countries within the EU, such as Greece and Spain, can be analyzed in the context of the representation crisis of liberal democracies. The representation crisis exposes the dissolution of the old established actors and institutions and the rise and fall of new formations that express the demands of the masses. Populism is an essential tool that becomes crucial at this point. The failure of liberal democracy to produce solutions in crisis ignites the search for urgent solutions like populism. Although this discursive framework reflects the search for new politics, it symbolizes the constriction in liberal democracy. The case in Italy, with its differences in the search for modern politics, is reflected globally.

The impact of populism is visible in Italy. It was exposed when trying to overcome the crisis with technocratic governments, including the independent leadership of unelected persons, and the rapid politicization of non-political figures. Although there are various definitions, populism generally includes an overall reaction to the established formations of politics, the sharp break with the political past, and dispersed searches to make the public voice more audible against them. The rise of M5S and Lega in Italy in recent years was due to claims that the public lacks representation. The triumphs of these two parties in 2018 resulted in replacing central politics with populism.

This study focuses on the changes in Italy in the 2010s, starting in the mid-1990s. It argues that these changes are related to the crisis of populism and liberal democracy. But in the case of Italy, the ongoing democratic debate protects democracy from authoritarianism. On the other hand, populism is increasingly determinant in central politics. As in the examples of M5S and Lega, the rising trend of new actors promoted by populist politics and social democrats will largely determine the course of democracy. This critical stage involves the debate on whether democracy will remain on authoritarian or pluralist lines. Due to limitations in this study, the theoretical discussion is narrow and limited to Italian examples. Italian politics constantly oscillates between the influence of internal and external problems and developments. It has difficulty forming a stable government.

Giriş

Son yıllarda sıkça hükümet ve başbakan değişimi yaşayan İtalya, parlamenter siyasetin krizine Avrupa'daki önemli örneklerden biri oldu. On yıllara yayılmış çalkantılı süreçlerde sıklıkla kurulup dağılan koalisyon hükümetleriyle İtalyan siyaseti, uzun süredir istikrarlı bir yönetime kavuşamadı. Bu süreç, Berlusconi sonrası İtalya'da yeni partilerin ve isimlerin öne çıkmasını sağladı. Esasen İtalyan demokrasisinin kurumsallaşma ve istikrar sorunu, uzun bir tarihsel arka plana sahiptir. Bu yazıda daha yakın dönemdeki gelişmelere odaklanılacaktır.

İtalya'da İkinci Cumhuriyet olarak adlandırılan ve siyasal hayata etki eden çeşitli yasal değişikliklerin hayata geçtiği 1993 sonrası süreçteki 7 yasama döneminde 19 ve son iki dönemde (2013 ve 2018) 5 koalisyon hükümeti kuruldu. Geçen 25 yılda ülkeyi, değişim ve yenilenme arzusunu kendinde toplamaya çalışan aktörlerin mücadelesi şekillendirdi. Merkez-sağ ve merkez-sol koalisyonlar arası geçiş kadar teknokrat isimler de öne çıktı. Bu çalışmanın konusu, İtalya'da son 10 yıldaki değişimleri anlamaktır. Bu bağlamda özellikle 2013 sonrasındaki yükselişleriyle 5 Yıldız Hareketi (*Movimento 5 Stelle* M5S) ve Lega (2008'ten önce *Lega Nord* LN) örnekleri ve onların yükselişine çare bulamayan sistemin önemli unsuru sosyal demokratlar da analiz konusu olacaktır.

AB içinde Yunanistan ve İspanya gibi diğer Akdeniz ülkelerinde de görülen benzer siyasi tartışmalar, liberal demokrasilerin yaşadığı temsil krizi bağlamında değerlendirilebilir. Temsil krizi, yerleşik (established) eski aktör ve kurumların çözülmesi ile kendini gösterip kitlelerin taleplerini ifade edecek yeni oluşumların yükselip düşüşüne sahne olmaktadır. Popülizm bu noktada devreye giren önemli bir araçtır. Liberal demokrasinin temsilci-halk-küresel gelişmeler bağlamındaki krizlerde çözüm üretme kapasitesini yitirmesi, popülizmin acil çözüm önerilerini, keskin kopuş isteklerini öne çıkarır. Bu söylemsel çerçeve, bir yandan yeni siyaset arayışını yansıtsa da liberal demokrasi içindeki tıkanıklığı sembolize eder. İtalya örneği dünya çapında farklı ülkelere de yansıyan bu yöndeki arayışların içinde kendi farklılıklarıyla yer alır.

Coğrafi, kültürel ve ekonomik ayrımların yarattığı tartışmaların yanı sıra ulusal ve uluslararası etkilerle birlikte İtalya demokrasisi, Avrupa'nın yaşadığı sorunları bünyesinde toplar. Krizi teknokratik hükümetlerle, seçilmemiş kişilerin bağımsız liderliğiyle ya da siyaset-dışı figürlerin hızla siyasallaşmasıyla aşmaya çalışan ülkede popülizmin etkilerini görmek mümkündür. Çeşitli yaklaşımlarla farklı şekilde tanımlansa da genel anlamıyla popülizm siyasetin bilindik oluşumlarına, bunların şekillendirdiği yakın geçmişe genel bir tepkiyi ve elitlere karşı halkın sesini daha fazla duyurmak adına dağınık arayışları barındırır (Woods ve Wejnert [Eds.], 2015; Mudde, 2004; Canovan, 1999; Stavrakakis, 2014). Son yıllarda İtalya'da M5S ve Lega'nın yükselişleri, halkın gerçekten temsil edilmediği iddialarıyla temellenmiştir. 2018'de bu iki partinin seçimden zaferle çıkması, popülizmin merkez siyasete yaklaşması olarak görülebilir.

Bu değişimler popülizm ve liberal demokrasi krizi bağlamında değerlendirilecektir. Yazının argümanı, İtalya örneğinde demokratik tartışmanın devam ediyor oluşunun demokrasiyi otoriterleşme eğiliminden koruduğudur. Öte yandan popülizmin merkez siyasette gittikçe belirleyici olduğunun altı çizilecektir. M5S ve Lega örneklerinde olduğu gibi popülist siyasetin yükselttiği yeni aktörlerin geçireceği eğilim kadar sosyal

demokratların da bu süreçte nasıl tavır ve program geliştireceği, demokrasinin seyrini fazlasıyla belirleyecektir. Bu kritik aşama, demokrasinin otoriter veya çoğulcu çizgide kalıp kalmayacağına dair tartışmayı da içinde barındırmaktadır. Çalışmanın kısıtları gereği, bu yöndeki teorik tartışma daha sınırlı verilecek olup, İtalya örneklerindeki yansımalarına bakılacaktır.

Çalışmada öncelikle 1990’lardan itibaren yaşanan kimi temel siyasi ve hukuki gelişmelere değinilecek ve 2010’larda bu yazının konusu olan aktörlerin yükselişine neden olan siyasi zemin ana hatlarıyla ortaya konacaktır. Bu süreç, 1994’ten 2000’lere ve 2000’ler alt başlıklarıyla, seçim sonuçları ve hükümet oluşumları ekseninde verilmektedir. Ardından yakın geçmişin siyasi krizlerine tepki olarak yükselen M5S ve Lega’nın oluşumları, yükselişlerindeki temel etkenler ve popülizm bağlamındaki farklılık ve benzerliklerine odaklanılacaktır. Bu başarı, aynı zamanda sosyal demokratların düşüş trenine karşılık gelmektedir. Sonraki başlıkta, sosyal demokratların Renzi liderliğinde yeniden toparlanma süreçleri ve yakın dönemdeki parti içi gelişmelere yer verilmektedir.

1990’lardan 2000’lere Sürekli Değişim Arayışı

İtalya, faşizm deneyiminin ardından 1946’taki referandumla onaylanan ve 1948’te yürürlüğe giren anayasayla cumhuriyet haline gelip İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden şekillenen Avrupa’nın bütünleşme çabalarında yer almıştı. NATO’nun, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nun, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurucu üyesi olan ülke, Birleşmiş Milletler’in de 1955’ten itibaren üyesi oldu. Liberal demokrasinin temel kurumları ve işleyişini hukuki sistemine yerleştiren ve serbest piyasa ekonomisi üzerinden ticari bağlantılarını yeniden kurmasına rağmen “İtalyan tarzı demokrasi” (LaPalombara, 1989), hiçbir zaman demokratik örneklerin en iyilerinden biri olarak gösterilmedi. ‘Kriz’ ve ‘geçiş’ kelimeleri, İtalya üzerine yapılan çalışmalarda sıkça kullanılmaktadır. Bunun temel nedeni karar-verme mekanizmalarının kişisel etkileri aşamaması, belli partilerin denetiminden çıkmaması ve liberal demokrasilerin beklediği uzlaşma fikrinin uzun vadeli hale gelmemesidir. Özellikle parti sisteminin istikrarsızlığı ve bölünmüşlüğü bu noktada etkilidir (Sartori, 2005, s. 88; Tarrow, 1977, 193-195). Son yıllarda sıkça değiştirilen seçim yasalarıyla birlikte iyice karmaşık hale gelen bu denge(sizlik), sistemin belli merkezi aktörler etrafında ilerlemesini engellemektedir. 1994 sonrası dönemde değişen ve değişmeyen yanlarıyla kutuplaşmış çoğulculuk, iç ve dış tartışmaların etkisiyle parlamento ve bürokrasi gibi kurumların tıkanmasıyla ve sistem-karşıtı partilerin merkezi konuma gelmesiyle devam etmektedir (Ignazi, 2017, s. 262-265; Fabbrini, 2000, s. 174-176).

Ülkede yerel aidiyetler her dönem belirleyici güç olmuştur. Bunlar ayrılıkçı hareketlere dönüşme de kültürel ve siyasal farklılıkların öne çıkmasında kritik önemdeydi (Partridge, 1998, s. 47-48). Başta zengin, endüstriyelmiş Kuzey ile göç trafiğine açık, kozmopolit ve görece fakir Güney bölgeleri arasındaki ekonomik ve kültürel farklar, ülkenin kutuplaşması açısından en önemli veridir. Katolikliğin belirleyici ve birleştirici bir güç olmasının yanı sıra merkez sağ ve solda farklı siyasal yorumları mevcuttu. Faşizmle mücadele içinde güçlenmiş ve belli bölgelerde, özellikle Emilia-Romagna ve Toscana’da güçlü olan sosyalist/komünist gelenek de siyasetin önemli hatlarından oldu. Merkez Roma’nın yeniden kurmaya çalıştığı siyasi düzen, tarihsel anlamdaki bu ayrışmaların gölgesinde ilerledi (Spotts ve Wiesser, 1986, s. 10-15; Partridge, 1988, s. 1-24).

Genel hatlarıyla değerlendirmek gerekirse ülke siyasetinin 1945 sonrasındaki hegemon gücü Hristiyan Demokratların (*Democrazia Cristiana*, DC) kontrolündeki demokrasi, geleneksel ve modernize edici güçlerin çekişmeleri, çeşitli gizli anlaşmalar ve uygulanamayan reform girişimleri içerisinde sorunlu bir yapıya sahipti (Bull ve Rhodes, 1997, s.3-4; Newell, 2010, s. 2-4)¹. *Partitocrazia* olarak adlandırılan parti kontrolündeki siyasal sistem, özellikle DC ve ittifak kurduğu kesimlerle ile üst üste binmekteydi (Gilbert, 1995). Bir tür devlet kapitalizmi şeklinde işleyen sistemde DC, sorun çözemeyen demokratik işleyişi ve güçsüz kurumsal yapıyı kontrol eden bir köşe taşı gibi işledi. Öte yandan bu rolüyle kamu kaynaklarının kontrolsüz kullanımında ön plana çıktı (Baldini, 2015, s. 179-180). Kamu kaynaklarının verimli kullanılmaması, zamanla siyasal ve hukuki tartışmaların temeli haline gelip bölgesel farkları belirginleştirirken özellikle Güney'deki mafyatik oluşumların varlık sebebi oldu (Spott ve Wieser, 1986, s. 20).

Bu çerçevede İtalya'da ulusal birlik ve hukukun üstünlüğü fikrinin, elitlerin, partilerin ve kurumların krizleri çerçevesinde tam anlamıyla kurulamadığı söylenebilir. Bu da demokratik sistemi sorunlu işlemeye yatkın hale getirdi. Soğuk Savaş boyunca gücünü koruyan sol ve sosyalist gelenek ve partiler de küreselleşme dönemindeki değişimlerden fazlasıyla etkilendi. 1970'lerden itibaren güçlenen neoliberalizmin piyasacı etkileri ve düşüşe geçen refah devleti ilkeleriyle birlikte İtalyan ekonomisi ve siyaseti, bir türlü tamamlanmayan geçiş sürecinin içinde kaldı. İtalya'da zaten kurumsallaşamayan demokrasi, Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrası ilk büyük genişleme hamlesi Maastricht Anlaşması ve devamında Euro para birimine geçişle birlikte 1990'larda uluslararası etkilere daha açık hale geldi (Bull ve Rhodes, 1997, s. 3-5). 1990'ların başında ekonomik yozlaşma ve yolsuzluk tartışmaları, bunun siyasete yansımaları, küreselleşmenin getirdiği ekonomik etkiler, 11 Eylül sonrası dönemin güvenlik bağlamında şekillenen hegemonik ilişkileri, göçmen akını, Avrupa Birliği'nin yaşadığı iç tartışmalarla birlikte İtalya siyaseti, krizleri yönlendiren değil onların yönlendirdiği bir ülke haline gelmiştir. İtalya iç siyasetinde Berlusconi sonrası dönemin merkez aktörlerini ararken uluslararası siyasette belirleyici konumunu kaybetmektedir. Öte yandan ülkede demokratik tartışmayı durduracak bir çoğunluğun kurulamaması onu Doğu Avrupa tarzı popülist/otoriter demokrasi çizgisine de savurmamaktadır.

Aşağıda temel siyasi gelişmelerine hızlıca değinilecek olan 1994 sonrası süreç, İtalya siyasetinin önemli kırılma noktasıydı. Nisan 1992'de başlayan yolsuzluk soruşturamalarında pek çok iş adamı ve siyasetçi gözaltına alındı. *Mani Pulite* (Temiz Eller) adı verilen yolsuzluk soruşturamalarıyla ülkedeki siyasal sistem *Tangentopoli* (Rüşvet Ülkesi) olarak adlandırılmaya başlandı. Önemli tartışmalar içerisinde 1945 sonrası dönemin, Birinci Cumhuriyet'in, belirleyici uçları DC ile Komünist Parti'nin (PCI) 1990'larda çözülmesi ile sembolize olan siyasal dönüşüm süreci, kurulan yeni partilerle hızlandı. DC ve PSI/PCI'nın 1970'lerde kurduğu, özellikle 1976'daki "tarihsel uzlaş"ı diye nitelendirilen koalisyon(lar) parti kontrolündeki siyasal sistemin temelini oluşturmuştu. Bu geçiş sürecini lehine çevirmesi beklenen merkez sol İtalyan Sosyalist Partisi'nin (*Partito Socialista Italiano* PSI) de benzer şekilde dağılması aşağıda değinileceği gibi yeni siyasi hatlar kurmuştur. Bombalı suikastlar ile kanlı hale gelen değişim gerginliği, yeni seçim yasası ve büyüyerek ilerleyen yolsuzluk soruşturamaları, 1994'ten sonra siyasette yeni bir ismin, medya patronu Silvio Berlusconi'nin yükselişine sahne oldu.

1 Newell bu tarz ayrışma ve bölünmelerin demokrasi için normal olduğu kanaatinde dir.

Yaşanan krizde İtalya Merkez Bankası başkanı olan Carlo Azeglio Ciampi'nin teknokrat hükümeti, Berlusconi dönemi öncesi geçiş görevini gördü. Ciampi daha sonra 1999'da cumhurbaşkanı oldu. 1993'te değişen yasalar ve dağılan eski partilerin yanı sıra yeni kurulan *Forza Italia*'nın (Haydi İtalya) lideri Berlusconi ile birlikte ülkede İkinci Cumhuriyet döneminin başladığı varsayılır (Silveri, 2015, s. 191-194). 1993'te Materalla reformu adıyla bilinen yasayla 1946'dan bu yana süren seçim sistemi değiştirilmiş ve çoğunlukçu sisteme daha yakın olmak üzere nisbi temsil ile çoğunlukçu sistemin karması oluşturulmuştu. Bu yenilik iki parti sistemini aşarak halkın görüşünün meclise daha fazla yansması amacını güderken koalisyonların oluşumunu ve partilerin işbirliği yapmasını gerekli kılıyordu (Partridge, 1988, s.41).

1990'larda yeniden şekillenen siyasi yelpazede yeni partiler, yeniden kurulan dengeler, anayasal düzenlemeler ve seçim yasası değişiklikleri tam anlamıyla değişim yaratmamıştır (Partridge, 1988, s. 146-147; Newell, 2010, s. 40-41; Fabbrini, 2000, s. 173). Diğer deyişle Birinci ve İkinci Cumhuriyet arasında köklü bir fark yoktur. Sistemdeki aktörler değişse de yapının zayıflığı sabit kalmaktadır. Burada özellikle Anayasal değişimler için gerekli çoğunluğun ve uzlaşının sağlanamamasının önemli faktör olduğu söylenebilir. Sürekli bir değişim isteğinin varlığı İtalyan siyasetinde bugün de devam etmektedir. Önceki dönemlerden bu yana yapılan çeşitli yasal değişiklikler partilerin kontrolündeki sistemi vatandaşlara ve siyasetçilere bırakmak arzusunu içerse de zayıf hükümetler, parti kontrolü, devlete güvensizlik gibi eşikler aşılamamaktadır. Reformların ne tam olarak bir kopuş yarattığı ne de amacına ulaştığı vurgulanmaktadır (Spott ve Wieser, 1986, s. 19; Bull ve Newell, 2005, s. 19). Kısacası bitmeyen geçiş dönemlerinin, İtalyan siyasetinin normal haline geldiği söylenebilir.

1993 seçim yasası değişikliği sonrasında partiler ve özellikle farklı kesimlerden oy alacak, 'herkesi yakala' (*catch-all*) niteliğindeki merkez parti kavramı güçsüzleşirken iki kutuplu koalisyonlar ve koalisyon pazarlıkları güçlendi. Uzun dönemli stratejiler ve program geliştirmek mümkün olmadı; bunun yerine dönemsel etkilerin ön plana çıktığı birliktelikler kuruldu. Önceki yılların DC-PCI/PSI denklemindeki sol-sağ kutuplaşması önemli derecede değişse de muhalif olmak ya da yönetmek, sadece koalisyonun içinde olup olmamakla ilgiliydi (Bull ve Newell, 2005, s. 52). 2005'te yeniden seçim yasası değişikliği gündeme geldi ve bu kez Calderoli Yasası adıyla bilinen değişimle, demokratik meşruluğu artırmak ve vatandaşların etkisini ortaya koyacak çoğunluk hedefiyle seçimler daha karar-verici ve yarışmacı çizgiye getirilirken daha büyük seçim ittifaklarının önü açıldı (Regalia, 2015, s.139).

Ancak değişim burada bitmedi. Seçim yasası 2013 ve 2017'de de yine çeşitli değişikliklere maruz kaldı (Floridia, 2018, s.112-115). Bu süreçte gerçekleşen referandumlar da siyasi tartışmaların şekillenmesini sağladı. Bu referandumlardaki ayrışmalar kadar İtalyan siyasetinde etkili olan bölgesel seçimler ve Avrupa Parlamentosu (AP) seçimleri de genel seçimlerden sonra siyasal pazarlıkların ve kutupların yenilenmesinde etkili olmaya devam etti. Bu tartışmalar sadece kurumsal çerçevede değil demokrasiden ne anlaşılabileceği üzerine normatif bir boyuta dönüşmüştü. Diğer bir deyişle halkın ne olduğu, nasıl yönetileceği, temsilcileriyle kurduğu ilişki gibi boyutlar öne çıkmaya başladı. Yeni partiler bu bağlamda şekillendi ve güçlendi. Bu detaya M5S ve LN örneklerinde yeniden değinilecektir.

1994'ten 2000'lere

1994 sonrası dönem, 2000'de Euro'ya geçişle birlikte ekonomik açıdan yeni bir başlangıçtı. Bu geçiş önce 1970'lerden bu yana süren tartışmaların sona erdiği, ulusal bütünlük sağlamanın ve uluslararası arenada daha iyi bir konum almanın eşiği olarak görüldü. Ancak ilk Berlusconi hükümeti bir yıldan az sürdü. Kurulmasından 4 ay sonra iktidara gelen Forza Italia liderliğindeki koalisyonunda, bölgesel olarak güçlü ve aşağıda da değinilecek olan LN ile neo-faşist eğilimleri simgeleyen Ulusal Birlik partileri de yer alıyordu. Hristiyan Demokrat geleneğin mirasçıları olarak kendini gösteren bu eğilimlerle oluşan sağ-birlik koalisyonu, seçim öncesi anlaşmaya uyulmadığı gerekçesiyle LN tarafından bozuldu. Yeni hükümet önceki koalisyonun Hazine Bakanı Dini tarafından kuruldu. Bu hükümet, sol partilerin desteğini alan bağımsız isimlerden oluşan teknokratlar hükümetiydi. Ancak 1995'te Meclis'teki çoğunluğu kaybetmesi üzerine seçimler 1996'da yenilendi (Chiamonte, 2018). Diğer deyişle 1990'ların ikinci yarısı benzer krizler ve istikrarsızlıklarla devam etti.

Siyasi liderlere yönelik güvensizlik, İtalya'da sık sık teknokratik hükümet kurulmasının temel nedenlerinden biriydi. Tarafsız olacağı varsayılan ve var olan partilere üye olmayan kişilere bu yönde yetki verilmesi, seçilmiş temsilcilere dayalı demokrasinin tam olarak yerleşmediğinin göstergesidir. Tarihsel ve yapısal sorunları bulunan demokratik ortama, Euro'ya geçişle iyice belirgin hale gelen ekonomik krizler de eklenince, özellikle ekonomistlerin bu noktada çözüm için öne çıktığı görülür. Yasalara uyma eğiliminin düşük olması, devam eden yolsuzluk soruşturmaları ve bunun siyasi alana yansımaları ile sonraki süreçte hukukçu isimler de bu tarafsızlığı sağlayacak kişiler olarak tercih edildi.

1996'da solun yeni bir birlik kurma çabaları sonuç verdi ve Zeytin Ağacı (*L'Ulivo*) koalisyonu birinci oldu. 1970'lerdeki DC hükümetlerine verilen sol desteğe benzetilerek Merkez-Sol olarak nitelendirilen (Berselli, 2001, s.3-5) Zeytin Ağacı koalisyonun büyük ortağı 1991'de PCI'nın devamı niteliğinde kurulan Solun Demokratik Partisi (*Partito Democratico della Sinistra*, PDS) idi. Ancak birlik başbakan adaylığı için, partili olmayan ekonomist ve Katolik eğilimleri olan Romano Prodi'yi seçti (Parker, 2018). Prodi başbakanlığında kurulan koalisyon yine çeşitli bakanlıkları teknokratlara verdi. Örneğin Hazine Bakanlığı Ciampi'ye verildi. Prodi hükümeti çoğunlukla Euro'ya geçiş sürecindeki ekonomik düzenlemelere odaklandı (Silveri, 2015, s.193-194). 1998'te Meclis'teki desteğini kaybedince bu hükümet dağıldı. Prodi, 1999-2004 arasında AB'nin temel organlarından Avrupa Komisyonu'nun başkanı oldu.

2001'e kadar Zeytin Ağacı koalisyonun liderliğinde, çeşitli partilerin destek verdiği ya da desteğini çektiği üç koalisyon daha kuruldu. PDS'nin dönüştüğü Sol Demokratlar'ın (Democratici di Sinistra, DS) lideri olan D'Alema başbakanlığında iki ve Giuliano Amato'nun başbakanlığında bir koalisyon hükümeti kuruldu. Ancak bu dönem AB'ye uyum bağlamında İtalya için sancılı bir ekonomik geçiş oldu ve sosyal demokratlar güç kaybetti. Berlusconi'nin güçlenişi sosyal demokratların bu başarısızlığının ardından gerçekleşti.

İç siyasetteki bitmeyen kriz hali, dış siyasetteki gelişmelerden fazlasıyla etkilenmekteydi. Silveri'ye göre (2019, s.395-398) İtalya, Soğuk Savaş sonrası dönemin ekonomik ve siyasi geçişlerine hazırlıksız yakalanmıştı. Tabii burada ülkedeki sistemin ekonomik, yapısal ve konjonktürel krizlerini birlikte düşünmek gereklidir (Bull ve Rhodes, 1997, s.5-10;

Fabbrini, 2013, s.423). Sistemin düzenli işlememesinin farklı boyutları bulunmaktadır. Bunlar siyasal düzene, demokratik yarışma ve tartışma işleyişinin olmasına rağmen uzun vadeli uzlaşma eğilimlerinin düşük olması şeklinde yansımaktadır. Merkezde uzlaşmanın sağlanamamasının, daha radikal söylemlerin güçlenmesine neden olduğu iddia edilebilir.

2000'ler

2001 seçimlerinde Berlusconi'nin dönüşü daha güçlü oldu ve Forza Italia görece istikrarlı bir hükümet trafiğiyle 2006'ya kadar iktidarda kaldı. Merkez-sağ güçleri birleştirdiği Özgürlükler Evi adlı koalisyonun liderliğini yapan Berlusconi'nin Forza Italia'sı özellikle ilk koalisyonla yakın dönemin en uzun süreli yönetimini gerçekleştirdi. İlk döneminde 1990'ların krizinde yükselen ve halkın sesi olmak için 'göreve atılan' medya patronu Berlusconi, ikinci döneminde artık yerleşik siyasetin aktörü haline geldi.

2001'de Zeytin Ağacı koalisyonun liderliğini yapan Roma Belediye Başkanı Rutelli ile sol/sosyal demokratlar önceki dönemdeki sıkıntıların mirasını yaşadı. Koalisyon içindeki partiler arası dengelerin ve partilerin kendi iç çatışmalarıyla, merkez-sol hükümetin arkasından bir merkez-sağ iktidarın gelmesi kaçınılmaz olmuştu (Hellmann, 2018). Sol/Sosyal demokrat ittifakın Berlusconi karşısında kişisel bir figür çıkaramaması kadar, 2000'lerin başında Avrupa'da sosyal demokrasinin dönüşümü de etkili oldu. İngiltere ve Almanya başta olmak üzere sosyal demokrasinin yenilenme çabalarıyla neoliberal değerlere yaklaşması ve bu süreçte kitlelerle ya da sendika gibi örgütlerle bağının zayıflaması da uluslararası değişim olarak İtalya'ya da yansdı. Aşağıda değinilecek olan sol/sosyal demokrat çizginin yeniden toparlanma süreci, bir yandan hızla değişen uluslararası siyasal ve ekonomik gelişmelere yönelik program geliştirme bir yandan da siyasette giderek artan kişiselleşme eğilimleriyle baş etme noktalarında zorlandı.

2001 sonrası süreç, tabii ki 11 Eylül saldırıları etkisiyle ABD'nin güvenlik perspektifli dış müdahalelerin yoğunlaştığı bir dönem olmuştu. Berlusconi liderliğindeki İtalya, ABD'nin müdahalelerine onay verdi. Bu süreçte, 8 ülke lideriyle 30 Ocak 2003'te "Avrupa ve Amerika Birlikte Durmalı" başlıklı makaleye imza attı (globalpolicy.org, 2003) ve devamında ülkenin askeri güçleri 13 Mart'ta başlayan bombalamalarda yer aldı. Bu durum ülkede önemli tartışmalara neden oldu.

Esasen o dönem ülke siyaseti çoğunlukla onun kişisel bağlantılarıyla ve etkisiyle ilerledi. Bölünmüş ve kaygan işbirliklerine dayanan İtalyan parti sisteminin etkisiyle, kişisel figür olarak partisinden çok Berlusconi'nin yönettiği bir ülke vardı. İş hayatı, çalışma ve yaşama biçimiyle siyasal çizgisi ve söylemleri birbirine geçerken "kişisel parti" kavramına oturan bir çizgide kurum, prosedürler ve siyasi kültür ayrımları da ortadan kalkıyordu (Musella, 2014, s.224-225). Bu hem İtalya'nın kurumsallaşmamış demokrasisi hem de dönemin yükselen neoliberal değerleri için çok şaşırtıcı değildi. Devletin şirket gibi yönetilmesi fikrinin, kişisel girişimlere/risklere/sorumluluklara yüklenen özel anlamla dönemin güçlenen neoliberal çizgisiyle uyum olduğu söylenebilir.

2006'da yenilenen seçimlerde, Zeytin Ağacı koalisyonu bu kez Birlik (*L'Unione*) adıyla daha da genişleyip yeniden yerel siyasete dönen Romano Prodi liderliğinde birleşti. Merkez-sağ Özgürlükler Evi (*La Cassa Delle Liberata*) adıyla toparlayan Forza Italia ile hemen hemen aynı oyu alsalar da değişen seçim yasası sayesinde, yasaya muhalif olan sosyal demokratlar daha fazla sandalye kazandılar. Ancak bu az farkla zafer,

Prodi hükümetinin uzun süre yaşamasını sağlayamadı ve 2008'te yenilenen seçimlerde Berlusconi, yeni partisi Özgürlüğün Halkı (*Popolo della Liberta* PdL) öncülüğündeki merkez-sağ koalisyonla birinci oldu. Bu kez daha az sayıda (3) parti ve yine LN koalisyonunda yer almaktaydı. 3 yılı aşkın görevde kalan 4. Berlusconi hükümeti, 2008 ekonomik krizinin etkilerini hissetti. Yolsuzluk soruşturmalarının kendisine ve partisine uzanması karşısında sandığın ve seçimlerin gücünü hatırlatan Berlusconi, tipik bir sağcı lider görünümündeydi. Öte yandan hukukçuların halktan topladığı sempati de gün geçtikçe arttı. Bütçe görüşmelerindeki başarısızlık nedeniyle istifa eden Berlusconi'nin yerine, ekonomist Mario Monti liderliğinde yine bir teknokratlar hükümeti kuruldu (Silveri, 2015; 2019).

Monti'nin AB eğilimli teknokrat hükümeti muhalefet nezdinde demokratik meşruiyet krizi olarak yansıtılırken borç krizinin ve kemer-sıkma politikalarının damga vurduğu 2010 sonrası süreçte, yeni oluşumların merkezi konuma geldiği görülebilir. 1990'ların geçiş sürecine benzeyen 2010'lar, Berlusconi tarzı liderin eksikliği hissedildiği bir dönemdi. Daha önce DC ile işbirliğine çekinceli kalan ancak Forza Italia hükümetlerinde yer alan LN'nin, 2008'te değişen ismiyle Lega'nın ve sistem-karşıtı tepkiyle ortaya çıkan M5S'nin yükselişleri, 2013 sonrasında İtalyan siyasetini belirledi. Yeniden toparlanmaya çalışan sosyal demokratlar, DS'nin dönüştüğü Demokrat Parti (PD) ile sıkça değişen liderlere rağmen 2013 seçimi sonrası 3 kez geniş katılımlı hükümet kursa da tam anlamıyla süreci yönetemedi. Aşağıda yeniden değinilecek olan merkez-solun toparlanma çabası, bu kez Lega ve M5S ile olan çekişmeye sahne oldu. 2010'larda bir yandan elit karşıtı popülist söylemler bir yandan da demokratik siyasete yönelik tartışma gündemdedi. İtalyan siyaseti 1990'ların sonlarından itibaren belirleyici olan AB'nin ve ABD'nin artan etkisi ile 2010'lardan itibaren özellikle göçmenlik ve ekonomik krizler bağlamında şekillendi. Başta göçmenlik olmak üzere bu krizler, özellikle AB ile olan çekişme bağlamında, egemenlik hakları ve demokratik meşruiyet krizi bağlamında bir iç gündem yarattı (Gattinara, 2017; Fiore, & Ialongo, 2018).

Çalışmanın konusu açısından İtalya'da 1990'ların ortası ve 2000'lerin başında geçirilen süreçte, küreselleşmeyle birlikte demokrasinin güçleneceği beklentisinin işlemediği sonucu çıkarılabilir. Sosyalizmin çöküşüyle kapitalizme entegre bir demokrasinin rekabet, yarışma ve açıklık kavramlarına yaslanarak daha iyi işleyeceği düşüncesi, 1990'larda liberal demokrasinin zaferini ilan etmesini sağlamıştı. Ancak ekonomik, sosyal ve uluslararası sorunların kapitalizme bağ(ı)m(lı) bir demokrasiyle aşılamadığı, Avrupa çapında farklı ülkelerde olduğu gibi İtalya'da da görüldü. Kitlelerin taleplerini yansıtacak demokratik prosedürlerin sadece seçim tekniklerine ve sandık sonucuna indirgenmesinin yeterli olmaması, demokratik meşruiyet krizlerini yeniden hatırlattı. Seçilmiş temsilcilerin, parlamentolar, partiler ve diğer demokratik kurumların cazibesi azaldı. Bu kez devreye giren kavram, demokrasi dışında bir arayış değil ancak demokrasinin farklı yorumlarını yapan popülizm oldu. Aşağıda değinilecek olan örneklerde, merkez siyasetçilere tepkilerle kendini kuran oluşumların halkı yozlaşmış elitler yerine gerçekten halkın içinden insanların temsil etmesi iddiasıyla İtalya siyasetinin merkezi haline geldiği gösterilecektir. Bu yeni kriz, sistem karşıtlığının sistem içi oyuncuya dönüşmesinin gerginliklerini barındırır.

M5S ve Lega'nın Yükselişi

M5S (*Movimento 5 Stelle* – Beş Yıldız Hareketi), İtalya siyasetinin bir türlü aşamadığı krizine örnek verilebilir. Bu kriz, yukarıda değinildiği gibi, partilerin liderlere bağlı kurumsal yapısının ve belirleyici olamayan hukuki sistemin kişisel ve yerel bağları aşamamasıyla doğrudan ilgilidir. Ekonomik ve uluslararası değişim ve krizler de içeride sıkıntılı olan siyasetin kolay dağılmasını sağlamaktadır. Bütün Avrupa'da sosyal demokrasinin alternatif üretmemesiyle popülizm ve özellikle popülist sağ, küreselleşmenin dış etkilerine ve piyasaların gücüne karşı kitlelerin sesi olmaya başlamıştır. İtalya'da da M5S'nin partileşme ve iktidar yürüyüşü, bütün bu süreçlere yönelik heterojen genel tepkiyi bünyesinde toplayarak gerçekleşmiştir.

2009'da resmileşen hareketin öncüleri Beppe Grillo ile Gianroberto Casaleggio, siyasetin dışında kişilerdi. Grillo oyuncu, komedyen ve blog yazarı; Casaleggio ise web tasarımcısı ve internet uzmanıydı. M5S de Grillo'nun blog yazılarıyla başlamış ve devamında bir internet örgütlenmesinin somutlaşmış halidir. 2005'ten itibaren sanal platformlardaki tartışmalar, buluşma ve sorunlar üzerine düşünme çağrıları zamanla 'Grillo'nun arkadaşları' adlı oluşuma dönüştü. Çeşitli kentlerdeki toplantıların ardından 2007'de hareket, katılımcı ve doğrudan demokrasi eksenli ulusal bir koordinasyon kurdu. Hareketin 5 temel kriteri, su, sürdürülebilir ulaşım, temiz enerji, temiz çevre ve sosyal hizmetler olarak belirlenmişti. 14 Haziran 2007'yi V-Günü (5 temel kriterle birlikte V For Vendetta filmi ve İtalyancada küfür içerikli *vaffanculo* göndermeleriyle) ilan ederek mitingler düzenleyen oluşum, devamında farklı sivil toplum kuruluşlarının desteğini alarak İtalya siyasetinde yolsuzluğa bulaşmış siyasetçilere karşı tepkinin merkezi haline gelmeye başladı (Di Maggio ve Perrone, 2019, s.470). Parti-karşıtı söylemleriyle vatandaşları kurumlarda yeniden aktif hale getirmek isteyen hareket, yerleşik olan her türlü kurum ve aktörü eleştirmekteydi. Böylece parlamenter sistemin kurumsallaşmış biçimlerini geleneksel olmayan bir yaklaşımla bozmak hedefindeydi (Bordignon ve Ceccarini, 2015, s. 469-470).

İletişim teknolojilerinin ve internetin artan etkisi ile ideolojilerin düşüşü ekseninde postmodern dönemin siyasal atmosferi, M5S'nin oluşumunda etkiliydi (Lanzone, 2015, s. 53-65). Diğer bir deyişle, partiler ve düşünceler arasındaki sınırların belirsizleşmesi, aktörlerin tanımlı rollerinin değişmesi, herkesin her şeyi yapabileceği düşüncesi ve tek bir kişinin bile önemli olduğu fikri gibi özellikler İtalyan siyasetinde bu oluşumda toplandı. Yerleşik ve eski tür partiler ile teknokrat isimlere karşı tabandan halkın müdahalesiyle şekillenen hareket, daha önce siyasette yer almayan kişileri siyasetin merkezine taşıdı. 'Herkesi yakala' (*catch-all*) ilkesi çerçevesinde yeni ve farklı bir merkez yaratmak isteyen, yerel sorunlardan başlayarak eski ve yerleşik toplumsal gerginlikleri yeni biçimlerde ifade etmeye çalışan M5S'nin başarısı, diğer popülist partilerden farklı olarak bunu sağ/sol denkleminde dayandırmadan yapmasıydı (Lanzone ve Woods, 2015, s.54-64). Her ne kadar partinin oluşum sürecinde katılımcıların daha önce merkez-solda siyaset yapmış ya da sol eğilimli Emilia-Romagna bölgesinden oldukları dikkat çekse de hareket/parti, kendini sol-sağ skalasında tanımlamamak için özellikle gayret gösterdi. Sosyal demokrasinin ve solun Avrupa (Birliği) etkisini ülkeye yerleştirmesi açısından

eleştirilmesi, burada partinin kendini solda konumlamaması açısından kritik noktalardan biriydi (Di Maggio ve Perrone, 2019, s.473-474).

M5S'nin yükseliş süreci, aynı zamanda yukarıda değinilen Berlusconi'nin düşüşü ve bölünmüş parti yapılarının uzun süreli koalisyon kuramadığı krizler bağlamında değerlendirilebilir. Bu siyasal fırsat yapısını iyi yöneten hareket, temsil krizini kendi bünyesinde toplayacak hamlelerle yükseldi. Ancak partinin sosyal hedefleri önceleyen ilkeleri, zaman içinde sert söylemler, şiddet yanlısı açıklamalar ve çeşitli iç krizlerle beraber sağ-popülizme kaydı. Kapsayıcılık hedefi yavaş yavaş ayrımcılığa dönüştü. Bu da partiye yönelik eleştirileri artırdı. M5S, Lega benzeri bir çizgiye yaklaşıırken seçimdeki sayısal gücünü de ona kaptırmaya başladı. Özellikle 2018 seçimleri sonrası, aşağıda değinilecek olan, Lega ve PD gibi sistemin temel partileriyle kurdukları koalisyon hükümetleri partinin sistem-karşıtı çizgisinin sorgulanmasına neden oldu.

Seçim performanslarına bakmak gerekirse, 2009 yerel seçimlerinde açıkladıkları aday listesi ve Floransa Şartı olarak adlandırdıkları programla birlikte aktif siyasete giren M5S, AP seçimlerinde çeşitli adayları destekleyerek siyasal yarışta yerini aldı. Ekim 2009'da partileşen hareket, 2010 ve 2012 yerel seçimlerinde Sicilya başta olmak üzere kayda değer oylar aldı; kimi şehirlerde adaylarını seçtirme başarısı gösterdi. 2013 genel seçimleri bu noktada kritik eşik oldu. Çünkü diğer partiler çeşitli isimlerle ittifak kurarken M5S tek başına seçime girdi ve gerçek bir alternatif olduğunu iddia etti. Parti, merkez-sol ile merkez-sağ ittifakların ardından üçüncü olsa da, tek başına aldığı yüzde 25.56 oy ile gizli birinciydi. Bu seçimde parti lideri Grillo aday olmadı. 2014 AP seçimlerinde yüzde 21 oy oranıyla 17 temsilci kazanan partinin kurucu liderlerinden Casaleggio 2016'da öldü. Sonrasında 2018 genel seçimleri öncesi hareketin lideri, online yapılan önseçimlerle Luigi Di Maio oldu; Grillo ise partinin garantörü olarak kaldı. M5S bu seçimde yüzde 32 civarında oy alarak yine birinci oldu. Ancak bu oran tek başına iktidar için yeterli değildi.

2013'te meclise giren temsilcileriyle İtalyan halkının "5-Yıldızlık vatandaş" haline geldiğini iddia eden parti, kurulduktan birkaç yıl sonra yer aldığı koalisyon ortaklıklarıyla eleştirdiği parlamenter siyasetin içinde oldu. Partinin hareket ve arkadaş grubu olarak yatay nitelikteki özellikleri ile kurumsallaşma ve lider etrafında birleşme bağlamındaki dikey özellikleri birleşmeye başladı. İnternette televizyona kayan tarzları ve iç-tartışmaları ile gittikçe hibrid özellikler göstermeye başlayan M5S, parti-olmayan partiden normal bir partiye doğru geçiş eğilimleri göstermektedir (Bordignon ve Ceccarini, 2015, s.470).

Popülizmin dayandığı 'temiz/bozulmamış halk – yozlaşmış elitler/siyasiler' ayrımında (Mudde, 2004, s.541-543) M5S 'biz/onlar' denklemini, halk/siyasetçiler üzerine oturmıştı ve halkın siyasetçiler tarafından temsil edilmediği iddiasını dile getirmekteydi. 'Onlar' kategorisine ayrıca AB kurumları, Almanya gibi onun temel üyeleri; IMF, Dünya Bankası gibi küreselleşme sembolü kurumlar ve neoliberaler giriyordu. Özellikle 2008 ekonomik krizinin ertesinde ortaya çıkmalarının etkisiyle ekonomik elitler, finansal ilişkiler ve yolsuzluk/çürümüşlük vurgusu fazlaydı. Teknokrat hükümetin lideri ve uluslararası finans kuruluşlarının onayladığı ekonomist Monti, bu açıdan tipik bir düşmandı. Karşısında 'biz' kategorisi ise geleneksel siyasetin merkeze almadığı işsiz, fakir, göçmen ve ezilmiş geniş bir cepheyi kapsamaktaydı. Halkın siyasete girmesini ve müdahalesini, değişim için fırsat olarak görmekteydiler (Caiani, 2019, s. 241-242).

M5S için siyasetçi gibi olmadan siyaset yapmak, başta çevre gibi herkesin üzerinde uzlaşabileceği hassasiyetleri dile getirmek çıkış noktasıydı. Dolayısıyla temsil krizinin yarattığı alanı doldurmaya çalışan parti, henüz tam anlamıyla neyi nasıl temsil edeceğini şekillendirememiştir. Zamanla söylemlerinde çevreci vurguların ve dayanışmacılığın yerini egemenlik vurgusu, Avrupa-şüpheciligi ve sağ-popülizm eğilimleri almıştır. Partinin özellikle AP seçimlerinde İngiliz aşırı-sağ parti UKIP lideri Farage'ın koalisyonunda yer alması bu değişimin bir göstergesiydi (Di Maggio ve Perrone, 2019, s. 475).

Ekonomik kriz gündeminin yerini bıraktığı göçmen krizi karşısında başlangıçtaki sosyal söylemlerini terk eden M5S, göçmenlere doğrudan karşı çıkmasa da belirsiz bir tonda siyaset yapmaktadır (Caiani, 2019, s. 243). Dolayısıyla siyaseti radikal biçimde dönüştürmeyi hedefleyen başlangıçtaki söylemlerin yerini klasik söylemlerin alması olasıdır. Eski tür karizmatik liderlik ile yeni nesil tabandan iletişim becerilerini birleştirerek hızlıca güçlenen M5S'nin yerleşik siyaset ilişkileri içinde ne derecede 'normalleşeceği', farklı söylemlerini örgütsel yenilenme ve iç dönüşüm sürecinde ne kadar ayakta tutacağı belirsizdir (Tronconi, 2018).

Çalışmanın odaklandığı bir diğer örnek Lega, eski bir parti olsa da 2013 sonrası süreçte İtalyan siyasetinin krizi içinde merkezi konuma geldi. Lega'nın kökleri, İtalya'nın kuzeybatı bölgesindeki refah düzeyi yüksek Lombardiya'da özellikle Bergamo kentinde zaten var olan bölgesel özerklik talepleriyle ilişkiliydi. Birinci Cumhuriyet olarak bilinen faşizm sonrası dönemde ortaya çıkan *Movimento Autonomista Bergamasco* isimli hareket, Lega'nın temellerini atmıştır. *Mabismo* adıyla da anılan bu hareketin Roma merkezli birliğe karşı Hristiyan demokrat esintili yerellik, federalizm ve otonomi talepleri Bergamo'nun 'diğerleri' tarafından işgal edildiği iddiasına dayanıyordu (Newth, 2018, s. 240-242). Hristiyan Demokratların bölgesel özerklik konusunda beklenen girişimleri göstermemesi ve partinin yolsuzluk skandalları sonrasında Lega, DC'nin alternatifi şeklinde kurumsallaşmaya başladı. Önce *Lega Autonomista Lombarda*, daha sonra *Lega Nord* adını alan hareket/parti, *leghismo* sıfatıyla kendi tarzını kurmaya başladı. 1980'lerde ayrılıkçı söylem, bölgeselcilikten çıkıp Umberto Bossi liderliğinde "tembel güneylilerin" ve yozlaşmış İtalya'nın eleştirilmesine, yolsuzluk gölgesindeki devlet yetkililerine öfkeye dönüştü. 1994'te ilk kez hükümette koalisyon ortağı olan LN, seçim dönemlerinde gelişen durumlara göre hızlı strateji değişimleri göstermiş ve heterojen eğilimlere sahip oldu (Passarelli, 2015, s.230; Diamanti, 2018, s.65). 1990'larda genişleyen Avrupa etkisi, göçmenlik ve ekonomik krizleri altındaki İkinci Cumhuriyet döneminde Salvini liderliğinde parti, Kuzeyli vurgusundan ayrılarak daha "ulusal"/"egemenlikçi" bir çizgiye geldi (Albertazzi ve ark., 2018, s. 645). Böylece aslında eski bir parti olsa da yeni söylemler geliştirerek yaşanan siyasal krizlerde belirleyici olmaya çalıştı. Diğer deyişle kriz ortamlarının belirsizliğini kendi lehine çevirmek için yeni pozisyonlar aldı. Merkez partilerin gücünü kaybetmesi, Lega'nın bu tarz manevralarla kendi konumunu bulmaya çalışmasında belirleyici etkeni.

Kuzey'in ayrılıkçı eğilimlerini sembolize eden söylemleriyle yola çıktığı İtalyan siyasetinde parti içi liderlik yarışının ardından 2013 sonrasında Matteo Salvini liderliğinde tıpkı M5S gibi hızlı bir yükseliş yaşayan (2018'ten sonraki ismiyle) Lega, 2018'te 5 milyondan fazla oy ile üçüncü parti halindeydi. Geçen on yılda yüzde 8-10 bandında dolaşan oy oranı böylece yüzde 17'ye ve meclis dağılımında yüzde 30'lara

kadar yükseldi. M5S tarafından yükseltilecek karmaşık eleştiri yığınının zaman içinde Lega gibi köklü partilere kayması muhtemeldir ki 2019'da yapılan AP seçimlerinde Lega 9 milyona yakın oyla İtalya'nın birinci partisi olmuştur. Yukarıda değinildiği gibi Berlusconi hükümetlerinin ve seçim ittifaklarının sürekli katılımcılarından olan LN, Umberto Rossi liderliğindeki küçük ortak çizgisini Lega adıyla Matteo Salvini ile beraber merkez sağın liderliğine doğru geliştirmiştir. Bu durum İtalya'nın siyasal krizindeki arayışlara örnektir.

Salvini'nin liderliğindeki parti, Avrupa'da çeşitli örnekleri bulunan popülist aşırı-sağ parti tartışmalarının (Wodak ve ark. [eds.], 2013; Fennema, 2005) parçası haline getirmiştir. AB karşıtlığı, yakın dönemin özellikle AB'ye geçiş dönemindeki liderlerine tepki, küreselleşmeyle dış dünyanın egemenlik haklarını zedelediği vurgusu, daha uzak altın çağ geçmişine özlem ve yaşanan krizlerin sorumlusu olarak gösterilen yabancılar, göçmenler, farklı etnik gruplar gibi eksenlerde popülist sağın örnekleri Avrupa çapında artarken hükümete kadar yükselen örnekler mevcuttur (Albertazzi ve Mueller, 2013). Bu açıdan Batı Avrupa'da Almanya'da AfD, İngiltere'de UKIP gibi yükselen yeni partiler kadar Fransa'da merkez-siyasetin parçası *Front National* (yeni adıyla *Rassemblement National*) gibi örnekler ile karşılaştırılan Lega'nın yükselişi, bir yandan da radikalleşen sağ söylemlere sahip Doğu Avrupa'da Polonya'da PiS'i, Macaristan'da Fidesz'i de hatırlatmaktadır. Sağ-popülistler, demokratik yarışma ve seçim usullerini sahiplense de neoliberalizme dönüşmüş bir kapitalizmin yönlendirdiği uluslararası sistemin, ülkelerin kendi demokratik sistemini kurmasını engellediği düşüncesini öne çıkarır. Batı Avrupa geleneği içinde yer alan İtalya'nın Doğu Avrupa ülkeleri gibi sosyalizm geçmişi olmasa da liberal demokrasiye geçiş tartışmalarını tam olarak atlatılabildiği söylenemez. Lega'nın söylemleri bu noktada devreye girerek belirleyici olmuştur.

Lega aşırı-sağ partiler yerine, radikalleşen bir merkez-sağ geleneğe daha yakın görünmektedir (Passarelli, 2013, s.53-71). Kuzeyin özerkliği çizgisini ve Roma merkezli İtalya'ya tepkisini Brüksel merkezli AB karşıtlığına dönüştüren (Brunazzo ve Gilbert, 2017, s. 625-626) Lega'nın genel anlamıyla Avrupa'nın birlik fikrine, liberal değerlere ve yakın dönemdeki krizlerin nedeni olarak küreselleşmeye karşı pozisyon geliştirdiği görülmektedir (Albertazzi ve ark., 2018) Bölgesel yönetimlerde söz sahibi olan partinin ulusal seçimlerde güçlenip hükümetlerde yer alması partinin daha ılımlı hale gelmesini sağlamamıştır. Tersine oy tabanı gittikçe radikalleşmiştir. M5S'nin yarattığı gündemin Lega'ya yaradığı söylenebilir. Seçim başarısıyla iyice artan radikalleşme eğilimi, İtalyan siyasetinde eski oluşumlara yönelik öfke, değişim arayışı ve 2010'lardan sonraki dönemsel krizleri çözecek bir aktörün olmamasıyla yakından ilgilidir.

Lega, M5S'nin aksine popülist söylemlerini ekonomik ve siyasal eksenden ziyade kültürel zemine dayandırmaktadır. M5S'nin kapsayıcı heterojenliği, Lega'da dışlayıcı bir homojenliğe dönüşür. Partinin değişen söylemleri içinde 'diğerleri/ötekiler', İslam-karşıtlığı başı çekmektedir (Newth, 2018, s.245-249). Başta göçmenler, onların genişletilerek kategorileştirildiği Müslümanlar ya da beyaz olmayan ve Hristiyan olmayan herkes, 'onlar' kategorisinin başında gelir. İtalyan halkını dış etkilerden korumak vurgusu öne çıkar. Avrupa'yı ve Avrupalı elitleri de teknokratik, anti-demokratik, orta-çağ tiranları olarak tasvir ederler. Kıta Avrupasının ana hattı Almanya-Fransa karşısında Akdenizli kimliğiyle Avrupa siyasetinin güçlü bir belirleyicisi olamayan İtalya'da Lega, Avrupalı kimliğini 'biz' yerine 'onlar' kategorisinde görmektedir.

Bu açıdan Lega ve M5S Avrupa elitlerinin ve onların etkisinde olduğunu iddia ettikleri İtalyan elitlerinin karşısında ulusal bir arayışı sembolize etmektedir. Küresel güçlere karşı İtalyan halkının kendi gücüne dayalı oldukları iddiası, onları popülist çizgide ortaklaştırmaktadır. Sonuçta farklı popülizm eğilimlerini simgeleyen bu arayışların yolları 2018 seçimleri sonrasında kesişti. 2018 seçimlerinde yüzde 17 oy alan Lega ile yüzde 32 oy alan M5S, yüzde 19 oy alan sosyal demokrat ve sistemin partisi olarak gördükleri PD'ye karşı güçlerini birleştirdi.

Yakın tarihli çalışmalarda M5S ve Lega'nın yükselişiyle İtalyan parti sisteminin 2013'ten bu yana parti etkileşimi açısından daha belirsiz ve öngörülemez hale geldiği ve İkinci Cumhuriyeti sembolize eden iki-kutuplu sistemin yerini yeni kutupların aldığı vurgulanmaktadır (Emanuele ve Chiaramonte, 2020). Çalışmanın bağlamı açısından, bu iki partinin İtalyan demokrasinin değişimi ve bitmeyen geçiş süreci açısından önemli oldukları vurgulanabilir. Yeni bir demokratik işleyişin oluşup oluşmadığı şu noktada tartışmalıdır ancak siyasette yeni isimlerin belirleyici olmaya başladığı açıktır. Bu süreç henüz sistemik ve köklü bir değişim yaratamamakla birlikte demokratik tartışmanın boyutlarını genişletmiştir.

M5S ve Lega Hükümeti

2018 seçimleri sonrası M5S ve Lega, hukukçu Giuseppe Conte isminde uzlaşarak ve başbakanlığı yine siyasetçi olmayan bir isme vererek koalisyon hükümeti kurdu. “Değişim hükümeti” ismiyle, 58 sayfalık kapsamlı bir metinde uzlaşarak kurulan (partilerin logo renklerine ithafen) “sarı-yeşil hükümeti” (Giannetti ve ark., 2020, s.191), 5 bakanlığı partili olmayan bağımsız isimlere verdi. Birinci Conte hükümeti adıyla bilinen bu koalisyon 2019 AP seçim sonuçlarıyla hızlı bir krize girdi. Bu seçimlerde oy oranını artıran Lega, Conte'nin istifasını isteyerek yeni bir hükümet kurma talebinde bulundu. Farklı bağlamlarda gelişse de bölgesel seçimler ve AP seçimlerinin İtalya'da hükümetlere etki ettiğine daha önce değinilmişti. Bu seçimler seçmenlerin ikincil tercihlerinin ortaya çıkması ve partilerin ara dönemlerde güçlerini test etmek açısından önemli görülür.

2018'in tersine AP seçimlerinde oy oranları değişti. Yüzde 34 oy oranına ulaşan Lega ile yüzde 17 oy alan M5S'nin Conte başbakanlığındaki koalisyonu bu değişen dengeler nedeniyle 14 ay sürdü. Lega'nın yükselişinde Salvini'nin etkisiyle merkez-sağın liderliğine gelmesi ve partinin egemenlikçi vurguları öne çıkmaya başladı. M5S ise tek başına girdiği seçimde başarı gösterirken diğer partilerle işbirliği yapma ve hükümet kurma deneyiminde zayıflamış görünmekteydi. Partinin sağlam bir oy tabanı kuramadığı ve özellikle Kuzey bölgelerindeki oylarını kaybettiği ortaya konmuştur. Bu durum M5S seçmenlerinin Lega'ya doğru kaydığı tespitini beraberinde getirir (Chiaramonte ve ark., 2020, s.150-151).

Birinci Conte hükümetinin Haziran 2018-Ağustos 2019 arasındaki 14 aylık performansında ağırlıklı olarak kanun hükmünde kararnamelerle siyasa ürettiği; önceki dönemin PD hükümetlerinden farklı ve radikal bir değişim ortaya koyamadığı belirtilmektedir (Giannetti ve ark., 2020, 184-185). Ekonomik yatırımlar (örneğin Kuzeye yapılacak tren yolu projesi) ve 2020 bütçesinin detayları gibi parasal konularda zıt düşen hükümet ortakları, dış kaynak bulma konusunda da AB'ye muhalefet nedeniyle zorlanmaktaydı. AP seçim sonuçlarının yanı sıra kamuoyu yoklamalarında Lega'nın yükseliş trendinin devam ediyor oluşuyla Salvini, Cumhurbaşkanı'ndan meclisin

feshini ve yeniden seçime gidilmesini talep etti. Meşru hükümetin meclis içi anlaşmayla değil seçimde halktan alınacak yetkiyle gerçekleşeceği şeklindeki tipik sağ argümanı tekrarlayan Salvini'nin atağı başarısız oldu. Conte istifa etse de M5S'nin önerisiyle yeniden hükümet kurma görevini aldı.

İkinci Conte hükümeti, M5S ile PD koalisyonu ile 5 Eylül 2019'da kuruldu ve Lega hükümet dışı kaldı. “Sarı-kırmızı” şeklinde adlandırılan bu hükümete PD'in eski lideri Renzi'nin kurduğu yeni parti (*Italia Viva*) ile sol parti Özgür ve Eşit (*Liberi e Ugali* LeU) de destek verdi. Önceki hükümette Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yapan M5S lideri Di Maio, bu kez herhangi bir dış siyaset tecrübesi olmamasına rağmen Dışişleri Bakanlığı'na getirildi. Ekonomi Bakanlığı'na ise PD temsilcisi ve AP'de daha önce görev yapmış Roberto Gualtieri getirildi ve AB ile ilişkilerde daha ılımlı bir sürece adım atılmak istendi (Giuglano, 2020, s. 216). Bu noktada ekonomi ve dış ilişkiler eksenli söylemlerin etkisiyle iktidara gelen M5S'nin seçim öncesi çizgide kalmayacağı öngörülebilir. Özellikle Conte'nin partili-olmayan bağımsız/teknokrat isim olarak ikinci koalisyon içindeki yerini sağlamlaştırdığı, özellikle AB nezdindeki ilişkileri yeniden kuracak ana aktör haline geldiği söylenebilir. Conte hükümetine dair yapılan bir analizde (Cotta, 2020) önümüzdeki süreçte ana akım siyaset karşıtı ve sistemin önemli unsurlarından olan partilerin bir teknokrat liderliğindeki çelişkili görünen koalisyonunun, hem iç ilişkilerde hem de kamuoyundaki sayısal gücüne güvenen Lega tarafından fazlasıyla zorlanacağı vurgulanmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, M5S ve Lega, Berlusconi sonrası İtalyan siyasetinin yeni merkezi olurken onların yükselişi, merkez-sağ ve solun düşüşüne sahne olmuştur. Popülist söylemin farklı boyutlarını ortaya koysalar da halktaki eski siyasetçilere karşı tepkiyi birleştiren bu iki parti, İtalyan siyasetinin son dönemlerini etkisi altına almıştır. Halkın siyasal ve ekonomik tepkilerini, ‘diğerleri/öteki/onlar’ etiketini genişleterek kendinde toplayan bu partilerin liberal demokrasinin uzlaşma beklentisini ne derecede karşılayacağı tartışmalıdır. İlk denemeleri oldukça kısa süren değişim programı sosyal demokratların müdahalesiyle yeni bir hükümete evrilmektedir. Bu süreç, popülizmin kısa süreli ve radikal hedeflerinin merkez siyasetin kurumsal ve uzun vadeli hedefleriyle ne derecede uzlaşacağı üzerinden şekillenecektir. Çalışmanın bağlamı açısından kritik nokta, girişte belirtildiği gibi, liberal demokrasi içi arayışın daha otoriter ve çoğunlukçu bir eğilime savrulup savrulmayacağıdır. Bu noktada sistemin eski gücü sosyal demokratların rolü de öne çıkacaktır.

İtalyan Solunun Lider Arayışı

2018 seçimleri, 2007'de kurulan PD için en kötü sonuçlara sahne oldu. Yüzde 18 oy alan parti, yüze 30'larda başladığı seçim yolculuğunda önemli derecede güç kaybetmiş oldu ve hükümet dışında kaldı. Esasen sosyal demokratların düşüşü sadece İtalya'ya özgü değildir. Almanya, İngiltere, Fransa İspanya, Yunanistan örneklerinde de merkez sol ve sosyal demokrat partiler yakın dönemde güç kaybederken yükselen sol ve sağ popülizmler, halkın taleplerini daha radikal önerilerle temsil etmeye başladılar. İtalya'da PD'nin düşüşü, 1990'ların sonu ve 2000'lerin başından bu yana sosyal demokrasiyi Üçüncü Yol ve benzeri isimlerle merkez-solu piyasacı çizgiyle uyumlu hale getirme perspektifiyle doğrudan ilgiliydi (Diamond ve Guiti, 2019, s.260-261).

Esasen sol gelenek, Hristiyan Demokratların karşısında İtalya'daki en önemli hat olmuştur. İtalyan Komünist Partisi (PCI) ile İtalyan Sosyalist Partisi (PSI), yüzyılın başına dayanan kökleriyle mecliste ve hükümetlerde temsil edildi (Belucci, 2015, s. 185; Conti, 2015, s. 200). Sistem dışında tutulmaya çalışılsa da halk desteği ve oy oranıyla PCI, reel siyasette Avrupalı diğer komünist partilerden daha fazla etkiliydi. Radikal bir devrimden ziyade parlamenter mücadeleyi tercih eden PCI özellikle Enrico Berlinguer liderliğiyle güçlendi ve Hristiyan Demokratlara dışarıdan destek vererek 1976'ta "büyük uzlaş" olarak bilinen koalisyonu kurdu. PCI, Berlinguer'in 1984'teki ölümünün ardından 1987 seçimlerinden sonra Soğuk Savaş'ın bitmesine paralel PDS'ye ve daha sonra DS'ye döndü (Abse, 2001, s.70-71; Salvati, 2016, s.8). Bettino Craxi liderliğinde yükselen PSI ise PCI'nın oy tabanını kendinde toplamak istese de yolsuzluk soruşturmalarına adı karışan yetkilileriyle 1990'lardaki dönüşüm içinde dağıldı. İki parti arasındaki gerginliklere rağmen başta Emilia-Romagna ve Toscana bölgeleri olmak üzere önemli oy tabanına sahip olan sol partiler, İtalyan siyasetinin önemli aktörleri oldu.

1990'ların başından itibaren parçalanarak sol, yukarıda değinilen sosyal demokrat ve liberal sol çizginin ağırlıklı olduğu Zeytin Ağacı ve Birlik adları ile çeşitli seçim koalisyonları oluşturmıştı. Bu süreçte İtalya siyasetinde D'Alema başta olmak üzere başbakanlık ve bakanlık pozisyonlarına kadar yükselen çeşitli isimlerin radikal sol gelenekle bağlantısı vardı. Ancak Prodi sonrasında bir lider etrafında toplanmakta zorlanan sosyal demokratlar sıkça parti ve lider değişikliği yaşadı. Sistemi reformist çabalarla değiştirme iddiası daha radikal değişiklikler vaat eden sağ ve sol popülist çizginin karşısında geriledi. İtalya'da sol daha iyi bir gelecek umudu yerine sistemin değişmeyen ve yozlaşmış çizgisine yakın görülmeye başlandı. Özellikle Avrupa ile ilişkilerde AB yanlısı tutumları, krizlerin dışarıdaki asıl sorumlusu olarak görülen Birlik'e yönelik tepkinin sosyal demokratlara yansımaya neden oldu.

2007'de DS'nin ve diğer bazı partilerle Hristiyan Demokrat geleneğinin sol kanadının birleşimiyle kurulan PD, Renzi'nin parti elitlerini ve partinin öncülüğünü reddeden halkçı görüşleriyle yeni bir çizgiye oturmaya çalıştı (Salvati, 2016, s. 10). O dönem yukarıda değinilen M5S'nin de yükselttiği siyasetçi-gibi-olmayan siyasetçi görüşünü sahipleniyor görünen Renzi, parti içi çekişmelerde ve liderlik yarışında kendini parti içinde "aykırı" (outsider) olarak gösterdi (Diamond ve Guiti, 2019, s. 253). Bu durum bir yandan da Berlusconi'nin 'farklı' çizgisi karşısında klasik siyasetin dışında bir imaj yaratma sürecinin parçasıydı. Partisinin geleneksel sistemin içinde olmasına rağmen Renzi'nin yenilik çabası kısmen işe yaradı. Renzi tipik bir lider olmak yerine kurum ve vatandaşlar arasında aracı görevi görmek istedi. Bu haliyle ABD tarzı gevşek parti liderliği, Sol ve Yeşil partilerin söylemleri, liberal sol çizginin etkisinde çoğulcu/popülist yeni bir çizgi yaratmaya çalıştı (Salvati, 2016).

M5S karşısında yenilgiye uğradığı 2013 seçimlerinde Ortak İyi isimli sol koalisyonla Pier Luigi Bersani liderliğinde seçime giren PD, Enrico Letta'nın başbakanlığında kurulan geniş tabanlı bir koalisyonla iktidar oldu. Parti, bir yıldan az süren Letta hükümetinin ardından 2,5 yıl süren Renzi ve 1,5 yıl süren Gentiloni kabineleriyle 2013-2018 arasında yürütmenin baş oyuncusu oldu. 2014'te Renzi ile AP seçimlerinde yüzde 40'lara yükselen PD, Berlusconi sonrasında merkezi temsil etme şansı yakalasa da bu kez M5S ve Lega'nın yükseliş trendini durduramadı. 2013 seçimleri sonrası Letta ve Renzi

hükümetleri, Berlusconi sonrası teknokrat hükümeti olan Monti'nin etkisini aşmaya çalışırken bu yeni muhalefetin yarattığı gündemlere cevap vermekte zorlandı.

Klasik sol-sağ denkleminin değiştiği ve yeni kutuplaşmaların olduğu bu süreçte, popülist ve geleneksel partilerin belirleyici olma noktasında çekiştiği, etkileri bugün de süren bir belirsizlik yaşanmaktadır. Kutuplaşmanın arttığı ancak ideolojik ayrımların net olmadığı, uygulama açısından (policy) belli konularda yaşanan çelişkili ayrımlar partiler arasındaki bölünmüşlüğü karmaşıktırdı (Ieraci, 2019). Partiler arasındaki bu belirsiz ayrımlar bazen çelişkili pozisyonlar alınmasına neden oldu. Letta'nın geniş koalisyonu ve Renzi'nin istifası da benzer kısa süreli anlaşmazlıkların ertesinde gerçekleşti. Yukarıda değinildiği gibi 2018 sonrasında M5S-Lega koalisyonunun dağılışı da AP seçimlerinin yarattığı yeni dalgaya denk gelmişti. Bu şekilde kısa süreli ve hızlı değişimlerin yaşandığı İtalya siyasetinde partilerin ve siyasi pozisyonların liderlerin etkisinde kalıp kurumsallaşamadığı ve kısa süreli çıkar çatışmalarının etkisinde kaldıkları gözlemlenebilir. Bu aynı zamanda ülkede istikrarlı karar alma mekanizmasının ve ortak noktalarda uzlaşma siyasetinin de güçlenemediğini göstermektedir.

Bu yükseliş ve düşüşlere karşı kurumsal bir alternatif geliştiremeyen PD, hızlı lider değişimleri yaşamaya devam etti. Yeni parti kuran (*Italia Viva*) Renzi sonrasında PD, Paulu Gentiloni ile 2018 seçimleri öncesinde hükümeti oluşturdu. Partide daha sonra liderlik görevini Maurizio Martina ve Nicola Zingaretti üstlendi. 2018 seçimleri sonrasında yukarıda değinilen Conte hükümetlerinin ikincisinde PD, Lega'nın yerine M5S ile hükümet ortağı oldu. Kısacası PD, lider açısından büyük sorunlar yaşarken programlı bir siyaset geliştirmekten uzak kaldı.

Sosyal demokratlar, 1990 sonrası süreçte AB'nin dayatması olarak düşünülen makroekonomik ve siyasi yapının yarattığı krizlerin sorumlusu görülmekteydi. PD'nin bu mirastan etkilendiği söylenebilir. Bunun üstüne 2008 sonrası ekonomik krizin etkilerini aşacak bir program ortaya koyamaması ve devamında göçmen-krizin getirdiği popülist dalganın eleştirileriyle birlikte merkez siyaset önemli derecede güç kaybetmiştir. İspanya'da PSOE'nin Podemos karşısında, Yunanistan'da PASOK'un Syriza karşısında yaşadığı krizleri, İtalya'da da PD özellikle M5S karşısında yaşamıştır. Tarihsel anlamda gücünü aldığı kitlesel örgütlerle, toplumsal hareketlerle ve taleplerle bağlarını kaybettiği ölçüde sosyal demokrasi tepki nesnesi haline gelmektedir. Küresel ve bölgesel krizlere eklenen yerel ve örgüt içi siyasi tartışmalarla PD'nin sosyal demokrasinin genel düşüşünü İtalya örneğinde temsil ettiği görülebilir (Diamond ve Guiti, 2019, s.257-259).

Sonuç

Bu çalışmada ağırlıklı olarak 2009 sonrası süreçte M5S ile sembolize olan, daha sonra ona Lega'nın da eklenmesiyle ana akım siyasetin karşısında yeni alternatiflerin kendini gösterdiği gelişmelerle İtalyan siyasetinin son dönem krizleri aktarıldı. Özetlemek gerekirse İtalyan siyaseti iç ve dış sorunların ve gelişmelerin etkisinde sürekli dalgalanmakta; istikrarlı bir hükümet oluşturmakta zorlanmaktadır. Tarihsel bir mirası olan, kurumsal ve hukuki dalgalanmaları sürekli yaşayan Avrupa'nın önemli ülkesi İtalya'daki siyasi krizler, ulusal ve uluslararası siyasal krizlerin somutlaşmış halidir. 1990 sonrasındaki bölgesel ve küresel gelişmeler, İtalya'nın sağlam temellere dayanmayan siyasal alanını sarsmaya devam etti. AB'nin genişleme çabası, Anayasa taslağı, bunun

reddedilmesiyle oluşan tıkanıklık, 11 Eylül saldırıları ve devamındaki güvenlikçi perspektif, buna bağlı olarak demokrasinin geri planda kalışı ile yazıda bahsedilen otoriter partilerin yükselişi gibi yakın döneme damga vuran tartışmalar İtalyan siyasetine iç kriz şeklinde yansımıştır. Girişte belirtildiği gibi uzun bir geçmişe dayalı yapısal sorunları olan ülkenin demokratik siyasetteki bu iç krizleri, çalışmada boyunca yakın dönemde öne çıkan aktörlere odaklanarak analiz edilmiştir.

Berlusconi'nin Forza Italia, Özgürlükler Evi gibi oluşumlarıyla damga vurduğu 1990'ların ikinci yarısından sonra gittikçe kişisel hale gelen siyaset, M5S lideri Beppe Grillo, sağın küçük partisi Lega'nın yükselişini sağlayan Matteo Salvini gibi isimlerle yeni güçlü adını aramaktadır. Hristiyan Demokrat geleneğin güçlü olduğu ülkede sosyal demokratların bu çapta bir lider çıkaramaması kadar ortaya krizi açacak program koyamaması da onları üçüncü aktör konumuna getirmiştir. Partilerin dağılıp yeniden kurulması, sürekli değişen seçim ve hükümet koalisyonlarıyla İtalya'da Berlusconi-sonrası dönemin belirleyici gücünün netleşmediği görülebilir. Bu çerçevede M5S gibi sol-popülizme ve Lega gibi sağ-popülizme yakın partiler söylemsel açıdan güçlenirken henüz bunu sistemik bir dönüşüm yaratma noktasına getirememişlerdir. Başta AB olmak üzere dış siyasetin ülke üstündeki etkisini eleştiren popülist hareketler, halkın çıkarlarının kendileri tarafından ifade edileceğini söylemeler de bunun programlı bir stratejiye dönüşmediği görülebilir.

Girişte belirtildiği gibi bu durum aynı zamanda liberal demokrasinin içerisindeki çeşitli sorunları sembolize etmekteydi. Bunlardan ilki, temsil sorunudur. Bu sorunun kriz haline gelmesi, sıklıkla değişen hükümetler, radikal görüşlerin popüler olması, merkez siyasetin cazibesini kaybetmesi ve devamında artan protestolar ve eylemlerle gerçekleşir. İtalya'da bu süreçlerin tamamı kısa sürede yaşanmıştır. Avrupa'da, hatta Brezilya ve ABD gibi örneklerle dünya çapında tartışma konusu olan popülizm, post-truth, post-demokrasi, post-siyaset gibi kavramlar siyasetin içindeki krizin ve değişim arayışının örnekleridir. Kriz, bu değişim sürecindeki belirsizlik, yeni aktörlerin ortaya çıkması, kurumsal değişim ve uzlaşma noktalarının ortadan kalkmasıyla sembolize olur.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki siyasetin hem söylemsel hem de hukuki ve kurumsal sorgulamalara maruz kaldığı İtalya'da 2000'lerin ilk 20 yılında demokratik tartışmanın hala güçlü olması onu otoriter demokrasilerin yükselişinden korumaktadır. Diğer bir deyişle yarışma, çekişme ve rekabetin önünü tıkayacak bir çoğunluk sağlanamamaktadır. İtalya'da farklı siyaset arayışları, en azından bugün için, siyaseti tıkamak noktasında değildir. Bu bir açıdan ülkeyi hala Batı Avrupa demokrasinin sınırlarında tutmaktadır. Doğu Avrupa'da görülen popülist dönüşüm henüz İtalya'da gerçekleşmemiştir. Bu noktada sosyal demokratların toplumsal hareketlerde kendini gösteren taleplere yönelik siyasalar geliştirmesi, demokrasinin popülist/otoriter bir dönüşüme uğramaması açısından önemlidir. İtalya'da siyasetin kişisel etkilerden arınması yakın dönemde zor görünse de neoliberalizmin piyasacı önerilerine karşı kapsayıcı halkçı programlar geliştirmek için tarihsel açıdan güçlü olan sosyal demokratların yeni müdahalelerine ihtiyaç görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Abse, T. (2001). From PCI to DS: How european integration accelerated the 'social democratization' of the Italian left. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 3(1), 61-74.
- Albertazzi, D. & Mueller. (2013). Populism and liberal democracy: Populists in government in Austria, Italy, Poland and Switzerland. *Government and Opposition*, 48(3), 343-371.
- Albertazzi, D., Giovannini, A. & Seddone, A. (2018). 'No regionalism please, We are Leghisti!' The Transformation of the Italian Lega Nord under the leadership of Matteo Salvini. *Regional and Federal Studies*, 28(5), 645-671.
- Baldini, G. (2015). Christian Democracy: *The Italian Party*, In E. Jones ve G. Pasquino (Eds.), *The Oxford handbook of Italian politics*, (pp. 173-183), London: Oxford University Press.
- Belucci, P. (2015). Communists. In E. Jones ve G. Pasquino (Eds.), *The Oxford handbook of Italian politics*, (pp. 184-196), London: Oxford University Press.
- Berselli, E. (2001). The Crisis and transformation of Italian politics. *Daedalus*, 130 (3), 1-24.
- Bordignon, F. & Ceccarini, L. (2015). The Five-star movement: A hybrid actor in the net of state institutions. *Journal of Modern Italian Studies*, 20(4), 454-473.
- Brunazzo, M. & Gilbert, M. (2017). Insurgents against Brussels: Euroscepticism and the right-wing populist turn of the Lega Nord since 2013. *Journal of Modern Italian Studies*, 22(5), 624-641.
- Bull, M. & Rhodes, M. (1997). Between crisis and transition: Italian politics in the 1990s. *West European Politics*, 20(1), 1-13.
- Bull, M. J. & James L. N. (2005). *Italian politics: Adjustment under duress*. London: Polity.
- Caiani, M. (2019). The Populist parties and their electoral success: Different causes behind different populisms? The case of the Five-star movement and the League. *Contemporary Italian Politics*, 11(3), 236-250.
- Canovan, M. (1999). Trust the people! Populism and the two faces of democracy. *Political Studies*, 47(1), 2-16.
- Chiaromonte, A. (2018). The general elections of 21 april 1996. In Roberto D'alimonte ve David Nelken (Eds.), *Italian politics: The Center-left in power*, London: Routledge.
- Chiaromonte, A., De Sio L. & Emanuele, V. (2020). Salvini's success and the collapse of the Five-star movement: The European elections of 2019. *Contemporary Italian Politics*, 12(2), 140-154.
- Conti, N. (2015). Socialist, Republicans and Radicals. In Erik Jones ve Gianfranco Pasquino (Eds.), *The Oxford handbook of Italian politics*, (pp. 197-210), London: Oxford University Press.
- Cotta, M. (2020). The Anti-establishment parties at the helm: From great hopes to failure and a limited resurrection". *Contemporary Italian Politics*, 12(2), 126-139.
- Di Maggio, M. & Perrone, M. (2019). The Political culture of the movimento Cinque Stelle, from foundation to the reins of government. *Journal of Modern Italian Studies*, 24(3), 468-482.
- Diamanti, I. (2018). The Lega Nord: From federalism to secession. In Erik Jones ve Gianfranco Pasquino (Eds.), *The Oxford handbook of Italian politics*, (pp. 65-83), London: Routledge.
- Emanuele, V. ve Chiaromonte, A. (2020). Going out of the ordinary, The de-institutionalization of the italian party system in comparative perspective. *Contemporary Italian Politics*, 12(1), 4-22.
- Fabbrini, S. (2020). Political change without institutional transformation: What can we learn from the Italian crisis of the 1990s?. *International Political Science Review*, 21(2), 173-196.
- Fabbrini, S. (2013). Political and institutional constraints on structural reforms: Interpreting the Italian experience. *Modern Italy*, 18(4), 423-436.
- Fennema, M. (2005). Populist parties of the right. In J. Rydgren (Ed.), *Movements of exclusion: radical right-wing populism*, (pp. 1-24), New York: Nova Science Publishers.
- Florida, A. (2018). Electoral systems and concepts of democracy: Electoral reform as a permanent policy issue in the Italian political system. *Contemporary Italian Politics*, 10(2), 112-131.
- Giannetti, D., Pinto, L. & Plescia, C. (2020). The first conte government: 'Government of change' or business as usual?. *Contemporary Italian Politics*, 12(2), 182-199.
- Giugliano, F. (2020). Between bragging and reality: Italy's confusing place in a changing world order. *Contemporary Italian Politics*, 12(2), 214-226.
- Gilbert, M. (1995). *The Italian Revolution. The End of Politics, Italian Style?*, Oxford: Westview Press.

- Hellmann, S. (2018). The Italian Left After 1996 Elections. In Roberto D'alimonte ve David Nelke (Eds), Italian Politics: The Center-Left in Power, London: Routledge.
- Ieraci, G. (2019). Re-shaping the political space: continuity and alignment of parties in the Italian parliament. *Contemporary Italian Politics*, 11(2), 158-176.
- Ignazi, P. (2017). Sartori's party system typology and the Italian case: The Unanticipated outcome of a polarised pluralism without anti-system parties. *Contemporary Italian Politics*, 9(3), 262-276.
- Lanzone, L. ve Woods, D. (2015). Riding the populist web: Contextualizing the Five-star movement (M5S) in Italy. *Politics and Governance*, 3(2), 54-64.
- Lanzone, M. E. (2014). The 'post-modern' populism in Italy: The case of the five star movement, In. Dwayne Woods, Barbara Wejnert (Eds.), The Many Faces of Populism: Current Perspectives, (pp. 53-78), London: Emerald Publishing.
- LaPalombara, J. (1989). Democracy, Italian Style. Yale University Press.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist, *Government And Opposition*, 39(4), 541-563.
- Musella, F. (2014). How personal parties change: Party organisation and (in)discipline in Italy (1994-2013), *Contemporary Italian Politics*, 6(3), 222-237.
- Newell, J. (2010). The politics of Italy: Governance in a normal country. Cambridge: Cambridge University Press.
- Newth, G. (2018). The movimento Autonomista Bergamasco and the Lega Nord: continuities and discontinuities. *Modern Italy*, 23(3), 235-252.
- Partridge, H. (1998). Italian politics today. Manchester: Manchester University Press.
- Pasarelli, G. (2015). Populism and the Lega Nord. In Erik Jones ve Gianfranco Pasquino (Eds.), The Oxford handbook of Italian politics, (pp. 224-239), Oxford: Oxford University Press.
- Passarelli, G. (2013). Extreme right parties in Western Europe: The case of the Italian Northern League. *Journal of Modern Italian Studies*, 18(1), 53-71.
- Regalia, M. (2015). Electoral system. In Erik Jones ve Gianfranco Pasquino (Eds.), The Oxford handbook of Italian politics, (pp. 132-144), Oxford: Oxford University Press.
- Salvati, E. (2016). Matteo Renzi: A new leadership style for the Italian Democratic Party and Italian politics. *Modern Italy*, 21(1), 7-18.
- Sartori, G. (2005). Parties and party systems: A framework for analysis. Cambridge: Cambridge University Press.
- Silveri, U. G. (2015). Italy's unfinished transition: Between domestic dynamics and international change. *Journal of Modern Italian Studies*, 20(2), 189-201.
- Silveri, U. G. (2019). The Italian question: Systemic crisis, global change and new protagonists (1992-2018). *Journal of Modern Italian Studies*, 24(3), 393-401.
- Spotts, F. ve Wieser, T. (1986). Italy: A difficult democracy - A survey of Italian politics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stavrakakis, Y. (2014). The return of 'the people': Populism and anti-populism in the shadow of the European crisis. *Constellations*, 21(4), 505-517.
- Tarrow, S. (1977). The Italian party system between crisis and transition. *American Journal of Political Science*, 21(2), 193-224.
- Tronconi, F. (2018). The Italian Five Star movement during the crisis: Towards normalisation?, *South European Society and Politics*, 23(1), 163-180.
- Wodak, R., Mral B. & KhosraviNik, M. (Eds.) (2013). Right-wing populism in Europe: Politics and discourse, London: Bloomsbury Publishing.

Analysis of Transforming Security Through the Water Resources and Affiliated Conflicts Between 2000 and 2019: Case of Iraq, Syria and Turkey

2000-2019 Yılları Arasında Su Güvenliği ve Çatışmalar Üzerinden Değişen Güvenliğin Analizi: Irak, Suriye ve Türkiye Örnekleri

Murat Aslan¹ , Cumali Özbek²

Abstract

The aim of this study is to analyze the changing nature of water security and affiliated conflicts within the scope of security conceptualization at individual and state levels between the years 2000-2019. It was set out that water conflicts and water insecurity in Iraq, Syria and Turkey in the 20-year period after 2000 were caused by attacks to water resources and infrastructure at micro and mezzo levels, other than natural disasters such as climate change and reduced water resources. This research focuses on the water conflicts that have arisen in recent years, with some exceptions, not between states but by groups operating at regional levels. It has also been observed in recent years that terrorism-induced attacks have focused on waterways and threatens water security. The study focused on the conflicts occurring in Iraq, Syria and Turkey and the causes of these conflicts within the framework of comparative analysis method.

Keywords

Water Security, Water Conflicts, Iraq, Syria, Turkey

Öz

Bu çalışmanın amacı; 2000-2019 yılları arasında su güvenliği ve su çatışmalarının birey ve devlet güvenliği kapsamında değişen niteliğinin analizini yapmaktır. Bu çalışmada; iklim değişimi ve azalan su kaynakları dışında; 2000 sonrası 20 yıllık dönemde Irak, Suriye ve Türkiye'deki su kaynaklarına ve altyapısına yapılan saldırıları konu edinmektedir. Bu kapsamda su güvensizliğinin mikro ve mezo seviyede su kaynaklarını ve altyapısını hedef alan saldırılardan kaynaklandığı ortaya konmuştur. Su çatışmaları, son yıllarda, bazı istisnalar hariç, devletler arasında değil bölgesel nitelikte faaliyet gösteren gruplar tarafından yürütülmektedir. Bu çerçevede son yıllarda terörizm kaynaklı saldırıların su yolları üzerine yoğunlaştığı ve su güvenliğini tehdit ettiği gözlemlenmiştir. Çalışma; Irak, Suriye ve Türkiye'de meydana gelen su odaklı çatışmalara ve bu çatışmaların nedenlerine odaklanarak karşılaştırmalı analiz yöntemi çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Su Güvenliği, Su Çatışmaları, Irak, Suriye, Türkiye

1 Corresponding Author: Murat Aslan (Asst. Prof. Dr.), Hasan Kalyoncu University, Faculty of Economics, Administrative & Social Sciences, Department of Political Science and International Relations, Gaziantep, Turkey. E-mail: murat.aslan@hku.edu.tr ORCID: 0000-0002-5128-1020

2 Cumali Özbek (Doctoral Student), Hasan Kalyoncu University, Social Sciences Institute, Gaziantep, Turkey. E-mail: cumali.ozbek@yahoo.com ORCID: 0000-0003-0587-3751

To cite this article: Aslan, M., & Özbek, C. (2021). Analysis of Transforming Security Through the Water Resources and Affiliated Conflicts Between 2000 and 2019: Case of Iraq, Syria and Turkey. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 109–127. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.862827>

Introduction

Water security, specifically in the Middle East, is an issue field in question that has a long historical discourse. The witnessed efforts of varying sorts of actors have focused on the control upon water resources or security of it. Disputes, or conflicts, on dominating water has appeared to ones among the local micro societies with a low profile, or among states as well. But the undertakings to secure (or de-secure) water resources has been taking place in the regional conflicts, which are mostly at the intra-state level. Say another way, struggles to control the water resources has eventuated during the conflicts of sub-state level social-political actors, not among the states themselves. This research will delve the water security and affiliated conflicts with a focus on understanding the reasons and proceedings of them. Eventually the argument of the research is that it will not be suffice understanding water conflicts due to climate change, or water scarcity, but de-securitization by sabotages of, mainly, terror networks per se. In other words, terrorism has become a negative input as asymmetric warfare and proxy wars has infiltrated to *the code of conducts* in conflicts that reminds the transforming nature of emerging conflicts. To conclude, water resources are themes of the most likely terror threats, not only in Turkey's case, but also during the conflicts in Iraq and Syria, which could lead to a generalization.

Methodology

The research takes the threats and attacks to water resources and conduits between the years 2000-2019 as the base of the survey. The reason of delimiting a time frame is that this era, with exceptions, witnessed intra state – local conflicts backed by external actors as proxy ones rather than inter-state conventional warfare. For this reason, we have also included the low-intensity conflicts into the codification of conflicts. By that way the escalation tendency in Iraq, Syria and Turkey are scrutinized as far as any act targets water resources or conduits for the purpose of gaining any advantage upon the other party. The investigation has been saturated by a comparison of the previous twenty years with the delimited time frame, which contrasts the years 1980-2000 and 2000-2019.

The research leans on both qualitative and quantitative data analysis methods. In this sense document review and comparative analysis are benefitted while primary and secondary resources are exploited by hermeneutic approach. Tables and graphs are used to support to depict gathered data and simplify the findings. The essential apparatus to gather data is websites of news channels, documents, visual materials and Terrorism Analysis Platform of SETA/STM. The conflicts on water resources and affiliated security issue fields in question are put together in accordance with chronology before concluding a context analysis.

Theoretical Framework

The research will first cover a theoretical review that takes the security conceptualization as the base of the overall debates on the security of water resources.

On Security

Security, with its fundamental conceptualization, is to satisfy the preservation of self even though it is a contested concept for David Baldwin in terms of subject, values, degree

etc. (Baldwin, 1997, s. 5-26) The term essential points out freedom from threat for a safe and stable environment to have regularity of the life continues with no fluctuation. Security becomes a service of state, which is also a collection of humans, to the subjects. Varying interpretations have traces in Sun Tzu's *The Art of War*, Thucydides' *Peloponnesian War*, and Clausewitz's *On War* with a commonality of linking security to the ability of war and power. In comparison to mentioned traditional contextualization; the definition, contextual interpretation and relevant framework of security has been transforming with new aspects. Hence new interpretations have been emerging in relevance with the transforming security contextualization.

Wolfers noted a definitive and wider security description in 1952, as an early attempt, on how its context and limitations could be figured out. He offered a comprehensive definition, away from national security or interest, that includes 'value' to the context of security, reminding its normative aspect. The issue to be pointed out by Wolfers' article is his attempt to widen the nature of security by delineating 'threats against values or presence of fear due to such threat'. (Wolfers, 1952, s. 483-502). Buzan and Ullman's security approach underlines five sectors of security that was rather challenging for then. For them, military, political, societal, economic and societal sectors constitute the fundamental affiliations of security perception. (Buzan, 1983). Ullman includes the quality of life to explain another aspect of security while implying security as affecting, even limiting, policy options. (Ullman, 1983, s. 133). As a result, transformation of security contextualization, in the way to normativism by Wolfers turned out to be a matter of concern in diffusing the quality of life within varying sectors that the security of water resources may be a part of it.

Conceptually, security can precisely be clarified by David Singer's units and level of analysis explanation before linking it to (de)securitization of water resources. 'Unit of analysis' theme is about what to study in terms of its subjects and objects. It indicates the theme to be examined or any existence, usually as 'micro', that differs it with the level of analysis. If the unit is a 'nation', for instance say history, it is history of a nation. Singer usually ignored individual as the unit but relied on state actors or international system to explain international relations. In this sense security can be attributed to varying units of analysis from the security of individual towards international security (Singer, 1971). In the meantime, Singer points out the level of analysis in his famous book *A General System Taxonomy for Political Science*. He identifies three levels for an analysis of which are not a vertical array. The first is the level of decision makers that signifies individuals (Singer J. D., 1971). Hence security is analyzed at the 'individual's' level addressing transforming security environment and prerequisites. The scholars who study gender and green politics blended security with the concerns on water resources, nutrition, health environment, and many other ones.

Security conceptualization, itself, undergoes 'change' when delved at individual, state or system units of analysis. Security, within its focused analysis level like state actors, converts into sub-level of analysis. In this sense, the analysis that takes state as the essential unit turns out to be fragmented into constituent security compartmentalization, say internal and external varieties. Transforming, and to some extent degrading, structure of politics has brought economy, health, nutrition, environment, and also water resources

of what the subject matter of this research is. Eventually the analysis on the security of state actor, in correlation with the transformation in the security conceptualization, is in a course of unification in the concerns of individual and state actors. In this context, water security has started to become an issue field in question threatening the individual and state actors. (Sancak, 2013, s. 125). Besides society with differing identities and non-state actors have appeared to be the emerging actors both becoming concerned and also risk factors in perceived security threats, mainly towards water resources.

Water Resources and the Environmental Security

Water is an indispensable source of life. The limited amount of fresh water on earth made it precise to obtain and preserve due to expanding population, prerequisite of prosperity and consumption of water (The Economist, 2019). Parallel to water's noteworthiness, security and conserve the water resources is in the agenda of all units of analysis, from individual to international society. Besides security of water resources can be correlated with the other constituting 'soft' security sectors such as environmental, health, economy, human, immigration security other than political ones. For this reason, a competition on dominating water resources may diffuse to state functions and societal discourse as if they are not relevant to water's security or vice versa. Such a discourse may escalate conflict on water resources as a natural outcome of competition.

The conflicts upon water resources, if historical discourse is taken, may be attributed to the early ages of human history through which water policy can be established during Babel and Hammurabi Laws 4,000 years ago (O'Hara, 2017, s. 2). Since then, many strategies of controlling water have been developed while wars on dominating water was a commonly observed argument. Hence the conflicts on water resources, and control upon it, may be a fact that can be correlated to population growth and the policies of state actors. Eventually water strategies were designed to manage the resources as mentioned in the book of Michale T. Klare entitled *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*, arguing the linkage of conflicts and resources and international system be subjected to what type of strains (Klare, 2005). Besides Klare underlines the prominence of water and the probability of words and conflicts on the water resources as far as their decay. At the mean time Peter H. Gleick argued that these types of wars and conflicts would be among state actors in future (Gleick & Heberger, 2013). On the other hand, Madeleine Lovelle reminds us, that water conflicts may bring the de-securitization of water and environmental degradation (Lovelle, 2016).

Chart-1 depicts the conflicts and disputes on water between the years 3000 BC and 2019 AD on controlling, managing and security of water, as delineated by the mentioned authors. The conflicts on controlling the water is not a new dilemma as far as historical discourse is scrutinized. This article is not to examine all tough; a brief depiction of the overall conflicts can be reviewed in the Chart. In relevance with the course of organized life, the Middle East and extension to the eastward had become the ground of efforts to dominate water resources through conflicts. It is fact that well-developed water conduits prevented the potential water disputes, mainly during the last century. But development is not homogenous in the globe, or in a region, that water still continues to be an objective or asset to impose a willingness.

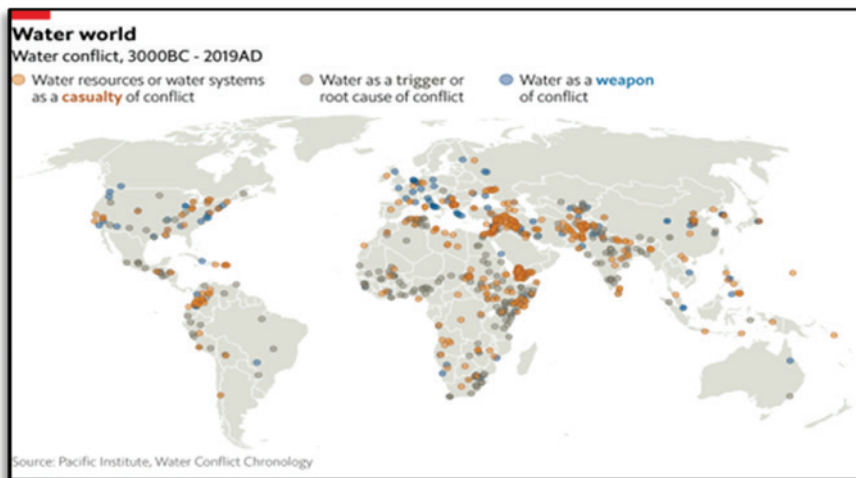

Figure 1. Water Conflicts, 3000 BC - 2019 AD

Source: (Pacific Institute, 2021).

Similar to the abstracted course from the depiction is that current age repeats the cycle on water conflict in the areas that water still not well accessible or single sourced. Besides, the modern interpretation of the water-based competition and confrontation is not only about physical power practices, but also new security perceptions that was claimed by deepened and widened structure of it.

The security paradigm of contemporary International Relations handles the policies on water resources in the frame of environmental conceptualization of security. In this sense the issue fields in question among states are crucial to search, for instance, on the investments to build dams, funding on regional development programs, or climate change codification and regulations. Lester R. Brown of the World watch Institute, as an initial step to point out the new dimension of security, argued in 1977 that “the threats to security may now arise less from the relationship of nation to nation and more from the relationship of man to nature”. For Brown, national security need to be redefined due to diminishing natural resources and environmental degradation (Brown, 1977, s. 6). It has been a theme of discussion on how the effective management of water resources and its security can sustainably be aligned. Eventually the security of water, in the frame of environmental degradation, has been a point of concern not only for the individuals but also states due to expanding population and shortage of natural resources which do have strategic prominence. In this sense, Norman Myers delineates in his book *Ultimate Security* on the transformation of security that national security cannot be maintained by means of military terms or arm procurements but water-rich regions, agriculture, climate, or natural resources to respond to the threats of sustainability and quality of life. Hence public health and vital economic interests are outputs after the preservation of the already possessed resources, say one of which is water (Myers, 1993). In this context the conflicts to dominate or deny water resources at the expense of the threatening actors took place among the local actors at micro and mezzo level rather than inter-state ones, as can be seen in the Figure-2. This argument can be argued pending to the fact that conflicts on water resources are in the forms of sabotage by terror networks with a persistent methodology of them.

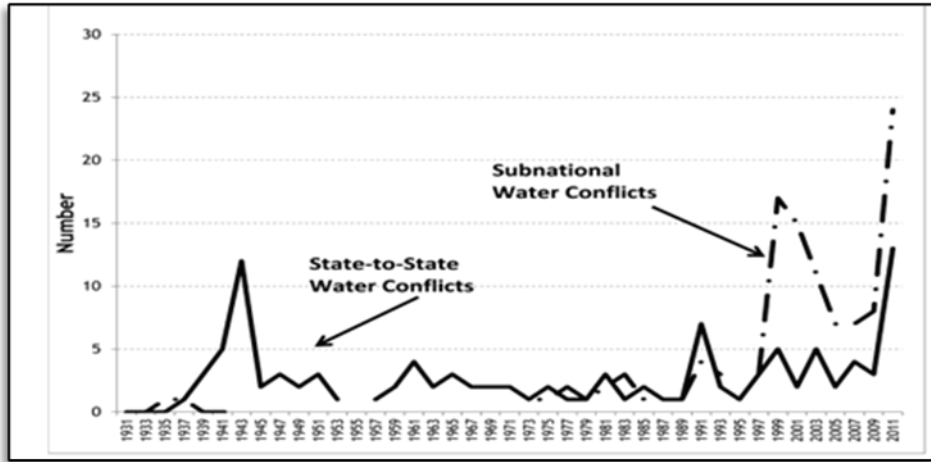

Figure 2. State-to-State and Subnational Conflict Frequency on the Domination of Water Resources between 1931-2011

Source: (Gleick & Heberger, 2013, p. 162).

In parallel with the above-mentioned argument and increasing tendency of micro – mezzo level and local water conflicts, the need to access clean water is ascending to have the societies, and the other living species as well, to survive more profoundly. For this reason, water resources have become both an objective to dominate and, at the meantime, a strategic apparatus to realize the other objectives. Thus, varying scenarios of conflict are being circulated to have access to water that covers the varying levels of individual to state. The expansion desire of Israel towards Golan Heights and Jordan Valley can be an example of such a fact. Meanwhile it may trigger political, economic, or demographic escalations leading to conflicts while local administrative units, industrial complexes, corporations could urge the low and mid-level decision makers to take measures in order to ensure water access. Then risks do exist at ‘intra’ or ‘inter’ axis with a motivation of establishing check mechanism upon the resources. Societies are subjected to the effects of mentioned risks surpassing the geo-strategic, military and economic concerns of the state actors.

Once the input of water resources to security perception is concerned, water’s security affects all units of analysis, as mentioned above. Military-based security assessments, which may be called as traditional, has turned out to be the one interpreted by multi-disciplinary thinking and pursuant to integrated situational analysis. De-securitization, which could flourish from environmental degradation, covers and expands from the individual’s concern at the micro, continues across the society and region at the mezzo, and reaches to state / supra state actors at the macro levels of analysis. Specifically, the Middle East has become the theatre that encourages terror networks to target water resources, occupy the water basin, and ultimately control it for zero-sum games against the perceived adversary. As a matter of course, the consequences appear as regular or irregular immigration of the deprived social groupings, droughts due to inefficient water irrigation, and finally military or political quarrels.

The struggle to dominate the water resources as an exploitation asset causes low-intensity conflicts with a probability leading an international crisis because malevolent practices on water escalates the instability. The minor issue fields in question, emanating from the water disputes, affects many state actors that goes beyond the problem-solving capacity of them. For instance, Ad-Dawlah al-Islamiyah fil-'Iraq wa ash-Sham (DEASH) had demolished the water reservoirs and destroyed the water canals in Iraq and Syria with a consequence of mass immigration towards Turkey at the beginning of the 2010s. This input culminated in the agenda of international community which had first perceived as a regional problem. Meanwhile, terrorism has become the essential factor that multiplied the instability in the Middle East through attacks on water resources and conduits. Hence security conceptualization at large had to be re-interpreted and be analyzed within the limits of emerging security transformation.

The Water Related Incidents in Iraq, Syria and Turkey between 2000 – 2019

Water has become an apparatus of strategic superiority other than vital substance of life for survival. For this reason, water basin and resources or selected as targets to force the other side to abide by imposed demands or rules, obtain advantage during the negotiations, or absolute physical objectives to have the opponents derived of vital needs. Hence water has prominence for the security of human, social groups, non-state actors, society at all, and state as well. In this context, water resources and conduits – dams, canals, irrigation systems, and resources themselves, have become the targets of varying networks within the frame of terror acts or under the preferred tactics of parties in the civil wars. For this reason, there is a common concern for these three states and sub-state actors that water need to be water and its security must be sustainable. Mainly the outcomes of de-securitized water resources are multiplier or igniter of the other security concerns, say food, health, drought.

Conflicts and Water Security in Iraq

Iraq had faced the intervention of the USA and its allies in 2003. Wide spread of violence, in the forms of varying sorts of conflicts, affected the overall security of Iraq and daily lives of fragmented Iraqi society based on ethnicity, sectarianism, radicalism, or ideology. The conflicts turned out to have a course of threatening the security of environment and human. In this sense water resources and irrigation appeared as the popular targets either to punish the society of perceived 'enemies', endangering living conditions of innocent civilians and faith of the overall public. Incapable of the security forces could not protect the water irrigation against terror acts ruining the overall water networks. Water had become the main effort of the Iraqi state and invading foreign forces.

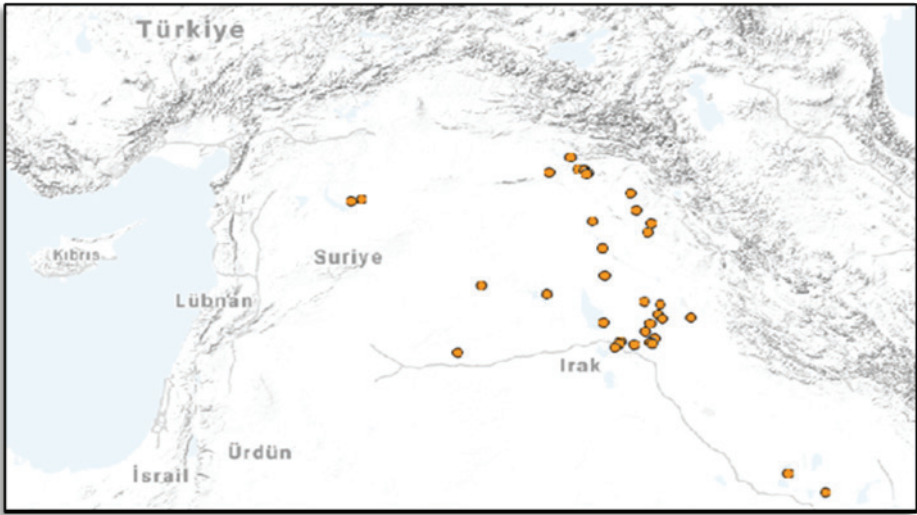

Figure 3. Water Related Events in Iraq between 2000-2018
Source: (Pacific Institute, 2021).

Figure-3 indicates the geographic distribution of attacks and relevant events in Iraq. The context and features the events will clarify the characteristics of the water-related security. In this sense, Table-1 covers the identified events and water conflicts in Iraq onward 2003. Events related to water conflicts in the table are important to determine the purpose or subject of conflicts. In this respect, the table makes it easy to review the distribution of conflicts over the years and to perform comparative analysis.

Table 1
Events and Conflicts On Water In Iraq¹

Year	Title	Event	Source
2003	Water systems damaged	Water systems were damaged during the US war in Iraq. Water systems and dams have been the military targets of the US forces with missile attacks in order to provide regional control.	(Keele, 2003)
2003	Iraq pipeline targeted	Armed groups bombed a main water pipeline in Baghdad.	(Tierney & Worth, 2003)
2003	Water treatment plant damaged	Abu Nawas station, which supplies water to Sadr city in Baghdad, has been damaged by regional conflicts.	(International Committee of the Red Cross (ICRC), 2009)
2003	Bomb Attack on the water source	Water systems became unusable with the explosion of a bomb placed on the water main line. With the disruption of the pipelines, a flood occurred in Baghdad.	(RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI), 2019)

1 Table-1 The events are derived and analysed by the authors from the Pacific Institute, World Water and other open sources, covering the years 2003 and 2019.

Table 1
Events and Conflicts On Water In Iraq'

Year	Title	Event	Source
2005	Water pipeline targeted	Thousands of people were unable to access water and were affected in the attack on Iraq's water pipeline in Baghdad.	RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents 2018; New Humanitarian, The 2005
2005	Three Iraqis people carrying water were targeted.	Three Iraqis were targeted by a group. Three Iraqis were carrying water to a military base near the Iraqi city of Taji.	(RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI), 2019)
2005	Mortar Attack on the water plant	As a result of the mortar attack, the flow of water to a water plant in Baghdad, Iraq, was interrupted.	(The Global Terrorism Database (GTD), 2019)
2005	Civilians working in the water project were targeted.	Civilians working on a water project in Al-Faris in Iraq have been targeted. 40 people were affected by the attack. Among them, 18 people died.	(The Global Terrorism Database (GTD), 2019) ID. 200507260001
2006	Water Project Targeted in Baqubah	Hussein Ali Atiyah, who worked on the Baqubah water project and was the project manager, was killed by gunmen.	(RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI), 2019)
2006	Drinking water of Ayn al-Asad military base targeted	The drinking water of the U.S.-owned Ayn al-Asad base was targeted. Pipes belonging to the Water Treatment Plant were damaged.	(The Global Terrorism Database (GTD), 2019) ID. 200604100025
2007	Water station targeted	The water station, located in the Al-Khalis District of Diyala Governorate in Iraq, was targeted. At least 33 people were killed in the attack, local sources statements.	(RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI), 2019)
2007	Tigris river polluted	After the conflict in Iraq's Baiji region, oil contaminated Tigris water resources.	(RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI), 2019)
2008	Water pipeline targeted by armed groups	Armed groups targeted Iraq's water pipeline in Baghdad. After the attacks, drinking water could not be delivered to Baghdad's Adhamiyah, Rusafa and Karrada districts.	(The Global Terrorism Database (GTD), 2019) ID. 200810300021
2014	Dam Targeted by DAESH Armed Groups	DAESH militants have seized the Fallujah Dam in Iraq. The waterways were confiscated.	(Coles, 2014)
2014	Dam was Targeted by DAESH in Mosul	Mosul dam in Iraq was captured by DAESH groups in August 2014.	(Schwartzstein, 2014)
2014	Fallujah dam used as a weapon by DAESH	The Fallujah Dam was closed by DAESH and the area was flooded. Thus, agricultural areas were targeted, and the people of the region were forced to migrate. As a result, more than 10,000 homes and 200 square kilometers of farmland were flooded in the city of Abu Ghraib.	(UN Security Council, 2017)
2014	Access to water denied	DAESH targeted the water supply of the Christian town of Qaraqosh. As a result, 50,000 people living in the town had to migrate from the region.	(UN Security Council, 2017)

Table 1
Events and Conflicts On Water In Iraq¹

Year	Title	Event	Source
2015	Ramadi Dam was closed	DAESH groups in Iraq have blocked the water flow of the Ramadi dam in an attempt to gain geographical superiority. The dam's water was diverted in different directions.	Alkhshali and Smith-Spark 2015; Coles 2015
2015	Water flow is blocked by DAESH	The water resources and systems in the regions where Shiite communities live (Babylon, Karbala, Najaf and Kadisiy) were targeted.	(UN Security Council, 2017)
2016	Water pipeline targeted by DAESH	DAESH targeted water pumping stations to cut waterways. As a result, thousands of people were left without water in Mosul.	(Tawfeeq & Abdelaziz, 2016)
2017	DAESH diverts a river and cuts the water	DAESH groups control a river passing through Abu Karmah, Mukdadiyah, Diyala area, closing the water flow to the villages.	(The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), 2019)
2018	Drinking Water Targeted	Tens of thousands of people have been sickened by contaminated drinking water in Basra, Iraq, due to clashes and the targeting of water supplies.	Trew 2018; Al Jazeera 2018b; Amnesty International 2018a

The table points that the militias committed 23 attacks to water resources directly targeting them and with no concern on the outcomes of these attacks. When we examine the data in the tables, we see that the basic motivation was to remind the weakness of the security forces by emphasizing their capacity of having the public be deprived of basic needs as far as they are not satisfied with what they aim. In other words, the attacks were designed to tell their strength in the eyes of the public, degrading the security forces. It was apparent in 2005, 2006, 2007, 2014, 2015 events, as mentioned in Table 1. An example of this situation is the targeting of the town of Karakosh, where Christians live, and the forcing of 50,000 people to emigrate from the region. The attacks targeted the assigned personnel and dedicated properties which are enrolled or owned by the Iraqi state. The militias did not hesitate to ruin the water infrastructure that provide service to the competing social entity with a motivation of punishing the sectarian identity of them. It became a revenge methodology surpassing the basic humanitarian rights and needs by preventing access to clean water. In this context, 20 attacks between 2003 and 2018 affected water resources and irrigation systems of which 18 of them were directly targeting the water system while two of them were directed to the employed individuals who ran the irrigation. Consequently, the countries like Iraq, which do have multi-ethnicity and sectarian division in the society may have vulnerability in terms of water security.

Conflicts and Water Security in Syria

Environmental degradation and water shortage were common during the Syrian conflict after 2011. Water resources were direct targets to be captured as a leverage to bargaining with the state actors and force civilians to leave the habitat where they were living. In this sense, water irrigation and purification plants appeared to be essential targets to be destroyed either by terror networks or Assad Regime. Hence, water was the main tool to force the other public evacuated designated regions leading to the demographic change in Syria.

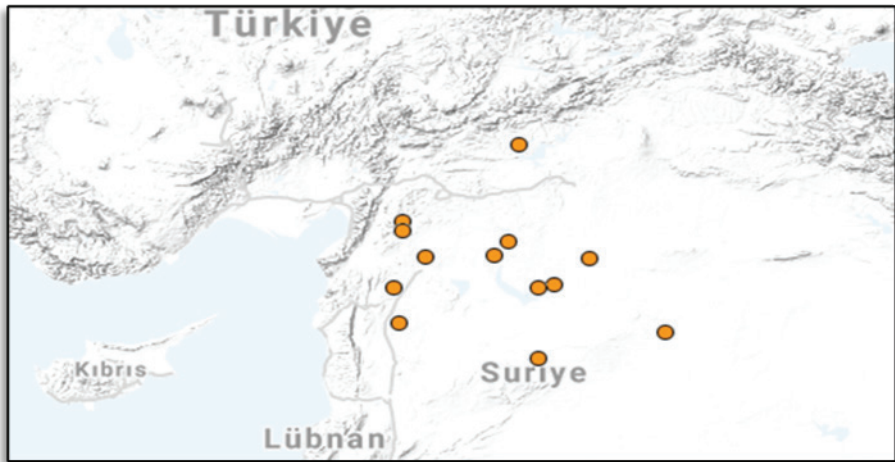

Figure 4. Water Affiliated Events in Syria between 2000-2019
Source: (Pacific Institute, 2021).

Figure-4 indicates the conflicts or affiliated events in Syria onward 2000. The attacks were instigated by both the Regime, representing the state authority, and terror cells like DAESH and Democratic Union Party (PYD). The basic instinct is to establish control over the water and force ‘competing’ societies either to obey the imposed regulations or evacuate the region by means of sabotages. Table-2 covers the events, affiliated with the water resources and conduits, in Syria between 2000 and 2019. In order to make a comparative comparison between the water conflicts in Syria and Iraq and Turkey, emphasis has been given to the conflicts that coincide with the same periods. As can be seen from the table, there have been some attacks in Syria caused not only by non-state actors, but also by coalition forces. These attacks also directly or indirectly affected Water Resources.

Table 2
Events and Conflicts on Water In Syria²

Year	Title	Event	Source
2012	Syrian Civil War battle damages Aleppo pipeline	Water systems have been targeted and damaged in Aleppo during the conflicts. As a result, drinking water could not be supplied to the city.	(BBC News, 2012)
2012	Dam is captured by Armed Groups	Some of the armed groups who were clashing with the Bashar al-Assad government targeted the Tishrin hydroelectric barage in order to control the strategic locations of the region.	(Mroue, 2012)
2014	“Free Syrian Army cuts off water supply to Wadi Barada”	The Free Syrian Army has taken control of the Ain El-Fijah water supply.	(Reznick, 2016)

2 Table-2. The points and events were analyzed and interpreted through data collected through World Water and other media sources. The Syrian events listed in the chronology were created by the authors taking into account the period between 2000-2019.

2015	Terror attack on waterline in Aleppo	Al-Nusra group militants targeted the main pipeline carrying water from the Euphrates River to the city of Aleppo.	(Reznick, 2016)
2015	Russia military targeted the water treatment plant in Aleppo.	Russia's military forces targeted the El-Khafs water treatment plant in the city of Aleppo, mistaking it as an oil production facility. According to UNICEF, this attack caused serious damage to the environment and about 3.5 million people were affected by water shortages.	(Miles, 2015)
2016	The water supply to Damascus was cut off	Armed groups cut off the water supply in Ain al-Fijah. As a result, water production in the capital Damascus has decreased by 90%.	(Reznick, 2016)
2016	Tishreen Dam was targeted by DAESH	"DAESH attacked the Tishrin Dam on the Euphrates River in Syria."	(The Wilson Center, 2019)
2017	The capital is often dehydrated	Wadi Barada and Ain El Fija water resources targeted	(Hubbard, 2017)
2017	"US Coalition destroys main pipeline to Raqqa"	The U.S.-led coalition against DAESH has targeted the main pipeline that supplies water to Raqqa.	(Omara, 2017)
2017	Syrian forces took back water resources and systems after conflicts with DAESH	Syrian government forces have recaptured water treatment and pumping facilities for the city of Al Khafsa from DAESH control, restoring water supplies to the region.	(TRT World, 2017)
2019	Water station targeted in north-west Syria	"At least 29 water stations serving approximately 610,000 people were destroyed due to terrorist attacks and violent conflict in northwest Syria."	(US Agency for International Development, 2019)

The Syrian case clearly indicates that combatants directly targets the water resources and irrigation for strategic superiority upon the opposing party. The expectation was to have the 'adversary' move towards a desired direction and purify a portion of land from the other ethnicity or sect, as was witnessed especially in Iraq even though it was harsher and perceived adversaries were civilians. In Iraq, DAESH forced 50.000 residents of the Christian town of Karakosh in 2014, and in 2015 while committing attacks to Babylon, Karbala, Najaf and Kadisiy where Shiite communities are living. Like Iraq, water reservoirs and resources were selected as high value targets to be destroyed. In this context, 10 of the 11 attacks targeted directly to control the water resources. Munbic city, as an example, was both targeted by DAESH and PYD to control the water dam and irrigation system. The water system, then, were strategic for the mentioned actors to achieve political objectives of either terror cells or Assad Regime.

Terrorist Attacks and Water Security in Turkey

When compared to Iraq and Syria, Turkey is richer in terms of water resources and built irrigation systems. The clean and drinkable water of the eastern Anatolia is the essential reserve for Turkey for irrigation and, in the meantime, energy production that makes the water resources and reservoir vulnerable to the terror acts of Kurdistan Workers' Party (PKK) and affiliated networks. PKK's main organization is located in Syria and Iraq with

a consequence of having terror acts in Turkey concentrated in the vicinity of the border with these states. One characteristic of the attacks to water resources and the irrigation system is that they target the Turkish state's capabilities and credibility rather than individuals or local society. The attack to Silvan Dam of Diyarbakır is a significant case for this argument (The Jordan Times, 2015). Even though climate change is a concern for Turkish authorities for the amount and quality of water, terror acts are the essential threat to challenge the actual potential of water reservoirs. Figure-5 indicates the locations of the witnessed terror acts.

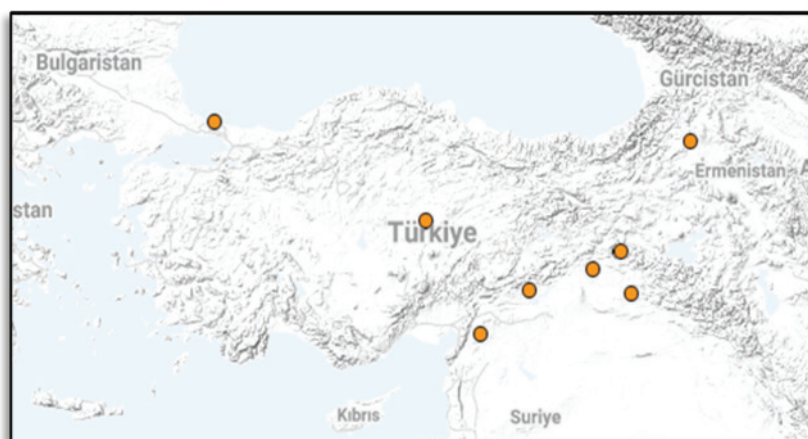

Figure 5. The Events Threatening the Water Security in Turkey between 2000 and 2019

Source: (Pacific Institute, 2021).

Table-3 points that the attacks occurred mainly close to the borders of Turkey, but they were away from the levels of attacks numbers in Iraq and Syria. Table-3 indicates that these attacks are heavily affiliated with terrorist agenda of the mentioned organization. Hence Turkey's threat perception is based on terrorism rather than ethnic or sectarian grievances in the society.

Table 3
Events and Conflicts on Water in Turkey³

Year	Title	Event	Source
2012	Attack on The Dam	The PKK terror group attacked water dam sites and construction's in Turkey, burning containers where workers were staying.	(CNN Türk, 2012)
2014	Hydroelectric Power Plant Targeted	A hydroelectric power plant in Kars province has been targeted by the PKK terrorist organization. Three terrorists were killed in the clash.	(Hurriyet Daily News, 2014)
2015	Sabotage to the Dam Construction	An attack was organized in order to sabotage and delay the work of the Silvan barrage in Diyarbakir.	(CNN Türk, 2012)

3 Table-3. The points and events were analyzed and interpreted through data collected through World Water and other sources. The events of Turkey listed in the chronology were created by the authors taking into account the period between 2000-2019.

2015	Soldiers Guarding the Dam Targeted	PKK militants attacked Turkish soldiers guarding a hydroelectric dam in the Kulp district of Diyarbakir with rockets and long-range weapons.	(The Jordan Times, 2015)
2016	Water sources targeted	A bomb attack was carried out by the PKK terrorist organization on a waterline connected to Mardin.	(The Global Terrorism Database (GTD), 2019) ID. 201604170038

The attacks point out the undertakings that aim to breach the state authority through water resources and infrastructure. For example, in 2012, the PKK terrorist organization burned containers for accommodation around the water dams and construction sites where construction workers were staying. Besides, the terror network attacked the Silvan dam and sabotaged the construction around it in 2015. The dams and relevant constructions efforts threatens the already bases and transport routes of PKK at the bottoms of the river valleys that pose a survivability risk for the network. Hence the targets aim at denying or delaying the constructions of water infrastructure. Meanwhile the attack in Mardin City appears to be a revenge-oriented activity due to the removal of the city mayor, who had been identified assisting PKK and be replaced by the Governor to the Mayor’s Office. Eventually it has been observed in Turkey, similar to Iraq and Syria, that water, resources and infrastructure were direct targets of the terror attacks with a conscious target selection. The objective of such attacks is to downgrade the water security and deliver the message to the public that PKK is capable and deny the activities of the state authorities by strategically planned plots.

Findings

There is a proportional increase in the number of attacks and relevant conflicts in Iraq, Syria and Turkey between 2000 and 2019 in terms of the attacks to water resources and infrastructure. If the twenty-year-term, 1980 – 2020, is compared to the 2000-2019 term, the preceding era witness 8 conflicts while the latter has 39 that were not among the states but non-states ones. Figure-6 illustrates the percentage of these conflicts, which were totally sabotages or attacks by the terror networks. In this sense 83% of the conflicts occurred in the latest 20 years. Hence terrorism has become a factor that threatens water conduits, infrastructure and resources with a sharp increase pending to internal threat types.

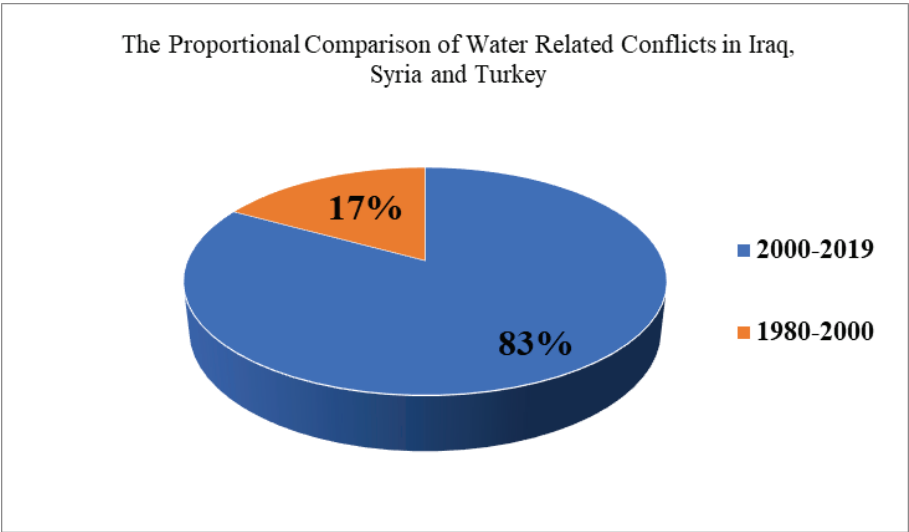

Figure 6. The Proportional Comparison of Water Related Conflicts in Iraq, Syria and Turkey.⁴

If the trend of afore mentioned conflicts is scrutinized pending to individual countries, there appears a difference among the countries, most probably because the micro, mezzo and macro level established authorities.

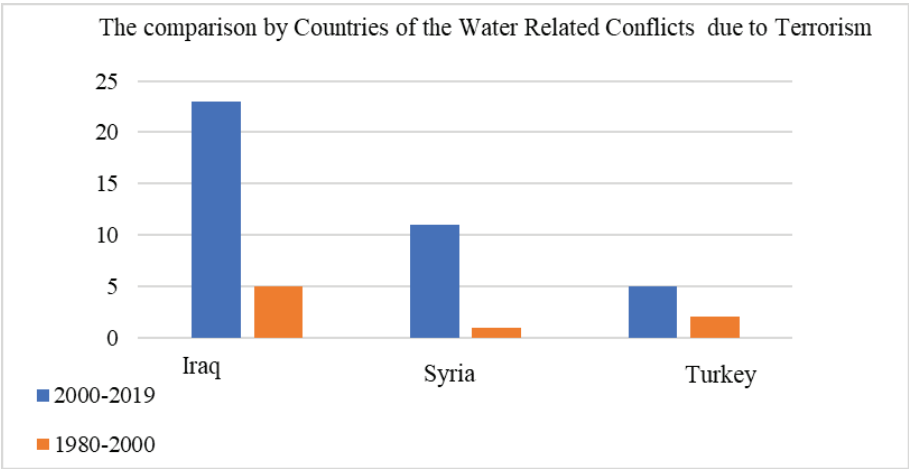

Figure 7. The comparison by Countries of the Water Related Conflicts due to Terrorism⁵

Figure-7 indicates that there is an increase in the mentioned three countries during the demarcated eras. But Iraq has become the one that most attacks were observed in comparison to Syria and Turkey. Fragmentation of society and the inability of the state

4 Figure-6 has been presented by the data derived from the Pacific Institute.

5 The Figure-7 has been illustrated by the data derived from the www.worldwater.org/conflict/map/.

mechanism at micro and mezzo levels could be the reasoning for this trend. In addition, it is seen that the motivation of attacks differs in relevance with the examined countries. Terrorist attacks in Turkey have directly targeted dams and water resources in order to preserve the habitat of the terror cells in rural. It differs in Iraq and Syria because DAESH aimed at punishing the ethnic groups with differing descents like the Christian town of Karakosh in 2014 and in 2015, and Babel, Karbala, Najaf, Kadiya, where the Shiite population densely lived as delineated in Figure-7. On the other hand, the trend in Turkey differs if the terms 2000-2019 and 1980-2000 are compared. The second half of 2000-2019 era coincides with the Syrian crises while the era between 1980 and 2000 was more oriented to directly challenge the Turkish security forces and obtain popular support by the strategy of coercive persuasion.

The dispersion of attacks pending to mentioned states are also important. As can be seen in Figure-8, the percentage of the attacks is the highest in Iraq by 59% between 2000 – 2019. Syria follows by 28% and Turkey by 13%. The data indicates that the threat to the security of water is due to terror attacks, mainly in Iraq.

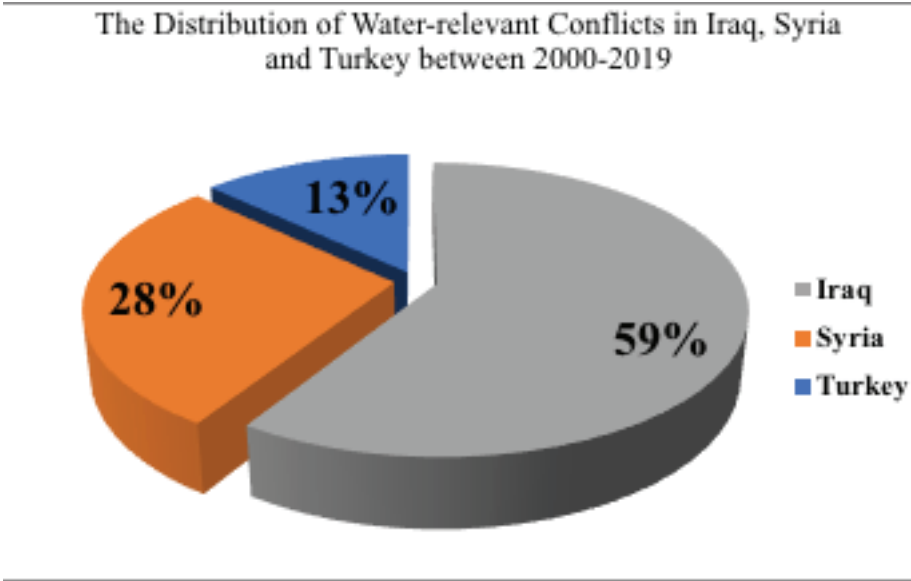

Figure 8. The Distribution of Water-relevant Conflicts in Iraq, Syria and Turkey between 2000-2019⁶

If the types and targets of the attacks are analyzed, 34 of the overall attacks in three of the mentioned countries directly targeted water resources and infrastructure. Three of the attacks were against the individuals who worked for running water networks on behalf of the authorities. These attacks aim at either denying the water infrastructure’s construction or asymmetric one due to revenge purposes. But the majority, as can be seen from the numbers, directly targets the water resources and service.

In addition to the above data, it is important to review all terrorist attacks in recent years and to review how many of them are intended for natural resources. Data from the Terrorism

6 Figure-8 has been presented by the data derived from the Pacific Institute.

Analysis Platform (TAP) of SETA Foundation and STM, which has been regularly updated, covers 30 years of terrorist attacks in the wider globe with a categorization and filtering architecture. Data covering 2000-2019 were analyzed and examined, the total terrorist attacks in Syria, Iraq and Turkey were recorded as 1,160. When we exterminate all attacks; 710 of these attacks were organized by the PKK, 414 by DAESH, 15 by Fethullah Terrorist Organization, 9 by Al-Qaida in Iraq, 3 by YPG, 3 by the Marxist-Leninist Communist Party, 5 by the Revolutionary People's Liberation Party/Front DHKP/C and 1 by the Maoist Communist Party of Turkey. Among all these attacks, a total of 56 attacks targeted natural resources in Iraq, Syria and Turkey between 2015 and 2019. Hence the trend of targeting natural resources has been an emerging tactic after 2015, mainly by PKK and DAESH. On the other hand, TAP does not clarify how many of these attacks includes the attacks towards water resources, but generally covers mining fields, energy plants or water resources as well. Interestingly 44 of the 56 terrorist attacks took place against Turkey, and 49 of them were carried out by the PKK. The rest seven attacks were carried out by DAESH. Eventually, natural resources have increasingly become a cost-effective and influential method of targeting the state actors while displaying show of force in the eyes of the public (Terrorism Analysis Platform (TAP), 2021)

Conclusion

Water security has a long historical discourse. The conflicts upon water were to control the usage of it by the state actors though; the emerging conflicts on water are at the micro and mezzo level after the years 2000s. Hence, the security of water needs to be re-interpreted due to witnessed transformation of challenging state actor, competing with the adverse ethnic or sectarian entity or targeted state capabilities by the terror networks. Whatever agenda the revisionist networks pursues, the attacks affect, and to some extend target, individuals first, societies and state afterwards.

As can be concluded from the Figures 2, 3 and 4, the attacks to water resources and infrastructure in Iraq, Syria and Turkey are due to terror acts after 2000. The common characteristic of the mentioned attacks are that water has become a asymmetric weapon against the state authority and rival social groups by 59% in Iraq, 28% in Syria and 13% in Turkey. Hence Iraq has the greatest number of attacks to water related infrastructure in comparison to the other states probably because of the social division of the country. The comparison of two twenty-years-term indicates that the trend of committing attacks to water infrastructure is in an increase which makes it a frequented method of challenging stability. Such a tendency indicates the security of the water as a common threat perception of not only the states but also individuals and societies.

The comparison of the twenty-years-terms (1980-2000 vs. 2000-2019) points to the precedent era that has 17% of the overall number of water-related attacks while 83% during the latter in the three countries. It shows that water has become an important of the frequented objective types for the terror networks and insurgency for the latest two decades. On the other hand, the same era brought new conceptualizations like proxy and hybrid warfare in mainly Iraq and Syria. As the weight of such new conflicts boldens the conflictual environment, water has become the basis of struggle between the non-state actors (DAESH, PKK etc.), including sub terror networks (Al-Nusra groups etc.),

that also conflicts have linkage to external state actors (The U.S.-led coalition, Russia's military forces etc.). The water in the conflict-laden states and regions has become a methodology for demographic change other than revenge or proving strength. At the mean time water appears as blackmailing goods to urge the public and adversaries to comply with the demands.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

References

- Altunbaş, İ. (2013). Ortadoğu'da Yeni Bir Senaryo: Su Savaşları. *Minerva Dergisi*, vol.? (12), 1-7. https://www.academia.edu/4779386/Ortado%C4%9Fuda_Yeni_Bir_Senaryo_Su_Sava%C5%9F%C4%B1, Accessed date: 04.04.2019
- Aydın, M. (2004, Eylül). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), s. 33-60. <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2010/09/Uluslararası-İlişkilerin-Gercekci-Teorisi.pdf>, Accessed date: 15.10.2019
- Aytaç, G. B. (2018, Haziran). Feminist Yaklaşım Çerçevesinde İnsan Güvenliği: Sivil Toplum Gözüyle Irak Örneği. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 9-23. doi:DOI: 10.26695/mukatcad.2018.12
- Baran, T., & Macar, E. (2017). Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 252-259.
- BBC News. (2012, September 08). *Aleppo water supply cut as Syria fighting rages*. British Broadcasting Corporation (BBC): <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-19533112>, Erişim tarihi: 18.12.2019
- Buzan, B. (1983). *People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations* (Cilt 8). Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- CNN Türk. (2012, October 01). *PKK baraj inşaatını bastı*. [cnnturk.com: https://www.cnnturk.com/2012/turkiye/10/01/pkk.baraj.insaatini.basti/678742.0/index.html](http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/10/01/pkk.baraj.insaatini.basti/678742.0/index.html); Accessed date: 02.02.2020
- Coles, I. (2014, April 11). *Iraq insurgents use water as weapon after seizing dam*. Reuters: <http://reut.rs/TnvUH6>, Accessed date: 22.12.2019
- Dikmen, Ç. (2004). Enerji ve Çevre Ekseninde Ulusal Güvenlik. *Görüş*, 31-32. http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/43de7cf7ba769c7_ek.pdf Accessed date: 22.11.2019
- Gleick, P., & Heberger, M. (2013). Water and Conflict: Events, Trends, and Analysis (2011–2012). *The World's Water*, 8, 159-171. <http://worldwater.org/wp-content/uploads/2013/07/www8-water-conflict-events-trends-analysis.pdf>
- Hammer, J. (2013, June). *Is a Lack of Water to Blame for the Conflict in Syria?* Smithsonian.com: <https://www.smithsonianmag.com/innovation/is-a-lack-of-water-to-blame-for-the-conflict-in-syria-72513729/>
- Hubbard, B. (2017, January 05). *A New Casualty of Syria's War: Drinking Water in Damascus*. The New York Times: <https://www.nytimes.com/2017/01/04/world/middleeast/a-new-casualty-of-syrias-war-drinking-water-in-damascus.html>
- Hurriyet Daily News. (2014, October 27). Turkish gov't toughens Kurdish bid stance after attack. www.hurriyetdailynews.com: <https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-govt-toughens-kurdish-bid-stance-after-attack-73495>
- International Committee of the Red Cross (ICRC). (2009). *Water and War: The ICRC Response*. [www.icrc.org: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0969.pdf](http://www.icrc.org/https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0969.pdf)
- Keele, G. (2003, March 19). *UNICEF, The Situation of Children in Iraq*. [www.unicef.org: https://www.unicef.org/media/media_7609.html](http://www.unicef.org/media/media_7609.html)
- Koçer, G. (2005). Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenliği. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 287-304.
- Lovelle, M. (2016). The Future Beyond Conflict: Food and Water Security in Syria. *Future Directions International*, <http://www.futuredirections.org.au/publication/future-beyond-conflict-food-water-security-syria/>
- Miles, T. (2015, December 01). U.N. condemns air strike that cut water supplies to Syria's Aleppo. Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-aleppo-water-idUSKBN0TK4F020151201>
- Mroue, B. (2012, November 26). *Activists: Syrian rebels seize major dam in north*. Associated Press: <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2012/Nov-26/196180-activists-syrian-rebels-seize-major-dam-in-north.ashx>

- Myers, N. (1993). *Ultimate Security: The Environmental Basis of Political Stability*. London: W. W. Norton & Company. <https://www.amazon.com/Ultimate-Security-Environmental-Political-Stability/dp/0393336212>
- O'Hara, G. (2017). *The Politics of Water in Post-War Britain*. London: Springer Nature.
- Omara, J. O. (2017, February 03). *Report: Water pipeline to ISIL stronghold Raqqa destroyed*. November 22, 2019 tarihinde USA Today: <https://www.usatoday.com/story/news/world/2017/02/03/report-water-pipeline-isil-stronghold-raqqa-destroyed/97436786/>
- Pacific Institute. (2021, March 16). Water Conflict Chronology. <http://www.worldwater.org/>: <http://www.worldwater.org/conflict/map/>
- RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents (RDWTI). (2019). *National Security Research Division*. www.rand.org: <https://www.rand.org/nsrd/projects/terrorism-incidents/download.html>
- Reznick, A. (2016, January 04). *Weaponizing Syria's Water*. bostonreview: <http://www.bostonreview.net/world/syria-water-alisa-reznick>
- Schwartzstein, P. (2014, November 05). Amid Terror Attacks, Iraq Faces Water Crisis. National Geographic: <https://www.nationalgeographic.com/science/article/141104-iraq-water-crisis-turkey-iran-isis>
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, <http://acikerisim.ktu.edu.tr/jspui/handle/123456789/182> vol.6, 124-134.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar Ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(6), 124-134. http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbdergisi_69519.pdf
- Singer, D. (1971). *A general systems taxonomy for political science*. New York: General Learning Press .
- Tawfeeq, M., & Abdelaziz, S. (2016, November 30). *ISIS uses water as weapon in Mosul fight*. CNN World: <https://edition.cnn.com/2016/11/30/middleeast/mosul-water-isis/>
- Terrorism Analysis Platform (TAP), 2021. Database of Terrorist Attacks, <https://tap-data.com/analysis>, accessed 18 March 2021.
- The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED). (2019, November 21). *Conflict analysis and crisis mapping*. [acleddata.com](https://www.acleddata.com/data/): <https://www.acleddata.com/data/>
- The Economist. (2019, November 18). *Whatever happened to the water wars?* [economist.com](https://www.economist.com/graphic-detail/2019/11/18/whatever-happened-to-the-water-wars): <https://www.economist.com/graphic-detail/2019/11/18/whatever-happened-to-the-water-wars>
- The Global Terrorism Database (GTD). (2019, November). *National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START)*. <https://www.start.umd.edu/gtd/>
- The Jordan Times. (2015, August 23). *PKK kills Turkish soldier; abducts customs officials army*. [jordantimes.com](http://www.jordantimes.com): <http://www.jordantimes.com/news/region/pkk-kills-turkish-soldier-abducts-customs-officials-%E2%80%94army>
- The Wilson Center. (2019, October 28). *Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State*. <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>; Accessed date: 08.01.2020
- Tierney, J., & Worth, R. (2003, August 18). *Attacks in Iraq Might Be Signs Of New Tactics*. November 21, 2019 tarihinde New York Times: <https://www.nytimes.com/2003/08/18/world/attacks-in-iraq-might-be-signs-of-new-tactics.html>
- TRY World. (2017, March 08). *Regime forces capture Aleppo's main water supply plant*. November 22, 2019 tarihinde [trtworld.com](https://www.trtworld.com/mea/regime-forces-capture-key-aleppo-water-supply-plant-312745): <https://www.trtworld.com/mea/regime-forces-capture-key-aleppo-water-supply-plant-312745>
- Ullman, R. H. (1983). Redefining Security. *International Security*, 8(01), 129-153.
- UN Security Council. (2017, March 08). *Physical Protection of Critical Infrastructure Against Terrorist Attacks*. UN Counter-Terrorism Committee Executive Directorate (CTED): <https://www.un.org/sc/ctc/news/document/cted-trends-report-wednesday-8-march-2017-physical-protection-critical-infrastructure-terrorist-attacks/>
- US Agency for International Development. (2019, August 09). *Syria – Complex Emergency*. ReliefWeb.int: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/08.09.19%20-%20USG%20Syria%20Complex%20Emergency%20Fact%20Sheet%20%238.pdf>
- Uzgel, İ., & Bedirhanoglu, N. (2016, Haziran). Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi: Dışlamadan Sınırlı Tanımaya, Uluslararası İlişkiler Kuramları ve Marksizm. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), s. 105-130. <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/46-6.pdf>
- Wolters, A. (1952). National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.
- Yanık, L. K. (2016, Haziran). Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), s. 35-55. <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/46-3.pdf>; Accessed date: 10.01.2020

Meksika’da Korporatist Devletin İnşası, Krizi ve Çözülüşü

Formation, Crisis, and Dissolution of the Corporatist State in Mexico

Ertan Erol¹

Öz

Meksika Devriminin (1910-1920) en somut ürünlerinden birinin, ülkeyi Latin Amerika ülkeleri arasında siyasi istikrar açısından farklı bir konuma yerleştirecek olan korporatist devlet yapısı olduğu söylenebilir. Devrimin politik karakterini yansıtan ve halen yürürlükte bulunan 1917 Anayasası ile meşru bir zemine oturan, resmi devlet partisi ile kurumsallaşan Meksika Devrimi, tek bir partinin aralıksız bir biçimde 71 yıl iktidarda kalarak devlet aygıtının, siyasi katılım biçimlerinin ve ekonomik yapının tamamına hâkim olmasını sağlamıştır. Bu çalışma, Meksika Devriminin kurumsallaşarak korporatist bir siyasi yapı oluşturmaması, bu yapının 1980’lerde girdiği krizi ve nihai olarak çözülmesini incelemektedir. Korporatist siyasi yapıların kendi tarihsel koşulları içerisinde değerlendirilmesi, bu yapıların neoliberal rejimin krize girdiği dönemlerde tekrar yükselip yükselmeyeceği tartışmalarına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışmada, Meksika’da korporatist sosyoekonomik formun geçirdiği dönüşümün temel yapısal koşullarını anlamak, bu yapının karşılaştığı sorunlar ile nihai olarak çözülmesiyle ürettiği ve derinleştirdiği çelişkileri tanımlamak, neoliberal rejimin günümüzde girdiği bunalıma ne şekilde etki ettiğini tahlil etmek için önemli olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Meksika devrimi, korporatizm, pasif devrim

Abstract

One can claim the possibility that the corporatist state structure was a concrete consequence of the Mexican Revolution (1910–1920) because it positioned Mexico differently in the Latin American region in terms of political stability. The Mexican Revolution derived its legitimacy from the still vigilant 1917 Constitution, which represents the political character of the revolution and was institutionalized through an official state party. Moreover, it enabled 71 years of uninterrupted one-party rule that enjoyed ultimate dominance on state apparatus, forms of political participation, and economic structure. The study aims to evaluate the sui generis character of socioeconomic conditions, from which a new power bloc emerged in Mexico. Analysis was conducted on the institutionalization of the Mexican Revolution in the form of the Mexican corporatist state, consecutive crisis, and dissolution of the political structure in the 1980s. In this vein, the study emphasized that addressing the main structural conditions that transformed the Mexican corporatist socioeconomic form and identifying the contradictions created with its final dissolution are important to understand the impact of the sui generis social form on the contemporary crisis of neoliberalism in Mexico.

Keywords

Mexican Revolution, corporatism, passive revolution

1 Sorumlu Yazar: Ertan Erol (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: ertan.erol@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-2709-5831

Atrf: Erol, E. (2021). Meksika’da Korporatist Devletin İnşası, Krizi ve Çözülüşü. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 129–149. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.0039>

Extended Summary

One of the most concrete and durable products of the Mexican Revolution (1910–1920) has been the corporatist state system, which purportedly identified the country as one of the most stable political systems within the Latin American region. With the dominance of an official “state party,” namely, the Institutional Revolutionary Party, a strong presidential system, and state bureaucracy, a relatively complex relationship between the state and civil society has been established during the post-revolutionary era. Nevertheless, such a relationship and socioeconomic and political forms should be considered parts of a dynamic and constantly changing process instead of a stable and successfully controlled structure.

Moreover, the capitalist international division of labor in the early 20th century created a suitable environment for the consolidation of such a *sui generis* post-revolutionary structure. The peripheral capitalist accumulation model emerged with the implementation of the import substitution-oriented industrialization. In this manner, the state was prompted to unfold as a significant economic actor not only by taking responsibility for economic development and industrial production but also by promoting the development of the local industrial bourgeoisie. The *sui generis* form of state was conditioned by inner (passive) revolutionary demands and struggles and the international transformation of capitalist world economy. Thus, it could be identified as corporatist because it successfully controlled the mobilized classes, such as the peasantry and working class, by organizing and mobilizing them through official mechanisms. Moreover, it incorporated the middle classes into the political system, and at the same time forced the incipient industrial bourgeoisie (*bourgeoisie-in-formation*) to negotiate with the state in terms of wage–investment–political participation in return for the creation of the necessary condition for expansion.

The climax of this corporatist state power can be observed during periods in which a hegemonic alliance functioned in the continuation of peripheral capitalist accumulation and derivation of political support from popular bases. However, as previously mentioned, the process is open-ended and dynamic. However, the capacity of the state to reproduce corporatist relations has declined due to inner dynamics and struggles as well as the transformation of the international division of labor.

In this vein, the study aims to identify the periods of the formation, consolidation, crisis, and dissolution of the post-passive revolutionary Mexican state structure on the basis of domestic and foreign forces. Such a periodization identifies the institutionalization period of the Mexican Revolution (1920–1940), post-war developmentalist period (1940–1976), and dissolution of the corporatist state after 1982. With this periodization, the limits of the corporatist state structure in Mexico can be analyzed with the constant presence of class struggle conditioned with a particular mode of capitalist accumulation and its inevitable contradictions.

Giriş

Neoliberal rejimlerin, ekonomik, politik, sosyal ve ekolojik olarak büyük bir bunalım ile karşı karşıya oldukları bugün daha güçlü bir biçimde dillendirilmektedir. Bu bunalım, henüz ideolojik alanda ürünlerini vermekte gibi gözükmese de sosyoekonomik krizin yarattığı siyasal çalkantılar 2000'lerin başından bu yana bir sıkışmışlığa ve artan bir toplumsal mücadele momentine işaret etmektedir. Neoliberalizmin krizi, küresel bir niteliğe sahip olmak ile birlikte merkez ve çevrede aynı şartlar altında ortaya çıkmamaktadır. Bunu en temel sebebinin, çevre ülkelerinin küresel kapitalist ekonomik iş bölümünde konumlanmalarının kendine özgü yapısal koşulları ve bu koşulların yarattığı çelişki ve krizlerin yarattığı çevre neoliberalizminin *sui generis* ritmi olduğu iddia edilebilir. Bu bağlamda bu ritmin tanımlanması günümüzdeki krizlerin ölçeği ve geleceğini anlamak adına önem taşımaktadır.

Erken 20. yüzyılın en büyük ve en dönüştürücü toplumsal çatışmalarından biri olan Meksika Devrimi, sonuçları itibarıyla etkisi günümüzde de hissedilen sosyoekonomik bir miras bırakmıştır. Meksika Devrimi'nin en somut iki ürünü olarak, birçok değişikliğe tabii tutulmuş da olsa halen yürürlükte bulunan 1917 Anayasasını ve bu Anayasa çerçevesinde şekillenen, devrim süresince mobilize olmuş farklı sınıfsal grupların taleplerinin belirli ölçülerde dahil edildiği korporatist devlet mimarisini göstermek mümkündür. Sınıfsal taleplerin devlet aygıtının biçimine ve iç mekanizmalarına tali olarak da olsa dahil edilmesinin önemli bir özellik olarak karşımıza çıktığı bu mimaride, farklı sınıflardan gelen talepler 6 yılda bir yenilenen güçlü yürütmenin ve siyasi iktidarın tartışmasız sahibi olan devlet-partisi aracılığıyla gerçekleşecektir. Yürütme ve devlet-partisi çerperinde kümelenen devlet bürokrasisini meydana getiren bir diğer unsur ise mobilize olan sınıfların, siyasi iktidar kontrolünde oluşturulan örgütleri ve bunların temsilcileri olacaktır. 1917 Anayasasının hukuki meşruiyetini sağladığı bu karmaşık siyasi yapı ile, siyasi iktidarın çizdiği çerçeve dışında bağımsız manevra kabiliyetini büyük ölçüde yitiren işçi ve köylü sınıf hareketi, ancak siyasi iktidara verdikleri destek karşılığında ücretler, istihdam, toprak reformu gibi konularda somut kazanımlar elde edebileceklerdir. İki dünya savaşının ve 1929 küresel ekonomik buhranının oluşturduğu sınırlı küresel ekonomik iş bölümü, çevrede bu tip korporatist sosyoekonomik biçimlerin oluşması için gerekli olan görece korunaklı ortamı sağlamıştır.

Meksika'yı diğer örneklerden farklı kılan özellikler ise Meksika'daki çevre kapitalizminin kendine özgü koşulları içinde aranmalıdır. Meksika Devrimi, temelini köylü ve işçi mobilizasyonun oluşturduğu bir 'oluşum-sürecinde-burjuva' devrimi olarak kitlelere belirli ölçülerde verilen siyasi ve ekonomik tavizleri de beraberinde getirmiştir. Meksika Devrimi sonrası politik yapının önemli bir unsuru olan rıza mekanizmalarının özellikle 1950'lerden sonra baskı altına girmeye başlaması ise toplumsal hareketliliğin siyasi iktidarın kontrolünden çıkmasının temellerini hazırlamıştır. Bu dönemde ise korporatist yapı tamamen ortadan kalkmamak ile birlikte toplumsal çatışmanın farklı ölçeklerde ve formlarda ortaya çıkmasını önleyebilme kapasitesi tedricen kaybedilmeye başlanacaktır. Her halükârda Meksika Devrimi sonrası ortaya çıkan politik yapının ve bu yapının sınıfsal kompozisyonunun Meksika'yı Latin Amerika ülkelerinden farklı bir yere konumlandığı, siyasi iktidarın devletin zor aygıtının ve silahlı kuvvetlerin varlığına ihtiyaç duyulmadan korunabildiğini iddia etmek mümkündür. Bu açıdan Meksika, bir

yandan 1970’lerde bölgede askeri rejimler güç kazanırken sivil iktidarı sürdürebilmiş, bir yandan da 2000’lerde demokratikleşme ve yeniden bölüşüm talepleri ortaya çıkarken bu talepleri kısıtlayabilmiştir.

Bu çalışma Meksika’da korporatizm biçiminde kurumsallaşan, Meksika Devrimi ile ortaya çıkmış olan toplumsal taleplerin belirli ölçülerde, belirli rıza mekanizmaları ile konsolide olan, devlet aygıtı-devlet partisi-kitle örgütleri matrisi arasındaki ilişkiler bağlamında şekillenen siyasi yapının oluşumu, krizi ve çözülmesini ele almaktadır. Bu bağlamda, Meksika’da şekillenen siyasi ve sosyoekonomik yapının oluşturduğu çerçevede ülkenin diğer bölge ülkelerinden ıraksayan kendine özgü konumunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Neoliberalizmin bir bunalım içinde olduğu günümüzde, bölgede ilerici dalganın yerini sağ-karşı dalga alırken, Meksika yeni bir ilerici dalganın bölgesel olarak referans noktası olabilecek bir politik dönüşüm sürecine girmiştir. Bu bağlamda, ülkedeki sınıfsal matrisin yapısı ve çözülmesini anlamak önem taşımaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, post-pasif devrim dönemi kurumsallaşma olarak tanımlanan Meksika Devriminin siyasal, ekonomik, toplumsal alanlarda aldığı somut biçimler ele alınmaktadır. İkinci bölüm, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bu yapının gösterdiği çözülme dinamiklerinin sosyoekonomik koşullarını incelemektedir. Üçüncü ve son bölümde ise bugün Meksika’nın siyasal dönüşümünün temelini oluşturan, Meksika’daki korporatist devlet yapısının nihai krizi ve dağılması değerlendirilecektir. Çalışma bu krizin en büyük sonucu olarak, Meksika’da ortaya çıkmakta olan yeni bir iktidar bloğunun, Latin Amerika’daki ‘en istikrarlı’ siyasal aktör olarak tanımlanan devlet aygıtının radikal bir biçimde reform edilmesinin ya da yeni-korporatist bir forma evrilmesi ihtimallerini sorgulamaktadır.

Kesintiye uğramış devrim? Meksika Devriminin kurumsallaşması

1910-1920 Meksika Devriminin en somut ürünü, tüm toplumsal çatışmalara rağmen neredeyse tüm yirminci yüzyıl boyunca istikrarlı bir biçimde ayakta kalmayı başarmış olan siyasi yapı olmuştur. Hamilton (1985: 68), Meksika Devriminin en önemli unsurlarından birini düşünsel olduğunu iddia eder; Devrim, artık ülkenin ezilen sınıflarından yana taraf olacak özerk bir devlet aygıtının egemen olacağı düşüncesini ortaya atmıştır. Meksika, özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinde General Porfirio Díaz’ın anayasayı askıya alarak ülkeyi demir yumrukla yönettiği dönemde (1876-1911), küresel kapitalizme hızlı bir biçimde eklemlenmiş, yabancı yatırımlar sayesinde ülkedeki geleneksel üretim ilişkileri büyük ve hızlı bir dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümün en büyük kaybedenlerinden biri olan Meksika köylüsü ise yüzyıllardır süregelen topraksızlaşma sürecinin en şiddetli seviyesine ulaştığı bu dönemde kendisini, halen oluşum evresinde olan kentli işçi sınıfı ve orta sınıflar ile aynı saflarda bulmuştu (Gilly, 1979: 24-5). Porfirio rejimi süresince gerçekleşen ekonomik büyümenin yan ürünü olarak yoksullaştırdığı kitlelerin devrime katılımı bu açıdan anlaşılabilir. Ancak ortaya çıkan *sui generis* politik yapı, bağımlı kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin ekonomik, politik ve ideolojik katmanlarda kurumsallaştığı post-pasif devrim sürecinin bir ürünü olduğu için, ortaya çıkan rıza ve meşruiyet üretme mekanizmalarının 1950’lere gelindiğinde işçiler, köylüler ve kentli orta sınıflar bağlamında çözülmeye başlandığı görülecektir.

Bu açıdan bakıldığında Meksika Devrimi (1910-1920) mevcut toplumsal üretim ilişkilerinin dönüşümüne değil, devrim/restorasyon ile konsolide edilmesine tekabül etmektedir. Bir başka deyişle Meksika Devrimi ile ‘var olan (*ekonomik ve politik*) kuvvetlerin bileşimi değişerek yeni bir matris oluşmuştur’ (Gramsci, 1971: 109). Gramsci’nin İtalyan *Risorgimento*’su örneğinde ele aldığı pasif devrim kavramının iki açıdan Meksika Devrimini tanımlamak için uygun bir çerçeve sağladığı söylenebilir. İlk olarak sınıflar arasındaki ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinde, Gramsci bir sınıfın üstünlük kazanmasında temel şartın iktidar gücünü ele geçirmeden önce tesis ettiği hakimiyet ile, entelektüel ve değerler alanında liderliğini sürdürebilme kapasitesinin olduğunu savunur. Hatta bu alanlardaki liderlik, bir sınıfın iktidarı ele geçirmesi için önkoşul oluşturmaktadır; iktidarı ele geçirdikten sonra bu alanlarda kuracağı hakimiyet kaçınılmaz bir biçimde pekişecektir (Gramsci, 1971: 57). İtalya’nın birleşmesinden sonra, ortaya çıkan devlet ve sınıf ilişkilerinde ise böyle bir liderlikten bahsetmek mümkün olmamıştır. Burjuvazi ve onun temsilcisi partiler, yeni devlet yapısı içinde toplumu entegre edebilecek enerjik bir hâkim sınıf yaratma kabiliyetinden yoksun kalmışlardır (Gramsci, 1971: 90).

İkinci olarak ise pasif devrimin küresel kapitalizmin genişlemesi ve kapitalist üretim ilişkilerinin eşitsiz gelişiminin yapısal zayıflıklarının ortadan kaldırılmasını koşullandırmasının altı çizilmelidir (Morton 2007: 69). Bu bağlamda Meksika Devrimi, oluşum halindeki burjuvazinin hâkim sınıf olarak ortaya çıkamadığı bir ortamda, küresel kapitalizmin periferiye genişlemesi süreci ile koşullanmış, ortaya çıkan devlet aygıtı ise hem çevre ölçeğinde kapitalist üretim ilişkilerini konsolide etme hem de burjuvazinin diğer sınıflar üzerindeki üstünlüğünü, toplumun diğer gruplarını entegre etmek yoluyla sağlayabilmiştir (Erol, 2020: 103). 1910-1920 Meksika Devrimi, hiç şüphesiz kitle hareketinin merkezini oluşturduğu bir toplumsal olgudur. Ancak burjuvazinin kendi gelişimine, büyüme ve zenginleşmesine kapı aralayan, aynı zamanda da siyasi iktidarı ele geçirmesine olanak sağlayan bir devrimdir (Gilly, 1981: 398). Bu devrimin pasif devrim olarak tanımlanması ise 1920 sonrasında, Meksika’da devlet ve sınıflar arasındaki ilişkilerin kurumsallaşmasının, krizinin ve dönüşümünün anlaşılması açısından önemlidir.

Meksika Devrimi’nde ortaya çıkan taleplerin iki ana aksını oluşturan ‘eşit oy hakkı-yeniden seçilememe’ ve ‘toprak reformu’, 1917 Anayasasının öngördüğü korporatist çerçeve içerisinde kendine yer bulabilmişti (Leal, 1986: 29). 1917 Anayasasının 27. ve 123. Maddeleri devlete özel mülkiyet üzerinde önemli bir yetki vermekte ve kamu kullanımı için özel mülke el koymayı hukuki düzlemde araçsallaştırmıştı. Büyük toprak sahibi oligarşinin Meksika’nın ekonomik gelişiminin önündeki en büyük engel olduğu düşüncesi ile de desteklenir biçimde Anayasanın 27. Maddesi tüm topraklar ve su kaynaklarının halka ait olduğunu, karşılığının ödenmesi koşuluyla devletin küçük tarımsal üretimi desteklemek ve ulusal kaynakların korunması amacı ile topraklara el koyup bölüştürebileceği ve bu amaçla latifundiaların bölünmesinin gerçekleştirileceği hükümlerini tanımlamaktaydı (Calderón, 1972: 149-151). Böylelikle devlet toprak mülkiyetinde ikili bir form tesis ediyor, toprakta özel mülkiyeti tanıırken aynı anda onun komünel mülkiyet formunu da kabul etmiş bulunuyordu (Calderón, 1972: 151). Anayasanın 123. Maddesi ise sermaye ve emek arasındaki ilişkileri belirlemekte, sınıflar arası bir harmoniyi işaret etmekte, grevi –belirli koşullarda- serbest hale getirmekte, tüm

ekonomik faaliyet alanlarında işçi haklarını ve iş akitlerini düzenlemekteydi. Bunlardan daha da önemli olarak devlet tüm çalışma koşulları, iş akitleri, iş anlaşmazlıkları, çalışma saatleri ve asgari ücret gibi konularda en üst kural koruyucu olarak müdahale etme hakkına sahip olmaktaydı (Calderón, 1972: 208-9). Hiç şüphesiz her iki madde de köylüler ve işçiler açısından Porfirio döneminden farklı bir mülkiyet ve emek ilişkisi dönemine girildiği anlamına gelmektedir.

Değişen mülkiyet ilişkilerinin yanında, 1929 Büyük Buhranının oluşturduğu ekonomik ortamda, devlet toplum arasındaki ilişkiler ve özellikle işçi ve köylü sınıflarının politik katılım biçimleri de önemli bir dönüştürme geçirmiştir. Collier ve Collier'in (1976, 2002) başta Latin Amerika'daki işçi sınıfının politik katılımını incelediği çalışmalar, ortaya çıkan korporatist yapının tanımlanmasında önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar, korporatizmi devletin katılımı zorunlu kıldığı, sübvans ettiği, taleplerini, iç işleyişini ve yönetimini belirlediği çoğulcu olmayan bir devlet-toplum ilişkisi olarak tanımlamaktadır (Collier ve Collier, 1979: 968; Collier ve Collier, 2002: 7). Korporatist ilişkilerin 'zorlama ve razı etme' bağlamında ayrıştırılması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Collier ve Collier'in de işaret ettiği üzere, hemen hemen her siyasi sistem yeterince çoğulcu olmamakla ve muhalif grupları kendisine eklemlemeye çalışmakla itham edilebilir (Collier ve Collier, 1979: 970-971). Ancak korporatist yapılar toplumsal kontrolü beraberinde getiren baskılama ve teşvik etme unsurlarının dinamik bir biçimde değiştiği sosyal yapılara tekabül etmektedirler ve bu bağlamda devletin finansal ve kurumsal müdahalelerine muhtaçtırlar (Collier ve Collier, 2002: 52).

Meksika'yı diğer korporatist yapılardan ayıran temel özelliğin ise pasif devrim olduğunu söylemek mümkündür. Meksika'da korporatizm, devletin kontrol ve eklemleme mekanizmasının ötesinde tabandan gelen ve reddedilmesi çok ta mümkün olmayan bir baskının ürünüdür. Bunda Meksika'daki kapitalist gelişimin Latin Amerika'daki diğer ülkelerden daha farklı ve erken bir dönemde başlaması önemli rol oynamaktadır. Meksika'daki sanayi burjuvazisi, yüzyılın başına gelindiğinde kapitalist dünya piyasalarına üretim yapan toprak oligarşisinden daha güçlü bir konumda bulunmaktas da homojen ve örgütlü bir konumda bulunmaktan uzaklardı (Hamilton, 1985: 48-49; Meyer, 2010: 29). İşçi ve köylü kitlelerinin ana gövdesini oluşturduğu Meksika Devrimi, bu sanayi burjuvazisini iktidara getirirken kendisi ile ittifak içinde bulunan kitleleri demobilize ederek siyasi iktidara eklemlemek zorunda kalmıştır. Meksika korporatizmini Latin Amerika'daki diğer örneklerden farklı kılan bir başka unsur da devrimin köylü ve kentli unsurlarının da kendi örgütleri ile bu korporatist sistemde yer almalarıdır. Bu bağlamda, pasif devrim çerçevesinde değerlendirilen korporatist yapı, Meksika'daki siyasal iktidarın sınıfsal dinamiklerini ortaya koymak açısından daha uygundur. Hiç şüphesiz 1929 buhranı ile oluşan izolasyonist küresel ekonomik yapı, Meksika'daki devlet mimarisinin yeni siyasi iktidara uygun bir biçimde reform edilmesine katkıda bulunmuştur.

Pasif devrimin kurumsallaşması olarak adlandırılabilir bu dönemde (1920-1940), Meksika burjuvazisi, devlet bürokrasisinin sınıflar arasındaki denge siyaseti ile güç kazanmıştır. Bir yandan grev ve işçi hareketi yasaklanırken, Luis N. Morones gibi ünlü sendika liderleri bakanlık, senatörlük gibi yüksek pozisyonlara getirilmiş, Meksika Bölgesel İşçi Konfederasyonu (*Confederación Regional Obrera Mexicana –CROM*), Emekçi Partisi (*Partido Laborista -PLM*) ve Ulusal Çiftçi Partisi (*Partido Nacional*

Agrarista -PNA) iktidarın önemli enstrümanları olarak ortaya çıkmıştır (Gilly, 1982: 348). PNA ile örgütlenen, devrimde savaşmış ancak radikal bir programa sahip olmayan köylüler 1920'de Obregón'un başkan seçilmesinde önemli bir rol oynamışlardır (Garrido, 2005: 46). Devlet bürokrasisi, burjuvazi ve devlet kontrolünde örgütlenerek demobilize edilen işçi ve köylü hareketi bürokratlarının oluşturduğu yapının kurumsallaşması ise Ulusal Devrimci Parti'nin (*Partido Nacional Revolucionario -PNR*) 1929 yılında kurulması ile gerçekleşecektir. Kendisini Meksika Devriminin yegâne varisi olarak konumlayan PNR'nin oluşturduğu kurumsal çerçeve, hem devrimin önünde engeller oluşturan yerel iktidar özne ve eğilimleri ulusal ölçekte disipline edecek ve merkezde birleştirecek, hem askeri bürokrasiye politik bürokrasi içinde yer alma garantisi vererek başkanın görev süresi bittiğinde halefine barışçı bir biçimde başkanlığı transfer etmesini sağlamış olacak, hem de devlet aygıtının kurumsallığı sayesinde bürokrasiye toplumsal bir taban oluşturarak yerel, bölgesel ve ulusal tüm seçim mekanizmalarını kontrol altında tutacaktır (Leal, 1986: 27).

Devlet partisi paralelinde örgütlenen bürokrasinin, orduyu, yerel ve bölgesel iktidar gruplarını, işçi ve köylü örgütlerini kontrol altında tutabilme kapasitesinin sınırları olduğunun da altını çizmek gerekmektedir. Toprak reformundan çok bireysel mülkiyete inanan ve işçi grevlerini –özellikle 1926-1927 demiryolu grevini- ve Meksika Komünist Partisini zor yoluyla pasifize eden Plutarco Elías Calles'in başkanlık ve gücünü sürdürmeye devam ettiği 'Nihai Şeflik' dönemi (1924-1934) Meksika Devriminin korporatist yapısının kapasitesini de gösterir niteliktedir. Calles döneminde toprak reformu ve dağıtılan toprak miktarı önemli ölçüde sınırlanmış, sadece Katolik Kilisesi ve Hristiyan isyancılara karşı yapılan savaş (*La Cristiada* 1926-1929) ve Büyük Buhran döneminde önlem olarak dağıtılan toprak miktarı artmıştı (Meyer, 2010: 269-270). Meksika Devriminin korporatist kapasitesi azaldıkça, tabandan gelen talepler sertleşerek Cárdenasçı radikalizmin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Lázaro Cárdenas'ın başkanlık döneminde ise (1934-1940) ikinci bir korporatist dalganın ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Cárdenas, başkanlığının özellikle ilk 4 yılında 18 milyon hektar toprak dağıtarak ülkedeki tarımsal alanların yüzde 49'unu ejidal mülk haline getirmiş, devrimin ilk 14 senesinde toplam ortak kullanıma açılan toprak oranı yüzde 30 artmıştır (Meyer, 2010: 271). Knight (1991) toprak reformunun Cárdenas döneminde hız kazanmasını doğrudan doğruya 1929 ekonomik buhranının özellikle 1932'de Meksika dış ticaretinin üçte iki oranında azalması ile sonuçlanmasına bağlar. Ancak bu sav hiç şüphesiz resmin sadece bir kısmını açıklar niteliktedir. Cárdenas demiryolları ve petrol üretimini millileştirmiş, büyük çoğunlukla yabancı sermayeye ait olan bu alanlardaki millileştirmeler ABD başta olmak üzere yurtdışından büyük tepki toplamasına rağmen büyük bir toplumsal desteğe dayanmıştır (Delarbe, 1976: 141). Cárdenas döneminde kurulan Meksika İşçileri Konfederasyonu (*Confederación de Trabajadores de México -CTM*) tüm eyalet birimlerinde yatay ve dikey bir biçimde örgütlü işçi sınıfının desteğini siyasi iktidara kanalize ederken, toprak reformu ile sayıları önemli ölçüde artan ejidal köylüler de (*Confederación Nacional Campesina -CNC*) aracılığıyla Cárdenas hükümetine toplumsal destek sağlamışlardır. CTM ve CNC Parti içinde eski devrimci askerlerle birlikte en önemli grubu oluşturur hale geleceklerdir. Buna karşılık ise hükümet, sermaye ve emek güçleri arasında devletin tarafsız hakem rolünü örgütlü

emek gruplarına doğru bükmüş, CTM'nin, 1938 sonrası artan hareketliliği siyasi iktidar tarafından desteklenmiştir. Bunun en somut sonucu olarak Cárdenas döneminde özellikle imalat sanayindeki reel ücretlerdeki artış trendi ve 1938'te yürürlüğe giren İş Kanunu ile iyileşen çalışma koşulları ve toplu sözleşmeler gösterilebilir (Knight, 1991: 273; Bortz ve Aguila, 2006: 121).¹

Devlet partisi durumundaki PNR, Cárdenas döneminde Meksika Devrimi Partisi (*Partido Revolución Mexicana –PRM*) adını almış, CTM ve CNC'nin güçlü temsil edildiği, 'devrimci milliyetçilik' olarak tanımlanan, yer yer sosyalist bir retoriğe yaklaşan içeriği ile bir kitle partisine dönüşmüştür. Cárdenas sonrası dönemde, 1940-1946 yıllarında parti programındaki devletçi ilkeler temelinde 'İkinci 6 Yıllık Plan' dahilinde ithal ikameci politikalar izlenmeye devam edilecektir (Tamayo, 1988: 640). Ancak bu devletçi model, Cárdenasçı devletçilikten çok uzak bir karaktere sahiptir ve parti içi sol ve sağ fraksiyonların mücadelesi olarak kendini göstermiştir. 1939'da parti içinde ortaya çıkan başkanlık mücadelesi, Meksika Devriminin bu ikinci korporatist dalgasının yerini, muhafazakâr ve yerli-yabancı sermaye ile daha iç içe bir döneme bıraktığının habercisidir. Cárdenas dönemindeki millileştirmeler, sermaye ve emek arasındaki sorunları çözmek ile yükümlü Uzlaşma Kurulları (*Juntas de Conciliación*) ve Yüksek Mahkemenin sistematik bir biçimde işçi yanlısı kararlar verme eğiliminde bulunmaları ve hükümetin enflasyonist politikaları yerli ve yabancı sermaye ile liberaller tarafından Meksika'nın komünist bir ülkeye doğru dönüştüğüne yönelik işaretler olarak algılandığından yurtdışına sermaye çıkışı hızlanmıştı (Michaels, 1970: 54). Cárdenas, parti içindeki baskılar sonucu sosyal reformların devamı ve hükümetinin kazanım olarak gördüğü politikaların korunması için PRM içindeki sağ kılığın adayı olan General Manuel Ávila Camacho'yu seçerek radikal programın en güçlü adayı General Francisco Múgica'yı saf dışı bırakmıştı (Michaels, 1970: 52).

Cárdenas döneminde kurumsallaşan güçlü başkanlık (*presidencialismo*) sistemi ve onun himayesindeki kitle siyaseti, Camacho döneminde (1940-1946) yerini 'ulusal birliği' sağlama hedefiyle sınıf mücadelesinin yumuşatılması, İş Kanunun değiştirilerek grev ve sendikal faaliyetlerin sınırlandırılması, kitle hareketliliğinin kontrol altına alınması, eğitim alanında olduğu gibi yasal bir zemine de kavuşmaya başlayan sosyalist ideolojiden uzaklaşılmasına, ABD ile ise yakınlaşma ve işbirliğine bırakmıştı (Medin, 1997: 13). PRM'nin Cárdenas tarafından işçi ve köylü örgüt ve bürokrasisinin dahil edilerek güçlendirilmiş olması, partinin, örgüte orta sınıfları eklemleyerek zayıflatılmasını zorunlu kılmaktaydı. Camacho bu amaçla Halk Örgütleri Ulusal Konfederasyonu'nu (*Confederación Nacional de Organizaciones Populares –CNOP*) kurdurmuş, böylece orta sınıfların yardımı ile partideki askerlerin gücü de kırılmıştı. Artık Meksika'da, devrim ile açığa çıkmış olan kitle taleplerini baskılayıp yumuşatabilecek, sivil ama otoriter bir siyasi iktidarın somutlaşması mümkün hale gelmiştir (Medin, 1997: 16).

¹ Cárdenas döneminin, Meksika Devrimi sonrasında devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin kurumsallaşması ve siyasi iktidarın almakta olduğu formun somutlaşması sürecinde bir kırılmaya mı yoksa devamlılığa mı tekabül ettiği tartışması ile, Cárdenas rejimin radikal programı, kitle siyaseti, korporatist özellikleri ve kalıcı başarıları üzerine yapılan farklı yaklaşımların geniş bir değerlendirmesi için bkz. Alan Knight, 'Cardenismo: Juggernaut or Jalopy', *Journal of Latin American Studies*, 26, 1994, pp. 73-107. Knight, Cardenasçılığın çeşitli yorumlarını farklı kategorilerde değerlendirdikten sonra, Cardenasçı hareketi ve dönemi amaçları bağlamında radikal olan ve derinlikli bir değişim vadeden, liberal demokratik mekanizmaların aracı ile olmasa da büyük bir toplumsal desteğe sahip olan, hareketin manevra alanını kısıtlayan bir direniş ile karşılaşmış, ve bunun sonucu olarak ta sınırlı başarılarının daha sonraki muhafazakar idarelerce tirpanlandığı bir dönem olarak tanımlamıştır (Knight, 1994: 79).

1946'da Kurumsal Devrimci Parti (*Partido Revolucionario Institucional –PRI*) adını alan devlet partisinin kendisi, güçlü başkanlık sisteminde siyasi iktidarın en önemli enstrümanı haline gelmiştir. Hiç şüphesiz tüm bu süreç, Cárdenas döneminde gelişen ve güç kazanan ulusal burjuvazinin ve İkinci Dünya Savaşının arttırdığı ABD ve Kuzey Amerikan sermayesinin baskısı dışarıda bırakılarak anlaşılamaz. PRI, işçi ve köylü örgütlerinin parti içi gücünü ortadan kaldırmamakta hatta kurumsallaştırmakta ancak diğer kitle örgütleri ile dengelemektedir. Bir başka deyişle korporatist yapı gerilemiyor, farklı birikim stratejilerine adapte oluyordu.

Savaş sonrası dönem ve PRI'nin 'istikrar veren kalkınmacı' korporatizmi

Brachet-Márquez (1996), Cárdenas sonrası dönemin, siyasi iktidarın ve sınıfsal mücadeledeki kuvvetlerin yeniden şekillenmesi ile devletin bu mücadele içinde aldığı farklı konumlar üzerinden üç ana periyod halinde değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere 1940-1946 dönemi Cardenasçı radikalizm ve kitle siyasetinden 'ulusal birlik' temelinde işçi ve köylü taleplerinin uzlaştırılması ve aynı zamanda güçlenen elitlerin, İkinci Dünya Savaşı ile desteklenen yeni sınıfsal kompozisyonun siyasi iktidarı sağa kaydırmak için etkin bir biçimde dile getirdikleri taleplerin somutlaştığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte bu dönemde rıza mekanizmalarının ortadan kalktığı kesinlikle söylenemez, Sosyal Sigortalar Kurumu (*Instituto Mexicano de Seguridad Social -IMSS*) gibi geçerliliğini halen koruyan ve özellikle kamu iktisadi teşekküllerindeki işçilere yönelik sosyal devlet yapıları bu dönemde oluşturulmuştur (Martínez, 2010: 64). Miguel Alemán Valdéz ve Adolfo Ruiz Cortines'in başkanlık (1946-1958) dönemi ise devletin, genişleyen kent ölçeğinde büyüyen işçi sınıfının kurumsal gücünü kontrol edebilme kapasitesinin zayıfladığı ve zor aygıtının devreye girdiği dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönemde tarım reformu büyük oranda ortadan kalkmış, ithal ikameci sanayii genişlemesi ve alt yapı çalışmaları hız kazanırken, bu yatırımların finansmanı sorunu ortaya çıkmıştır. Devlet, grev, toplu sözleşme ve reel ücretler gibi konularda işçi taleplerini baskıladıkça sendikal kontrol zorlaşmakta, bu da CTM ve iktidar kontrolündeki diğer sendikalarla kopuşlar yaratarak bağımsız proleter örgütlenmenin önünü açmaktaydı (Brachet-Márquez, 1996, 115). Bu dönemden sonra birbirini takip eden bütün PRI hükümetleri toplumsal tabanının daha çok erozyona uğraması karşısında, işçi, köylü ve orta sınıfların tepkilerinin zor gücü ile bastırılması yoluna gitmişlerdir (Leal 1986: 34).

Meksika'nın ilk sivil başkanı olan Miguel Alemán, iş insanı geçmişine sahip, ama aynı zamanda 'devrimin yavru köpeği' (*el chachorro de la revolución*) olarak adlandırılmakta, yani devrim süresince savaşmamış ama devrimin yarattığı bir siyasi çizgiyi temsil etmekteydi (Proceso, 1991). Çoğunluğu kendisi gibi UNAM'ın hukuk fakültesinden mezun, üniversiteli, sivil-teknokratlardan oluşan kabinesi ile imalat sanayisinin genişlemesi için kamu harcamalarını arttırmış, devasa altyapı yatırımlarını gerçekleştirerek yerli sermaye tarafından büyük destek görmüştü. Ancak kamu harcamalarının finansmanında enflasyonist politikalar takip etmesi orta sınıfların Alemanist politikalarla uzaklaşmasını da beraberinde getirmişti. Alemán döneminin belki de en önemli özelliklerinden biri, 'devrimci aile' olarak adlandırılacak, PRI'nin farklı grup, alt grup ve kliklerinin oluşturduğu yapının sivilleşmiş olmasıydı (Gil vd., 1993: 109). Sermaye grupları, sivil

toplum kuruluşları, sendikalar, işçi ve köylü örgütlenmeleri ile farklı düzlemlerde farklı biçimlerde ilişkilenen bu grupların oluşturduğu ağ, PRI'nin 2000'lere kadar iktidarı devrimci aile içinden belirleyebilmek iktidarda kalmasını, Meksika'nın da otoriter ama sivil, çatışmalı ama istikrarlı bir Latin Amerika ülkesi olabildiğini sağlamıştı (Gil vd., 1993: 104). Alemán döneminde 'Meksikalılık' mefhumu ile resmi parti konumunda olan PRI eşitlenmiş, muhalefet ise bu ulusal bütünlüğün dışında tanımlanmıştır. Aynı zamanda PRI muhalefet üzerinden soğuk savaş döneminde kendi politik tutumunu da aşırı sağ ve sosyalizm dışında kavramsallaştırmış olmaktadır. Resmi parti dışında kalan, 1939'dan itibaren en önemli muhalefet partisi konumunda bulunan aşırı sağcı ve muhafazakâr Ulusal Hareket Partisini (*Partido Acción Nacional –PAN*) reaksiyoner ve devrime ihanet içinde olan, işçi önderi ve CTM Sekreteri Lombardo Toledano'nun 1948'de kurduğu Halkçı Parti'yi (*Partido Popular –PP*) dış kaynaklı, vatansız özneler olarak tanımlanabilmişlerdi (Medin, 2015). Muhalefet partilerinin varlığı ise sisteme demokratik meşruiyet kaynağı olarak desteklenmekteydi.

Üçüncü dönem olarak sayılabilecek 1958-1968 dönemi ise 'istikrar sağlayan kalkınma' (*desarrolla estabilizador*) sloganı ile ithal ikameci politikaların dış borçla karşılanması, bu şekilde de enflasyonist baskılardan kaçınılarak reel ücretlerde tekrar bir artış eğiliminin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde kentli işçi hareketi ve devlet arasında çoğunlukla baskıcı yöntemlerle de olsa ittifak sağlanabilmiştir (Brachet-Márquez, 1996: 116). Ancak bu ittifak kırılgan bir zemine dayanmaktaydı. Adolfo López Mateos seçim kampanyasında ileri sürdüğü 'anayasal sınırlar içinde aşırı sol bir hükümet' vaadini gerçekleştirmek üzere 1958'de başkanlığı devraldığında çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalacaktır; sosyal reformları enflasyonist bir politika ile finanse etmeyerek sermayeyi karşısına almamak, sendikal bürokrasiye (*charrismo*) karşı mücadele eden ve 1948-1954 devalüasyonlarından sonra reel ücretlerde iyileşme göremeyen öğretmen, telgraf, telefon, elektrik, petrol, demiryolları işçilerini ikna etmek, 1959 Küba devrimi ile moment kazanan sosyalist hareketi kontrol altına alabilmek (Guadarrama, 1975: 58; 358; Brambila, 1974; Brachet-Márquez, 1996: 149-150). Bununla birlikte ithal ikameci sanayileşmenin ham madde ve tarımsal ihracat ile finanse edilebilme kapasitesinin azaldığı, imalat sanayinin iç piyasaya yönelik tüketim maddeleri üretiminden, daha maliyetli ara mal üretimine geçtiği kompleks evresine de girilmekte ve artan maliyetler çoğunluğu kısa dönemli borçların oluşturduğu yabancı sermaye yatırımları ile karşılanmaktaydı (Villareal, 1976: 11, Fujii, 2000: 1008).

López Mateos döneminin çözüm stratejisi ise rıza ve zor mekanizmalarının karışımı bir politika izlemek olmuştur. Bir yandan kamu harcamaları önemli ölçüde arttırılmış, ABD'li elektrik şirketi millileştirilmiş, 300 bin köylüye 11,4 milyon hektar toprak dağıtılmış, kamu çalışanlarının sağlık, kredi, barınma, emeklilik gibi ihtiyaçları için Kamu Çalışanları Sosyal Güvenlik ve Hizmetler Kurumunu (*Instituto de Seguridad Social y Servicios Sociales de Trabajadores del Estado –ISSSTE*) oluşturulmuştur. Hatta hükümet daha radikal bir adım gibi gözükecek olan 1917 Anayasasının kârın çalışanlarla paylaşımı maddesinin uygulanmasını önermiştir (Smith, 1991: 353-354). Bir diğer taraftan ise, 1958-1959 işçi hareketliliği kolluk kuvvetleri marifetiyle bastırılmakta, resmi sendikal hareketin dışında kalan sendika liderleri tutuklanmaktaydı (Guadarrama, 1975: 62). Guadarrama'nın altını çizdiği gibi bu karma strateji aslında birikim modelinde

yaşanan krizin genişletilmiş kapitalist birikim ile aşılmasına cevaben gelişmişti. İşçi hareketinin bastırılması, dış borç ve doğrudan yabancı yatırım tarafından finanse edilen yeni sanayileşme dalgasına yol vermekte, devlet aygıtı Bakanlıklar Kanunu ile yeniden yapılandırılmaktaydı (Guadarrama, 1975: 64).

1958-1959 grevlerinin bastırılmasıyla işçi ve kamu çalışanlarının alternatif örgütlenmeleri ve grev hareketi kontrol altına alınmış olsa da politik krizin tamamıyla son bulduğunu söylemek mümkün değildir. 1961'de eski başkan Lázaro Cárdenas önderliğinde, PCM'yi, Lombardo Toledano'nun başına sosyalist eklenmiş bulunan Halk Partisini (*Partido Popular Socialista –PPS*) ve PRI'nin Cardenasçı sol kanadını içeren bir hareket olan 'Ulusal Kurtuluş Hareketi' (*Movimiento de Liberación Nacional –MLN*) kurulmuştu. Küba Devriminin etkisinin önemli bir biçimde hissedildiği bir ortamda, Meksiko City'de gerçekleştirilen 'Ulusal Bağımsızlık, Ekonomik Özgürleşme ve Barış İçin Latin Amerika Konferansı' anti-empyralist, Latin Amerikacı ve ekonomik bağımsızlığa önem veren bir cephe olarak tanımlanacak olan MLN'nin ortaya çıkışının temellerini atmış, PCM, PPS ve Cardenasçı grupları bir araya getirmiş, hatta resmi işçi ve köylü örgütlenmeleri olan CNC ve CTM üyelerinden dahi katılım sağlanmıştı (Arguedas, 1977: 233). Ülkenin büyük kesiminde muhalif gruplar açısından önemli bir platform haline gelen hareket 1964 başkanlık seçimlerine doğru mücadele yöntemi üzerinde uzlaşının olmaması, ortak bir aday üzerinde anlaşamama ve bir platform olarak kalarak seçimlere girmeme kararı alması sonucunda, seçimlerle birlikte önemini yitirmişti (Arguedas 1977: 248; Cadena-Roa, 2003: 116).

Siyasal iktidarın, Cárdenas sonrası dönemde kaybettiği rıza oluşturma kapasitesi kent ölçeğinde bir nebze yeniden inşa edilmiş olsa bile bunun özellikle kır ölçeğinde önemli sınırlarının olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ekonomik gelişmenin ve sanayileşmenin en az seviyede kaldığı ülkenin güneyinde, Zapata'nın ordusunda savaşmış devrimci Rubén Jaramillo'nun, López Mateos döneminde Morelos'ta isyan etmesi, Küba Devriminden önemli ölçüde etkilenen Genaro Vázquez ve Lucio Cabañas'ın Guerrero'da gerilla mücadelesine başlaması bunlara örnek olarak gösterilebilir (Blacker-Hanson, 2012: 102; Solano, 2007: 71). Meksika Komünist Partisi (*Partido Comunista Mexicano –PCM*) içinde örgütlü bulunan Cabañas, ekonomik büyümenin ve sanayileşmenin etkisinin hissedilmediği bu bölgede Fakirler Partisini (*Partido de los Pobres –PDLP*) kurmuş, daha sonra bu partiye silahlı bir birlik eklenerek gerilla savaşına başlamıştır. Politik olarak kendisini Cardenasçılık ve ulusalcılık içinde tanımlayan Vázquez ise Ulusal Devrimci Sivil Birliği (*Asociación Cívica Nacional Revolucionario –ACNR*) kuracak, her iki gerilla lideri de 1972 ve 1974'te kontra gruplar tarafından öldürülecektir. Ancak bu iki büyük gerilla hareketine benzer bir biçimde ülkenin bütün kırsal kesiminde küçük grupların aynı dönemde ortaya çıkmasına dikkat çekmek gerekmektedir.

1964'te başkan seçilen Gustavo Díaz Ordaz dönemi ise, Meksika'da ithal ikameci birikim modelinin içinde bulunduğu finansman sorununun derinleştiği, kır ölçeğinde kendisini gerilla hareketleri olarak gösteren toplumsal tepkinin, kent ölçeğinde işçi ve öğrenci hareketlerinin güç kazanması biçiminde somutlaştığı ve PRI'nin eriyen toplumsal tabanı karşısında otoriterleşmekten başka bir seçeneğinin kalmadığı bir dönem olarak tanımlanabilir. 1958-1959 grevleri esnasında López Mateos hükümetinde iç işleri bakanı olan Díaz Ordaz, üniversite öğrencilerinin bu grevlerdeki rolünü önemsemekteydi.

Gerçekten de öğrenciler, demiryolu ve telgraf işçilerinden önce, Haziran 1958’de Ulusal Politeknik Enstitüsünde (*Instituto Politécnico Nacional-IPN*) ordunun kampüsten çıkması, otobüs fiyatlarındaki artışın geri alınması gibi taleplerle eylemselliğe başlamışlardı. Üniversite öğrencilerinden önce resmi öğretmen sendikasıdan bir grup ilkökul ve okulöncesi eğitim çalışanının (*Sindicato Nacional de Trabajadores de la Educación-SNTE*) başlattığı eylem ise polis tarafından çok sert bir biçimde bastırılmıştı (Brambila, 1975: 356). 1968 Temmuz’unda üniversitelerin özerkliği ve kolluk kuvvetlerinin kampüslerdeki varlığı üzerine başlayan öğrenci hareketliliği yaz ayları boyunca çatışmaya dönüşmüş, Díaz Ordaz rejiminin 1958-1959 grevlerine benzer bir öğrenci-işçi ittifakı ile 1968 Olimpiyatlarının hemen öncesinde politik krizin derinleşeceğini düşünmesi, 2 Ekim’de Tlatelolco’da düzenlenen öğrenci eylemine ordunun müdahale etmesi ve 300’den fazla öğrencinin öldürülmesi ile sonuçlanan bir katliama yol vermiştir (Loaeza, 1989: 91; Kuri, 2003: 222). ‘Düzenin’ her ne pahasına olursa olsun sağlanması gerekliliği ve Küba Devriminin etkisi, kent ölçeğinde de toplumsal hareketliliği bastıracak kontra gruplarının oluşturulmasına sebep olmuş, *halcones* adı verilen bu gruplar ABD’nin yardımı ile istihbarat elemanları tarafından eğitilerek finanse edilmiş, 1971’de Tlatelolco katliamına benzer bir biçimde Corpus Christi katliamında 120 öğrencinin öldürülmesinde rol oynamışlardır (Erol, 2020: 166). Öğrenci liderlerinin öldürülüp tutuklanması toplumsal mücadelenin kent ölçeğinde önemli bir biçimde pasifize edilmesine sebep olmuştur.

1970’ler politik krizin derinleştiği, siyasi iktidarın meşruiyet üretme gücünün, genişleyen birikim krizi ile daraldığı bir döneme tekabül etmektedir. Luis Echeverría’nın (1970-1976) başkanlığı döneminde, talebin artırılması ve sermaye mallarının üretimi için genişletilen kamu harcamaları, en temel rıza üretme mekanizması haline geldiğinden (Morton, 2011: 113), peso üzerindeki baskı artmış, merkez bankası rezervleri kademeli olarak erirken, ülke ekonomisi 22 yıl sonra pesoya yüzde 23 oranında bir devalüasyon yapılması ile büyük bir durgunluğa girmiştir (Ramírez, 1986: 52). IMF ile üç senelik yapılacak olan anlaşma ise 1978 yılında Meksika Körfezinde bulunan 40 milyar varillik petrol rezervleri ile askıya alınmış, José López Portillo (1976-1982) başkanlığı döneminde Meksika ekonomisi büyük ölçüde petrolizasyon sürecine girmiştir. Artan petrol fiyatlarının etkisiyle de birlikte, 70’lerin ikinci yarısından itibaren petrol, iç tüketimin ihtiyaçlarını tüketmekten öte ekonomik kalkınmanın ana motoru haline gelmişti (Lapeyre, 1988: 7). 1980-1982 arasında petrol gelirlerinin kamu harcamalarını karşılayamaması, dış borcun yüzde 100’den fazla artmasına sebep olmuş, para arzının hızlanarak genişlemesi, enflasyonun 1979’da yüzde 20,3’ten, 1982’de yüzde 98,2’ye yükselmesine yol açarken, dış ticaret dengesindeki kötüleşme ise devam etmişti (Ramírez, 1993: 177). 1982’de peso tekrar devalüe edilmiş, daha sonra da dalgalı kura geçilmesi ile ülke tarihinin en büyük finansal krizi ile karşı karşıya kalarak 90 günlük moratoryum ilan edilmiş, ülkedeki tüm bankalar millileştirilmiştir. Bu durum hiç şüphesiz, devlet-sermaye ilişkileri açısından bir kırılmaya tekabül edecektir.

Kriz-Neoliberal yeniden yapılanma-Kriz: PRI’nin toplumsal tabanını kaybetmesi

Miguel de la Madrid (1982-1988) ve Carlos Salinas de Gortari (1988-1994) başkanlıkları Meksika’nın hızlı bir neoliberal dönüşüm sürecine gireceği ve aynı zamanda PRI’nin toplumsal tabanının özellikle kent ölçeğinde büyük bir erime ile karşı karşıya kalacağı dönemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle bu dönemde post-devrimsel

rıza mekanizmaları küresel neoliberal saldırı ile tamamen ortadan kalkarak, siyasi iktidar yeni sınıfsal kompozisyon temelinde yeniden örgütlenmiştir. Bankaların 1982'de görevi devretmek üzere olan başkan tarafından millileştirilmesi, bu neoliberal saldırının ana aksını oluşturacak grubun finansal sermaye olmasını da beraberinde getirecektir. Ekonomik karar alma süreçlerinin hızlı bir biçimde depolitize edilmesi sermaye için en temel öncelik olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu yeni sınıfsal kompozisyonunda PRI'nin işçi kanadı önemli ölçüde politik karar alma süreçlerinden dışlanacaktır. 1982 başkanlık adaylığı sürecine etki etmesi engellenen PRI'nin emek örgütü temsilcileri Miguel de la Madrid'in teknokratik kabinesinin de dışında kalacak, geleneksel olarak emek bürokrasisine ait olan kamu kurum ve şirketlerinin yönetimlerine giden yollar kapatılacak, PRI'nin temsilciler meclisindeki vekilleri içerisinde ayrılan sayı önemli ölçüde azalacaktır (Carr, 1986: 217). 1988'den sonra ise tarımsal alanda yapılan reformlar neredeyse devrimden beri görece olarak korunmuş olan tarımsal üretim ve mülkiyet ilişkilerini dönüştürecektir.

1982 borç krizini takiben hükümet, sermaye çıkışını engellemek için sermaye kontrolüne gitmiş, bankaları millileştirmiş, ardından da Dünya Bankası ve IMF'nin desteği ve önerisiyle 'Acil Ekonomik Yeniden Düzenleme Programını' (*El Programa Inmediato de Reordenacion Economica*) hayata geçirerek ulusal paranın devalüasyonu ile dış ticaret dengesinde iyileşme sağlamayı, kamu harcamalarını büyük ölçüde azaltarak da enflasyonu istikrara kavuşturmayı hedeflemiştir (Ramírez, 1993, 178). Yeni ekonomik modelin merkezinde bir yanda kamu harcamalarının kısılması bir yanda ise serbest dış ticaret yer almıştır. Tek taraflı ve ani dış ticaret serbestliği ve iç piyasada devlet müdahalelerinin azaltılması, kaynakların Meksika ekonomisinin küresel ekonomik iş bölümünde üstünlüğü olan alanlara yönelmesini ve aynı zamanda Meksika sermayesinin dış rekabet karşısında sermayenin organik kompozisyonunu yükseltmek durumunda bırakılmasına iteceği düşüncesi bu hızlı serbestleşmenin arkasında yatan neoklasik dogmayı oluşturmaktaydı (Calva, 2004: 64). Bununla birlikte Sandoval'ın (2007) işaret ettiği gibi neoliberal dönüşüm, sadece teknokratların ortodoks tutumları ile açıklanamaz; ancak 1970'lerden beri güç kazanan ve özellikle mali sermayenin başını çektiği yeni siyasal ittifakın sınıfsal projesi olarak değerlendirilmelidir. 1982 ekonomik krizinin yarattığı ortamda hâkim sınıf, mevcut refah devletini ve post-devrimci kazanımları ortadan kaldırmak üzere sermaye gruplarının elinde bulunan medya güçleri ve organik entellektüelleri ile neoliberal projeyi tüm gücüyle desteklemişti (Revueltas, 1993: 217). 1982 krizi de bu programın uygulanması için uygun ortamı hazırlamıştır.

Çok kısa bir süre içerisinde sübvansiyonların ortadan kaldırıldığı, dış ticaret rejiminin serbestleştiği, kamu harcamalarının ağır bir ekonomik durgunluk pahasına kısıldığı de la Madrid'in öncül neoliberalizm dönemini, Carlos Salinas'ın daha kapsamlı ve derinleşen ikinci dalga neoliberal yeniden yapılandırma süreci izlemiştir (Pastor ve Wise 1997: 331). Bu ikinci neoliberal ofansif dönemde ise kamu şirketlerinin özelleştirilmesi sermaye grupları ile ilişkilerin yeniden tesis edilmesi ve Meksika ekonomisinin dış piyasalara tamamen açılmasının önündeki engellerin kaldırılması yer almaktaydı (Otero, 2004, 10; Pastor ve Wise, 1997: 332). Kırsalda ise ejidolara karşı toprağın bireysel mülkiyetini sağlamak üzere, tarım sektöründeki ticareti liberalleştiren, sübvansiyonları kaldıran veya önemli ölçüde azaltan, kredi ve teknik yardıma son veren sektörel reformlar

gerçekleştirilmişti (Davis, 2000: 102). 1992’de Anayasa değiştirilerek toprak reformu resmen sona erdirilmiş, ejidal toprakların satılması ve kiraya verilmesi mümkün hale gelmiş, böylece topraktaki ortak mülkiyetin kısa süre içerisinde ortadan kalkmasının yolu açılmıştı. Piyasa koşulları ile karşı karşıya kalan ve 1992’de nüfusun yüzde 30’una tekabül eden Meksika köylüsü ise zaman içinde ek gelir üretmek, piyasa odaklı tarım yapmak, kente veya ABD’ye göç etmek durumunda kalacaktır (Davis, 2000: 103; Otero, 2004: 12).

Neoliberal yeniden yapılandırma sürecinde post-pasif devrimsel paktın çözülmesi, PRI’nin büyüyen bir toplumsal muhalefet ile karşılaşmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. 1929’da PNR’nin kuruluşundan beri resmi muhalefet konumunda bulunan merkez-sağ PAN tedricen PRI’ye karşı yönelen kentli muhalefetin özellikle kuzey eyaletlerinde alternatif bir adresi haline gelecektir. Sermaye gruplarının daha güçlü bir biçimde dillendirdiği ekonomik reforma eklenmiş siyasal reform talebi bu dönemde PAN tarafından da benimsenecektir. 1986 eyalet valiliği seçimlerinde kuzeydeki Chihuahua eyaletinde tüm beklentilerin aksine PAN’ın aday yerine PRI’nin adayının kazanması, seçimlerden sonra eyalette kilisenin ve iş veren temsilcilerinin de dahil olacağı genişlikte bir toplumsal muhalefet dalgası yaratmıştı (Mizrahi, 1994: 134; Otero, 2004: 9). 1988 başkanlık seçimleri öncesinde PRI’nin sol kanadının içinden, başını eski başkan Lázaro Cárdenas’ın oğlu olan Cuauhtémoc Cárdenas ‘Demokratik Akım’ (*Centro Democrático –CI*) adı verilen grubun ortaya çıkması ile yeni bir siyasal aktör ortaya çıkacaktır. 1987’de Cárdenas PRI’nin önde gelen liderlerinin oluşturduğu bu grup, partiyi terk ederek, 1977 seçim yasası reformu ile faaliyetlerine izin verilen sol partilerden bir kısmını birleştirerek Ulusal Demokratik Cephe’yi (*Frente Democrático Nacional –FDN*) kurmuşlar ve Cárdenas’ı 1988 seçimlerinde aday olarak göstermişlerdir (Tagle, 1989: 246).

1988 başkanlık seçimleri, Meksika’da korporatist devlet yapısının sınırlarına ulaşıldığını ortaya koyan ve yeni bir iktidar bloğunun ortaya çıkacağı bir kırılma noktasıdır. Seçimlerde PRI’ye karşı aday olan Cárdenas neoliberal dönüşüm ile siyasi iktidardan dışlanmaya başlayan kentli orta sınıfların, işçi sınıfının ve kendisine babasından dolayı büyük sempati besleyen köylülerin desteğine sahipti. PAN aday Manuel Clouthier ise sermaye grupları ve Kuzey eyaletleri seçmenleri tarafından desteklenmekteydi. Seçim gecesi Cárdenas ve Clouthier’in veri akışının durdurulması sonrasında bir araya gelmesi ve seçimlerde hile yapıldığı yönünde ortak bir girişime hazırlanması Başkan De la Madrid ve PRI liderliği tarafından elde resmî sonuçlar olmadan Salinas’ın galip ilan edilmesine yol açmıştır. Seçim sonuçları elde edilmeden, Miguel de la Madrid’in iç işleri bakanına emir vererek aynı gece sonuçları açıklattığı 2004’te yazdığı kendi yazdığı otobiyografisinde resmîlik kazanmıştır (NYT 2004, Thompson 2004). Dönemin İç İşleri Bakanı ve Seçim Kurulu Başkanı Manuel Bartlett te 2018’de seçimlerde Cárdenas önde iken Miguel de la Madrid’in emri ile bilgi akışının durdurulduğunu ve seçimleri aslında Cárdenas’ın kazandığını açıklamıştır.

Katılımın yüzde 50 altında gerçekleştiği seçimleri Salinas’ın yüzde 51 ile kazandığını, Cárdenas’ın ise yüzde 31’de kaldığını ilan eden resmî sonuçlar kamuoyunca seçimlerde hile yapıldığına yönelik yaygın bir kanının oluşmasına ve protestolara sebep olmuştur (Méndez, 1991: 259-260). Daha sonra açıklanacak olan

resmi sonuçlarda bile Salinas'ın yüzde 50 altında oy aldığının ortaya çıkması, sembolik öneme haiz olan oyların mutlak çoğunluğunun altında kaldığını ortaya koymuştu. Seçimlerde hile ile başkanlığın ele geçirilmesi sağlansa da PRI'nin Temsilciler Meclisindeki gücü azalmış, PAN ile olan ilişkisi daha önemli hale gelmiş, yasama organının kontrolü zorlaşmış ve belki de en önemlisi seçim süreçlerinde Temsilciler Meclisi üzerinden gerçekleştirebildiği kontrol kapasitesi zarar görmüştü (Molinar ve Weldon, 1990: 234). Artık PAN, PRI açısından hem toplumsal desteğin sağlanması hem de muhalefete karşı meclisin işleyebilmesi açısından kritik bir konuma gelmiştir. Seçimlerden hemen sonra ise Cárdenas yeni bir parti kurma çağrısında bulunacak, bu çağrı ile 1989'da Demokratik Devrim Partisi (*Partido de la Revolución Democrática -PRD*), karizmatik bir liderin önderliğinde eski PRI üyelerinin, eski muhalif sol liderlerin ve farklı sosyalist öğeleri de içinde barındıran sivil toplum üyelerinin oluşturduğu heterojen bir parti olarak Meksika'daki üçüncü önemli politik güç haline gelecektir (Martínez, 2005: 16; Pivron, 1999: 243).

1982 krizinin yarattığı bir sosyoekonomik ortamda neoliberal proje hem Meksika'da hem de küresel ölçekte güçlü bir desteğe sahipti. Salinas, neoliberal hegemonik projenin güçlü olduğu, finansal sermaye gruplarının ve bu grupların eklemlendiği büyük tekelleri sanayi gruplarının neoliberal dönüşümü desteklediği, ancak onu uygulayacak siyasi iktidarın gücünün görülmemiş ölçüde sınırlı olduğu bir dönemde başkan seçilmişti. Aslında devlet ve toplum ilişkilerinin neoliberal dönüşümünü uygulamak demek, devlet partisi konumunda bulunan PRI'nin zaten erimekte olan toplumsal tabanını geleneksel korporatist mekanizma ve kanallarından geri kalanlarını da elimine edilerek, daha da zayıflatılması anlamına gelmekteydi. Bu bağlamda De la Madrid döneminin yapısal reformlarını yetersiz bulan Salinas idaresinin önünde siyasi iktidarın dayandığı sınıf matrisini değiştirmekten başka bir seçenek kalmamaktaydı. Şaibeli seçimlerle başkan olmuş zayıf bir başkan görünümündeki Salinas, 1989'da krizden sonra devletleştirilen bankaların tekrar özelleştirilmesini yeni bir bölüşüm koalisyonu kurmanın mekanizması olarak kullanmış, böylece mali sermaye ile ittifakını güçlendirmişti (Sandoval, 2007: 138). Hızlı ve tek taraflı bir biçimde gerçekleştirilen ticaret serbestliği ithalatın katlanarak artmasına sebep olmuş, yüksek reel faizlerle yabancı yatırım teşvik edilerek ekonomik büyüme finanse edilirken, milli para 1994'e kadar değerinin yüzde 30 üzerinde fiyatlanacaktır (Dussel Peters, 1996: 69).

Meksika'nın hızlı neoliberal dönüşümünde devletin ekonomideki rolünün azaltılması bağlamında sayıları 1155'i bulan kamu iktisadi teşekküllerinden 800'ü özelleştirilmiş veya üretimi durdurulmuş, devlet tekelinde olan petrol ve elektrik gibi alanlar özel yatırıma açılmış, doğal kaynakların yerli ve yabancı sermaye faaliyetlerine sınırlayan kanunlar kaldırılmıştır (Teichman, 1996: 155). Devlet telefon şirketi Telmex'in özelleştirilmesi örneğinde olduğu gibi, devletin tekel konumu olduğu alanlardaki özelleştirme sermaye gruplarının devasa bir güç kazanmasına yardımcı olmaktadır, ithal ikameci dönemde ağır sanayi üretimi kapsamındaki kamu şirketleri, korporatist dönemden kalma olan güçlü sendikalar ve toplu sözleşmeler yüzünden özelleştirilememekteydi. Bu sorunun çözümü ise, Salinas ve Ernesto Zedillo (1994-2000) dönemlerinde artan emek direnişlerinin sert bir biçimde bastırılması olmuştur (Teichman, 1996: 157-158). Emek güçleri ile geleneksel korporatist ilişkinin ve ittifakın sonunu getiren bir diğer gelişme ise Meksika'nın NAFTA

üyeliği olmuştur. Meksika imalat sanayisi taşıt ve taşıt parçaları, elektrik ve elektronik ürünleri ve makine ve makine ekipmanları olarak üç ana ihracata yönelik sanayi sektöründe yoğunlaşırken bu sektörler *maquiladora* olarak adlandırılan montaj üretim yapısına sahiptiler. Maquiladora sektörü, ucuz ve esnek işgücü ve sınırlı altyapı gerekleri ile NAFTA üyeliği ile birlikte önemli bir ivme kazanmış, maquila olmayan sektörlerde de kısa sürede maquila tipi esnek örgütlenme hâkim form haline gelmiştir (Gereffi, 1996: 99; Toledo, 2004: 107).

Devlet ile toplumun farklı kesimleri arasındaki ilişkilerin dayandığı geleneksel korporatist formların yerini sadece devletin zor aygıtının aldığını iddia etmek ise mümkün değildir. Salinas'ın uyguladığı daraltıcı mali ve para politikaları enflasyonu kontrol altına alarak orta sınıfların desteğini kazanırken, emek piyasasının esnekleştirilmesi, sosyal güvenlik (IMSS) ve toplu konut (INFONAVIT) fonlarında işçi temsiliyetinin kaldırılması, reel ücretlerin baskılanması ve özelleştirmeler gibi konularda tepki göstermesi beklenen işçi sınıfı hükümete yakın CTM gibi işçi konfederasyonlarına verilen tavizler sayesinde demobilize edilmiştir (Murillo, 2003: 106). Salinas hükümete yakın CTM, CROM, CROC gibi işçi konfederasyonları arasında rekabeti arttırarak yeni klientalist araçlar ile piyasacı reformlara destek karşılığında pazarlık yapma yöntemini benimsemiştir (Murillo, 2003: 109). ‘Ulusal Yardımlaşma Programı’ (PRONASOL) ise bu yeni klientalist araçların en önemlisi ve başarılısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özelleştirme gelirleri ile fonlanan Pronasol, hem kent ve kırdaki eriyen PRI desteğini yoksullara kaynak aktararak durdurmak, hem de emek örgütlerinin ve sendika bürokrasisinin aracılığını ortadan kaldırarak devletin maddi yardımlarını doğrudan işçiye vererek sendikal yapıyı zayıflatmaktaydı (Aidi, 2009: 98). 1989’da uygulamaya konulan Pronasol, 1992’de Sosyal Gelişim Bakanlığı’na (SEDESOL) eklemlenerek, kabinenin en güçlü bakanlıklarından birinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kamu harcamalarının büyük oranda daraldığı bir dönemde, SEDESOL, eyalet valileri, belediye başkanları ve yerel politikacıların merkezden kaynak aktarımı sağlanmasında pazarlık yapması gereken özne olarak, Salinas’ın, PRI’nin hiyerarşik yapısını ve geleneksel klientalist ilişkilerini bypass edebilmesini de sağlamıştı (Kaufmann ve Trejo, 1997: 724). Program, OECD ve Dünya Bankası tarafından örnek olarak gösterilmiş ve diğer Latin Amerika ülkelerinin yanı sıra Mısır gibi birçok ülke tarafından kendi şartlarına adapte edilmişti. Bununla birlikte, program büyük miktarda bir kaynağı elektrik, kanalizasyon, içme suyu ve kadın okur yazarlığı alanlarındaki yatırımlara aktarmışsa da bunların toplumsal etkileri sınırlı kalmıştır (Diaz-Cayeros ve Magaloni, 2003: 17). Programın sınırlı kalmasındaki en önemli etkenlerden birisi ise PRI’nin bu fonları muhalefetin kendisine tehdit oluşturabileceği ancak hala elinde tuttuğu belediyelerde yoğunlaştırması olmuştur. Bir başka deyişle program, PRI’nin kaybolan meşruiyetini yerelde halen güçlü olduğu belediyeleri ödüllendirerek durdurmaya amaçlamaktaydı (Diaz-Cayeros ve Magaloni, 2003: 22). Program aynı zamanda yurttaş katılımı temelinde gönüllü ‘yardımlaşma komitelerinin’ öncülüğünde gerçekleştiriliyor gibi gözükse de gerçekte tamamen merkezi ve yukarıdan aşağıya bir biçimde yürütülmekteydi (Diaz-Cayeros vd., 2016: 88-89). Laurell (1994), yardımların Başkanın doğrudan yardımlarınıymış gibi sunularak yardımlaşma komiteleri vasıtasıyla dağıtılmasını ‘neo-korporatist’ bir yöntem olarak tanımlamıştır. Bu açıdan bakılınca Pronasol Meksika’da doğrudan ve rekabetçi bir klientalizmin temellerini atmıştır denilebilir. Ancak sosyal yardımlaşma gibi kaynak aktarım mekanizmalarının

etkin ve anlamlı bir biçimde kullanılamaması PRI'nin eriyen seçmen desteğini tersine çevirmeye yetmemiştir.²

Artan parlamenter muhalefet kadar, silahlı gerilla hareketleri de bu dönemde ivme kazanacaktır. Toprağın ortak mülkiyetinin ve yerli topluluklarının sosyoekonomik yapısının tehdit altında bulunduğu güney eyaletlerinden Chiapas'ta 1994'te 'Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu' (*Ejército Zapatista de Liberación Nacional -EZLN*), 1996'da Guerrero ve Oaxaca'da 'Devrimci Halk Ordusu' (*Ejército Popular Revolucionario -EPR*) silahlı isyan ilan eden gerilla örgütleri olmuştur. Daha sonra EPR'den ayrılan bir grup yine Guerrero eyaletinde 'Direnen Halkın Devrimci Ordusu' (*Ejército Revolucionario del Pueblo Insurgente -ERPI*) faaliyet göstermeye başlamıştır. EZLN, yoksul yerli köylülere dayanan gerilla mücadelesini kır ölçeğinde tabandan örgütlenme çabasına evrilmesine ve yerli halkların politik, ekonomik ve kültürel olarak üretim ve yeniden üretim araçlarını ele geçirilmesine yönelik bir mücadeleye girişmiştir. EZLN'nin 2000'lerin başına kadar Chiapas'taki köylü mücadelesini aşarak, kentli orta sınıfların demokratik taleplerini de içeren büyük bir muhalefet odağı haline geldiğini söylemek mümkündür de 2006 başkanlık seçimlerinde aldıkları tutum ve takip ettikleri alternatif kampanya, örgütün ulusal ölçekteki önemini hızlı bir biçimde erozyona uğratmıştır. EPR ve ERPI ise 1990'lar boyunca klasik silahlı mücadele stratejisini izleyerek hegemonik programın zayıflatıldığı toplumsal alanlarda anti-sistemik güçleri bir araya getirmeye çalışmış ve 2000'lerde önemini yitirmiştir (Figueroa-Ibarra ve Martínez-Zavala, 2013: 158).

Politik ve ekonomik krizin derinleştiği yıl olan 1994'te ise Meksika hem NAFTA üyeliğine adım atarak tüm neoliberal yeniden yapılandırma kural ve çerçevesini kurumsallaştırıyor, Chiapas'ta EZLN öncülüğünde bir yerli ayaklanması gerçekleşiyor, PRI'de reform ve dönüşüm talebini temsil eden PRI'li başkan adayı Luis Donaldo Colosio seçimlerden 3 ay önce suikasta uğrayarak öldürülüyordu. 1994 Aralık ayında ise Meksika büyük bir yabancı sermaye çıkışına sahne olarak 1982'den sonraki en büyük finansal kriz ile karşı karşıya kalacaktır. Ekonomiyi finanse etmek için artan biçimde kullanılan diğer yöntem olan dış borç, dolar üzerinden alınan kısa vadeli *tesobonolar* ile 1988'de 98 milyar dolardan 1994'e 160 milyar dolara ulaşmış, yabancı sermaye çıkışı ile birlikte Merkez Bankası rezervlerinin hızlı bir biçimde erimesi pesonun yüzde 50 oranında devalüe edilmesi ile sonuçlanmıştı (Fujii, 2000: 1012; Dussels Peters, 1996: 70). PRI ise halen devlet aygıtını kontrol ediyor olmakla birlikte artık kesin olarak hegemonik parti olma kapasitesini 1994'ten sonra kaybetmişti. Bununla birlikte üretilen çözüm, devrimden sonra PRI'ye meşruiyet sağlamış olan ve 1977'den sonra seçim yasasındaki değişiklikler sayesinde görece serbestleşen seçim sisteminde müsamaha gösterilen ve iktidar ile ortak hareket etmekten kaçınmayan tek parti olma özelliğine sahip merkez-

2 Neoliberal dönüşüm ile geleneksel korporatist yapıların çözülmesi, parçalara bölünmüş yeni korporatist mekanizmalarının oluşumuna Arjantin örneği üzerinden yer veren çalışmalar için bkz. Etchemendy S. ve Filc F. (2001). "Construir coaliciones reformistas: la política de las compensaciones en el camino argentino hacia la liberalización económica", *Desarrollo Económico*, Vol. 40, No. 160 (Jan. - Mar.), 675-706; Etchemendy, S., & Collier, R. B. (2007). "Down but not out: Union resurgence and segmented neocorporatism in Argentina (2003-2007)", *Politics & Society*, 35(3), 363-401. Arjantin ve Meksika'da piyasa reformlarının geleneksel örneklerinin dışında tanımlanabilecek ve mevcut siyasal ve sosyoekonomik yapılara göre şekillenen politikalar için bkz. Etchemendy, S. (2001). "Constructing reform coalitions: The politics of compensations in Argentina's economic liberalization" *Latin American Politics and Society*, 43(3), 1-36, Gibson, E. L. (1997). The populist road to market reform: Policy and electoral coalitions in Mexico and Argentina. *World politics*, 339-370.

sağ PAN ile kontrollü denebilecek bir iktidar değişimi süreci olmuştur (Loaeza, 2003: 80). Neoliberal projeye, halen iç yapısında korporatist mekanizmaların etkisizleştirilmiş olsalar da temsil edildiği PRI'den daha kuvvetli bir biçimde bağlı olan PAN bu bağlamda 2000 ve 2006 seçimlerinde iki defa başkanlığı ele geçirecektir (Otero, 2004: 11).

Sonuç

Meksika Devriminin toplumsal tabanını oluşturan köylü ve işçi kitlelerinin en önde gelen talepleri toprak, daha iyi ücret ve çalışma ilişkileri ile eşit, adil ve anlamlı bir politik katılım olmuştur. 1950'lere kadar bu taleplerin çeşitli rıza mekanizmaları vasıtasıyla kurumsallaşması sayesinde devrim sürecinde mobilize olan gruplar hareketsizleştirilebilmiş, devrim sonrası dönemde siyasi iktidarın konsolide olmasında ve toplumsal muhalefetin bastırılmasında bu mekanizmalar önemli rol oynamıştır. 1950'lerden itibaren çözülme sürecine giren bu mekanizmalar, 1980'lerde siyasi ve ekonomik alanlarda krize girerek neoliberal hegemoninin kurulmasına zemin hazırlamışlardır.

Meksika'daki korporatist devlet yapısının inşası, krizi ve çözülmesi süreçleri özellikle Latin Amerika'daki diğer benzer korporatist yapılardan ve bu yapıların 1980'ler sonrası yeniden örgütlenme krizlerinden belirli noktalarda ayrılmaktadır. Meksika'nın, korporatist siyasi kurumsallaşmayı büyük bir kitlesel mobilizasyonun sonucu olarak görece erken bir dönemde gerçekleştirmesi, devlete eklemlenen köylü sınıflarının toprak reformu gibi güçlü toprak oligarşisi, kilise ve tekeli sermaye gruplarına karşı önemli tavizler elde edebilmesini sağlamıştır. Korporatist yapının klientalist araçlarla yeniden üretilmesi çabaları Meksika örneğinde başarısız olmuştur. Bir başka deyişle Meksika'da çözülen korporatist yapının klientalist araçlarla ikame edilemediği iddia edilebilir. 2000'lerde Latin Amerika'da ve Türkiye gibi ülkelerde klientalist politikaların başarılı olduğu yönünde argümanlar yaygınlık kazanmıştır. Bu çalışmada yer almamakla birlikte, korporatizmin bu güncel örnekleri arasında ne gibi farklılık ve benzerliklerin bulunduğu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meksika'da 1910-1920 yılındaki devrim mücadelesi sonrasında ortaya çıkan, 1929'da devlet partisinin oluşumu ile kurumsallaşarak 71 yıl tek parti sisteminde, daha sonraki yıllarda da kontrollü çok-partili sistemde devlet aygıtına hâkim olan hegemonik bloğun girdiği kriz üç açıdan önem taşımaktadır. Birinci olarak, ortaya çıkan sui generis yapı Meksika'yı Latin Amerika'daki diğer bölge ülkelerinden farklı kılarak soğuk savaş çerçevesinde toplumsal muhalefetin askeri rejimler tarafından baskılanması seçeneğinin kullanılmadığı bir örnek haline getirirken, korporatist yapının nihai olarak krize girdiği 2000'lerden itibaren bölgede ilerici ve demokratik bir dalga yaşanırken askerileşmenin yegâne çözüm olarak ülkede yerleşmesi durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Askerileşme Meksika'nın ABD ile olan asimetrik ilişkisini daha da eşitsiz hale getiren bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak, Meksika'da rıza mekanizmalarının çözümlere yarattığı politik çatışma ortamı, korporatist devlet aygıtının yokluğunda hâkim sınıflar açısından politik meşruiyetin üretilmesi ve siyasi iktidara etkide bulunulması kapasitesinin de kaybedilmesine sebebiyet vermiştir. Bu durumun en somut sonucu, 2018 seçimlerinde Andrés Manuel López Obrador'un seçimleri sermaye gruplarının, ana akım basının ve merkez partilerin muhalefetine rağmen kazanması olmuştur. Üçüncü olarak ise korporatist

devlet aygıtını elinde bulunduran siyasi iktidarın neoliberal program ile kendi varlık sebebi olan sosyoekonomik araçları etkisizleştirilmesi yeni bir hegemonik uzlaşmayı imkânsız kılmış, Obrador hükümetinin 'radikal' programının devletin mevcut mimarisindeki temel reformlarının geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesinin önünü açmıştır.

Bu açıdan bakıldığında, neoliberal yapının girdiği bunalım, Meksika'nın kendine özgü koşulları içerisinde biçimlenmektedir denilebilir. Meksika neoliberalizminin ürettiği ve derinleştirdiği çelişkiler, korporatist yapının aşamadığı çelişkiler tarafından belirlenmiş olduğundan, bugün karşı karşıya bulunduğu bunalım da yine bu kendine özgü koşullar içerisinde şekillenmektedir. Obrador ve Morena iktidarının dördüncü transformasyon (*Cuarta Transformación -4T*) olarak adlandırdıkları dönemin bu bağlamda mevcut bunalımı aşıp aşamayacağı korporatist dönemden miras kalan çelişkilerin alacağı biçim ile yakından ilgili olmasını beklemek mümkündür. Korporatist rejimin dayandığı sınıfsal ittifakı çözen asli unsurlardan biri olan finans sermayesinin neoliberal buhran karşısında yeniden örgütlenen matriste alacağı konum, yeni bir iktidar bloğu oluşturulabilme ihtimalinin sınırlarını da belirleyecek temel yapısal koşul olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Aidi, H. D. (2009). *Redeploying the State, Corporatism, Neoliberalism, and Coalition Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- Arguedas, L. (1977). El movimiento de liberación nacional: Una experiencia de la izquierda mexicana en los sesentas. *Revista Mexicana de Sociología*, 39(1), 229-249.
- Blackler-Hanson, O. (2012). The Intellectual Roots of Guerrero's Cold War Rebellion. *Journal of Iberian and Latin American Research*, 18(2), 101-117.
- Bortz, J. ve M. Aguila. (2006). Earning a Living: A History of Real Wage Studies in Twentieth-Century Mexico. *Latin American Research Review*, 41(2), 112-138.
- Brachet-Márquez, V. (1996). *El Pacto de Dominación: Estado, clase y reforma social en México (1910-1995)*, México: El Colegio de México, Centro de Estudios Sociológicos.
- Brambila, Aurora L. (1975). El marco socio-económico de la crisis política de 1958-1959 en México. *Revista Mexicana de Sociología*, 37(2), 349-362.
- Cadena-Roa, J. (2003). State pacts, élites, and social movements in Mexico's transition to democracy. *States, Parties, and Social Movements*, (Ed. J. A. Goldstone), Cambridge University Press.
- Calderón, J. M. (1972). *Génesis del Presidencialismo en México*, México: D.F.: El Caballito.
- Calva, J. L. (2004). La economía mexicana en perspectiva. *Economía UNAM*, 63-85.
- Carr, B. (1986). The Mexican Economic Debacle and the Labor Movement: A New Era or More of the Same?. *Modern Mexico: State, Economy and Social Conflict*, Latin American Perspectives Readers Vol. 1, (Ed. Hamilton N. ve T. F. Harding), Sage Publications.
- Collier, R. B., ve Collier, D. (1979). Inducements versus constraints: disaggregating" Corporatism. *The American Political Science Review*, 967-986.
- Collier, R. B., ve Collier, D. (2002). *Shaping the political arena: Critical junctures, the labor movement, and regime dynamics in Latin America*, University of Notre Dame Press.
- Davis, B. (2000). Las políticas de ajuste de los ejidatarios frente a la reforma neoliberal en México. *Revista de CEPAL*, 72, 99-119.
- Diaz-Cayeros, A. ve Magaloni, B. (2003). The politics of public spending – Part II. The Programa Nacional de Solidaridad (PRONASOL) in Mexico. Background Paper for the World Bank World Development Report 2004.

- Díaz-Cayeros, A., Estévez, F. ve Magaloni, B. (2016). *The political Logic of Poverty Relief: Electoral Strategies and Social Policy in Mexico*, New York: Cambridge University Press.
- Delarbe, R. T. (1976). The Mexican Labour Movement. *Latin American Perspectives*, 3(1), 133-153.
- Dussel P. E. (1996). From Export-Oriented to Import-Oriented Industrialization: Changes in Mexico's Manufacturing Sector, 1988-1994. *Neo-liberalism Revisited: Economic Restructuring and Mexico's Political Future*, (Ed. Gerardo Otero). Colorado: Westview Press.
- Erol, E. (2020). *Tanrıya Uzak Merkeze Yakın: Meksika ve Türkiye'de Çevre Kapitalizminin Tarihsel Sosyolojisi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Figueroa-Ibarra, C. ve L. Martínez-Zavala (2013). The Ejército Popular Revolucionario' Occupying the Cracks in Mexico's Hegemonic State. *Latin American Perspectives*, (Çev. M. O. Breña), 40, 153-164.
- Fujii, G. (2000). El comercio exterior manufacturero y los límites al crecimiento económico de México. *Comercio Exterior*, 2000, 1008-1014.
- Garrido, L. J. (2005). *El Partido de la Revolución Institucionalizada. Medio siglo de poder político en México: La formación del Nueva Estado (1928-1946)*, México, D.F.: Siglo XXI Editores.
- Gereffi, G. (1996). Mexico's "Old" and "New" Maquiladora Industries: Contrasting Approaches to North American Integration. *Neo-liberalism Revisited: Economic Restructuring and Mexico's Political Future*, (Ed. G. Otero). Colorado: Westview Press.
- Gil, J., S. Schmidt ve J. Castro (1993). La red de poder mexicana. El caso de Miguel Alemán. *Revista Mexicana de Sociología*, 55(3), 103-117.
- Gilly, A. (1982). *La Revolución Interrumpida': México, 1910-1920 una guerra campesina por la tierra y el poder*, México, D.F.: Ediciones "El Caballito".
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*, (Ed. Hoare Q. ve G. N. Smith). London: Lawrance and Wishart.
- Guadarrama, R. (1975). "1959: Crisis y Reestructuración Capitalista, Crónica de una Derrota Obrera.", *Estudios Políticos*, 2(3), pp. 56-69.
- Hamilton, N. (1985). "The Limits of State Autonomy", *Modern Mexico: State, Economy and Social Conflict*, (Ed. Hamilton N. ve T. F. Harding). Sage Publications.
- Knight, A. (1991). "The rise and fall of Cardenismo, c. 1930-1946", *Mexico since Independence*, (Ed. Bethell L.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuri, A. R. (2003). "Los primeros días. Una explicación de los orígenes inmediatos del movimiento estudiantil de 1968", *Historia Mexicana*, 53,(1), 179-228.
- Kaufman R.R ve Trejo G. (1997). *Regionalism, Regime Transformation, and PRONASOL: The Politics of the National Solidarity Programme in Four Mexican States*, *Journal of Latin American Studies*, Oct., Vol. 29, No. 3 (Oct., 1997), 717-745.
- Lapeyre, M. B. (1988). La petrolización de la economía mexicana. *Momento Económico* '6-8.
- Laurell, Asa Cristina, (1994). Pronasol o la pobreza de los programas contra la pobreza'. *Nueva Sociedad*, No:131, Mayo-Junio, 156-170.
- Leal, J. F. (1986). "The Mexican State, 1915-1973: A historical Interpretation", *Modern Mexico: State, Economy and Social Conflict*, Latin American Perspectives Readers Vol. 1, (Ed. Hamilton N. ve T. F. Harding). Sage Publications, 21-42.
- Loaeza, S. (1989). México 1968: los orígenes de la transición. *Foro Internacional*, 30(1), 66-92.
- Loaeza, S. (2003). Acción Nacional en la antesala del poder: 1994-2000. *Foro Internacional*, 43(1), 71-102.
- Martínez, G. B. (2010). Políticas de bienestar social del Estado posrevolucionario: IMSS, 1941-1958. *Política y Cultura*, 33, 61-82.
- Martínez G. V. H. (2005). El Partido de la Revolución Democrática (PRD) y su dirigencia fraccionada. *Revisata Sociedad y Economía*, 8, 9-28.
- Medin, T. (1997). *El sexenio alemanista: ideología y praxis política de Miguel Alemán*, México D.F.: Ediciones Era.
- Medin, T. (2015). La mexicanidad política y filosófica en el sexenio de Miguel Alemán. 1946-1952, <http://www7.tau.ac.il/ojs/index.php/eial/article/view/1308/1334>, (05.02.2019).
- Méndez, G. P. (1991). Los sectores del PRI en los elecciones de 1988. *Estudios Mexicanos*, 7(2), 253-282.
- Meyer, J. (2010). *La Revolución Mexicana*, México, D.F.: Editores Tusquets, 2010.
- Michaels, A. L. (1970). The Crisis of Cardenismo. *Journal of Latin American Studies*, 1(I), 51-79.
- Mizrahi, Y. (1994). Las Elecciones en Chihuahua. *Elecciones y partidos políticos en México*, 1994, 133-139.
- Molinari, J. ve J. Weldon (1990). Elecciones de 1988 en México: crisis del autoritarismo. *Revista Mexicana de Sociología*, 52(4), Procesos Electorales en América Latina, 229-262.
- Morton, A. D. (2007). *Unravelling Gramsci: Hegemony and Passive Revolution in the global economy*, London: Pluto Press.
- Morton, A. D. (2011). *Revolution and State in Modern Mexico: The Political Economy of Uneven Development*, Rowman & Littlefield.
- Murillo, M. V. (2003). *Labour Unions, Partisan Coalitions, and Market Reforms in Latin America*, New York: Cambridge University Press.
- New York Times, (2004). 'Opinion: About That Close Election', <https://www.nytimes.com/2004/03/15/opinion/about-that-close-election.html>, (15.09.2020).

- Otero, G. (2004). "Mexico's double movement: neoliberal globalism, the state and civil society", *Mexico in transition: neoliberal globalism, the state and civil society*, (Ed. Gerardo Otero). Zed Publishers.
- Pastor, M. ve W. Carol. (1997). State Policy, Distribution and Neoliberal Reform in Mexico. *Journal of Latin American Studies*, 29, 419-456.
- Pivron, A. (1999). Anatomía de un partido de oposición mexicano: la estructura del juego político en el Partido de la Revolución Democrática (1989-1997). *Estudios Sociológicos*, XVII: 49, 239-272.
- Proceso, (1991). <https://www.proceso.com.mx/156793/cuando-lombardo-hizo-a-aleman-el-cachorro-de-la-revolucion>, (04.06.2019).
- Ramírez, M. D. (1986). Mexico's Development Experience, 1950-85: Lessons and Future Prospects. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 28(2), Summer, 39-65.
- Ramírez, M. D. (1993). Stabilisation and Trade Reform in Mexico. *Journal of Developing Areas*, 27(2), 173-190.
- Revueltas, A. (1993). Las reformas del Estado en México: del Estado benefactor al Estado neoliberal. *Política y Cultura*, 3, 215-229.
- Sandoval, I. E. (2007). Economía Política del Neoliberalismo: ideas, intereses y reversibilidad. *Argumentos* (México, DF), 20(54), 127-149.
- Smith, P. H. (1991). Mexico since 1946: Dynamics of an authoritarian regime. *Mexico since Independence*, Cambridge: Cambridge University Press, (Ed. Bethell L.). 321-396.
- Solano, V. O. (2007). El Estado mexicano frente a los levantamientos armados en Guerrero. El caso del Plan Tlaxiaco. *Tzintzun, Revista de Estudios Históricos*, 45, 65-82.
- Tagle, S. G. (1989). La dificultad de perder: el partido oficial en la coyuntura de 1988. *Revista Mexicana de Sociología*, 51(4), 239-260.
- Tamayo, J. (1988). Las Entidades Paraestatales en México", en *México: 75 años de Revolución I, Desarrollo Económico II*, México D.F.: Fondo de Cultura Económica.
- Teichman, J. (1996). Economic Restructuring, State-Labor Relations and the Transformation of Mexican Corporatism. *Neo-liberalism Revisited: Economic Restructuring and Mexico's Political Future*, (Ed. Otero G.), Westview Press.
- Thompson, G. (2004). 'Ex President in Mexico Casts New Light on Rigged 1988 Election', <https://www.nytimes.com/2004/03/09/world/ex-president-in-mexico-casts-new-light-on-rigged-1988-election.html>, (15.09.2020).
- Toledo, E. D. G. (2004). Manufacturing neoliberalism: industrial relations, trade union corporatism and politics. *Mexico in transition: neoliberal globalism, the state and civil society*, (Ed. Gerardo Otero). London: Zed Publishers.
- Villareal, R. (1976). *El desequilibrio externo en la industrialización de México (1929- 1975): Un enfoque estructuralista*, México: Fondo de Cultura Económica.

The Formation and Development of the Black Lives Matter Movement: A Political Process Perspective

Efe Can Gürcan¹ , Can Donduran²

Abstract

The “Black Lives Matter” (BLM) movement is believed to be the largest social movement in American history. Making sense of such a historically significant social movement will certainly enable a fuller understanding of contemporary American politics and society. The significance of BLM also makes this movement a benchmark case that provides a testbed for social movement theories. Within the framework provided by political process theory and the process tracing method, this article seeks to explain the political and socioeconomic dynamics underlying the development of BLM. One important factor that stands out in the case of BLM is the presence of an enabling political-economic environment characterized by rising ethno-racial inequalities, police brutality, and racism under the socially polarizing effects of the 2008 economic crisis. A second set of factors to be considered is BLM’s adoption of a decentralized organizational structure, which facilitates the rallying and mobilization of large segments of society based on loose coalition strategies enacted through social media. Third, the rise and development of BLM greatly owe to the deployment of strongly motivating slogans, symbols, and modes of collective action that carry symbolic value, appeal to mass emotions, and address the political opportunities in place.

Keywords

American Politics, Black Lives Matter, Civil Rights, Political Process, Racism, Social Movements

1 Corresponding Author: Efe Can Gürcan (Asst. Prof. Dr.), İstinye University, Faculty of Economics, Administrative & Social Sciences, International Relations Department, Istanbul, Turkey. E-mail: efe.gurcan@istinye.edu.tr ORCID: 0000-0002-5415-3163

2 Can Donduran (Res. Asst.), İstinye University, Faculty of Economics, Administrative & Social Sciences, International Relations Department, Istanbul, Turkey. E-mail: can.donduran@istinye.edu.tr ORCID: 0000-0003-2737-1410

To cite this article: Gürcan, E. C., & Donduran, C. (2021). The Formation and Development of the Black Lives Matter Movement: A Political Process Perspective. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 151–167. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.871276>

Introduction

“There is cause to be thankful even for rebellion. It is an impressive teacher, though a stern and terrible one,” wrote African-American social reformer, Frederick Douglass (1866). According to him, developing a firm understanding of the underlying causes of a rebellion should be made a top policy priority, because he believed, “the thing worse than rebellion is the thing that causes rebellion”. Surely, Douglass’ words still echo in our ears, having lost nothing of their relevance. Considering its national scale and global influence, the current wave of United States (US) civil rights protests that resurfaced in the year 2020 is perhaps the sharpest expression of this relevance.

The Black Lives Matter (BLM) movement is claimed to be “the largest movement in US history” (Buchanan, Bui & Patel, 2020). BLM emerged in 2013 as a massive social media reaction to the acquittal of George Zimmerman, a neighborhood watch coordinator, in the fatal shooting of Trayvon Martin, a 17-year-old African-American (Holt & Sweitzer, 2020). This movement gained significant momentum with the rise of far-right movements, racism, and race-specific police shootings in the Trump era (2017-2021). Certainly, explaining the underlying dynamics of the BLM movement is key to a fuller understanding of contemporary US politics and society. In a similar vein, one could argue that such a historic movement as BLM will serve as a benchmark case that provides a testbed for social movement theories. In other words, the study of BLM holds great potential to offer meaningful contributions to our understanding of both US political sociology and the social movement literature. With this in mind, the present article relies on political process theory and the process tracing method to explain the political and socioeconomic dynamics underlying the development of the BLM movement.

Contemporary theorizing on social movements has developed as a dialogue between two major approaches (Kousis, 2016, p.146). The first is represented by new social movement theories, which attempt to explain social mobilization by reference to the chief role of cultural factors such as gender, sexuality, age, and ethnicity (Melucci, 1996, p.103). These theories hold that major social conflicts in contemporary society are driven by struggles over lifestyles, cultural autonomy, and collective identity, which have ultimately trivialized social classes. On the part of social movement actors, cultural demands for autonomy have gained primacy thanks to the advent of globalization and new communication technologies, as well as the weakening of nation-states (Touraine, 1988, pp.33, 35, 204). Under these circumstances, new social movements lay stronger emphasis on lifestyle- and issue-based agendas, such as environmentalism, gender activism, anti-racism, and peace advocacy (Laclau & Mouffe, 2014, p.xviii). With the diffusion of new communication technologies, the state monopoly on communication has been overtaken by a decentralized “network society” organized based on collective identities (Castells, 2010, pp.1-2, 255). From this perspective, new social movement theories would explain BLM’s development mainly by reference to the strengthening of the African-American identity triggered by rising racism and enabled by social media. This is also reminiscent of critical race theory, which draws inspiration from postcolonialism and postmodernism to bring to the forefront the processes by which race is both socially and legally constructed by the dominant institution and everyday life practices. In the US case, for example, the “white privilege” is constructed and perpetuated through the deployment of words,

symbols, stereotypes, and discourses inscribed in collective identities (Cole, 2017, p.26; Delgado & Stefancic, 2017, p.21).

It is difficult to overlook the importance of cultural dynamics and the enabling impact of new communication technologies for explaining social mobilization in a contemporary context. However, the culturalist argument that states and economic dynamics have lost their central relevance is highly contestable (Gürcan, 2019b). Moreover, the cultural reductionism of new social movement theories cannot provide a satisfactory explanation for those who are interested in understanding the multifaceted dynamics of social mobilization. In the case of BLM, for instance, one should take into account not only racial factors but also organizational dynamics and the political-economic background of state policies in a systematic manner. It follows that the task of undertaking a systematic study of the multifaceted dynamics of BLM can be adequately addressed based on political process theory, which is the second major approach that dominates contemporary debates on social movements. Framing the BLM mobilization based on race theories would divert the focus of this study from the social-movement literature. Social movements rather than race constitute the main object of study in this research. Furthermore, social movement theories are well-equipped to explain the cultural dynamics of the BLM mobilization without systematic recourse to race theories. This being said, one cannot help but notice how the integrative perspective of the political process theory resonates with the materialist (and Marxist) interpretations of critical race theory, which draw attention to the role of material conditions of life in shaping racial relations alongside the intertwined mechanisms of racial privilege, status, and wealth in the context of elite and popular mobilization (Cole, 2017, p.26; Dua, 2014, p.27; Bakan & Dua, 2014, pp.5,9; Delgado & Stefancic, 2017, p.31).

Political process theory defines social movements as “organized efforts, on the part of excluded groups, to promote or resist changes in the structure of society that involve recourse to non-institutional forms of political participation” (McAdam, 1999, p.25). In political process theory, the development of social movements is explained by reference to three sets of dynamics: political opportunities, mobilizing structures, and cognitive liberation/framing (McAdam, 1999). This being said, not every political process scholar adopted Doug McAdam’s original formulation centered on a three-variable model (Gürcan, 2019a). For some reason, the literature evolved to focus more on the political opportunities variable at the expense of overlooking the leadership and cultural dynamics of social mobilization (Otero, 1999). This is the reason why political process theory is often used synonymously with “political opportunities theory/model” (Inclán, 2018). This article seeks to transcend this structuralist and crude materialist framework – i.e. a conception of society where economic and political structures unilaterally determine the actions of human beings without giving room for agency (McNabb, 2020)– by offering a more balanced approach to material and subjective factors.

Later formulations of political process theory adopted the framework of contentious politics (Gürcan, 2019a). Contentious politics is a term that defines the instances of social conflicts or political struggles where at least one of the parties involved is represented by the state and the involving parties advance certain claims against one another. The real focus of contentious politics concerns broader processes, such as wars, elections, regime change, and revolutions rather than singular social movements (Tilly & Tarrow,

2015, pp.7-8, 30-31). Therefore, contentious politics diverts the focus of political process theory from universal determinants like political opportunities, mobilizing structures, and framing to context-specific social mechanisms that transform state-civil society interactions (Edwards, 2014, pp.78, 106). This article, however, does not rely on contentious politics given that the research aim of explaining the origins and development of BLM as a singular movement –as adopted in this article– better conforms with the movement-focused framework of political process theory. Contentious politics would be more interested in investigating the transformation of US democracy and broader ethnic relations in the longer term rather than the formation of BLM. Furthermore, BLM is still an unfolding movement, and a fuller assessment of how contentious politics has transformed state-civil society relations as a result of the BLM mobilization is only possible after this movement has reached its completion.

In the context of political process theory, political opportunities involve large-scale sociopolitical and economic factors such as armed conflicts, economic crises, regime change, and demographic movements. These factors create a conducive or restrictive environment for social mobilization (McAdam, 1999, pp.40-43; Tarrow, 2009, pp.76-77; Jenkins, Jacobs & Agnone, 2003, p.278). Regarding BLM, one should take into account the destabilizing effects of the 2008 crisis which is designated as the gravest economic crisis of global capitalism since the Great Depression era (1929-1939) and led to the ossification of rising racial divides, racism, and police repression (Szetela, 2020; Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020).

When it comes to mobilizing structures, these structures concern the study of leadership mechanisms, communication networks, strategic and tactical toolboxes, and bases of support that contribute to the emergence and development of a social movement organization (McAdam, 1999, p.43-48; Tarrow, 2009, pp.123-124). What stands out in the individual case of BLM's mobilizing structures are decentralized organizational dynamics led by social media, which facilitate the nationwide mobilization of local actors. Black feminists, African-American youth movements, left-leaning Black nationalists, and radical Black militias represent perhaps the most cohesive force of BLM. Their adoption of a broad coalition-building strategy has considerably expanded BLM's popular base and allowed for the inclusion of numerous local and fragmented organizations (Szetela, 2020; Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020).

The framing component of political process theory addresses the cultural and discursive dynamics of social mobilization. By engaging in framing activities, social actors develop a certain level of motivation and cohesion conducive to social mobilization. These activities speak to social actors' perception and interpretation of the available political opportunities while also advancing certain claims and constructing collective identities (Tarrow, 2009, pp.109-111; Noakes & Johnston, 2005, p.1-2). Worthy of notice concerning BLM's framing efforts is how it has succeeded in sustaining a spirit of resistance and indignation by deploying highly motivating slogans and symbols that appeal to mass emotions and aspirations in conformity with the political opportunities at hand (Szetela, 2020; Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020).

In this article, we investigate these dynamics based on secondary sources and process tracing. The method of process tracing responds to the requirements and priorities set by our

research aims, as well as these of political process theory, which conveniently conceptualizes social mobilization as a “process.” Process tracing enables a qualitative and, therefore, interpretative reading of social processes based on empirically supported logical inferences. Its focus is on social actors’ tools, motivations, priorities, perceptions, and opportunities by reference to critical junctures or historical turning points (Venesson, 2008, pp.230-231, 234). In what follows, this work will use process tracing to address BLM’s underlying political opportunities, mobilizing structures, and framing efforts, respectively.

The Underlying Political Opportunities of the Black Lives Matter Movement

Martin Luther King Jr.’s famous saying that “a riot is the language of the unheard” perfectly mirrors the general situation during the BLM mobilization (King, 1968). Violent forms of popular mobilization are often rooted in the disillusionment of the masses who lost belief in the status quo’s ability to address their demands and protect their basic rights. For disillusioned masses, eventually, politics becomes a “continuation of politics by other means” (Gamson, 1990, p.139). In a similar context, the US has been center stage to problems associated with racially motivated discrimination and violence, which led to widescale popular protests by African-American communities.

From a historical point of view, one could argue that the right to stand for freedom and democracy, i.e. liberalism in the Lockean sense, is deeply ingrained in US political culture since the birth of American independence (Hartz, 1955). This being said, the behavior of past US administrations does not entirely reflect the consistent application of these political-cultural values. In numerous instances of US history, the right to stand for freedom and democracy has been predominantly envisioned as a privilege reserved to white communities at the expense of African-Americans. As such, minority groups reacting to this situation have accumulated a long history of violent confrontations with the dominant white communities in the US (Kim, 2012, p.2000). In particular, many claims advanced on the part of African-American communities in defense of their rights and freedoms have been addressed by the state outside the context of institutional democracy (Jackson, 2020). Therefore, US democracy testified to numerous African-American uprisings since the late 1700s, and, following the civil rights era (1950-1963), their demands have been either dismissed or repressed (Muhammad, 2017, p.251). Although this historical record of racial struggle contributed, to a certain extent, to the emergence of “a general and pervasive understanding that black people are far more than background characters in an ostensibly white drama” (Ogbar, 2019, p.1), from the Nixon era to the Trump administration, members of the white working classes were led to believe that the real threat to their well-being stems from racial minority groups that benefit from social policies even though they do not actively contribute to the creation of national wealth. Driven by this conviction, segments of the white working classes developed a stronger sense of belonging to a higher status of citizenship, while scapegoating racial minorities for failing to adapt to so-called white American values (Muhammad, 2017, p.251).

All of this provided an enabling environment for legal arrangements such as those allowing remissions for crimes against African-American citizens and thus encouraging racially motivated crimes, which eventually serve as a political opportunity that facilitates protests led by African-American communities (Muhammad, 2017, p.251). In BLM’s

case, these opportunities can be easily traced to recent US history from the 1990s, which testified to several instances of racially motivated mobilization deeply ingrained in African-American collective memory (Ransby, 2018, p.13). In 1992, for example, the release of four police officers accused of beating black motorist Rodney King without charges triggered massive riots in Los Angeles, which came to be labeled as one of the most devastating civil disturbances of 20th century US history (History, 2010). These riots were also connected to the killing of Latasha Harlins in 1991, a 15-year-old African-American girl, which aroused massive popular anger when the defendant received a relatively light sentence (Sastry & Bates, 2017).

21st century US politics has not been exempted from intense racial conflicts. A case in point is the fatal shooting of Timothy Thomas by a police officer from the Cincinnati Police Department in 2001, which sparked massive riots. Similar events of smaller scale took place by the year 2013 when BLM was created upon the extensive adoption of the hashtag #BlackLivesMatter on social media after the acquittal of George Zimmerman. In the period 2014-2015, BLM gained momentum in reaction to fatal police violence in Ferguson and Baltimore. In 2014, a police officer fatally shot Michael Brown, an 18-year-old black man, but the officer was not indicted in Brown's death, which led to nationwide violent protests met with a militarized response by police. In reaction to these events, President Obama himself acknowledged the "legacy of racial discrimination" in the US, which had resulted in "a deep distrust exists between law enforcement and communities of color" (Obama, 2014). In his report about the Ferguson investigation, Attorney General Eric H. Holder Jr. also pointed to the social background of these events, which serve as part of BLM's underlying political opportunity structures. According to the report, the Police Department has systematically engaged in numerous constitutional violations "including First Amendment abuses, unreasonable searches and seizures, and excessive and dangerous use of force; exacerbated by the severely disproportionate use of these tactics against African Americans" (Department of Justice, 2015). Freddie Gray's death under police custody due to excessive police violence in 2015 has generated a similar popular reaction to the Ferguson events. Despite the imposition of a city-wide state of emergency in Baltimore, popular protests were reignited and escalated into nationwide events upon the acquittal of police officers involved in Gray's death.

Contrary to general expectations, racial conflicts gained momentum during the second term of President Obama as the first African-American president. Marked by an unanticipated increase in racial polarization and tensions within the American society, the Obama period witnessed the worsening of social relations in terms of racial struggle, which culminated in the Ferguson events. According to a Pew Research Center Poll conducted in June 2016, months before President Obama left the White House, slightly more than six-in-ten Americans (61%) believed that the country needs to do much to achieve racial equality. The same poll also revealed the conviction of a striking majority of Americans (66%) that the Obama administration could not improve race relations in the US, whereas, for a quarter of Americans, he made them even worse. (Parker, Horowitz & Mahl, 2016, pp. 6, 44). Indeed, these conflicts escalated even further in the Trump era, which was strongly marked by the expansion of right-wing populism and racism into the mainstream of US politics (Weissinger, Mack & Watson, 2017, p.12; Muhammad,

2017, pp.240, 244). Pointing out to a worse legacy compared to that of his predecessor regarding racial conflict, under President Trump, the number of Americans who consider race relations in the country “generally bad” rose to 58% in 2019, from 48% in 2016. Moreover, 56% of Americans stated that the Trump administration made race relations even worse (Horowitz, Brown & Cox, 2019; Horowitz & Mahl, 2016). Certainly, police violence served as a key trigger of BLM-related events as part of the political opportunity structures in place. For example, in Minneapolis, where George Floyd was murdered, only 20% of the population is represented by African-American communities. However, African-Americans constitute 64% of those who were exposed to knee-to-neck restraint by the police in the period 2019-2020. 60% of fatal shootings by the Minneapolis police between 2009 and May 2019 were directed at African-Americans (Kendi, 2020).

One could argue that police discrimination in Minneapolis is no exception to the US. National estimates suggest that the rate of African-Americans subjected to fatal police violence is three-times higher than that of white US citizens (Mapping Police Violence, 2020). In the period 2013-2019, almost 42 per one million African-American have fallen victim to fatal police violence, which constitutes the highest rate among racial groups in the US (Radhakrishnan, Sen & Singaravelu, 2020). Similarly, the likelihood of a fatal shooting of a young African-American by the police is estimated to be 21 times higher than that of their white peer (Gabrielson, Sagara, Jones, 2014). Figures about US inmates are also indicative of racial disparities in the country. The rate of incarceration for African-American males is 5.8 times higher than for white males. The same rate is 1.8 for females. Moreover, 2018 data indicate that 33% of the total incarcerated population in the US is represented by African-Americans (Carson, 2020, pp.1, 6). Whilst African-American women represent 13% of the total US population, their rate of incarceration is almost 29% among female inmates (Kajstura, 2019).

The expansion of BLM’s popular base is also attributable to the political environment represented by the Donald Trump administration. Contrasting with President Obama’s pluralistic attitude, Trump’s conservative presidency symbolizes the integration of white supremacist aspirations into the mainstream of politics, which evolved from paleoconservative roots (Donduran, 2020, p.175). These ideological developments were facilitated by a securitized political environment of fear under the US wars of intervention in countries, such as Afghanistan and Iraq, as well as by the amplification of economic grievances in the Great Recession era (Greeberg, 2016). As embodied in the Trump administration, the rise of right-wing populism brought to the fore xenophobic policies targeting migrants and racism against minorities, including African-Americans, which eventually resulted in the widespread disillusionment of these targeted populations as part of the political opportunities structures underlying the BLM movement itself.

From this angle, it is hardly surprising to see that the Trump administration witnessed the two largest waves of social mobilization the US has ever experienced since the 1960s, namely the Women’s March and BLM. The Women’s March mobilized millions of protesters who reacted to Trump’s inauguration against misogyny (The Economist, 2020). Driven by the cumulative effect of racism and discrimination against African-Americans, which reached its peak in the Trump era, BLM even surpassed the Women’s March – which mobilized around 3 to 5 million people– by the number of participants (Buchanan, Bui &

Patel, 2020). Trump's antagonizing attitude reflected in debates such as personal armament, climate change, and migration has been highly instrumental in triggering the most massive protests of US history since the Cold War (Buchanan, Bui & Patel, 2020).

In BLM's conjuncture, Trump's antagonizing discourse on social media platforms and official statements have served nothing but to incite the BLM protests even further. A strong case in point is Trump's statement, "When the looting starts, the shooting starts!" in connection to street mobilizations to protest George Floyd's tragic death. This statement was originally made by Walter E. Headley, the police chief of Miami in reaction to the 1967 riots spurred by a Republican Party convention and driven by African-Americans' deep resentment of widespread urban discrimination (McArdle, 2018). The persistence of this historical legacy itself demonstrates how collective memory serves as a political opportunity mechanism to facilitate social mobilization. In the case of BLM, Trump's self-identification as a "connoisseur of chaos" and labeling of protesters as "thugs", "domestic terrorists", and "ugly anarchists" contributed to the further escalation of protests. This added to Trump's threat to use the Insurrection Act against protesters while staging a photo opportunity by holding a Bible (Liptak, Westwood, 2020).

Trump's excessive reactions also helped protests to spread to non-African-American communities. It is estimated that in Summer 2020, over 40% of counties in the US experienced BLM protests and almost 95% of these counties are predominantly white (Buchanan, Bui & Patel, 2020). According to a Pew Research Center polling that surveyed 9,654 adults on June 4-10 2020, 60% of adult Americans support BLM, whilst BLM also enjoyed the support of 67% of white Americans (Parker, Horowitz & Anderson, 2020). The same research reveals the provoking effects of Trump's antagonizing attitude on the BLM protests. Almost half of Americans (48%) believe that racial tensions in the US have been exacerbated under the Trump administration, even though this rate dropped from 56% in 2019, mainly thanks to the consolidation of Trump's popular base (Parker, Horowitz & Anderson, 2020; Horowitz, Brown & Cox, 2019).

In the final analysis, we argue that the BLM movement owes its development to the availability of an enabling socioeconomic environment facilitated by rising racial inequalities under the economic crisis and consolidated by Trump's discriminatory discourse and policies. Combined with the historical legacy of African-Americans' collective memory, these conditions have created ample potential for BLM to enlarge its organizational networks and appeal to the masses. Indeed, the successful activation of such potential is strictly contingent on the availability of mobilizing structures that can coherently address the political opportunities at hand. This will be thoroughly addressed in the next section.

The Mobilizing Structures Underlying the Black Lives Matter Movement

Political opportunities do not automatically translate into social mobilization by themselves. Social mobilization requires the mediation of several additional factors to realize the accumulated potential over socioeconomic and political grievances. One of these intermediary factors concerns mobilizing structures, i.e. the leadership mechanisms that can exploit socioeconomic and political grievances inscribed in the political opportunities at hand (Tarrow, 2009, p.123). In BLM's case, these mechanisms appear in

various forms: the strong historical legacy of organizing inherited from past struggles, the availability of a strong personal leadership base, the existence of communication networks facilitated by social media, reliance on an organization model characterized by broad and decentralized coalition strategies which enhance diversity and inclusivity, and the deployment of disruptive and confrontational forms of collective action which increase the movement's grassroots dynamism and social visibility. This section is devoted to the study of these factors.

In the Americas, racist mass movements have a long history, dating back to the 1660s. Over time, notably since the 18th century, these movements were met with counter-reactions on the part of African-American communities who stood for their rights and freedoms (Blackpast, 2016). One could argue that BLM represents the most recent phase of a centuries-old process by which African-Americans achieved substantial gains, including the abolition of slavery. The BLM movement itself is built on the historical legacy of African-American struggles as part of its mobilizing structures. The most salient examples of this organizational legacy are embodied in the emblematic figure of Dr. Martin Luther King, the leading organizations of the Black Power, such as the Nation of Islam movement of Malcolm X and the Black Panther Party, the Freedom Rides of 1961, and the Student Non-Violent Coordinating Committee (SNCC), all of which are essential to understand and explain the development of a new African-American identity and the long history of the racial struggle of the black community in a predominantly white country (Ogbar, 2019, pp.191-197). In particular, the Montgomery Bus Boycott, initiated by Rosa Parks to protest the pro-white discriminatory public transport policy, and the series of protests that occurred under the leadership of King inspired the BLM to adopt civil disobedience and confrontational forms of collective action that allow for greater social visibility through the disruption of everyday life. The Freedom Rides, enabling white and black students to travel together to the Southern regions where racist public transport rules prevailed, has had a similar impact on the development of BLM. Malcolm X and the radicalism of the Black Panther Party, with its emphasis on direct action, enhanced the symbolic leadership potential of BLM. Likewise, the SNCC's tradition to organize within campuses reflects continuity in the youth's support for BLM. Moreover, like the Freedom Rides and the Montgomery incident, the BLM protests opted for stopping traffic, disrupting politicians' speeches, occupying streets, and halting sports competitions to draw attention to issues of relevance, such as police violence, black health problems, persecution in prisons, anti-immigrant regulations, inequality in education, and the discrimination of black people in housing. In times when the number of black murders and protests against police violence skyrocketed, BLM's repertoire of collective action was extended to occupying government buildings and setting fire to police stations (Dennis & Dennis, 2020, pp.13-14, 17-18; Weissinger, Mack & Watson, 2017, p.12).

It is not an overstatement to argue that personal leadership and social media have encouraged the emergence and formation of BLM, which was founded by Alicia Garza, Patrisse Cullors, and Opal Tometi. The slogan "Black Lives Matter" itself was created by a Facebook message posted by Garza, following the release of Trayvon Martin's murderer: "Black People, I love you, I love you. I love you. Our lives matter (Dennis & Dennis, 2020, pp.15-16)." Garza's friend, Patrisse Cullors, responded to this message with the

#blacklivesmatter hashtag, and then the hashtag became a nationwide phenomenon that served to motivate mass action (Mundt, Ross & Burnett, 2018, p.4; Ince, Rojas & Davis, 2017, p.1818). Therefore, BLM developed as a movement that is deeply intertwined with social media platforms, such as Twitter and Facebook. Social media played a strategic role as part of mobilizing structures, especially in enhancing BLM's potential to gain sympathizers and participants, spreading a shared conception of protest and resistance among black people, broadening the national coalition among grassroots movements, promoting communication and coordination between movements and leaders, and disseminating news about the disproportionate use of force by the police (Mundt, Ross & Burnett, 2018; Carney, 2016; Ince, Rojas ve Davis, 2017; Cox, 2017; Ransby, 2018).

Alicia Garza, born in 1981, who embraced the Queer identity, is a seasoned labor rights activist. Her activist past covers a wide range of fields such as feminism and gender, health, and anti-police violence. Born in 1983, Patrisse Cullors followed a similar path, stepping into activism as a trade unionist and is now known as an LGBT-supporter and Queer activist, well-known for her advocacy of the dissolution of prisons. Opal Tometi, another founding leader of BLM, born in 1984, is known for her migrant rights activism. Both Cullors and Tometi hold a Master's degree. They have played a significant role in the development of BLM thanks to their intellectual skills and activism experience (Dennis & Dennis, 2020). Moreover, Garza, Cullors, and Tometi placed the gender issue at the center of the movement from the very beginning of the BLM mobilization. Worth of note here is that black activism has historically been led by male figures, and the conservative leanings in the US black community with regards to the gender issue are no secret. Thus, the founders of the BLM have considerably contributed to shattering the gender conservatism of the US civil rights movement, as well as to the broadening and rejuvenation of its base (Cohan, 2017, p.49; Dennis & Dennis, 2020, p.16; Ransby, 2018, pp.14, 27-30).

To encourage local participation and sustain its mass initiative, the BLM movement embraced a decentralized organization model based on loose coalitions as part of its underlying mobilizing structures (Dennis & Dennis, 2020, p.18). The Black Lives Matter Global Network (BLMGN) that constituted the core of the BLM movement was founded by Alicia Garza, Patrisse Cullors, and Opal Tometi and had independent local representatives across North America. The BLMGN is also one of the integral parts of the coalition called Movement for Black Lives (M4BL). Among other prominent organizations that constitute the M4B, the Black Youth Project (BYP100), Million Hoodies, and Dream Defenders are found. This coalition constitutes a flexible platform established by independent social movement organizations that identify themselves with the broad BLM movement. The local constituents of the coalition are placed across a broad spectrum, ranging from Malcolm X supporters to black feminists and churches (Ransby, 2018, pp.16, 161-166; Dennis & Dennis, 2020, p.16; Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020, p.373).

To finish this section, it is plausible to argue that BLM's underlying mobilizing structures derive their power from a long-standing tradition of organizing. Undoubtedly, individual leaders, as movement entrepreneurs, have embraced a key role in translating this tradition into action. Moreover, with the widespread use of social media, BLM has

rapidly become a mass movement. Along with the facilitating impact of social media in mass communication, the strategies of BLM, based on broad coalitions and decentralized organizational forms, have made protests more inclusive and appealing to large masses. Likewise, the use of disruptive and confrontational forms of action in the protests has reinforced the grassroots dynamism and social visibility of BLM. At this point, it bears underscoring that the sustainability of these organizational dynamics would also depend on the ability of movement constituents to perceive and develop a firm and coherent grasp of political opportunities. This raises the issue of framing, which will be addressed in the next section.

Framing the BLM Movement

Another intermediary factor that leads to the successful mobilization of social movements is framing, which is supposed to provide a comprehensive, holistic and coherent framework of socioeconomic and political grievances extracted from the political opportunities in place (Benford & Snow, 2000; Noakes & Johnston, 2005). As such, this framework generates a shared awareness that inspires and motivates mass action, as expressed in the underlying symbols, slogans, demands, and other discursive elements of social actors (Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020, p.373). From this perspective, BLM developed as a popular attempt at cognitive liberation from the white supremacist frameworks that have become unbearable for large segments of American society. This is confirmed by the rapid growth of the BLM movement under the presidency of Donald Trump who has not concealed his belief in the superiority of white Americans (Laderman ve Simms, 2017).

Relatedly, another substantial factor that has contributed to the rapid growth of BLM is the pervasive perception that black lives have incrementally been devalued. The formation and deepening of this perception stem from controversial judicial decisions, legal regulations, and other discriminatory sociopolitical practices. Indeed, the fact that the most popular slogan of the demonstrators –which also gives its name to the movement– is “Black Lives Matter” illustrates the nature of what framing scholars call “diagnostic framing” which has to do with how social actors diagnose their problems and define their grievances. Diagnostic frames help social actors to define their contention as the main objects of their struggle (Noakes & Johnston, 2005, p.6). Worthy of emphasis in BLM’s case is that the movement does not make any demand for the transfer of racial privileges from the white to the black community. Likewise, BLM’s emphasis on the importance of the lives of black individuals does not imply any intention for devaluing the lives of others. On the contrary, the BLM movement does not negate that all lives are equally valuable while explicitly stressing that the systematic devaluation of black lives is blatantly unjust (Ransby, 2018). Indeed, one could argue that the BLM movement proceeds from a deep-rooted understanding that racism in the US, especially against the black community, has penetrated every sphere of social life and eventually reached an intolerable and unignorable degree. Conceived as such, the “black lives matter” argument is leveled against “all lives matter” and “blue lives matter”, which rather prioritize the lives of policemen who represent the authority of the privileged (Cohan, 2017, p.39; Dennis & Dennis, 2020, p.15; Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020, p.371).

BLM protesters' targeting of the police and public buildings –as well as their objection to excessive police violence and law enforcement budgets– mirrors the severity of the crisis of US politics (Cohan, 2017). At the level of framing, this crisis is addressed by BLM through slogans such as “I can’t breathe”, which conveys the protesters’ reaction to the knee-on-neck restraint technique abused by the police, which led to the death of George Floyd (Camp & Heatherton, 2016, p.17). Similarly, another slogan that stands out is “hands up don’t shoot”. This can be seen as an element of diagnostic framing, which refers to the shooting and killing of unarmed black individuals, underscoring the systemic character of racism and reflecting the shared diagnostic framework of the BLM activists (Ransby, 2018, p.114).

Doubtlessly, the devaluation of black lives does not solely consist of legal and political aspects. Its repercussions in the economic sphere are also captured by BLM’s diagnostic framing efforts. African-Americans can be seen as one of the most vulnerable segments of society that have disproportionally suffered the negative impact of neoliberal policies. The income of an average black family, despite a relative increase since the 1970s, amounts to around 65% of that of an average white family (Kochhar, Cilluffo, 2018). The disadvantaged status of African-American communities can also be assessed by reference to COVID-19 conditions. A closer examination of the number of COVID-19 cases and COVID-related deaths demonstrates that the rate of black individuals in all cases and deaths is strikingly higher than their rate in the demographic weight. For instance, in Minnesota, which came under the spotlight after the killing of George Floyd, African Americans make up only 6% of the population. However, they account for 10% of COVID-related deaths and 24% of total COVID-19 cases (The COVID Tracking Project, 2020). These data not only provide another confirmation of the pre-existing political opportunities that set the stage for the BLM protests but also evince the accuracy of the movement’s diagnostic framing activities.

What framing scholarship calls prognostic frames refers to alternative solutions that social movements propose in response to their diagnosed grievances (Noakes & Johnston, 2005, p.6). The main demands of the BLM movement are but an expression of their prognostic framing efforts. There is a minimum of six demands made by BLM: (1) termination of the war against the black communities, (2) economic justice, (3) encouraging investments in basic services and infrastructure to increase black communities’ well-being while defunding programs and institutions that marginalize and criminalize these communities, (4) including the black communities in decision-making about the crucial issues that affect them the most, e.g. decisions about local spending and policy regulations in education and law enforcement, (5) empowering all marginalized groups, including the black communities, and granting them the right to self-determination in every sphere of social life, and (6) compensation for the pecuniary and non-pecuniary damages suffered by the members of black communities in the past. Overall, these demands match with BLM’s diagnostic framework, particularly the movement’s intention to address systemic racism and police violence (Yates, 2016; Drakulich, Wozniak, Hagan & Johnson, 2020).

Another popular slogan of BLM, “black power,” conforms with what framing scholarship calls “motivational frames” understood as action-centered frames that serve to legitimize and stimulate social mobilization. In this sense, emotional, moral,

symbolic, artistic, and other cultural elements can be considered as part of these framing efforts (Noakes & Johnston, 2005, p.6). In the case of BLM, symbols and symbolic acts encountered during the protests convey profoundly motivating meanings. Among such symbols is the well-known “raised fist”, which evokes the protest of African American athletes, Tommie Smith and John Carlos, at the Olympic games held in Mexico City in 1968. This “raised fist,” as a transgenerational anti-discrimination act of protest, had, in the 1960s, come to be identified with the Black Power movement and the Black Panther Party and turned into one of the main symbols of black liberation (The Economist, 2020). With regards to the BLM protests, the act of “kneeling” has become another iconic symbol. Protesters kneeling with a raised fist, a familiar image since the Civil Rights era, have again taken to the streets, and this time, the image has become even more meaningful as George Floyd was killed by a policeman performing the knee-on-neck restraint technique. The photograph of a female protester standing on a single knee in front of the police has already become one of the most iconic images of the BLM protests. Similarly, the two-flag symbol of Antifa, an anti-fascist organization dating back to the 1930s, is also one of the symbols frequently encountered in recent American protests, including BLM. Finally, other motivating framing elements that have marked the protests include the demolition and destruction of statues of historical figures identified with racist practices and policies, seen as symbols of racism and colonialism, and the burning of US flags on the streets. This is, in fact, a clear reflection of the fierce reaction toward the systematic racism that has been going on for centuries in the US.

Review and Discussion

The emergence and development of the BLM movement owe to several political and socio-economic factors. One important factor that stands out in the case of BLM is the presence of an enabling political-economic environment characterized by rising ethno-racial inequalities, police brutality, and racism under the socially polarizing effects of the 2008 economic crisis. The cumulative effect of a centuries-long historical record of racial discrimination in the country and the popular reaction to this collective memory is part of BLM’s political opportunity structures. This adds to the political environment in today’s America, shaped by the Trump administration’s discriminatory discourse and white supremacist practices, which end up activating black communities’ accumulated anger. A second set of factors to be considered is BLM’s adoption of a decentralized organizational structure, which facilitates the rallying and mobilization of large segments of society based on loose coalition strategies enacted through social media. In other words, BLM as a mass movement results directly from the success of effective leadership mechanisms, taking advantage of recent advancements in information and communication technologies alongside broad coalition strategies. Third, and finally, the rise and development of BLM greatly owe to the deployment of strongly motivating slogans, symbols, and modes of collective action that carry symbolic value, appeal to mass emotions, and address the political opportunities in place.

Theoretically, these findings contribute to a defining debate in social movement studies, that of culturalism versus structuralism. At first glance, racial tensions and mobilization in US society can be attributed to the salience of cultural identities, ethnic affiliations,

and the lifestyle choices of clashing communities. Yet, a closer examination reveals that the actual problem is a bit more complex than it seems. Even though cultural dynamics cannot be entirely overlooked, a fuller understanding of the processes by which social movements are formed and developed requires due attention to the interplay between political, economic, and cultural factors. With this in mind, new social movement theories would fall short of providing a comprehensive account of the BLM mobilization due to their cultural reductionist approach. BLM's case reveals the utility of the potentially holistic and materialist approach of political process theory, which also takes into account, not only social classes and state actors, but also organizational dynamics such as personal leadership, tactics and strategies, popular bases, and communication networks. This article proposes a more balanced approach to the multiplicity of factors underlying social mobilization by transcending the top-down and structuralist bias that overemphasizes the role of political opportunities in the political process literature.

To conclude this article, the BLM protests have revealed that the polarization of American society is not solely limited to the political sphere. Today, in the United States, the main axis of social divisions revolves around the economic and cultural cleavages between rapidly radicalizing conservative segments that envision America as a community of primarily white Christians, concentrated in rural areas, i.e. Jacksonians, and those who generally reside in big cities, driven by a relatively cosmopolitan worldview. The two-party structure of the US political regime – with both parties adhering to capitalist ideology – does nothing but further deepen social polarization between these two segments. Once such profound divisions take root in social life, one cannot expect them to disappear spontaneously. American politics, regardless of its inherent partisan divides, therefore, has to be transformed in a more socially inclusive direction by eliminating socioeconomic inequalities. Neglecting this task would be, for the US, no different from sitting on a time bomb and would inevitably result in ever more profound and staggering sociopolitical ramifications in the future.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

References

- Bakan, A. B. & Dua, E. (2014). Introducing the questions, reframing the dialogue. In. In. A. B. Bakan & E. Dua. *Theorizing Anti-Racism: Linkages in Marxism and Critical Race Theories*. (pp.5-13). Toronto: University of Toronto Press.
- Benford, R. D. & Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611-639.
- Blackpast (2016). Racial violence in the United States since 1660. <https://www.blackpast.org/special-features/racial-violence-united-states-1660/> (Access: 19.11.2020).
- Buchanan, L., Bui, Q., & Patel, K. J. (2020). Black Lives Matter may be the largest movement in U.S. history. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/interactive/2020/07/03/us/george-floyd-protests-crowd-size.html> (Access: 02.08.2020).
- Carney, N. (2016). All lives matter, but so does race: Black Lives Matter and the evolving role of social media. *Humanity & Society*, 40(2), 180-199. <https://doi.org/10.1177/0160597616643868>
- Carson, E. A. (2020). Prisoners in 2018. *U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics*. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/p18.pdf> (Access: 30.07.2020).
- Castells, M. (2010). *The power of identity*. West Sussex: John Wiley and Sons.
- Cohan, D. J. (2017). Rage and activism: The promise of Black Lives Matter. In. S. E. Weissinger, D. A. Mack

- & E. Watson (Eds.). *Violence against black bodies: An intersectional analysis of how black lives continue to matter* (pp. 38-52). New York: Routledge.
- Cole, M. (2017). *Critical Race Theory and Education: A Marxist Response*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cox, J. M. (2017). The source of a movement: Making the case for social media as an informational source using Black Lives Matter. *Ethnic and Racial Studies*, 40(11), 1847-1854. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1334935>.
- Delgado R. & Stefancic J. (2017). *Critical Race Theory: An Introduction*. New York: New York University Press.
- Dennis, R. & Dennis, K. (2020). Confrontational politics: The Black Lives Matter movement. In J. Stone, R. Dennis, P. Rizova & Xiaoshuo Hou (Eds.). *The Wiley Blackwell Companion to Race, Ethnicity, and Nationalism* (pp. 11-27). New Jersey: Jon Wiley and Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119430452.ch1>
- Department of Justice (2015). Attorney General Holder delivers update on investigations in Ferguson, Missouri. <https://www.justice.gov/opa/speech/attorney-general-holder-delivers-update-investigations-ferguson-missouri> (Access: 30.07.2020).
- Donduran, C. (2020). The 'Trumpist' foreign policy and the American tradition. In M. K. Öke & H. Yazıcı (Eds.). *Ultra-nationalist Policies of Trump and Reflections in the World* (pp. 169-178). Berlin: Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/b16947>
- Douglass, F. (1866). Reconstruction. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1866/12/reconstruction/304561/> (Access: 21.11.2020).
- Drakulich, K., Wozniak, K. H., Hagan, J. & Johnson, D. (2020). Race and policing in the 2016 presidential election: Black Lives Matter, the police, and dog whistle politics. *Criminology*, 58(2), 370-402. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12239>.
- Dua, E. (2014). Revisiting genealogies: Theorizing anti-racism beyond the impasse. In A. B. Bakan & E. Dua. *Theorizing Anti-Racism: Linkages in Marxism and Critical Race Theories*. (pp.19-38). Toronto: University of Toronto Press.
- Edwards, G. (2014). *Social movements and protest*. London: Cambridge University Press.
- Gabrielson, R., Sagara, E. & Jones R. G. (2014). Deadly force, in black and white. *Propublica*. <https://www.propublica.org/article/deadly-force-in-black-and-white> (Access: 03.08.2020).
- Gamson, W. (1990). *The strategy of social protest*. Second Edition. Homewood, Ill: Dorsey.
- Greenberg, D. (2016). An intellectual history of Trumpism. *Politico Magazine*. <https://www.politico.com/magazine/story/2016/12/trumpism-intellectual-history-populism-paleoconservatives-214518> (Access: 04.08.2020).
- Gürçan, E. C. (2019a). Bir 'siyasal süreç' olarak Fransız sarı yelekliler hareketi'nin ortaya çıkışı. *Mülkiye Dergisi*, 43(2), 435-458.
- Gürçan, E. C. (2019b). Küresel kapitalizmin krizi, sınıflar ve 'yeni' toplumsal hareketler. *Praksis Dergisi*, 50(2), 71-94.
- Hartz, L. (1955). *The liberal tradition in America: An interpretation of American political thought since the Revolution*. New York: Harcourt, Brace & World.
- History. (2010). Riots erupt in Los Angeles after police officers are acquitted in Rodney King trial. <https://www.history.com/this-day-in-history/riots-erupt-in-los-angeles> (Access: 03.08.2020).
- Holt, L. F. & Sweitzer M. D. (2020). More than a black and white issue: Ethnic identity, social dominance orientation, and support for the black lives matter movement. *Self and Identity*, 19(1), 16-31. <https://doi.org/10.1080/15298868.2018.1524788>
- Horowitz, J. M., Brown, A. & Cox, K. (2019). Race in America 2019. *Pew Research Center*. <https://www.pewsocialtrends.org/2019/04/09/race-in-america-2019/> (Access: 02.08.2020).
- Ince, J., Rojas, F. & Davis, C. A. (2017). The social media response to Black Lives Matter: How Twitter users interact with Black Lives Matter through hashtag use. *Ethnic and Racial Studies*, 40(11), 1814-1830. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1334931>.
- Inclán, M. (2018). Latin America, a Continent in Movement but Where To? A Review of Social Movements' Studies in the Region. *Annual Review of Sociology*, 44(1), 535-55194.
- Jackson, K. C. (2020). The double standard of the American riot. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/culture/archive/2020/06/riots-are-american-way-george-floyd-protests/612466/> (Access: 23.07.2020).
- Jenkins, C. J., Jacobs, D. & Angone, J. (2003). Political opportunities and African-American protest, 1948–1997. *American Journal of Sociology*, 109(2), 277-303. 10.1086/378340
- Kajstura, A. (2019). Women's mass incarceration: The whole pie 2019. *Prison Policy Initiative*. <https://www.prisonpolicy.org/reports/pie2019women.html> (Access: 01.08.2020).
- Kendi, I. X. (2020). The American nightmare. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/06/american-nightmare/612457/> (Access: 01.08.2020).
- Kim, R. M. (2012). Violence and trauma as constitutive elements in Korean American racial identity formation: The 1992 L.A. riots/insurrection/saigu. *Ethnic and Racial Studies*, 35(11), 1999-2018. <https://doi.org/10.1080/01419870.2011.602090>.
- King, M. L. (1968). The other America. *Grosse Point Historical Society*. <https://www.gphistorical.org/mlk/mlkspeech/> (Access: 26.07. 2020)

- Kochhann, R., & Cilluffo, A. (2018). Income inequality in the U.S. is rising most rapidly among Asians. *Pew Research Center*. URL: <https://www.pewsocialtrends.org/2018/07/12/income-inequality-in-the-u-s-is-rising-most-rapidly-among-asians/> (Access: 17.08.2020).
- Kousis, M. (2016). Theoretical perspectives on European environmental movements: Transnational and technological challenges in the twenty-first century. In O. Fillieule & G. Accornero (Eds.), *Social movement studies in Europe: The state of the art* (pp. 133-155). New York: Berghahn.
- Laclau, E. & Mouffe C. (2014). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics (Radical Thinkers)*. London: Verso.
- Liptak, K. & Westwood S. (2020). Trump threatens military force if violence in states isn't stopped. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2020/06/01/politics/donald-trump-national-address-race/index.html> (Access: 27.07.2020).
- Mapping Police Violence (2020). <https://mappingpoliceviolence.org> (Access: 15.07.2020).
- McAdam, D. (1999). *Political process and the development of black insurgency, 1930-1970*. Chicago: The University of Chicago Press.
- McArdle, T. (2018). How three violent days gripped a black Miami neighborhood as Nixon was nominated in 1968. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/news/retropolis/wp/2018/08/07/how-three-violent-days-gripped-a-black-miami-neighborhood-as-nixon-was-nominated-in-1968/> (Access: 25.01.2020).
- McNabb, D. E. (2020). *Research methods for political science: quantitative, qualitative and mixed method approaches*. New York: Routledge.
- Melucci, A. (1996). *Challenging codes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muhammad, K. R. (2017). Blood at the root: The false equivalency of external and internal violence against blacks in Obama's America. In S. E. Weissinger, D. A. Mack & E. Watson (Eds.), *Violence against black bodies: An intersectional analysis of how black lives continue to matter* (pp. 240-258). New York: Routledge.
- Mundt, M., Ross, K. & Burnett, C. M. (2018). Scaling social movements through social media: The case of Black Lives Matter. *Social Media + Society*, 4(4), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2056305118807911>
- Noakes, J. & Johnston, H. (2005). Frames of protest: A road map to a perspective. In H. Johnston & J. A. Noakes (Eds.), *Frames of protest: Social movements and the framing perspective* (pp. 1-32). Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Obama, B. (2014). Remarks by the President after announcement of the decision by the Grand Jury in Ferguson, Missouri. *The White House Office of the Press Secretary*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/11/24/remarks-president-after-announcement-decision-grand-jury-ferguson-missou> (Access: 02.08.2020).
- Ogbar, J. O. G. (2019). *Black Power: Radical Politics and African American Identity*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Otero, G. (1999). *Farewell to the Peasantry? Political Class Formation in Rural Mexico*. Boulder, CO and Oxford: Westview Press.
- Parker, K., Horowitz, J. M. & Anderson, M. (2020). Amid protests, majorities across racial and ethnic groups express support for the Black Lives Matter movement. *Pew Research Center*. <https://www.pewsocialtrends.org/2020/06/12/amid-protests-majorities-across-racial-and-ethnic-groups-express-support-for-the-black-lives-matter-movement/> (Access: 28.07.2020).
- Parker, K., Horowitz, J. M. & Mahl, B. (2016). On views of race and inequality: Blacks and whites are worlds apart. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2016/06/27/2-views-of-race-relations/> (Access: 11.03.2020).
- Radhakrishnan, V., Sen, S. & Singaravelu N. (2020). How badly are African-Americans affected by police brutality in the U.S.? *The Hindu*. <https://www.thehindu.com/data/data-how-badly-are-african-americans-affected-by-police-brutality-in-the-us/article31734968.ece> (Access: 02.08.2020).
- Ransby, B. (2018). *Making all black lives matter: Reimagining freedom in the twenty-first century*. Oakland: University of California Press.
- Sastry, A. & Bates, K. G. (2017). When LA erupted in Anger: A look back at the Rodney King riots. *NPR*. <https://www.npr.org/2017/04/26/524744989/when-la-erupted-in-anger-a-look-back-at-the-rodney-king-riots> (Access: 31.07.2020).
- Simms, B., & Laderman C. (2017). *Donald Trump: The making of a world view*. New York: I. B. Tauris.
- Szetela, A. (2020). Black Lives Matter at five: Limits and possibilities, *Ethnic and Racial Studies*, 43(8), 1358-1383 <https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1638955>.
- Tarrow S (2009). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- The COVID Tracking Project (2020). Racial data dashboard. <https://covidtracking.com/race/dashboard> (Access: 17.08.2020).
- The Economist (2020). A brief history of protest symbols, from cockades to raised fists. <https://www.economist.com/prospect/2020/06/17/a-brief-history-of-protest-symbols-from-cockades-to-raised-fists> (Access: 14.08.2020).
- The Economist (2020). No justice, no peace: America's protests turn jubilant. <https://www.economist.com/united-states/2020/06/11/americas-protests-turn-jubilant?fsrc=scn/tw/te/bl/ed/nojusticenopeameericasproteststurnjubilantunitedstates> (Access: 28.07.2020).

- Tilly C. & Tarrow, S. (2015). *Contentious politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Touraine, A. (1988). *Return of the actor: Social theory in postindustrial society*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Vennesson, P. (2008). Case studies and process tracing: Theories and practices. In. D. Della Porta & M. Keating (Eds.). *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective* (pp. 223-239). Cambridge: Cambridge University Press.
- Weissinger, S. E., Mack, D. A. & Watson, E. (2017). Introduction. In. S. E. Weissinger, D. A. Mack & E. Watson (Eds.). *Violence against black bodies: An intersectional analysis of how black lives continue to matter* (pp. 1-10). New York: Routledge.
- Yates, C. (2016). Black Lives Matter groups release demands. *The Undefeated*. <https://theundefeated.com/whhw/black-lives-matter-groups-release-demands/> (Access: 15.08.2020).

İktisadi Beklentiler ve Karar Almada Deneyimsel ve Bilişsel Süreçler*

Cognitive and Experiential Processes in Economic Expectations and Decision-Making

Eren Yıldırım¹ , Meral Uzunöz²

Öz

Bireyin beklenti oluşturma ve karar alma sürecinde beynin içsel ve dışsal bilgi ve tecrübeleri nasıl işlediği ve hangi faktörlerin bu süreçleri etkilediği önemli bir tartışmadır. Bu bağlamda bireyin duygular ve rasyonel muhakeme yetisi ile beklenti oluşturma ve karar alma süreci arasındaki ilişki önemlidir. Ana akım iktisat yazınında beklenti oluşturma ve karar alma sürecinin bilişsel yönü değerlendirilerek yerleşik teoriler oluşturulmuştur fakat bu tip bir yaklaşım duyguların ve duygulanımın sezgisel ve deneyimsel sistemlerle ilişkisini ortaya koymamaktadır. Bu açıdan psikoloji, bilişsel sinirbilim ve davranışsal iktisat yazınında akıl ve duygu metaforları ile ifade edilen deneyimsel sistem ile rasyonel sistem arasındaki ilişkinin analiz edilmesi ve iktisat yazınına daha yoğun bir şekilde dahil edilmesi gereklidir. Psikoloji yazınında uygulanan ikili süreç teorileri, bireyin, bilgi işleme ve düşünme sistemleri üzerine çalışmaktadır. Beyindeki rasyonel muhakeme yetisi ile bilgi işlemenin deneyimsel süreci arasındaki ayırım ve bağlantının ikili süreç teorileri tarafından ortaya konan doğası gösteriyor ki iktisadi yazında ele alınan yerleşik beklenti ve karar alma teorileri bu süreçlerin doğasını anlama ve analiz etmeye yeterli değildir. Bu çalışmada iktisadi yazındaki bahsedilen bu önemli eksiliği giderebilmek için, duyguların, doğası gereği, beklenti oluşturma ve karar alma sürecinde, deneyimsel sürecin rasyonel sistem ile birlikte çalıştığı sonucuna ilgili literatürden yararlanılarak varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Beklentiler, İkili Süreç Teorileri, Akıldışılık, Duygu, Duygulanım

Abstract

In the process of forming expectations and decision-making, how brain processes internal and external information and experiences and the factors are affecting these processes are an important discussion. In this context, the relationship between an agent's emotions and rational reasoning ability and that between expectation formation and decision-making process are important. In the mainstream economic literature, expectation and decision-making theories are formed by perspectives reliant on the cognitive aspects of these processes. However, such perspectives do not explain the relationship of emotions and affect with intuitive and experiential systems. In this respect, the relationship between the experiential system and the rational system must be analyzed. They are expressed in metaphors of mind and emotion in psychology, cognitive neuroscience, and behavioral economics literature, which should be included more intensively in economic methodology. The dual-process theories applied in the field of psychology work on the information processing and thinking systems of an individual. The distinction and interdependence between the rational reasoning of the brain and the experiential process of information processing, especially those of the dual-process theories, show that the framework of economic expectations and established theories of decision-making is insufficient to understand the process of forming those processes. To overcome this important deficiency in economic literature, it is concluded with the help of related literature that emotions affect the expectation and decision-making formation and that the experiential process in the brain works in a manner that works together collaboration with the rational system.

Keywords

Expectations, Dual-Process Theories, Irrationality. Emotions, Affect

1 **Sorumlu Yazar:** Eren Yıldırım (Arş. Gör.), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: eren.yildirim@izu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3705-2424

2 Meral Uzunöz (Prof. Dr.), Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: muzunoz@yildiz.edu.tr ORCID: 0000-0002-6626-7045

* İktisadi Beklentiler ve Karar Almada Deneyimsel ve Bilişsel Süreçler” başlıklı çalışmamız, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat yüksek lisans programında Arş. Gör. Eren YILDIRIM tarafından yazılan ve Prof. Dr. Meral UZUNÖZ danışmanlığında gerçekleştirilen “İktisatta Umut Kavramı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Aktf: Yıldırım, E. ve Uzunöz, M. (2021). İktisadi Beklentiler ve Karar Almada Deneyimsel ve Bilişsel Süreçler. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(1), 169–191. <http://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.0019>

Extended Summary

As behavioral economics expanded its research area, the number and content of the research on economic expectations and decision-making becomes wider. The research agenda of the behavioral economics literature mostly focuses on the inclusion of irrational behaviors of economic agents and attempts to explain and examine irrational behavior to implement new methods. In addition to behavioral sciences, neuroscience and thus neuroeconomic methods focus on exploring the nature of expectations and decision anomalies.

Approaches studying emotions regarding the economic phenomena aim to reveal the process in which feelings arise in different complex situations, the prediction of the possible emotions felt by decision-maker, and the effect of the predicted emotions on decision-making process (Bandelj et al., 2017). The economic research in emotions also has a direction that focuses on revealing the effect of immediate feelings on the rational decision-making process. Happiness economics research agenda includes various research considering anticipatory emotions that may bring happiness to the life of an individual.

Understanding how human reasoning and decision-making work and what factors affect them has become important in a complex and uncertain world. Evidently, a purely rational information processing and decision-making process are not valid in an agent's reasoning and decision-making process.

The metaphor of the mind (consciousness) is identified and associated with rational reasoning that relies on probabilistic calculations. The heart metaphor (emotions) is associated with ordinary feelings and emotions in daily life. Scientists working in the fields of psychology, philosophy, and cognitive science do not agree on a universal definition and nature of emotions but it is necessary to define not only the notion of emotion but also the definitions of mood, affect, affective state and emotion.

Dual-process theories categorize the factors that affect mental processes into two classes. These two separate categories make a distinction according to whether social reasoning and behavior occur automatically or in a controlled order for an agent.

Dual-process theories developed in the social psychology discipline have firstly focused on domain-specific approach. Subsequently, they mostly focused on generalized models that divide the cognitive process into two basic categories (Gawronski & Creighton, 2013). In this work, generalized dual-process models are seen to be more useful in exploring economic expectations and decision-making processes and explaining emotions evaluated according to that framework.

In this work, different generalized dual-process models such as Cognitive–Experiential Self-Theory developed by Epstein (1994) and Intuitive and Deliberate Thinking Systems developed by Kahneman (2003) explained with their relationship w related to behavioral economics.

According to Cognitive–Experiential Self-Theory, an individual feels emotions not according to objective occurrence of outer things or events, but according to his/her perception of those. Cognitive–Experiential Self-Theory proposes that emotions are processed in an experiential system, whereas rational thinking and judgment are processed in the rational system, which has relatively

less affective components than experiential system. The experiential system has evolved adaptively, and thus, an individual may have biases.

Kahneman's (ibid.) Intuitive and Deliberate Thinking Systems approach separates a person's reasoning in two systems, namely, intuitive and deliberate systems that help explain the concepts such as heuristics and biases in behavioral economics literature. Hence, when an individual makes a decision or forms an expectation, both the deliberate and intuitive system works. Therefore, people do not always have to make rational economic decisions and cannot form expectations rationally.

In this study, different approaches and models study the aforementioned affect and emotions. The somatic marker hypothesis developed by Bechara and Damasio (1994) addresses the impact of emotions in the decision-making process. According to this hypothesis, the decision-making process is affected by somatic markers, which manifests as feelings and emotions that can arise consciously or unconsciously. In a situation in which an individual must make a fast choice, emotions are an important source of information and aid a better decision.

Affect Heuristic approach developed by Slovic et al. (2002) claims that feelings arising by positive or negative affect impacts the decision-making process and guide the judgment. Affect-as-Information (Gasper & Clore, 2002) and Risk-as-feelings (Loewenstein et al., 2001) approaches address different impacts of affect and emotions in the decision-making process.

Through these models and approaches, we can conclude that rational information processing and the experiential system work together and contrary to common belief, experiential system is necessary in forming a decision beneficial for an individual. The relationship between the two systems shows that economic agents are not only cognitive machines but emotional creatures that adaptively learn from their emotional and affective states to behave for their best interest. However, emotions and fast choices or decisions may cause some behavioral anomalies. Concepts such as fear, desire and hope contain both cognitive and affective factors. Therefore, studies on economic expectations and decision-making processes need to obtain a broader understanding regarding those phenomena.

İktisadi Beklentiler ve Karar Almada Deneyimsel ve Bilişsel Süreçler

İktisat disiplinin bağımsız bir alan olarak ortaya çıktığı 18. Yüzyılın sonları ve 19. yüzyılda diğer sosyal disiplinlerin yöntem ve yaklaşımlarını da içeren iktisat anlayışı, özellikle marjinalist devrim ve neoklasik yaklaşımın yerleşmesi ile diğer sosyal disiplinlerden ayrışması hızlanan bir alan olmuştur. Öncelikle felsefi ve bu felsefi kavramlarla bağlantılı birçok kavram araştırma konusu açısından geri plana geçerken, iktisat literatüründe fizik disiplininin yöntem ve yaklaşımları ile matematiksel yöntemlerin kullanım sıklığı ve ağırlığı artmıştır. Bu tip bir iktisat bilimi bireysel açıdan rasyonalite ve homojenlik kavramlarına önem vererek evrensel ve tartışılmaz sonuçlara ulaşmayı hedeflemiştir. Bu hedefin bir diğer önemli getirisi ise iktisadi modellemenin, politik ekonominin daha geniş kapsama ve karmaşık teorilerine dayanan ve diğer disiplinlerden unsurlar içeren belirsizliklerden kurtulabilmesi ve bu sayede de daha kolay bir modellemeye imkan sağlamasıdır.

İktisat biliminin yöntemsel ve felsefi temelleri açısından karmaşık ve kapsamlı bir tartışmayı gerektiren bu durum birçok farklı iktisadi okul açısından da farklı pozisyon alımına sebep olmuştur. Tüm bu tarihsel gelişim sürecinin nasıl gerçekleştiği ve hangi faktörler açısından bir ayrışma sebep olduğu konusu çok tartışmalı olsa da bu gelişim sürecinin günümüzdeki yerleşik iktisat bilimi açısından sonucu daha az tartışmalıdır. Yerleşik iktisat yaklaşımlarında insanın düşüncesinin gelişimi ve beklenti ile karar alma sürecine etki eden faktörlerin ağırlığı konusunda yapılan çalışmalar davranışsal iktisadın araştırma alanını genişletmesi ile daha fazla yer bulmaya başlamıştır. İrrasyonel süreçlerin iktisadi teori ve modellere içsel olarak yer alması yönünde yapılan çalışmaların genel eğilim olarak, ana akım iktisat yöntemlerine çeşitli diğer disiplinlerin yaklaşımlarını yerleştirmek ve test etmek yöntemini belirlemesi davranışsal iktisadın ana akım iktisat yazını içinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Davranışsal bilimlerin yanına sinirbilim ve dolayısıyla nöro iktisat yöntemleri de beklenti ve karar anomalilerinin doğasını çözebilmeye odaklanmıştır. Bu açıdan bakıldığında hem birey ile birey arasındaki ilişki ile hem de birey ile toplum ve kamusal alan arasındaki ilişkilerin, bireyin rasyonel düşünceden sapmasına neden olan anomaliler üzerinden analiz etmek ve bu anomaliler çerçevesinde çeşitli paternalist ve müdahaleci yaklaşımlar dizayn etmek de bir diğer önemli araştırma alanını oluşturmaktadır. Bireyin algısı ve düşüncesini yönlendiren ve manipüle eden *nöro pazarlama* ve *dürtme* (nudge) gibi yaklaşımlar bireyi zihinsel hatalar ve irrasyonel kararlardan uzaklaştırma potansiyeline sahipken aynı zamanda kötü bir dizayn veya piyasada kar odaklı yaklaşımlar, oy ve rant kollama gibi durumların getirdiği sonuçlarla birlikte hem bireysel hem de toplumsal olarak daha az etkin iktisadi olaylara da yol açabilirler.

İnsanın muhakeme ve karar alma yetilerinin nasıl işlediği ve hangi faktörlerden etkilendiğini anlayabilmek karmaşık ve belirsiz dünyada önemli bir hale gelmiştir. Bu hedeften hareketle bireyin muhakeme ve karar alma sürecinde salt rasyonel bir bilgi işleme ve karar alma sürecinin geçerli olmadığı ortadadır. Özellikle 1970 ve sonrasında sosyal psikoloji, bilişsel bilim gibi iktisat dışındaki disiplinlerin gelişmesi ve bu diğer disiplinlerin daha önce iktisat disiplininin araştırma alanı içinde değerlendirilen iktisadi muhakeme ve karar almaya yönelik çalışmalarda bulunması, insanlık tarihi açısından eski fakat iktisat literatürü açısından yeni ve karmaşık bazı konuların ele alınmasına neden

olmuştur. Bu iktisat literatürü açısından yeni olarak değerlendirilebilecek konulardan biri de bu çalışmanın da konusunu oluşturan duygular ve ilgili kavramların bireyin muhakeme ve düşünce sürecini etkileyip etkilemediği sorusudur. Bu soruya cevap bulabilmek ve eğer duygular ve ilgili kavramlar ile rasyonel düşünce arasında bir ilişki varsa bu ilişkinin yönü ve doğasını ortaya koyabilmek gereklidir. Bilişsel bilim, sosyal ve klinik psikolojinin yöntem ve teorilerinden destek sağlamak sorunun çözümü için zorunludur.

Duygular ekonomik davranış araştırmacıları tarafından gittikçe daha fazla ele alınmaya başlamıştır. Karar alıcıların beklenti sürecinde ileride alacakları kararın potansiyel sonucunun nasıl hissedeceklerini göz önüne alarak değerlendirildiği artık çok fazla tartışma konusu değildir. Bu açıdan duyguların iktisadi açıdan sonuçlarını araştıran yaklaşımlar, karar alma sürecinde farklı sonuçların gerçekleşmesi durumunda hangi hislerin ortaya çıktığı, karar alıcının hangi duyguları hissedeceğini tahmin etmesi ve bu tahmin edilen duyguların karar alma sürecinde ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaya çalışır (Bandelji ve diğ. 2017). İktisadi açıdan duygu araştırmaları anlık duyguların bireyi rasyonel karar alma sürecinden uzaklaştıran etkisini ortaya koymaya odaklanan bir yöne de sahiptir. Uzun vadeli duygular açısından ise mutluluk iktisadi araştırmaları, mutluluk kavramına bireyi ulaştıran diğer duyguları da göz önüne alarak çeşitli araştırmaları içermektedir.

Bu çalışma temel olarak, psikoloji, sinirbilim gibi farklı disiplinler ile davranışsal bilim ve iktisat yazını kapsamında ortaya konan ve bireyin karar alma sürecinde rasyonel bilgi işleme sürecinden farklı süreç ve sonuç doğuran kavram ve yaklaşımların iktisadi teori ve modelleme açısından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu sayede farklı disiplinlerde farklı kavram ve modeller ile alınan duygu, duygulanım, duygulanımsal kısayollar, akıldışı bilgi işleme ve karar alma gibi süreçlerin iktisadi yazındaki konumu özetlenerek davranışsal iktisat yazınına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Buradan hareketle ilk bölümde öncelikle duyguların genel yapısına dair bir değerlendirme yapılmıştır. İkinci bölümde iktisat yazını ile doğrudan ilişkilendirilebilecek olan ikili süreç teorileri farklı disiplinlerden benzer kavram ve konseptler açıklanarak paylaşılmıştır. Daha sonra duygulanım kavramı ve bu kavramla bağlantılı olarak geliştirilen iktisadi örnekler ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ikili süreç teorileri ile duygu ve duygulanıma dayalı davranışsal yaklaşımların iktisadi yazın açısından yeni yapılacak bilimsel çalışmalarda daha belirli ve birleştirilmiş bir yaklaşım ile ele alınması önerilmiştir. Ana akım iktisat yazınında fayda kavramı ve ölçülmesi özellikle bireysel beklenti oluşturma ve karar alma süreci açısından önemli bir analiz aracıdır. Fayda kavramı ve kökeni ile fayda kavramının ölçülebilirliği hem felsefi hem de matematiksel açıdan iktisat bilminde tartışma konusudur fakat bu tartışmalar bu çalışmanın kapsamını aştığından burada ele alınmamıştır.

Beklenen fayda teorisi risk ve belirsizlik karşısında karar almanın nasıl gerçekleştiği sorunu ile ilgilenir. Birden fazla seçenek ile yüzyüze olan karar alıcı, tüm olasılıkları ve sonuçlarının sağladığı faydaları değerlendirerek beklenen faydası en yüksek olan seçeneği tercih eder (Schmeidler, Wakker, 1987). Beklenen fayda teorisinin uygulamadaki basitliği ve birçok farklı türde olayı uygulanabilme kapasitesi çok hızlı bir şekilde ve geniş bir kabul görmesini sağlamıştır. Beklenen fayda teorisinin matematiksel olarak türetilmesini Cramer (1728) ve Daniel Bernoulli (1738)'e kadar götürmek mümkündür (Shoemaker, 1982; Machina, 2008).

Beklenen fayda teorisinin iki temel ayrım ile değerlendirilmesi mümkündür; bu yaklaşımlardan ilki belirsizlik koşulları altında beklenen fayda teorisini inceleyen Savage'ın yaklaşımı, ikincisi ise risk ile yüzleşme durumunda uygulanan ve Von Neumann-Morgenstern tarafından geliştirilen beklenen fayda teorisi yaklaşımıdır. Beklenen Fayda teorisine getirilen ilk eleştiriler teorinin aksiyomlarının ve ampirik uygulanabilirliğinin sorgulanması üzerine olmuştur ve bu tip eleştirel çalışmalara; Markowitz (1952), Allais (1953) ve Ellsberg (1961) örnek olarak verilebilir (Nagatsu, 2014).

Beklenti teorisi (prospect theory), risk içeren tercihlerde, beklenen fayda teorisinin önermelerinin geçerli olmadığı durumları analiz eden bir yaklaşımdır. Beklenti teorisi modeli her ne kadar modeldeki tüm kavramları ve durumları açıklamayamasa da beklenen fayda teorisine alternatif teorilerin geliştirilmesinde ve psikolojik faktörlerin karar alma sürecine dahil edilmesinde önemli bir basamak olmuştur (Loomes, 2008). Kahneman ve Tversky tarafından geliştirilen Beklenti Teorisi (Prospect Theory), beklenen fayda teorisine eleştiri içermektedir. Beklenti teorisinin beklenen fayda teorisine eleştirisi temelde BFT'nin önermelerinin aksine, bireylerin riskli tercihlerle karşılaştığı durumlarda yaptıkları tercihlerin kesin bir durumda yaptığı tercihlerden farklı olarak çeşitli sapmalar içermesidir. Buna göre bireyler kesin olan olaylar ile daha az kesin olaylar arasında karşılaştırma yaparken daha az kesin olayları olduğundan düşük seviyede ağırlıklandırır (Kahneman & Tversky, 1979). Bu eğilim kesinlik etkisi (certainty effect) olarak adlandırılır ve riskten kaçınma (risk aversion) veya risk kollama (risk seeking) gibi durumları içerir. Buna ek olarak insanlar tüm seçenekleri değerlendirirken bazı içerikleri göz ardı eder. Bu eğilime tecrit etkisi (isolation effect) denir. Tecrit etkisinin geçerli olduğu durumlarda bireye sunulan aynı seçenekle ilgili istikrarsız seçimler gerçekleşebilir. Genel olarak bu tip etkileri analize dahil eden beklenti teorisi insanların tercihleri ve karar alma sürecine dair daha tutarlı sonuçlar elde etmeyi hedeflemektedir.

Beklenti Teorisi hem davranışsal iktisat alanının gelişmesi hem de genel olarak iktisat yazının kapsamının genişlemesini sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca beklenti teorisinin psikolojik etkenleri iktisadi karar alma modellerine dahil etme girişimi, beklentilerin oluşması ve karar alma süreci üzerine yapılan çalışmalar için bir basamak noktası oluşturmuştur.

Duyguların Doğası: Kalp ve Akıl

Rasyonel temellere ve nedenselliğe dayanan analiz yetisi insanı diğer varlıklardan ayıran önemli unsurlardandır. İnsanlığın entelektüel birikim sağlamaya başladığı tarihten günümüze duyguların insan düşüncesine ve eylemlerine yansıyan etkisi de rasyonel düşünme ve nedenselliğe dayanan analiz yetisini etkileme açısından tartışma konusu olmuştur. Bireyin karar alırken aklını kullanması ve nedenlere dayanan çıkarımlar yaparak doğru olanı tercih etmesi beklenir. Fakat bireyin çevresel faktörlerden etkilenmesi, içsel olarak geçmişten miras kalan olumlu ve olumsuz tecrübeleri, kişiliğine paralel olarak geliştirdiği zevk ve tercihleri gibi değişkenlerin rasyonel muhakeme yeteneği üzerinde çeşitli etkileri olduğu da tartışmalı bir konudur. Bireyin günlük hayatta, duyguların etkisi altında kalan tarafı kalp metaforu (duygular) ile nedene dayalı, olasılıksal hesaplamaları yapan rasyonel muhakeme gücü ise akıl metaforu (bilinç) ile özdeşleşmiştir. Peki birey muhakemede bulunurken ve karar alırken salt rasyonel ve diğer faktörlerden etkilenmeyen

bir zihinsel yapıya mı sahiptir? Yoksa muhakeme ve karar alma sürecinde bireyin duyguları devreye girdiğinde ve ağır bastığında, duygular, nedene dayanan rasyonel muhakeme gücünü bireyin elinden alarak onu irrasyonel ve kendi çıkarını gözetmeyen kararlar almaya mı sürükler? Birey karar alırken kalp yani duygular, akla karşı ve akıldan bağımsız bir pozisyonda mı çalışır?

Bu üç soru insanlığın entelektüel tartışmalar yürütmeye başladığı zamandan günümüze çeşitli farklı yaklaşımlarla yanıtlanmaya çalışılmıştır. Tüm bu yaklaşımları ve getirdiği tartışmaları özetlemek gerçekçi bir hedef olmasa da duygular (emotions) ve duygulanım (affect) üzerine yapılan modern çalışmaların geldiği noktayı görmek gereklidir.

Psikoloji, felsefe, bilişsel bilim gibi alanlarda çalışan bilim insanları duygunun tanımını ve doğası konusunda hemfikir değillerdir. Duyguların doğası gereği hem karmaşık bir yapıya sahip olması hem de bireyin beyinde nasıl bir mekanizma ile işlerlik kazandığının tam olarak belirlenememesi nedeniyle bu tartışmalar hala geçerliliğini korumaktadır. Fakat *ruh hali* (mood), *duygulanım* (affect), *duygulanımsal hal* (affective state) ve *duygu* (emotion) kavramlarının gelen kabul görmüş içeriklerini ifade etmek kavramların doğası üzerine fikir yürütebilmek için faydalı olacaktır. Ruh hali, dağınık ve herhangi bir amaca dayanmayan durumdur (Clore & Huntsinger, 2007) ve belirli bir olaya dayanmayan sübjektif his durumudur (Lempert & Phelps, 2014). Duygulanım kişisel değerlerin simgesel olarak temsilidir ve bu temsiller nörolojik, psikolojik, deneyimsel, bilişsel veya davranışsal olabilir (Clore & Huntsinger, 2007). Duygulanımsal hal birden fazla duygulanımın birleşimi sonucu ortaya çıkan durumdur (Clore & Huntsinger, 2007). Duygu ise mevcut bir durumun değerlendirilmesini yansıtan amaçsal duygulanım halleridir (Clore & Huntsinger, 2007) ya da içsel ve dışsal bir olaya karşı oluşan belirli bir tepkidir. Duygusal bir reaksiyon psikolojik tepkilere yol açarak otonomik sinir sisteminde ve sübjektif his durumunda değişikliklere neden olur (Lempert & Phelps, 2014).

Duyguların teorik çerçevesinin kavranmasında önemli yaklaşımlardan biri de William James'in (1890) psikolojinin ilkeleri adlı eserinde ortaya koyduğu yaklaşımdır. William James'in duygu teorisi yaklaşımı modern ikili süreç teorileri (dual process theories) ve duygulanımsal sinirbilim (affective neuroscience) ile bilişsel süreçler, duygusal hisler ve bedensel tepkiler arasındaki bağlantı kurması açısından uyumluluk göstermektedir (Lacasse, 2015). James'e göre bedensel tepkiler ve değişiklikler önce gerçekleşir ve daha sonra bunu duyguların bilinçli şekilde hissedilmesi takip eder. Eğer bedensel tepkiler olmazsa duygunun hissedilmesi de mümkün değildir. Ayrıca bilişsel süreçler duygularla eş zamanlı olarak gerçekleşir fakat duyguların hissedilmesinin doğrudan parçası değildir (Lacasse, 2015).

William James'in (1890) duygu teorisinin bu çalışmada ele alınmasının en önemli nedenlerinden biri de James'in duyguların işlevsel bir tarafı olduğunu iddia etmesidir. Bu önerme akıl ve kalp metaforu ile temsil edilen ve rasyonel muhakeme ile duyguların zıt yönlü işlediğini öne süren yaklaşımdan farklıdır. James ayrıca duyguların adaptif bir gelişim süreci sonrası oluştuğunu belirtir. Beklenen duygulara dair hislerin o duygu henüz gerçekleşmeden dahi birey üzerinde etkisi olabileceğini söyler çünkü birey geçmişte tecrübe ettiği duygular ile bağlantı kurabilir. James duyguların yaşanmasında ve duygulara verilen tepkilerde bireysel farklılıkların rol oynadığını belirtir. Örneğin iki farklı birey aynı duyguyu hissettiğini söyleyebilir fakat bu bireyler aynı duygu hali

başka tepkilere yol açabilir. James'in duygu teorisi kendinden sonra gerçekleştirilen psikoloji araştırmalarında tartışma ve eleştiri konusu olsa da özellikle 1970 ve sonrasında geliştirilen ikili süreç teorilerine kaynaklık etmiştir.

18. ve 19. yüzyılda gelişen fizyolojinin, insan vücudunu bir makine olarak değerlendiren görüşü erken dönem iktisatçılar tarafından benimsenmiştir. Daha sonra psikolojinin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesi ve fizyolojinin insan vücudunu bir makine gibi değerlendiren görüşünün psikologlar tarafından insan beynine uyarlanması ile iktisatçılar da duyumsama, uyarıcılar ve tepkileri kabul eden bir çerçeve içerisinde teorilerini geliştirmişlerdir (Sent, 2004). 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında psikolojide gerçekleşen Freudyen dönüşüm ile fizyoloji temelli mekanik görüş psikoloji alanında terk edilmiş ve bilinçaltı ve geçmiş tecrübelerin etkisinin önemi artmıştır. Bu duyumsama, uyarıcılar ve tepkileri kabul eden çerçevenin mekanik görüşünün terk edilmesi iktisatçıların psikolojiyi daha az değerli görmesine veya gözardı etmesine neden olmuştur (Sent, 2004).

Standart iktisadi yaklaşım insan davranışını incelerken üç temel gerçekçi olmayan varsayıma dayanır. Bunlar; sınırsız rasyonellik, sınırsız irade ve sınırsız bencillik varsayımlarıdır (Mulailathan & Thaler, 2000). İktisat ayrıca insanların hesaplama odaklı, duygusal olmayan maksimize hedefiyle hareket eden bir canlı (homo economicus) olduğunu varsayar. Böyle bir varsayımlar dizinine göre dizayn edilen iktisat teorisi ise davranışçı olmayan bir teoridir ve bu yüzden psikoloji ve bilişsel bilim gibi alanların insan davranışına dair yaptığı çalışmalar, neoklasik temelli iktisat yazınında gözardı edilir.

İkili Süreç Teorileri (Dual Process Theories)

İkili süreç teorileri zihinsel süreçlere etki eden faktörleri genel olarak iki sınıfta kategorize eden modellere verilen isimdir. Bu iki ayrı kategori temel olarak sosyal muhakeme ve davranışların bireyde otomatik bir şekilde veya kontrollü bir düzen içerisinde gerçekleşmesine göre ayrım oluşturmaktadır. Moors ve De Houwer (2006) otomatik sistem ile kontrollü sistem üzerine yaptıkları çalışmada, bu konuda yapılmış çalışmalara ait geçmiş literatürden de destek alarak otomatik ve kontrollü süreçleri açıklamışlardır. Bu açıklamaya göre otomatik süreçler; hızlı bir şekilde işleyen, bilişsel kaynakları daha az kullanan, bireyin istemi dışında işleyen ve bilinçdışı farkındalık olmadan gerçekleşen bir düzendir. Kontrollü süreçler ise bireyin iradesi dahilinde işleyen, otomatik süreçlere göre daha yavaş, bilişsel kaynakların yoğun kullanımını gerektiren, bireyin bilinçli farkındalığı olan ve istenmesi halinde durdurulabilen bir süreçtir. Fakat bu tip bir kategorizasyona itiraz olarak temel otomatiklik özelliklerinden hepsinin bir arada bulunması değil herhangi birinin bulunması durumunda yeterli olacağını iddia eden bir yaklaşım da mevcuttur (Bargh, 1994). Burada şunu belirtmek gerekir ki farklı ikili süreç teorileri farklı otomatik ve kontrollü süreç varsayımlarına sahiptir. Barrett ve diğ. (2004) ise otomatik ve kontrolü süreçlerin insan davranışlarını açıklanmasında, bireysel farklılıkları ve işler bellek kapasitesinin ikili sürece etkisini incelemişlerdir.

Sosyal psikoloji alanında geliştirilen ikili süreç teorilerini ilk olarak alana özgü (domain-spesific) ikna, tutum-davranış ilişkileri, önyargı ve stereotipler, izlenim oluşumu ve ruhsal yükleme gibi kavramlar çerçevesinde izleyen bir yaklaşıma odaklanmıştır. Daha sonra ikili süreç teorileri birleştirici bir yaklaşımla zihinsel süreçleri ikili şekilde

açıklamaya çalışan genelleştirilmiş modellere daha fazla odaklanmaya başlamıştır (Gawronski & Creighton, 2013). Bu çalışmada iktisadi beklentiler ve karar alma sürecine etki eden duygulanımsal durumlar ve duyguların açıklanması açısından genelleştirilmiş ikili süreç modelleri daha isabetli görülmektedir.

Bilişsel-Deneyimsel Öz Teori (Cognitive-Experiential Self-Theory)

Genelleştirilmiş ikili süreç modellerinden ilki *bilişsel-deneyimsel öz teori* (BDÖT) yaklaşımıdır (Epstein, 1994). Bu modele göre insanlar rasyonel ve deneyimsel olmak üzere iki temel bilgi işleme şekline sahiptir. Bu iki sistem bireyin kendine ve dünyaya dair bilgileri içerir.

Tablo 1
Deneyimsel ve Rasyonel Sistemlerin Özellikleri

Deneyimsel Sistem	Rasyonel Sistem
· Bütüncül	· Analitik
· Duygulanımsal: Haz-Acı odaklı	· Mantıksal: Neden odaklı
· Çağırışımci bağlantılar	· Mantıksal bağlantılar
· Geçmiş tecrübelerde oluşan hislerle bağlantılı davranış	· Olayların bilinçli değerlendirmesiyle oluşan davranış
· Gerçeklik somut imge, metafor ve anlatıya bağlıdır.	· Gerçeklik simgeler, kelimeler ve sayılarla ifade edilir.
· Daha hızlı değerlendirme ve eylemler.	· Daha yavaş değerlendirme ve süreç gerektiren eylemler.
· Kendi içinde tutarlı ve geçerli.	· Mantık ve delil ile ispatlanması gerekli.

Epstein, Seymour. 1994. Integration of the Cognitive and the Psychodynamic Unconscious. American Psychologist. c. 49, s. 8: 709-724.

Epstein’a göre insanlar, dış dünyada objektif olarak oluşan şeylere göre değil kendileri bu olay veya durumların nasıl gerçekleştiğini algılamalarına göre duygular hissederler. Epstein’in BDÖT yaklaşımına göre, duygular deneyimsel sistemin içerisinde işlenir. Rasyonel düşünce ise rasyonel sistem içerisinde işlenen ve görelî olarak daha az duygulanım içeren bir yapıdadır. Epstein’in bu tip bir ayrıma dayanak olarak gösterdiği delil ise bilginin, entelektüel bilgi ile deneyimsel bilgi olarak kategorize edilmesine dair genel kabuldür. Entelektüel veya soyut bilgi daha çok okuma, yazma vb. tecrübeye dayanmayan bilgi edinimini içerdiğinden, bir olay veya durumu tecrübe ederek öğrenilen bilgiden farklıdır. Temelde iki farklı bilgi türü olması iki farklı bilgi işlenmesine dair sistemi de gerekli kılmaktadır. Epstein (1994) irrasyonel korkuları, rasyonel olmayan bilgi işleme yöntemlerinin mevcut olduğuna örnek olarak gösterir:

“İnsanlar kendilerini strese sokan, gerçekçi olmayan düşüncelerini, irrasyonel olduklarını fark etmelerine ve yüksek kişisel maliyetine rağmen devam ettirirler. Uçakta uçmaktan korkanlar, korkularının irrasyonel olduğunu bilirler. Buna rağmen birçok kişi, uçmaktan kaçınmak için çok uzak mesafeleri karayoluyla gitmeye eğilimlidir. Çelişkili olarak, daha tehlikeli olduğunu bildikleri bir durumda kendilerini daha güvende hissederler.”

Epstein rasyonel olmayan düşünce tiplerine günlük hayattan örnek olarak, hikayelerin etkisi, irrasyonel korkular, görsellerin cezbediciliği, batıl inançlar ve dinlerinin etkisini sayar.

Epstein'a göre deneyimsel sistem evrimsel olarak gelişmiştir çünkü üst seviye organizmalar, içgüdüleri, geçmiş tecrübeleri temel alarak davranışları düzenleyen ve bilişsel olarak etkin bir sistemle yer değiştirecek şekilde evrilmiştir. Bu yüzden deneyimsel sistem çok daha sonra gelişen ve evrilen rasyonel sistemden farklı olarak çalışmaktadır. Rasyonel sistem deneyimsel sistemin aksine çok daha kısa bir evrimsel geçmişe sahiptir ve anlık olaylara verilen tepkiler açısından oldukça başarısızdır.

BDÖT yaklaşımına göre tüm davranışlar deneyimsel ve rasyonel sistemin ortaklaşa çalışması ile ortaya çıkar. Bu sistemlerden hangisinin belirli olay ve durumlarda daha baskın olduğu ise durumunun getirdiği değişkenler ile bireysel olarak düşünmedeki farklılıklara göre belirlenir. Duygusal uyarılma ve o uyarılma ile ilgili geçmiş tecrübeler deneyimsel sistemin daha baskın hale gelmesini sağlar. Epstein'a göre deneyimsel sistem ayrıca duygulanım ile yakından ilgilidir. Epstein (1994) duygulanımın deneyimsel süreç aracılığıyla düşünceye etkisini şu şekilde açıklar:

“Bir insan duygusal olarak önemli bir olaya tepki verdiğinde takip eden şekilde bir reaksiyonlar sekansı oluşur: Deneyimsel sistem otomatik olarak hafızasındaki ilgili olayları bağlantılı oldukları duygularla birlikte araştırır. Anımsanan hisler, insansı hayvanlarda eylemlerin insanlarda ise bilinçli ve bilinçsiz düşüncelerin ve eylemlerin, ek işlemler veya reaksiyonlar aracılığıyla düzenini etkiler. Eğer aktive edilen hisler tatmin edici ise aynı hisleri tekrar sağlamak için eylemleri ve düşünceleri motive eder. Eğer hisler tatmin edici değil ise o histen kaçınmak için gerekli eylemleri ve beklenen düşünceleri motive eder.”

BDÖT yaklaşımı duygulanım kısayolu, somatik işaretçiler teorisi gibi yaklaşımlarla uyuşan şekilde, birey farkında olmadan işleyen otomatik bilgi işleme sürecinin bilinçli işleyen süreci etkilediğini öne sürer. Genel olarak deneyimsel sistem rasyonel sisteme göre daha baskın olarak kullanılır çünkü deneyimsel sistem rasyonel sisteme göre daha az çaba gerektirir ve daha etkindir. Deneyimsel sistem genellikle bireyin farkındalığı olmadan işlediği için rasyonel sistem deneyimsel sistemi kontrol edemez. Deneyimsel sistemin hızlı ve kontrolsüz şekilde çalışması kısayol olarak tanımlanır ve bu kısayollar aracılığıyla birçok durumda rasyonel sisteme göre daha etkin sonuçlar verir. Deneyimsel sistem ile rasyonel analize dayanan zihinsel sürecin bir arada işlemesi sonucu salt deneyimsel sistem tarafından geliştirilen ve rasyonel sistem tarafından analiz edilmemiş tepkilere göre daha etkin işleyen bir düşünsel süreç işleyebilir. Deneyimsel sistemin özellikleri ve doğası gereği bireyin yanlılıklara sahip olmasına da neden olmaktadır çünkü bireyler adaptif olarak tecrübe ettiği ve kişisel hedefleri ile uyumlu veya uyumsuz olan hisleri ayırtırlar. Bu şekilde ortaya çıkan yanlılıklar ve önyargılar bireye açıklanan süreç nedeniyle doğal gelebilir.

Deneyimsel sistem ile rasyonel sistemin birbiri ile ilişkisi insanın yaratıcı tarafını ve kişisel iyiliğini artırması için gereklidir. Ayrıca bu iki sistemin nasıl işlediğini öğrenebilmek daha uyumlu bir düşünce ve davranışı getireceğinden önemlidir.

Sezgisel ve Planlı Düşünce Sistemleri

Sezgisel (intuitive) ve planlı (deliberate) düşünce sistemleri yaklaşımı Daniel Kahneman (2003) tarafından nobel iktisat ödülü konuşmasında, ikili süreç teorileri üzerine sosyal psikoloji ve bilişsel bilim alanlarında yapılan geçmişteki çalışmalardan da yararlanılarak açıklanmıştır. Kahneman bahse konu çalışmada ilk olarak Herbert Simon tarafından ortaya konan sınırlı rasyonellik hipotezi çerçevesine atıf yaparak, davranışsal iktisat

yazınında ele alınan kısayollar ve yanlılıkların açıklamasında sezgisel ve istemli düşünce şeklinde ayrıışan ikili düşünce sistemini ortaya koymuştur. Kahneman'ın yaklaşımı da Epstein'in bilişsel deneyimsel öz-teori yaklaşımı gibi genelleştirilmiş bir ikili süreç teorisi. Kahneman, bilişsel fonksiyon açısından sezgisel mod ile planlı mod olmak üzere iki farklı mod olduğunu iddia eder. Kahneman, Tversky ile yaptığı diğer çalışmaların katkıları ile birlikte sezgisel muhakemenin evrimsel olarak geliştiğini ve algının otomatik işlemleri ile nedenselliğin planlı işlemleri arasındaki ilişkide önemli bir yer tuttuğunu belirtir. Kahneman bu iki tip sistemi, Stanovich ve West'in (2002) adlandırdığı şekilde sistem 1 ve sistem 2 olarak kabul eder. Sistem 1 kapsamındaki zihinsel işlemler; hızlı, otomatik, çabasız, çağrışımsal, içseldir. Genellikle duygular tarafından etkilenir ve ayrıca alışkanlıklarla düzenlendiğinden düzeltilmesi veya değiştirilmesi zordur. Sistem 2'nin işlemleri ise daha yavaş, sıralı, çaba gerektiren işlemlerdir. Sistem 2'nin işlemleri genellikle zihinsel olarak takip edilir ve planlı olarak sürdürülür. Bu nedenle sistem 2'ye ait işlemler daha esnek ve nedene bağlı olarak işlemektedir. Zihnin mental kapasitesinin sınırlı olması nedeniyle yoğun çaba gerektiren zihinsel eylemler birbirini olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Bu durum nedeniyle ortaya çıkan hatalar ve sezgisel sistemin neden olduğu diğer hataların bir bölümü kısayollar konsepti ile açıklanmaktadır. Kahneman'ın ikili bilişsel sistemini aşağıdaki şekil yardımıyla özetlemek mümkündür:

	ALGI	SEZGİ (SİSTEM 1)	MANTIKLI DÜŞÜNME (SİSTEM 2)
SÜREÇ	HIZLI OTOMATİK ÇABA GEREKTİRMİYEN ÇAĞRIŞIMSAL YAVAŞ ÖĞRENME DUYGUSAL		YAVAŞ SIRALI KONTROLLÜ ÇABA GEREKTİREN KURALA BAĞLI ESNEK YANSIZ
İÇERİK	ALGILAR MEVCUT UYARICILAR UYARIM BAĞLANTISI	KAVRAMSAL TEMSİLLER GEÇMİŞ, ŞİMDİKİ ZAMAN VE GELECEK DİL İLE ÇAĞRIŞIM YAPABİLİR	

Şekil 1. Kahneman'ın İkili Bilişsel Süreç Yaklaşımı

Kahneman, Daniel. 2003. A Perspective on Judgment and Choice: Mapping Bounded Rationality. *American Psychologist*. c. 58, s. 9: 697-720

Sistem 1, algı ve sezgilerden kaynağını alarak ve duyguların da etkisini içeren bir süreçtir. Sistem 2 ise mantıksal düşünme ve nedenselliğe bağlı olarak, analitik biçimde yürütülen bir zihinsel süreçtir. Kahneman'ın ikili bilişsel sistem yaklaşımı bu yüzden Epstein'in BDÖT yaklaşımı ile büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır (Şekil 1).

Kahneman ayrıca bazı düşüncelerin neden daha az çaba gerektiren ve kendiliğinden insan aklına geldiği ve bazı diğer düşüncelerin ise neden daha zor ve yavaş işlendiği sorusunu cevaplamak üzere *erişilebilirlik* (accessibility) kavramını ortaya atar.

Erişilebilirlik kavramı bazı zihinsel içeriklerin akla gelmesi sürecindeki kolaylığı veya zorluğu olarak tanımlanır. Bir düşüncenin erişilebilirlik düzeyi, o düşüncüyü üreten bilişsel mekanizmaların karakteristik özellikleri, uyarıcının özellikleri ve bu düşüncüyü uyandıran olayların birlikte değerlendirilmesi ile tespit edilir. Erişilebilirlik kavramından çıkarılacak en önemli sonuç ise bazı zihinsel süreçlerin diğerlerinden daha fazla çaba gerektirmesidir.

Farklı iki alternatifi içeren bir seçim durumunda aynı bilgiyi içeren iki alternatiften birinin daha az erişilebilir zihinsel sürece sahip olması karar alıcı açısından rasyonel seçimden bir sapmaya yol açar. İktisadi açıdan rasyonellik, alternatiflere dair ilgisiz bilgilerin iktisadi seçimi etkilemeyeceğini varsayar. Kahneman bu tip durumu Tversky ve Kahneman'a (1986) atıfla değişmezlik (invariance) kavramı ve benzer olarak Kenneth Arrow'a (1982) atıfla genişletirlik (extensionality) kavramının iktisadi rasyonalite açısından önemini vurgulayarak açıklar. Değişmezlik kavramına aykırı olarak ise çerçeveleme (framing) etkisi görülen iktisadi olay ve durumlar vardır ve bu durumlar yerleşik iktisadi rasyonaliteden uzaklaşan seçim ve kararları doğurur. Burada şunu belirtmek gerekir Kahneman'ın yaklaşımı bireyin irrasyonel hataları sürekli gerçekleştirdiği bir yaklaşım değildir. Sistem 2 yani planlı düşünce sistem 1'in çalışmasını devamlı bir şekilde gözlemler. İrrasyonel hatalar ise her iki sistemin de hatalı şekilde çalışması anlamına gelir çünkü sistem 1'in ürettiği bir hata sistem 2 tarafından düzeltilmemiş ve nihai olarak irrasyonel ve hatalı bir davranış ortaya çıkmış olur. Özellikle zaman baskısı altında karar alma durumlarında sistem 2'nin sistem 1 üzerindeki düzeltici etkisi azalmaktadır.

Kahneman yaklaşımına göre muhakeme ve seçimin 5 farklı seçenek ile yapılabileceğini öne sürer:

1. Sezgisel bir muhakeme başlatılır ve, a) sistem 2 tarafından onaylanır; b) ilgili olduğu düşünülen diğer özelliklerine göre uyarlanır; c) açıkça tanınabilen bir yanlışlığa göre düzeltilir; d) subjektif olarak geçerli bir kuralı ihlal ettiği şeklinde tanımlanır ve açıkça dışavurumu engellenir;

2. Sezgisel bir tepki zihinde oluşmaz ve muhakeme sistem 2 tarafından gerçekleştirilir.

Kahneman'ın ikili süreç yaklaşımı ve bu süreçten doğan sezgisel ve planlı düşünce sistemleri ayrımı davranışsal iktisat araştırmalarında odaklanılan birçok davranış anomalisinin temelinde yatan mekanizmayı açıklamaktadır. Buradan hareketle sezgisel ve planlı düşünce sistemlerinin arasındaki etkileşimden doğan irrasyonel muhakeme süreçleri ve karar ile davranışlar üzerine yapılacak çalışmalar, bireysel ve toplumsal bazda daha etkin iktisadi mekanizmaların oluşturulmasına olanak sağlayabilir.

Beklenti ve Karar Almanın Bilinçdışı Yönü: Duygulanım ve İktisat

Mowrer (1960) duygulanımın motivasyonel yönünü ortaya koyan ve beklenen kayıp ve kazançlardan kaynağını alan şartlı duyguların yapısını değerlendirmiştir. Beklentilerin salt bilişsel değişkenlerle analiz edilmesine karşı çıkan Mowrer, beklentilerin umut ve korku gibi duygulardan etkilenen dinamik bir süreçle oluştuğunu ve bu sayede karar alıcıyı bir eyleme yönlendirdiğini belirtir. Bu yaklaşımdan yola çıktığımızda, iktisat yazınındaki standart rasyonalite anlayışının önerdiği adeta insanüstü ve soğuk bilince ve olasılıksal

hesaba dayanan istikrarlı beklenti oluşturma ve karar alma süreçlerinin aslında gerçek hayatta geçerli olamayacağı görülebilmektedir. Bu nedenle insanlar her zaman rasyonel iktisadi kararlar ve beklentiler oluşturmazlar çünkü karar alma ve beklenti oluşturma sürecinde devreye giren umut, korku gibi faktörlerin duygular ve kişilik ile bağlantılı yönü, bu karar alma ve beklenti oluşturma sürecini bilinçli ve ya bilinçsiz bir şekilde etkiler. İktisat yazınında günden güne daha fazla yer etmeye başlayan ve duygulanım ve benzeri konseptleri içeren teorileri incelemek bu açıdan gereklidir.

Bedensel (Somatik) İşaretçiler Hipotezi

İktisadi beklentilerin oluşumunda ve karar alma sürecinde duyguların rolü ana akım iktisat literatüründe genellikle göz ardı edilen bir faktördür. İktisatın bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıktığı dönemden itibaren iktisadi insan (homo economicus) gibi kavramsal bir çerçeveye oturtulan bireylerin, beklentilerini oluştururken ve alternatifler arasında seçim yaparken bilince dayanan rasyonel seçimler yaptıkları varsayılır. Bu varsayım beklenti oluşumu ve karar alma sürecinde beklenen fayda teorisi ve bu teorinin aksiyomları ile desteklenmiştir. Bireyin subjektif faydasını haz ve acı ekseninde ele alan bu teorilerin bireye dair duyguları değerlendirme dışında tutması önemli bir eksik olarak görülmektedir. Bechara ve Damasio (1994) tarafından geliştirilen *bedensel işaretçiler hipotezi* (BİH) iktisadi karar alma sürecinde duyguların etkin bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Özellikle modern sinirbilimin gelişmesi ile birlikte yapılan çalışmalarda rasyonel bir karar alma sürecinde bile duyguların yer alması gerektiği ortaya konulmuştur. Buradan yola çıkan bedensel işaretçiler hipotezi, nöro anatomik ve bilişsel bir çerçevede karar almayı modellerken bu sisteme duyguların etkisini ortaya koymaya çalışmıştır (Bechara & Damasio, 1994). BİH'e göre karar alma süreci biyolojik bazı işaretçiler tarafından etkilenir ve işaretçiler his ve duygu olarak kendini gösterir. Karar alma sürecinde ortaya çıkan bu his ve duyguların bazıları bilinçli olarak oluşurken bazıları ise bilinçsiz bir şekilde oluşabilir. Hızlı ve diğer alternatiflere göre daha avantajlı bir karar alma amacıyla hareket eden birey için duygular, önemli bir bilgi kaynağıdır. Bechara ve Damasio, karar alma sürecinde özellikle çevresel faktörlerle iletişimde bulunan birey için sinirsel (neural) bir model oluşturmuşlardır.

Duygular üzerine yapılan çalışmaların psikoloji ve sinirbilimde birbiri ile çelişen bulgulara ulaşması veya tanımlar ve çerçeve açısından farklı ve belirsiz yönler içermesi sebebiyle, bu çalışmaların iktisat literatürüne kazandırılması da zor ve kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Ayrıca bilincin duygulardan tamamen bağımsız olarak işleyen bir süreç olduğunu iddia etmek ve buna göre iktisadi hesaplamalar ve varsayımlar yapmanın daha kolay olduğunu söylemek gerekir. Tüm bu sebeplerle Bechara ve Damasio (2005) iktisat ile sinirbilimin birbirine katkı sağlaması gereken üç önemli problemi ortaya koymuşlardır:

1. Bilgi ve mantıksal süreç avantajlı bir karar alabilmek için yeterli değildir ve duyguların bu süreçteki önemi olduğundan daha düşük değerlendirilmiştir,
2. Duygular eğer bir karar alma süreci görevi ile ilgili ise bu süreçle alakalı faydalı olurken eğer karar alma görevi ile ilgili değilse olumsuz katkı vermektedir,
3. Belirlilik altında karar alma ile belirsizlik altında karar alma durumları arasında farklı sinirsel döngü işlemektedir.

Psikoloji ve sinirbilim alanında yapılan bazı çalışmalar, insan beyninin ön lobunda meydana gelen bir hasarın, sosyal ve bireysel karar alma sürecinde olumsuz etkilere neden olduğu bulgusuna varmıştır. Bu tip hasara maruz kalan bireyler, günlük işlerini yaparken, arkadaş seçimi gibi basit görevlerde bile zorluk yaşamaktadır (Damasio, 1994; Ledoux, 1996). Bu kişilerin hastalık öncesi durumdan çok daha farklı ve kendileri için dezavantajlı seçimlerde bulunduğu ve geçmiş hatalarından ders çıkararak öğrenme mekanizmasının da işlevini yitirdiği gözlemlenir. Bu durumda olan hastalar laboratuvar ortamında gerçekleştirilen testlerde ise duygu içermeyen standart bilgilerini kullanarak normal bir performans sergilerler. Bu çelişki sonucu BİH, Bechara ve Damasio tarafından öne sürülmüştür. Duygusal sinyallerden yoksun olan birey mantıklı bir fayda – maliyet analizi yaparak karar almaya çalışırken karar anı ile gelecekteki getiri arasındaki değerlendirme sürecinde ortaya çıkan çelişkileri değerlendirmeye çalışır. Bechara ve Damasio, bu değerlendirme sürecinde ise duygusal sinyalleri olmayan bireyin, duygusal sinyalleri normal şekilde çalışan birine göre göre çok daha uzun bir karar alma süresini kullandığı ve daha az avantajlı seçeneği seçtiğini gözlemlerler. Bu tip karar alma süreçlerinde iyimser veya kötümser davranışların karar alıcının performansına zaman zaman olumlu zaman zaman da olumsuz yansır.

Bedensel İşaretçilerin Yapısı ve Karar Alma Sürecine Etkisi

Beklenti teorisi, sınırlı rasyonellik gibi çeşitli yaklaşımlar beklenen fayda teorisinin varsayımlarının ötesine geçerek daha iyi tutarlı ve isabetli sonuçlara varmış olsa da beklentilerin oluşması ve karar alma sürecine etkilerinin nörobiyolojik arkaplanına yönelik çalışmalar sınırlı düzeydedir. Bu sınırlılığı ortadan kaldırmak üzere Bechara ve Damasio (2005) BİH üzerine çalışırken piyasada oluşan davranışlara açıklama getirmeye odaklanmışlardır. BİH' göre piyasa davranışlarını açıklarken, piyasadaki bilgiler ve bir sonraki aşamada neler yapılacağına dair düşünceler bedensel halleri (somatic states) tetikler. Piyasadaki bilgiler birincil tetikleyiciler (primary inducers), bir sonraki aşamada neler yapılacağına dair düşünceler ise ikincil tetikleyicilerdir (secondary inducers) ve daha önceden mevcut olan bedensel durumlar ise hisleri etkiler ve sonradan gelecek hislerin ortaya çıkmasını da katkı sağlar. Bu nedenle önceki duygusal olaylar iktisadi kararları etkiler (Bechara & Damasio, 2005).

BİH'e göre karar alma sürecinde ayrıntı düşünceler olumlu veya olumsuz bedensel halleri tetikleyebilir. Bu olumlu veya olumsuz bedensel hallerden hangisinin şiddeti ve yoğunluğu fazla ise o durum baskın çıkarak bir sonuç bedensel hali ortaya çıkar. İnsan beyni olumlu ve olumsuz bedensel hallere dair sinyalleri birbirinden ayırır ve bu da karar alma sürecini etkiler.

Bechara ve Damasio'nun çalışmalarında ulaştıkları çok ilginç bir diğer sonuç ise Kahneman ve Tversky'nin (1979) riskten kaçınan davranış bulgusu ile uyumaktadır. Buna göre bir kayıp kazanç oyununda oyuncunun üstüste kayıp yaşaması durumu sinir taşıyıcıları (neurotransmitter) etkilemektedir. Dopamin ve benzeri sinir taşıyıcılar nöronların işlevi aracılığıyla beyin bedensel halleri etkileyen kısımlardaki aktiviteyi etkileyerek olumsuz bedensel tepkiyi artırır. Tüm bu sürecin sonunda ise bir daha kayıp yaşanacağına dair düşünce daha acı verici bir hale döndürür ve daha güçlü bir bedensel hali tetikler. Bu mekanizma ile beklenti teorisinin kayıp kazanç oyunu ile ortaya koyduğu

riskten kaçınma konsepti birbirini desteklemektedir. Piyasadaki kriz veya genişleme dönemlerinde insanların iyimser veya kötümser davranışlarını etkileyen unsurlardan biridir. Yine beklenti teorisinin ortaya koyduğu kavramlardan biri olan risk kollama davranışı da kesin kayıp durumuyla karşılaşan karar alıcının bu kayıp durumunda kurtulmak için daha riskli alternatifleri tercih etmesi davranışını ifade eder ve Bechara ve Damasio'nun bedensel işaretçiler hipotezi ile uyusmaktadır.

Duygulanım Kısayolu (Affect Heuristic)

Karar alma sürecine etki eden faktörler ve bu faktörlerin yapısı hakkında iktisat ve diğer ilgili disiplinlerde yapılan çalışmaların büyük kısmının bilinç ve rasyonel düşünmeye odaklandığı sorunundan yola çıkan Slovic ve diğ. (2002) duygulanım kısayolu yaklaşımını ortaya koymuşlardır. Duygulanım hakkında birçok alanda ve özellikle psikoloji disiplininde daha önce de çeşitli çalışmalar ve yaklaşımlar olmasına rağmen duygulanım konseptine teorik bir çerçeve oluşturması açısından duygulanım kısayolu yaklaşımı önemlidir.

Karar alıcının değerlendirmelerine ve kararlarına duygulanımın etkisini vurgulayan Slovic ve diğ. (2002), duygulanım kavramını; i) bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde tecrübe edilen bir his durumu ve ii) bir uyarıcının olumlu veya olumsuz yönünü ayırtarmaktan doğan özel bir iyilik veya kötülük olarak tanımlamışlardır. Duygulanım süreci bireyde çok hızlı ve otomatik bir şekilde gerçekleştiğinden bu tip hislerin karar alma sürecine etkisi de bir kısayol oluşturmaktadır. Duygulanım kısayolu yaklaşımı Bechara ve Damasio'nun bedensel işaretçiler hipotezi ve Loewenstein'in his olarak risk hipoteziyle benzer yaklaşıma sahiptir. Slovic ve diğ. (2002) çalışmalarında özellikle Damasio'nun (1994) duygularla ilgili teorilerini temel alarak hipotezlerini geliştirmişlerdir. Duygulanım kısayolu yaklaşımı ise temelde olumlu veya olumsuz duygulanımdan ortaya çıkan hisler bireyin değerlendirmesini yönlendirir ve karar almaya etki eder (Slovic ve diğ., 2002). Nesne ve olayların insan beynindeki temsilleri farklı seviyedeki duygulanımlarla etiketlenir. Değerlendirme ve karar alma sürecinde birey daha önceden beyninde etiketlenen bu temsillerden oluşan bir duygulanım havuzuna bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde başvurur. Burada nesne veya olayın hayal edilebilirlik seviyesi, hatırlanma yoğunluğu ve daha önce tecrübe edilmiş diğer nesne veya olaylarla olan bağlantıları olasılık değerlendirilmesi sürecinde bir tür ipucu gibi destek sağlar. Özellikle karar alınan olaya dair bilgi kısıtlıysa veya karmaşık ve belirsiz bir süreç hakkında karar verilmesi zorunlu ise duygulanım durumunun kısayoldan kullanılması, hafızada olayın veya durumun tüm artı ve eksi yönleriyle değerlendirilmesinden daha faydalı olabilir. Bu tip bir süreç sonucu ortaya çıkan duygulanım etkisindeki zihinsel kısayola duygulanım kısayolu denir (Slovic ve diğ., 2002).

Duygulanım üzerine yapılan daha önceki çalışmalara atıf yapan Slovic ve diğ. (2002) bu çalışmaların insan tercihlerinde duygulanımın yoğun etkisi olduğu sonucunu vurgulamışlardır. Duygulanım ayrıca bilinçten bağımsız olarak işlevselliği olan bir kavram olarak bilişsel olarak bir değerlendirme süzgecinden geçmek zorunda da değildir. Duygulanıma dayanan hızlı bir tepki bilinçli değerlendirme sürecinin kısıtlarından kurtulduğundan adaptif bir tarafa da sahiptir. Duygulanım kısayolunun evrimsel kökenleri üzerine deneysel bir çalışma yapan Kralik ve diğ. (2012), bu konseptin sadece

insanlarda değil diğer primatlarda da geçerli olabileceğini ispatlamışlardır. Deneylerini makak maymunları üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmaya göre maymunlar, insanların yüksek kalitede daha az mal içeren bir sepeti aynı sepete daha düşük kalitede mallar eklenmesi ile oluşan yeni sepete tercih etmelerine dair yapılan testlerle benzer bir sonuca ulaşmışlardır. Bu durum da duygulanım kısayolunun evrimsel ve adaptif kökenine dair teorileri destekleyici yöndedir.

Duygulanım kısayolunun karar alma sürecinde etkili olduğu bir başka durum ise Slovic ve diğ. Chris Hsee ile ortak olarak adlandırdıkları olasılık baskınlığı (probability dominance) durumudur. Olasılık baskınlığı durumunda, kayıp kazanç içeren bir oyunda, karar alıcı tercihini yaparken seçtiği alternatifin parasal getirisinden çok daha fazla ağırlıklı şekilde bahse konu alternatifin gerçekleşme olasılığına göre tercihini şekillendirmesi geçerlidir. Ayrıca ilginç bir şekilde bu tip bir oyunda kayıp içermeyen seçeneğe küçük bir kayıp eklemek o alternatifin çekiciliğini artırmaktadır. Bu tip durumlar Slovic ve diğ. (2002) hipotezleri ile uyum göstermektedir. Olasılık hesaplamasının baskın olduğu durumların aksine yapılan tercihin keskin ve güçlü sonuçlara sahip olduğu durumlarda karar alıcılar olasılık hesabına duyarsız olabilirler. Bu duruma piyango bileti alan bir bireyin çok düşük bir olasılığın gerçekleşme ihtimalini bilmesine rağmen yine de satın alım işlemini gerçekleştirmesi örnek verilebilir. Eğer karar alıcı yaptığı tercihin sonucunu duygusal olarak güçlü bir sonuç olarak değerlendirirse olasılık dağılımına duyarlılığı çok düşük seviyeye inebilir.

Alhakami ve Slovic (1994) bir eylem ile ilgili algılanan risk ve getirinin karar alıcı tarafından o eylemle ilişkilendirilen olumlu veya olumsuz duygulanım ile bağlantılı olduğuna dair bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre karar alıcı bir olay veya duruma ilgili sadece ne düşündüğüne göre değil nasıl hissettiğini de gözeterek karar almaktadır. Eğer bir birey bir aktiviteyi seviyorsa o aktivitenin getirdiği riskleri olduğundan daha düşük, getirisini ise olduğundan daha yüksek bir seviyede değerlendirme eğilimindedir. Eğer birey bir aktiviteyi sevmiyorsa o aktivitenin getirdiği riskleri olduğundan daha yüksek, getirisini ise olduğundan daha düşük seviyede değerlendirebilir. Funicane ve diğ. (2000) bu varsayımı nükleer gücün getirdiği riskler ve sağladığı faydalar açısından test etmiş ve varsayımın duygulanım açısından geçerli olduğu sonucuna varmışlardır.

Bu çalışmaya göre nükleer gücün getirdiği riskler ve sağladığı yararlar açısından test edilen bireylerde nükleer gücün getirisinin yüksek (düşük) olduğuna dair bilgi pozitif (negatif) bir duygulanıma yol açmış ve bunun sonucunda da risk düşük (yüksek) olarak değerlendirilmiştir. Düşük (yüksek) riske dair bilgi ise pozitif (negatif) bir duygulanımla getirinin olduğundan yüksek (düşük) değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Funicane ve diğ. (2000) ayrıca analitik bir değerlendirme sürecine izin vermeyen bir zaman kısıtı olması durumunda algılanan risk ve getiri açısından ters yönlü ilişkinin daha güçlü şekilde gerçekleştiği bulgusuna varmışlardır. Bu da zaman faktörünün karar alma sürecindeki önemine vurgu yapması açısından önemlidir. Le ve Nguyen (2018) ise bilgi asimetrisi koşulları altında sebze piyasasını incelemişlerdir. Buna göre alıcı ve satıcı arasındaki bilgi paylaşımı sürecinin güvenilirlik seviyesini artıracak bir düzenleme, hem talep hem de arz edenlerin çıkarına olacaktır. Ayrıca sosyal getiriyi de artıran bir katkı sağlayacaktır. Akay ve diğ. (2015) çalışmalarında dini bir bayramın işbirliği açısından kamu malları deneyi üzerinden nasıl gerçekleştiğini gözlemlemişlerdir. Bahsi

geçen çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre dini ve daha az dini görülen aktiviteler arasından bir ikame ilişkisi bulunmaktadır ve daha az dindar olan bireyler dini bayram dönemi dışında daha fazla işbirliği içerisine girme eğilimindedir.

Duygulanımın Olumsuz Yönü

Duygulanımın genele olarak bilinçli veya bilinçsiz şekilde karar alma sürecine olan etkisi duygulanım kısayolu ile açıklanırken bu kısayolların iktisadi karar alma sürecinde ve dolayısıyla hem bireyin hem de diğer iktisadi ajanların günlük yaşamına olumsuz etkileri olabileceğini de belirtmek gerekir. Duygulanımın iktisadi karar almayı olumsuz yönde etkileyen tarafı Slovic ve diğ. (2002) tarafından iki ana başlık altında özetlenmiştir. Bunlardan ilki insan davranışlarındaki duygulanımsal tarafları manipüle ederek kontrol altına almaya çalışıp bu kontrolden kendine çıkar sağlamayı deneyen iktisadi ajanlar mevcuttur. Dilin veya görsel hafızanın manipüle edici tarafı bu tip kontrol girişimlerinde sık sık kullanılmaktadır. Özellikle ürün pazarlama alanında kullanılan müzikler, reklam dili, çeşitli algoritmalarla benzer ürünlerin tüketiciye önerilmesi vb. unsurlar bu tip manipülasyonlara örnek olarak sayılabilir.

Duygulanımın iktisadi karar alma sürecini olumsuz etkileyebilecek bir diğer tarafı ise deneyimsel sistemin sınırlı oluşu ve başarısızlıklarıdır. Bu tip sınırlılıklar çeşitli yanlılıklardan kaynaklandığı gibi hedonik ihtiyaçlara hitap eden sonuçları değerlendirme sürecinde karar alıcı olumsuz bir duygulanım etkisi altında karar alabilir. Özellikle zararlı alışkanlıklar bireye sağladığı haz ve irrasyonel unsurlar içermesinden dolayı bu tip duygulanımın karar almaya olumsuz etkisine örnek gösterilebilir.

Duygulanım kısayolu ana akım iktisatın rasyonel ve bilince dayalı karar alan iktisadi insan (homo economicus) varsayımına temelde meydan okuması ve bu meydan okumayı da hem oyunlara dayanan hem de laboratuvar ortamında yapılan testlerle delillendirmesi davranışsal iktisat alanında daha fazla çalışma yapılmasını olanaklı kılmıştır. Slovic ve diğ. (2002) duygulanım kısayolu yaklaşımı ile duyguların bireyi optimal bir karar almaktan uzaklaştırması tezinin tam aksine birçok durumda bilincin rasyonel ve analitik değerlendirme mekanizması ile birlikte, duygulanımın optimal karar almayı destekleyici tarafını öne çıkarır. Duyguların bilinç ile iktisadi karar alma açısından ne kadar örtüştüğü veya çatıştığı ile bu iki tartışmalı olgunun insan beyninde nasıl işlediğine dair birçok soru hala yanıt beklemektedir.

Bilgi Olarak Duygulanım Yaklaşımı (Affect-as-Information Approach)

Bilgi olarak duygulanım (BOD) yaklaşımı ilk olarak Schwarz ve Clore (1983, 1988, 1996, 2003) tarafından geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım duygulanım ve duygulanımın değerlendirme, yargıya varma ve karar alma sürecine etkilerini incelemektedir. BOD yaklaşımı duygulanımsal hisleri, bilinçsiz değerlendirmelerden kaynağını alan fakat bilinçli bir bilgiye ulaşma mekanizması sağlayabilen bir kavram olarak tanımlar (Gasper & Clore, 2002). BOD yaklaşımına göre insanlar değerlendirme sürecinde genellikle kendilerine içsel olarak ‘bu olay veya durumla ilgili nasıl hissediyorum?’ sorusunu sorarlar (Schwarz & Clore, 1988). Yaklaşım ayrıca duyguların bilginin işlenmesi, karar alma ve muhakeme süreçlerinde duygulanımsal bir geribesleme etkisine sahip olduğunu varsayar (Clore ve diğ., 2001). BOD yaklaşımının bu varsayımı Damasio’nun (1994) duygulara yaklaşımı ve Bechara ve Damasio’nun (2005) somatik işaretleyici hipotezi ile uyumlu bir varsayımdır.

Ayrıca BOD yaklaşımı duygulanımı bir deneyimsel (experiential) bir iyilik veya kötülük hali olarak değerlendirdiği için hem Epstein (1994)'ın deneyimsel süreçler yaklaşımı hem de duygulanım kısayolu yaklaşımları ile uyumludur.

BOD yaklaşımı bilinç ile duygulanım arasındaki ilişkinin doğasını incelerken on temel varsayımdan yola çıkar (Clore ve diğ., 2001). Bu varsayımları yaklaşımın ilkeleri olarak özetlemek mümkündür. Bu ilkelerden *tecrübe ilkesine* göre duygulanımsal durumların bilişsel sonuçları, duygulanımın sübjektif olarak tecrübe edilmesi ile sağlanır. *Bilgi ilkesine* göre ise duygusal hisler bilinçsiz değerlendirme süreçlerinin sonucu olarak ortaya çıkar ve değerlendirmeye konu nesneye dair bilinçli bir bilgi sağlarlar. *Bağlama ilkesine* göre duygulanımın bilgi verici özelliği ve bu bilgi verici özelliğin bilişsel sonuçları duygulanım tecrübesinin nasıl bağdaştırdığı ile ilgilidir. *Yakınlık ilkesi* duygulanımın mevcut zihinsel içerikle ilgili bir tepki olarak tecrübe edildiğini öne sürer. Duygusal sistemin değerli fırsatları optimal değerlendirmek veya tehlikeli durumlarla başa çıkmak için evrildiği varsayımına dayanan bu ilke, karar alıcının anlık eylemde bulunabilmesi için duygulanımın o anki algılar ve zihinsel içerikle bağlantılı olması gerektiğini varsayar. *Episodik kısıt ilkesi*, belirli konsept ve hislerin aynı bilgi ve bağdaşma yöntemi ile düzenlendiğini önerir. Bu durumun sonucunda bir bilgiye dair duygulanım süreci nihai olarak duygulanımın yaşandığı bilişsel bağlama bağlıdır. Bir kişinin bir nesneyi değerlendirmesine, iyi performans gösterme hedefi olan bir görevi gerçekleştirmesine veya yapılan eylemden haz alma hedefine göre etkiler ve sonuçlar değişiklik gösterebilir. *Duygulanımsal muhakeme ilkesine* göre eğer karar alıcı bir nesne odaklı ise duygulanımsal tepkiler sevmeye veya sevmeme şeklinde ortaya çıkabilir ve bu durumda da karar alıcı değerlendirdiği nesneyi olduğundan daha yüksek veya daha düşük bir değerle muhakeme edebilir. *Duygulanımsal işleme ilkesine* göre eğer karar alıcı bir görevi gerçekleştirmeye odaklı bir süreçle sahipse duygulanımı, kendinin bu görevi gerçekleştirme yetisi ile bağdaştırabilir ve bunun sonucu olarak o göreve dair inançlarına ve beklentilerine daha bağımlı hale gelebilir. Bu tip bir durumda mutlu durumda olan bireylerin beklentiler ve stereotipler gibi bilişsel kavramlara ve teknik uzmanlık bilgileri ve ulaşılabilir bilgilere, mutsuz olan bireylere göre daha fazla başvurdukları gözlemlenir. Ayrıca olumlu duygulanım, bireyin bilişsel süreçle ulaşılabilir bilgilere içsel olarak odaklanmasını sağlarken olumsuz duygulanım karar alıcıyı yeni dışsal bilgi arayışına yöneltebilir (Schwarz & Clore, 1983). *Odaklanma seviyesi ilkesine* göre karar alıcının amaca yönelik çabalarında yerel ve global olmak üzere iki tip bilgi işleme süreci söz konusudur. Olumlu duygulanım karar alıcının uyarıcının global etkilerine odaklanmasını sağlarken olumsuz duygulanım ise karar alıcının aynı uyarıcıya dair yerel etkilere odaklanmasını sağlar. *Haz alma ilkesi* ise bireyin haz alma hedefine sahip olduğu muhakeme süreçlerinde duygulanımın etkisini açıklar. Buna göre olumlu veya olumsuz bir duygulanım, karar alıcı tarafından eyleme dair haz alma veya haz alamama açısından değerlendirilip eyleme dair daha düşük veya yüksek bir eylemlilik seviyesine yol açarak hissedilebilir. Clore ve diğ. (2001) duygulanımın, bilinci, hafıza ve dikkat üzerindeki etkileri yoluyla dolaylı olarak etkilemesi varsayımını reddeder. *Hafıza ilkesine* göre duygulanımsal hisler birey tarafından anlaşılabilirlikleri için belirli konseptleri aktive ederler. Fakat duygulanım bildirimsel bellekte depolanmaz ve benzer anlamsal konseptlere (semantic concepts) ve bildirimsel bilgiye (declarative knowledge) otomatik olarak erişimi sağlamazlar.

Bilgi olarak duygulanım veya diğer adıyla bilgi olarak his yaklaşımı (Schwarz, 2010) duyguların ve hislerin bireyin muhakeme yetisi, beklentileri ve karar alma sürecinde duygulanımın rolünü yukarıdaki on temel ilke çerçevesinde açıklar. Bu ilkelerin her

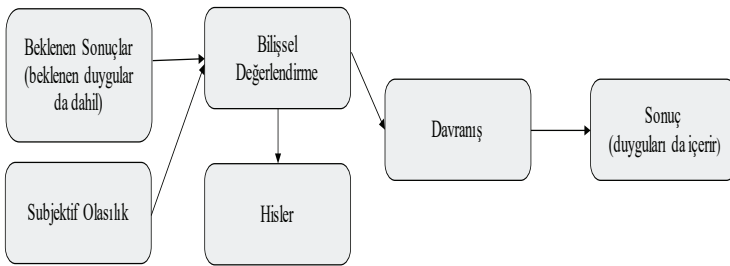
birinin farklı bilişsel ve duygulanımsal süreçleri ve sonuçları ifade etmesinden dolayı, duygulanım alanında birçok deneysel çalışma yapılması ve bu çalışmaların iktisat literatürü açısından getirdiği çıkarımlar üzerine odaklanılması gelecekte yapılacak çalışmalar açısından önemlidir.

His Olarak Risk Hipotezi (Risk-as-Feelings Hypothesis)

İktisat literatüründe, beklentilerin oluşması ve karar alma sürecine dair teorilerin bilincin ve rasyonalitenin temel unsur olduğu varsayılarak geliştirildiği bir gerçektir. Risk ve belirsizlik koşulları altında insan bilincinin tam fonksiyonu ile çalışıp tüm faktörleri rasyonel bir süreçten geçirerek karar almadıkları önermesini öne süren birçok hipotez geliştirilmiştir. Loewenstein ve diğ. (2001) tarafından geliştirilen his olarak risk hipotezi (risk as feelings) de bu tip önermelerden birini içermektedir. Temelde duygulanım kısayolu hipotezi ile benzer bir yaklaşım içeren bu hipotez özellikle davranışsal iktisat literatürü açısından önemli bir yaklaşımdır.

Beklentiler ve karar almaya dair yapılan diğer çalışmalarda olduğu gibi his olarak risk hipotezi de standart beklenen fayda teorisini hareket noktası olarak alır. Risk koşulları altında beklenen fayda teorisine göre karar alıcılar çeşitli alternatifler arasından beklentilerini olasılık hesabı ile oluşturarak bir seçim yaparlar ve duyguların veya hislerin bu beklentilerin oluşması ve hesaplama sürecinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı önemsenmez. Karar alma sürecindeki psikolojik faktörleri göz önüne alan araştırmacıların bir kısmı da bu sürecin insan bilinci ile olan ilişkisini inceler (Loewenstein ve diğ., 2001).

Loewenstein ve diğ. (2001) *beklentisel duygular* (anticipatory emotions) ve *beklenen duygular* (anticipated emotions) arasında ayrım yapar. Bu ayrıma göre beklentisel duygular korku, endişe gibi anlık içgüdüsel tepkileri (visceral reactions) içerir. Beklenen duygular ise anlık olarak hissedilmeyen fakat gelecekte hissedilmesi öngörülen duygulardır. İktisadi karar alma süreci üzerine yapılan çalışmaların birçoğu beklenen duyguları ele alarak çerçevesini oluşturmaktadır. Karar alma sürecinde birey alternatifler arasında karşılaştırma yaparak seçiminin gelecekte oluşturacağı duyguya göre bir beklenti oluşturur yani karar almayla ilgili duygu sonuç gerçekleştiğinde oluşacaktır. Duygulara ve karar almaya etkisi üzerine bu tip sonuççu (consequentialist) yaklaşımların eksik olduğunu belirtmek gerekir.

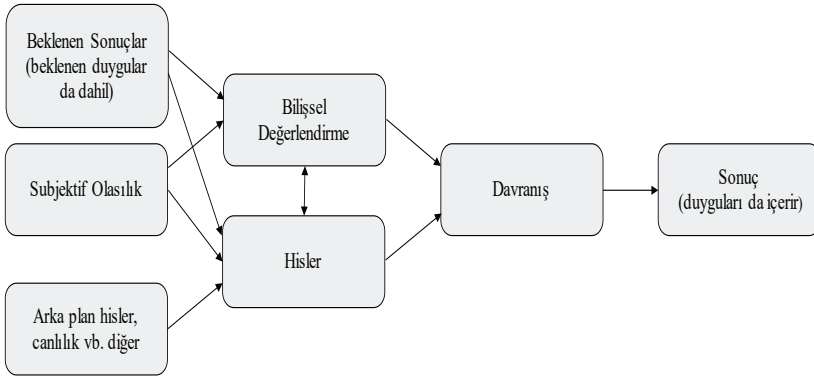

Şekil 2. Beklenen Duyguları İçeren Sonuççu Yaklaşım

Loewenstein, George F., Elke U. Weber, Christopher K. Hsee, Ned Welch. 2001. Risk as Feelings. *Psychological Bulletin*. c. 127, s. 2: 267–286

Sonuççu yaklaşıma göre arka plan hisler karar alma sürecinde yer almazken karar alma anında oluşan hisler ile bilişsel değerlendirme arasında da tek yönlü bir ilişki vardır. Yani hisler bilişsel değerlendirme sürecini etkilemez. Sadece karar alınan alternatifin sonucunun getireceği beklenen duygular mekanizmaya dahildir.

Loewenstein ve diğ. (2001) hipotezlerinde risk koşulları altında karar alma sürecinde duyguların etkisini açıklarken iktisat ve psikoloji literatüründe yer alan iki farklı yaklaşımı entegre etmeye çalışmışlardır. Bu yaklaşımlardan ilki duyguların karar alma sürecinde bir bilgi kaynağı olarak etkisi diğeri ise beklentisel duyguların riskli karar alma durumlarında bilinçten ayrıışan etkisidir. Bedensel işaretçiler hipotezi, duygulanım kısayolu, bilgi olarak duygulanım gibi yaklaşımların ortaya koyduğu üzere karar alma sürecinde duygular ve bilinç eşgüdömlü veya birlikte çalışarak karar almayı sağlar. Loewenstein ve diğ. (2001) ise beklentisel duyguların zaman zaman davranış üzerinde baskın bir etkisi olarak bilişsel değerlendirmeden ayrıştığını öne sürer.

Şekil 3. His Olarak Risk Yaklaşımı

Loewenstein, George F., Elke U. Weber, Christopher K. Hsee, Ned Welch. 2001. Risk as Feelings. *Psychological Bulletin*. c. 127, s. 2: 267–286

Şekil 4’teki düzen his olarak risk yaklaşımının anahatlarını ortaya koymaktadır. Buna göre bireyler riskli alternatifleri bilişsel düzeyde değerlendirirler. Bu tür bilişsel değerlendirmeler duygulanımsal (affective) sonuçlara neden olur ayrıca bireyin hissel durumu da bilişsel değerlendirme sürecine etki eder. Hisler ve bilişsel değerlendirme arasındaki karşılıklı ve genellikle zıt yönlü ilişki ise davranışın şekillenmesini sağlar. Risk hissi genellikle olasılık hesabını açısından etkisiz olsa da bilişsel değerlendirme sürecinde hesaba katılır. Dolayısıyla riske dair hisler ile bilişsel risk algısı genellikle birbirinden ayrışır. His olarak risk hipotezine göre duygular, kararın zaman faktörü (karar zamanı ile kararın gerçekleşeceği an arasındaki süre), kararın sonuca bağlı olmayan faktörleri (kararın uyandırdığı canlılık hissi vb.) ve bazı duygusal tepkilere karşı bireyin evrimsel hazır oluş halinden etkilenir (Loewenstein ve diğ., 2001).

His olarak risk hipotezine göre hisler bilinç aracılığıyla türetilmek zorunda değildir yani riskli durumla karşılaşan bir birey bilinçli bir değerlendirme olmadan direkt olarak bir his durumuna sahip olabilir. Diğer taraftan bilişsel değerlendirme süreci bireyin davranışını etkileyen hislerin ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Sonuç

Duyguların, bireyi rasyonel beklenti oluşturma ve karar alma sürecinden uzaklaştıran etkileri davranışsal kısayollar ve yanlışlık ile davranışsal iktisat yazınında birçok araştırmaya konu olsa da duyguların ve duygulanımsal hallerin rasyonel muhakeme sürecindeki destekleyici ve yardımcı rolü iktisadi yöntem açısından çok sık başvurulmuş ve kabul edilen bir önerme değildir. İktisadi karar alma ve beklentilerin oluşturulması sürecindeki davranışsal anomalilerin yapısını ve birey ve grupların iktisadi davranışlarını nasıl yönlendirdiğini inceleyen çalışmalar değerli görülmekle birlikte, iktisat dışındaki disiplinlerin çalışmalarının da katkılarıyla, bu anomalilerin sadece bireyi rasyonel iktisadi davranıştan sapmaları inceleyen bir alt araştırma alanı olarak gören yaklaşımın değiştirilmesi ve duygusal ve duygulanımsal kavram ve konseptlerin doğalarının analiz edilerek anlaşılabilmesi daha kapsamlı bir davranışsal kavrayışa katkı sağlayacaktır. Duyguların, bireyi rasyonel karar almaktan uzaklaştıran çeşitli etkileri olmakla birlikte standart bir duygulanım sürecine sahip olmayan insanların risk ve belirsizlik koşulları altında beklenti oluşturma ve bu beklentilere göre karar alma konusunda başarısız olmaları, duygular ve karar almaya etkileri açısından bakıldığında insanlık tarihi boyunca tartışma konusu olmuş akıl mı duygu mu sorusunun keskin bir ayrım ile cevaplanamayacağı anlamına gelir. Bu yüzden ikili süreç teorilerinin önerdiği rasyonel bilgi işleme ile duygulara dayanan deneyimsel bilgi işleyen sistem arasındaki çift yönlü etkileşim, karar alma ve beklenti oluşturma sürecinde bireyin içsel değerlendirme mekanizmasının işleyişini ortaya koyabilmek ve test edebilmek için gereklidir.

Loewenstein ve diğ. (2001) ile Bechara ve Damasio'nun (2005) çalışmalarında ulaştıkları sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde duyguların, bilişsel değerlendirme süreci sonrası rasyonel karar almaktan bireyi uzaklaştıran bir unsur değil karar alma süreci için gerekli bir unsur olduğu ifade edilebilir.

Beynin bilgi işleme, karar alma ve bedensel tepkilerle ilişkisindeki karmaşıklık ve henüz bilimsel olarak kanıtlanmamış yönler vardır. Bireyin geçmiş bilgi ve tecrübelerinin anlık karar alma ve geleceğe yönelik beklenti oluşturma sürecindeki etkisi, kişilik ve zevk ve tercihlerden kaynaklanan sübjektif farklılıklar, Herbert A. Simon (1955) tarafından çerçevesi oluşturulmuş bireyin sahip olduğu bilişsel ve çevresel kısıtlılıklar ile zaman ve bilgiye sahip olabilmek faktörlerinin oluşturduğu sapmaların tamamı göz önüne alınmalıdır. Birey açısından sadece bu çalışmada özetlenen ikili süreç teorilerindeki gibi içsel ikili bir bilgi işleme süreci değil daha karmaşık ve ikiden fazla boyutlu bir sürecin geçerli olduğu önermesi de iddia edilebilir. Bu tip önermeyi test edebilmek için belirsizlik ve risk koşulları altında hem bireysel boyutta karmaşıklık içeren hem de makro iktisadi açıdan bütüncül olgu ve durumların bireyin davranışı üzerindeki etkisini analiz eden bir yaklaşım gereklidir.

Deneyimsel sistem ile bilişsel sistemin nasıl işlediği ve birbiri ile olan ilişkilerinin bireyin anlık ve uzun vadeli beklenti oluşturma ve karar alma süreçlerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymak üzere korku, endişe, arzu, umut gibi kavramları, içerisinde hem bilişsel hem de duygulanımsal unsurlar içeren kavramlar olarak kategorize edip bu çerçevede iktisadi beklentilere etkilerini analiz eden çalışmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu nedenle, davranışsal konseptlerin, farklı disiplinlerdeki benzer örnekler ve uygulamalar ile iktisadi yazına aktarılırken, bu çalışmada özetlenen yaklaşımlar çerçevesinde toplulaştırılmış ve daha belirgin bir kavramsal yapı ve modellemenin uygulanması önerilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Alhakami, A. S., & Slovic, P. (1994). A Psychological Study of the Inverse Relationship Between Perceived Risk and Perceived Benefit. *Risk Analysis*, 14(6), 1085-1096. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1994.tb00080.x>
- Akay, A., Karabulut, G., & Martinsson, P. (2015). Cooperation and Punishment: The effect of Religisosity and Religious Festival. *Economic Letters*. 130(C), 43-46. 10.1016/j.econlet.2015.01.018.
- Arrow, Kenneth J. (1982). Risk Perception in Psychology and Economics. *Economic Inquiry*, 20, 1-9.
- Bandelj, N., Kim, J., & Tufail, Z. (2017). Emotions in Economy. ed. Roger Frantz, Shu-Heng Chen, Kurt Dopfer. Routledge Handbook of Behavioral Economics. New York, NY: Routledge: 320-336.
- Bargh, J. A. (1994). The four horsemen of automaticity: Awareness, intention, efficiency, and control in social cognition. Ed. R. Wyer, T. Srull. Handbook of Social Cognition. Lawrence Erlbaum.
- Barrett, L. F., Tugade, M. M., & Engle, R. W. (2004). Individual Differences in Working Memory Capacity and Dual-Process Theories of the Mind. *Psychological Bulletin*, 130(4), 553-573. 10.1037/0033-2909.130.4.553
- Bechara, A., Damasio, A. R. (2005). The somatic marker hypothesis: a neural theory of economic decision. *Games and Economic Behaviour*. 52(2), 336-372. <https://doi.org/10.1016/j.geb.2004.06.010>
- Clore, G. L., & Huntsinger, J. R. (2007). How Emotions Inform Judgment and Regulate Thought. *TRENDS in Cognitive Sciences*, 11(9), 393-399. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2007.08.005>
- Damasio, A. R. (1994). Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain. Grosset/Putnam, New York.
- Epstein, S. (1994). Integration of the Cognitive and the Psychodynamic Unconscious. *American Psychologist*, 49(8), 709-724. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.49.8.709>
- Finucane, M. L., Alhakami, A., Slovic, P., & Johnson, S. M. (2000). The Affect Heuristic in Judgments of Risks and Benefits. *Journal of Behavioral Decision Making*, 13(1), 1-17. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0771\(200001/03\)13:1<1::AID-BDM333>3.0.CO;2-S](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0771(200001/03)13:1<1::AID-BDM333>3.0.CO;2-S)
- Gasper, K., & Clore, G. L. (2002). Attending to the Big Picture: Mood and Global Versus Local Processing of Visual Information. *Psychological Science*, 13(1), 34-40. 10.1111/1467-9280.00406
- Gawronski, B., & Creighton, L. A. (2013). Dual Process Theories. The Oxford Handbook of Social Cognition. New York, NY: Oxford University Press: 282-312. 10.1093/oxfordhb/9780199730018.013.0014
- James, W. (1890). The Principles of Psychology. 2 cilt. New York: Henry Holt.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263-292. <https://doi.org/10.2307/1914185>
- Kahneman, D. (2003). A Perspective on Judgment and Choice: Mapping Bounded Rationality. *American Psychologist*, 58(9), 697-720. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.9.697>
- Kralik, J. D., Xu, E. R., Knight, E. J., Khan, S. A., & Levine, W. J. (2012). When Less Is More: Evolutionary Origins of the Affect Heuristic. *PLoS ONE*, 7(10), e46240. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0046240>
- Lacasse, K. (2015). Going with Your Gut: How William James' Theory of Emotions Brings Insights to Risk Perception and Decision Making Research. *New Ideas in Psychology*, 46, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2015.09.002>
- Le, H. Q., & Nguyen, T. M. (2018). Behaviors in the market for safe vegetables under information asymmetry: modelling approach. *Eurasian Economic Review*, 8(3), 381-392. <https://doi.org/10.1007/s40822-018-0093-5>
- LeDoux, J. (1996). The Emotional Brain: The Mysterious Underpinnings of Emotional Life. Simon and Schuster, New York.
- Lempert, Karolina M., & Phelps, E. A. (2014). Neuroeconomics of Emotion and Decision Making. Neuroeconomics: Decision Making and the Brain Book. 2. bs. ed. Paul W. Glimcher, Ernst Fehr. Academic Press: 219-236. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-416008-8.00012-7>
- Loewenstein. George F., Elke U. Weber, Christopher K. Hsee, Ned Welch. (2001). Risk as Feelings. *Psychological Bulletin*, 127(2), 267-286. doi: 10.1037/0033-2909.127.2.267
- Loomes, G. (2008). Prospect Theory. In: Palgrave Macmillan (eds) The New Palgrave Dictionary of Economics. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-349-95121-5_2793-1
- Machina, M. J. (2008). Expected Utility Hypothesis. In: Palgrave Macmillan (eds) The New Palgrave Dictionary of Economics. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-349-95121-5_127-2

- Moors, A., & Houwer, J. D. (2006). Automaticity: A Theoretical and Conceptual Analysis. *Psychological Bulletin*, 132(2), 297–326. 10.1037/0033-2909.132.2.297
- Mowrer, H. O. (1960). *Learning Theory and Behavior*. New York: Wiley.
- Mulainathan, S., & Thaler, R. H. (2000). Behavioral Economics. Nber Working Paper Series. Working Paper: 7948. 10.3386/w7948
- Nagatsu, M. (2014). Behavioral Economics, History of. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2. bs. Elsevier: 443–449.
- Schmeidler, D., & Wakker, P. (1987). Expected Utility and Mathematical Expectation. In: Palgrave Macmillan (eds) *The New Palgrave Dictionary of Economics*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-349-95121-5_493-1
- Schwarz, N., & Clore, G. L. (1983). Mood, Misattribution, and Judgments of Well-being: Informative and Directive Functions of Affective States. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 513–523.
- Schwarz, N., & Clore, G. L. (1988). How do I feel about it? Informative Functions of Affective States. Ed. K. Fiedler, J. Forgas. *Affect, Cognition, and Social Behavior*. Toronto, Ontario, Canada. Hogrefe International: 44–62.
- Schwarz, N., & Clore, G. L. (1996). Feelings and Phenomenal Experiences. ed. ET Higgins, AW Kruglanski. *Social Psychology: Handbook of Basic Principles*. New York: Guilford Press: 433–465.
- Schwarz, N., & Clore, G. L. (2003). Mood as Information: 20 Years Later. *Psychological Inquiry*, 14, 296–303.
- Schwarz, Norbert. (2010). Feelings-as-Information Theory. ed. P. Van Lange, A. Kruglanski, E. T. Higgins. *Handbook of Theories of Social Psychology*. Sage.
- Schoemaker, P. J. (1982). The Expected Utility Model: Its Variants, Purposes, Evidence and Limitations. *Journal of Economic Literature*. c. 20. s. 2: 529–563.
- Sent, E. M. (2004). Behavioral Economics: How Psychology Made its (limited) Way back into Economics. *History of Political Economy*, 36, 735–760.
- Simon, H. A. (1955). A behavioral model of rational choice. *Quarterly Journal of Economics*, 69, 99–118.
- Slovic, P., Finucane, M., Peters, E., & MacGregor, D. G. (2002). Rational Actors or Rational Fools: Implications of the Affect Heuristic for Behavioral Economics. *Journal of Socio-Economics*, 31, 329–342.
- Stanovich, K., & West, R. (2002). Individual Differences in Reasoning: Implications for the Rationality Debate?. ed. T. Gilovich, D. Griffin, D. Kahneman. *Heuristics and Biases: The Psychology of Intuitive Judgment*. Cambridge: Cambridge University Press: 421–440.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1986). Rational Choice and the Framing of Decisions. *The Journal of Business*, 59(4), 251–278.

AMAÇ KAPSAM

Siyasal: Journal of Political Sciences, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, alanlarında uluslararası ve disiplinlerarası makaleler yayınlamaktadır. Dergi, aşağıda belirtilen konuları kapsamak ile birlikte sadece bu konular ile kısıtlı değildir:

- Siyaset biliminin tüm alt disiplinleri, siyaset teorisi, siyaset felsefesi, politik davranış, siyasi kurumlar ve siyasi tarih
- Kamu yönetiminin tüm alt disiplinleri,
- Uluslararası ilişkiler ile ilgili tüm konular: uluslararası hukuk, iktisat, etik, strateji, felsefe, kültür, çevre, güvenlik, terör, bölgesel çalışmalar, küreselleşme ve diğer konular,

Dergi, yukarıda adı geçen disiplinlerin çeşitli yönlerini inceleyen, İngilizce veya Türkçe yazılmış araştırma esaslı makalelerin yanında teorik ve kavramsal makaleleri yayınlamaktadır. Türkçe makaleler, İngilizce olarak hazırlanan genişletilmiş özetleri ile birlikte yayınlanmaktadır. Ayrıca, dergi uluslararası alandaki akademisyenlerin konuk editörlüğünde çeşitli temalar ile ilgili özel sayılar yayınlamaktadır.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir. Genel İlkeler Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir. Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir. Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez. Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayımlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

Siyasal: Journal of Political Sciences, tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Siyasal: Journal of Political Sciences makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

Siyasal: Journal of Political Sciences, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-andbest-practice-scholarly-publishing> Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından

çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir. Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Dergi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. - Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.

- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır. - Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştaki gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması

ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formu’nda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar. Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir. Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır. Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir. Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Dergide Türkçe ve İngilizce dilinde makaleler yayınlanır. Türkçe makalelerde İngilizce öz, anahtar kelimeler ve genişletilmiş özet olmalıdır. Ancak İngilizce yazılmış makalelerde geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak ve <http://jps.istanbul.edu.tr> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, yayının yayınlanmak üzere gönderildiğini ifade eden, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) bir mektup; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutundaki kağıdın bir yüzüne, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile ve iki yana yaslı olarak hazırlanmalıdır. Paragraf başlarında tab tuşu kullanılmalıdır. Metin içinde yer alan tablo ve şemalarda ise tek satır aralığı kullanılmalıdır.
2. Metnin başlığı küçük harf, koyu renk, Times New Roman yazı tipi, 12 punto olarak sayfanın ortasında yer almalıdır.
3. Metin yazarına ait bilgiler başlıktan sonra bir satır atlanarak, Times New Roman yazı tipi, 10 punto ve tek satır aralığı kullanılarak sayfanın soluna yazılacaktır. Yazarın adı küçük harfle, soyadı büyük harfle belirtildikten sonra bir alt satıra unvanı, çalıştığı kurum ve e-posta adresi yazılacaktır.
4. Giriş bölümünden önce 200-250 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden makale dilinde ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özün üzerinde yer almalıdır. İngilizce ve makale dilinde özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, makale dilinde 3-5 adet, İngilizce adet anahtar kelime yer almalıdır. Makale İngilizce ise İngilizce genişletilmiş özet istenmez.
5. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet (makale İngilizce ise İngilizce genişletilmiş özet istenmez), ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler ancak çalışmanın takip edilebilmesi açısından gereklilik arz ettiği durumlarda, numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte verilmelidir. Demografik özellikler gibi metin içinde verilebilecek veriler, ayrıca tablolar ile ifade edilmemelidir.
7. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
8. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.
9. Yayın kurulu ve hakem raporları doğrultusunda yazarlardan, metin üzerinde bazı düzeltmeler yapmaları istenebilir.
10. Dergiye gönderilen çalışmalar yayınlansın veya yayınlanmasın geri gönderilmez.

KAYNAKLAR

Derleme yazıları okuyucular için bir konudaki kaynaklara ulaşmayı kolaylaştıran bir araç olsa da, her zaman orijinal çalışmayı doğru olarak yansıtmaz. Bu yüzden mümkün olduğunca yazarlar orijinal çalışmalarını kaynak göstermelidir. Öte yandan, bir konuda çok fazla sayıda orijinal çalışmanın kaynak gösterilmesi yer israfına neden olabilir. Birkaç anahtar orijinal çalışmanın kaynak gösterilmesi genelde uzun listelerle aynı işi görür. Ayrıca günümüzde kaynaklar elektronik versiyonlara eklenebilmekte ve okuyucular elektronik literatür taramalarıyla yayınlara kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Kabul edilmiş ancak henüz sayıya dahil edilmemiş makaleler Early View olarak yayınlanır ve bu makalelere atıflar “advance online publication” şeklinde verilmelidir. Genel bir kaynaktan elde edilemeyecek temel bir konu olmadıkça “kişisel iletişimlere” atıfta bulunulmamalıdır. Eğer atıfta

bulunulursa parantez içinde iletişim kurulan kişinin adı ve iletişimin tarihi belirtilmelidir. Bilimsel makaleler için yazarlar bu kaynaktan yazılı izin ve iletişimin doğruluğunu gösterir belge almalıdır. Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Referans Stili ve Formatı

SIYASAL: Journal of Political Sciences, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayıner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale**a) Türkçe Makale**

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri**a) Türkçe Tezler**

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin’de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web’de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International’da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer’s disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: [http://ab2015.anadolu.edu.tr /index.php?menu=5&submenu=27](http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27)

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134-140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi’nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). ‘Unutma’ notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - ✓ İstatistik kontrolünün yapıldığı (araştırma makaleleri için)
 - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
 - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış ve telifle bağlı materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi de yer almalıdır), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
- Makale ana metni
 - ✓ Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - ✓ Özetler: 200-250 kelime Türkçe ve 200-250 kelime İngilizce
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
 - ✓ Makale Türkçe ise, 600-800 kelime İngilizce genişletilmiş özet (Extended Summary)
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

AIM AND SCOPE

The Journal accepts and publishes both international and interdisciplinary articles on the fields of political sciences, public administration, international relations. The journal covers, but are not limited to, following topics:

- all subfields of political science, including political theory, political philosophy, political behavior, political institutions and political history,
- all subfields of public administration,
- all topics pertaining to international relations: including law, economics, ethics, strategy, philosophy, culture, environment, security, terrorism, regional studies, globalization and other topics

The Journal publishes theoretical, conceptual as well as research-based articles concerning various aspects of aforementioned disciplines in both Turkish and English languages. Turkish manuscripts are published along with an extended abstract in English. Moreover, it publishes special issues on various themes in collaboration with co-editors from the international academic community.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

Siyasal: Journal of Political Sciences is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in *Siyasal: Journal of Political Sciences* are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en/>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Siyasal: Journal of Political Sciences is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly

Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

The journal adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that

the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in “conceptualization and design of the study”, “collecting the data”, “analyzing the data”, “writing the manuscript”, “reviewing the manuscript with a critical perspective” and “planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it”. Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the [Copyright Agreement Form](#). The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment. When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author’s obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author’s side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

Articles in Turkish and English are published. Submitted Turkish article must include an English abstract, keyword and an extended abstract. Extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Format

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://jps.istanbul.edu.tr/en/> and it must be accompanied by a cover letter indicating that the manuscript is intended for publication, specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 12 font size, line spacing of 1.5 and “justify align” format. For indented paragraph, tab key should be used. One line spacing should be used for the tables and figures, which are included in the text.
2. The title of the text should be centered on the page, in lower-case letter, bold, Times New Roman font and 14 font size.
3. Information about the author is to be written on the left part of the page skipping one line space after the title, and it should be in Times New Roman font, 10 font size, with one line spacing. After indicating the name of the author in lower-case letter and surname in capital letter, the title, affiliation, and e-mail address should be included.
4. Before the introduction part, there should be an abstract of 180-200 words both in the language of the article and in English. An extended abstract in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used is to be included following the abstracts. If the manuscript is in English, extended abstract is not required. Underneath the abstracts, 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in the language of the article and in English.
5. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract (If the manuscript is in English, extended abstract is not required), sections, footnotes and references.
6. Tables, graphs and figures can be given with a number and a defining title if and only if it is necessary to follow the idea of the article. Otherwise features like demographic characteristics can be given within the text.
7. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
8. The rights of the manuscripts submitted to our journal for publication, belongs to the author(s).
9. The author(s) can be asked to make some changes in their articles due to peer reviews.
10. The studies that were sent to the journal will not be returned whether they are published or not.

REFERENCES

Although references to review articles can be an efficient way to guide readers to a body of literature, review articles do not always reflect original work accurately. Readers should therefore be provided with direct references to original research sources whenever possible. On the other hand, extensive lists of references to original work on a topic can use excessive space on the printed page. Small numbers of references to key original papers often serve as well as more exhaustive lists, particularly since references can now be added to the electronic version of published papers, and since electronic literature searching allows readers to retrieve published literature efficiently. Papers accepted but not yet included in the issue are published online in the Early View section and they should be cited as “advance online publication”. Citing a “personal communication” should be avoided unless it provides essential information not available from a public source, in which case the name of the person and date of communication should be cited in parentheses in the text. For scientific articles, written permission and confirmation of accuracy from the source of a personal communication must be obtained.

Reference Style and Format

Siyasal: Journal of Political Sciences complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciembrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text:

(Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *İstanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjun.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - ✓ Confirming that the statistical design of the research article is reviewed.
 - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
 - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previously published copyrighted material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.
- Main Manuscript Document
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ Abstract (180-200 words)
 - ✓ Key words: 3 to 5 words
 - ✓ Main article sections
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, description, footnotes)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

İstanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: SİYASAL: Journal of Political Sciences
Dergi Adı: SİYASAL: Journal of Political Sciences

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)</i>	
---	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale. All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya asıl olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara aif olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler. Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır. Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nce saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir..

Responsible/Corresponding Author; <i>Sorumlu Yazar;</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
		/...../.....

